

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНИ

**ПАМ'ЯТКИ
УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ
XV ст.**

СЕРІЯ ЮРИДИЧНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ — 1965

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ім. О. О. ПОТЕБНИ

Українські Грамоти XV ст.

*Підготовка тексту,
вступна стаття і коментарі*
В. М. РУСАНІВСЬКОГО

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ — 1965

У цьому випуску зібрані українські грамоти XV ст., які раніше або зовсім не публікувалися, або були опубліковані у виданнях, що не призначалися для мовознавчих досліджень. Грамоти згруповані за їх територіальним походженням: окремо подані грамоти центральної України, Західного Полісся, Галичини, українські грамоти з території Молдавії, закарпатська грамота. Кожна грамота супроводжується палеографічним коментарієм. У передмові подається загальна мовна характеристика кожної групи пам'яток, розглядаються найхарактерніші риси їх письма.

До випуску додані покажчики власних імен, географічних назв і словник малозрозумілих слів.

Відповідальний редактор

М. М. Пещак

**«ІЗБОРНИК» <http://litopys.kiev.ua/>
24.IV.2008**

ПЕРЕДМОВА

Від XV століття збереглося не так багато писемних пам'яток української мови. Навіть найпопулярніший і найбільш широко на той час представлений вид літератури, що писалася старою українською мовою, — грамоти урядових і приватних осіб — поки що не повністю зібраний і лише частково опублікований¹.

Більшість наявних публікацій, особливо матеріали, які видавалися археографічними комісіями, не призначалась для мовознавчих досліджень, а тому орфографія багатьох опублікованих текстів не відповідає орфографії оригіналів. Зокрема, нерідко трапляються випадки неправильного словоподілу, ігнорування особливостей старої української пунктуації, пере-

¹ Широко відомі і глибоко опрацьовані грамоти старої української мови XIV—XV ст., опубліковані В. Розовим (В. Розов, Українські грамоти XIV—XV вв., К., 1928). Досить часто використовуються для наукових досліджень такі роботи: «Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией, за 1340—1699 гг.» (т. I—V, СПб., 1846—1853, далі — Ак. ЗР), «Памятники, изданные Киевскою комиссией для разбора древних актов» (т. I, К., 1898), «Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов» (ч. I—VIII, К., 1859—1914), «Акты, относящиеся к истории Южной и Зап. России, собранные и изданные Археографической комиссией» (т. I—XV, К., 1863—1892), Я. Головацкий, «Памятники дипломатического и судебного-делового языка русского (Львів, 1867), В. Ульяновский, «Материалы для взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в XIV—XVI вв. (М., 1887), «Палеографический изборник. Материалы по истории южно-русского письма в XV—XVIII вв., изданные Киевской комиссией для разбора древних актов» (вып. 1, К., 1899), А. Крымский, «Украинская грамматика (т. I, вып. 2, М., 1908), Е. Калужняцкий и А. Соболевский, «Альбом с кирилловских рукописей румынского происхождения (додаток до 4-го вип. «Энциклопедии славянской филологии», Пг., 1916), А. Крымский, О. Шахматов, «Нариси з історії української літературної мови і хрестоматія (К., 1922), «Русская историческая библиотека» (т. 1—39, М., 1872—1927) та ін.

Рідше використовуються або й зовсім не беруться до уваги рідкісні вітчизняні і деякі зарубіжні видання, як наприклад: «Akta grodzkie i ziemskie» (т. I—25, Львів, 1868—1935), «Archiwum xx Sanguszków w Stawucie», т. I—VII (Львів, 1867—1910), В. Антонович, В. Козловський, «Грамоты великих князей литовских с 1430 по 1569 гг. (К., 1868), «Documentele privitoare la Istoria Românilor, coilese de Eudoxiu de Hurmuzaki», т. I—II (Бухарест, 1890—1891), «Documentele Moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare, publicate de Mihai Costăchescu», т. I, Ясси, 1931, т. II, Ясси, 1932, «Źródła dziejowe, t. X. Sprawy wołoskie za Jagiełłomów. Akta i listy», вид. О. Яблоновського (Варшава, 1878), W. Kuraszkiwicz, «Gramoty halicko-wołyńskie XIV—XV wieku. Studium językowe (Краків, 1934), «Documentele lui Ștefan cel mare, publicate de Ioan Bogdan», т. I, II (Бухарест, 1913) та деякі інші.

кручення і пропуски в тексті. Це, безперечно, знижує цінність виданих пам'яток як джерел досліджень у галузі історичної граматики української мови.

Так, грамоти, видані В. Уляницьким, часто подаються у скороченому вигляді, інколи текст оригіналу замінюється стилізованим під стару мову переказом; в інших виданнях наявна заміна одних літер іншими, трапляється довільне написання скорочених слів, неправильний словоподіл і т. ін. Порівняймо, наприклад, характер публікації грамот в одному з найпопулярніших і часто використовуваних у мовознавчих дослідженнях зібрань актових документів — в «Актах, относящихся к истории Западной России...»:

Публікація:

Мы князь Юрьи Довгговдъ слюбуемъ и слюбилъ есмо аже того богъ не даи што бы ся стало надъ моимъ господаремъ княземъ великимъ Витовгомъ

(Ак. ЗР, т. 1, 20, стор. 30).

Оригінал:

Мы кнѣзь юрьѣ довгговдѣ слюбуемъ. ѣ слюби(л) есмо. ѣже то(г) бѣгъ не дай. што бы сѧ стало над моимъ гдѣремъ кнѣзе(м) велики(м). витовто(м)...

(Друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедрина — Западнорусские акты, № 4)

Отже, навіть та невелика кількість українських грамот XV ст., яка уже опублікована, не завжди дає правдиве і повне уявлення про особливості давньої мови та письма і нерідко дезорієнтує дослідника. Таким чином, поряд з публікацією не виданих досі актових документів, є потреба перевидати ряд грамот, що публікувалися раніше не для мовознавчих досліджень. У цьому випуску зібрані грамоти, які ще не публікувалися або які входять до менш відомих видань. Кожен документ друкується або за оригіналом, або за надійною копією пізнішого часу. Ці останні в основному вірно відображають лексику і граматичні особливості доби оригіналу, проте характерні фонетичні ознаки і своєрідність письма у них, як правило, втрачені. У копіях можна виявити сліди мовних нашарувань пізніших епох, що дає підстави розглядати їх поряд з оригіналами того періоду, в який ці копії були виготовлені.

Грамоти публікуються згідно з вимогами, висунутими в «Правилах видання пам'яток української мови XIV—XVIII ст.» (К., 1961), зокрема:

1) текст набирається сучасним українським шрифтом, до якого додаються літери *ѧ, ѥ, ѿ, ѣ, ѫ, ѷ, Ѹ, ѹ, ѻ, Ѽ, ѿ, ѿ, ѿ, ѿ* і сполучення літер *оу*;

2) текст розбивається на слова відповідно до вимог сучасної орфографії;

3) великі літери зберігаються лише там, де вони наявні в тексті оригіналу;

4) літери, винесені над рядок, беруться в круглі дужки;

5) наявні в тексті скорочені слова подаються в написанні оригіналу²;

6) зберігається інтерпункція оригіналу.

Вміщені у цьому випуску грамоти за їх територіальним походженням і належністю до певної школи письма поділяються на групи. У межах окремих груп грамоти розміщені в хронологічній послідовності.

Таке розміщення грамот, з одного боку, дає ясніше уявлення про розвиток і поширення в тогочасній українській мові певних лексичних, фонетичних і граматичних явищ, з другого, — полегшує дослідження особливостей місцевих різновидів ділового жанру староукраїнської літературної мови XV ст., дає змогу простежити їх поступовий розвиток, взаємовпливи різних шкіл письма і т. ін.

Відсутність діахронічних досліджень у галузі розвитку окремих жанрів старої української літературної мови, недостатня розробленість питань про роль розмовно-діалектної мови в їх формуванні спричиняє суб'єктивізм у виборенні періодизації української літературної мови, зокрема старшого періоду³. Публікація нових пам'яток, різних за територіальним походженням і жанровим спрямуванням, дасть змогу перевірити деякі сумнівні положення в існуючій підручній літературі з історії української літературної мови. По-перше, нерідко сплутуються поняття розмовної мови і поняття літературної мови; по-друге, стан літературної мови часто визначається лише за одним яким-небудь жанром (зокрема, риси літературної мови XIV—XV ст. визначаються лише за окремими специфічними жанрами ділового письма)⁴, по-третє, характеристика певного жанру дається не на основі аналізу всіх його специфічних рис, а лише з погляду відображення в ньому рис живої розмовної мови⁵. Детальність і правильність періодизації історії української літературної мови можлива лише як результат кропіткого і всебічного дослідження всіх її функціональних стилів і жанрів, усіх шкіл, напрямів, писемних традицій.

Вивчення мовних особливостей пам'яток можна проводити успішно,

² Значення скорочених слів, як правило, прозорі і не потребують додаткових пояснень. — *Прим. упорядника.*

³ Див. П. П. Плющ, Про справжню, а не уявну періодизацію історії української літературної мови, «Вісник Київського університету», 3. Серія філології та журналістики, вип. 2, 1961, стор. 47—55.

⁴ Див. «Курс історії української літературної мови», т. I, К., 1958, стор. 48—57.

⁵ Здебільшого риси живої розмовної мови того періоду визначаються в проекції на сучасну українську літературну мову, що є, звичайно, абсолютно неправомірним. Так, у «Курсі історії української літературної мови» (т. I, стор. 49) однією з характерних ознак української ділової мови XIV—XV ст. вважається вживання я на місці етимологічного а. Тимчасом в українських актових документах північного походження XV—XVIII ст. на місці етимологічного а у ненаголошеному складі послідовно виступає е, що є виразною рисою північноукраїнських говорів і в наш час.

знаючи їх походження, особливості письма і под. Тому кожна грамота, що входить до цього випуску, має коментарій палеографічного (при потребі і текстологічного) характеру. У коментарії вказується, за яким джерелом публікується грамота, зазначаються видання, у яких вона публікувалася раніше; якщо те чи інше видання не задовольняє лінгвістичних вимог, на це обов'язково звертається увага дослідника. При публікації оригіналу вказано на такі його особливості: якість матеріалу, на якому він написаний, ступінь його збереження, тип та індивідуальні ознаки письма, зокрема, специфіка вживання тих чи інших букв, пунктуаційних знаків і под.

Для кращого орієнтування в матеріалі до випуску додані покажчики особових імен, географічних назв і словник малозрозумілих слів⁶.

У покажчику особових імен зафіксовані згадані в грамотах імена, імена по батькові, прізвища і прізвиська осіб; якщо в тексті подані відомості про суспільне становище, державну посаду, професію або рід занять певної особи, вони також відзначені у покажчику. Трапляються випадки, коли контекст не дає ясного уявлення про характер слова: воно може сприйматися і як назва професії чи роду занять, вжита в індивідуалізуючому значенні, і як особова назва. Індивідуалізуючі назви осіб за професією чи якоюсь іншою ознакою вводяться в реєстр особових назв, оскільки вони є основою виникнення прізвищ.

У покажчику географічних назв розміщені назви держав, одиниць адміністративно-територіального поділу, населених пунктів, лісів, річок, озер, урочищ, шляхів, маєтків і под. По можливості при тій чи іншій географічній назві подається її теперішня офіційна назва.

До словника малозрозумілих слів уносяться переважно слова із спеціальних сфер ужитку: спеціалізована виробничо-професійна лексика, назви окремих забутих реалій, юридичні терміни і под.

У додатках подані дві грамоти: грамота воеводи Влада, що різниться від молдавських грамот мовою і манерою письма, та грамота-послання царя Муртази великому князю Казимирові, написана ламаною українською актовою мовою.

* * *

У XV ст. українські землі перебували під владою іноземних завойовників. Більша частина території України, а саме: Київщина з Переяславщиною, Чернігівщина, Волинь і північно-східне Поділля — входили до складу великого князівства Литовського, Галичина і південно-західне Поділля були захоплені Польщею, частина подільських і галицьких земель (Буковина) відійшла до Молдавського феодального князівства, Закарпаття було під владою угорських королів.

⁶ Уся вживана в пам'ятках XV ст. лексика буде зафіксована у Словнику староукраїнської мови XIV—XV ст., який готується в Інституті суспільних наук ЛДУ.

Політична, економічна і культурна роз'єднаність українських земель викликала розвиток місцевих рис у писемній мові, перешкождала мовній консолідації, що, звичайно, не могло не позначитися і на мові ділових документів тих часів.

Основою старої української ділової мови була мова ділових документів Київської Русі. Староруська мова активно вбирала в себе елементи української розмовної мови, очищала від застарілих, незрозумілих українському населенню граматичних форм і збагачувалась виробничою, побутовою і суспільно-економічною українською лексикою.

Безпосередні традиції староруської ділової мови, трансформованої на українському та білоруському ґрунті, продовжувались і розвивалися у мові ділових документів великого князівства Литовського, де ця мова в силу ряду історичних умов⁷ стала офіційною в урядових канцеляріях. Навіть у XVI ст., коли з підкоренням Литовського князівства Польщею українська і білоруська мови стали зазнавати впливу польської мови, Литовський статут 1588 р. вимагав: «Писар земский маєть по руску литерами и словы рускими вси листы, выписы и позвы писати, а не иним езиком и словы». «Руська мова», як тоді називали офіційну мову Литовського князівства, була по суті спільною діловою мовою українців і білорусів і є в цілому фактом історії літературних мов обох народів⁸. В окремих документах, незважаючи на певну умовність ділової мови і стійку правописну традицію, що базувалася на староруському письмі, є виразні українські або білоруські фонетичні, лексичні і граматичні риси. При публікації документів для досліджень у галузі історії української мови цю обставину треба брати до уваги. У цьому випуску представлені лише ті грамоти, у яких немає виразних білоруських рис.

У Київському і Волинському князівствах (пізніше намісництвах) існували місцеві канцелярії, в яких, цілком імовірно, розвивалися успадковані від попередніх століть школи ділового письменства. Тому в цьому випуску пам'ятки з території центральної України (Київщина і Житомирщина) подані окремо від волинських пам'яток, точніше пам'яток Західного Полісся, головні урядово-адміністративні центри якого в той же час були на території Білорусії і Литви (Городно, Вільно, Троки).

Ділова мова Литовського князівства впливала на дальший розвиток ділового стилю в інших українських землях, де він сформувався також на староруській основі.

⁷ Див. «Очерки истории СССР. Период феодализма IX—XV вв.», т. II, Изд-во АН СССР, М., 1953, стор. 513 і 573—574.

⁸ Див. про це також П. П. Плющ, Начальный этап формирования русского национального языка, «Научные записки Ленинградского ордена Ленина государственного университета», 1961, стор. 220; Л. Л. Гумецька, Уваги до українсько-білоруських мовних зв'язків періоду XIV—XVII ст., зб. «Дослідження з української та російської мов», «Наукова думка», К., 1964, стор. 252—258.

Розвиток писемної мови в Галицькій Русі і Західному Поділлі (від Червонограда до Бара і Хмільника) гальмувався асиміляторською політикою шляхетської Польщі. Українська ділова мова в цих землях продовжувала функціонувати переважно при укладанні приватних торговельних угод, заповітів і под.

Молдавські землі довгий час входили до складу Галицького князівства. Тому, коли наприкінці XIV ст. в басейні рік Прута, Дністра і Дунаю виникла самостійна Молдавська держава⁹, вона успадкувала від попередніх століть руське письмо і руську офіційно-ділову мову. Історики відзначають, що «слов'яно-молдавська писемність, яка склалася в Молдавії на кінець XIV ст., являє собою культурну спадщину писемності Київської і Галицької Русі»¹⁰. Руська мова як офіційно-ділова мова Молдавії була значною мірою трансформована під впливом українських говірок і увібрала в себе значну кількість молдавських, угорських і південнослов'янських лексичних елементів. Оскільки ділова мова Молдавії і ділова мова Литовської держави базувалися на староруській основі, між ними є велика подібність. Однак між ними є і значна різниця, бо розвивалися вони під впливом різних діалектних масивів.

У Закарпатській Русі в XV ст. управління здійснювали призначувані угорськими королями окремі воеводи (*ducum Ruthenorum*)¹¹. Офіційною діловою мовою продовжувала лишатися руська мова, збагачена місцевими говірками.

Отже, для повного наукового уявлення про розвиток української літературної мови в XV ст. необхідно дослідити всі структурні елементи кожного її територіального різновиду. З цією метою у даному випуску грамоти поділяються на п'ять груп:

- 1) грамоти центральної України,
- 2) грамоти Західного Полісся,
- 3) грамоти Галичини,
- 4) грамоти Молдавії,
- 5) закарпатська грамота.

ГРАМОТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УКРАЇНИ

До цього випуску потрапила невелика група грамот, написаних у Києві і Житомирі, що дійшли до нашого часу в пізніх копіях. Тому тут можна дати лише загальну характеристику правописних, фонетичних і грама-

⁹ Молдавські воеводи номінально вважалися васалами то польського, то угорського короля.— *Прим. упорядника.*

¹⁰ «История Молдавии», т. I, Кишинів, 1951, стор. 96.

¹¹ Див. Н. Б а х т и н, Угорская Русь, Пг., 1915, стор. 6.

тичних особливостей цих документів. Грамоти № 1 і 2 до аналізу не залучаються.

Цікаво, що в жодній з цих грамот немає єдиної розгорнутої формули початку (зачину). Документи починаються короткою формулою, характерною для всіх східнослов'янських ділових документів: «Мы кнѣзь семєнь алєѣ андровичь дали єсми служи нше(му)...», або одним з варіантів поширеної по всіх канцеляріях України формули початку: «Се га жикмонтъ индрихови(ч) староста житомѣрскїи и(с) своєю жєною с Анною тавно чыними симъ ншимъ листо(м). оусим людє(м) нинє(ш)нимъ и пото(м) будущи(м)», або звертанням до особи, якій написано лист: «Господину и отцу нашему филарету Архимандриту Печерскому». Заповіт 1401/1411 р., як і заповіти пізніших років з різних частин України і Білорусії, починається філософським міркуванням з приводу нетривкості людської пам'яті: «Кгды лю(т)скаа памѣ(т) частокро(т) звыкла наилатвей обнишевати потребно єсть рєчь дабы литеря(д)ны(м) свидѣтельство(м) утвє(р)жденна была». Такі початки зустрічаються і в польських грамотах, написаних латинською мовою. Порівн., напр.: «Ad perpetuam rei memoriam. Cum inter humane conditionis comoda nihil dignius memoria habeatur, dignum est, um contractus et gesta hominum laudabilia, fidedegnorum testium petrocinio et literarum ministerio perhenentur»¹². Варіанти цієї формули початку відомі і в українських документах пізнішого часу. Порівн. уривок з грамоти Казимира IV, короля польського, 1463 року: «Новы(м) приходячи причина(м). новы(м) слоушно є(с). оуспомо(ч)и. лѣка(р)ствы. дла то(г). на вѣкоистую тоє. рєчи памєтку»¹³ і уривок з тестаменту Івановича Щенієвського 1650 року: «...кожъдаа рєчь, котораа пи(с)мо(м) не є(ст) варована, в запомєта(н)є лю(д)ское приходитъ...»¹⁴

З орфографічних особливостей, які, проте, можна вважати достовірними лише настільки, наскільки їх зберегли пізні копії, слід відзначити такі:

1. У всіх грамотах поширене вживання **ъ** і **ь**; **ъ** виступає переважно у кінці слова після твердих приголосних: *листъ, владѣніємъ, пожаловалъ, годъ* і под., після шиплячих може вживатися **ь** (*ночь, Чижевичь*) і **ъ** (*нашъ, алєѣ андровичъ*); після м'яких приголосних у кінці слова виступає, як правило, **ь**: *кнѣзь, милость*.

2. Досить поширена літера **ѣ**, яка переважно виступає на місці етимологічного **ѣ**: *слузѣ, всѣми, лѣ(т), дѣтемъ, вѣчно, мѣти, звѣсили*.

¹² Див. «Archiwum xx Sanguszków», т. II, стор. 88.

¹³ Грамота, писана на пергаменті, без підпису і печатей, зберігається у Відділі рукописів Бібліотеки АН СРСР.

¹⁴ Тестамент вписаний до Актової книги Житомирського міського уряду 1649—1650 рр. Зберігається у Центральному державному архіві УРСР (№ 13).

3. Юс великий (ж) і юс малий (л) у грамотах цієї групи не зустрічаються.

4. У слові *але́ксандер* і похідних від нього вживається буква *ѣ*.

Найбільш виразними фонетичними особливостями грамот з території центральної України є випадки асиміляції дзвінких приголосних у кінці і в середині слів (*вѣшно*), перехід *ѣ* в *і(и)* (*оусим*), змішування і та *ы* (*милостыню, чынымы, синомѣ*), поплутання *є* та *и* (*лаврентеи*), наявність у окремих випадках приставного і вставного в (*Родивона, вотнял*), паралельне вживання *в* і *у* (*всѣм — оусим, у год — вѣ год*), послідовне написання *о, є* в новозакритих складах та *є* після шиплячих.

Найбільш достовірними рисами грамот центральної України, відбитими в пізніх списках, є, безперечно, морфологічні особливості. Серед них слід звернути увагу в першу чергу на такі:

1. Іменники чолов. роду на приголосний приймають у родовому відмінку одн. переважно закінчення *-а*: *сенка, Бобрика, ездока*; у односкладових і префіксальних іменниках виступає закінчення *-у*: *меду*.

2. У давальному відмінку одн. іменники чоловічого роду на приголосний послідовно приймають закінчення *-у (-ю)*: *кнѣзю юрью Борисовичю, Филарету, архимандриту, господину, отцу*.

3. Усі слова, які мають прикметникову форму, виступають частіше з повними закінченнями: *третья, Чижевая, церковную, добрыє*.

4. Дієслова у формі 1-ї особи множини теперішнього часу мають переважно закінчення *-мѣ(-м)*: *имаемѣ, вручаем, отдаем*; або *-мы*: *чынымы*. Допоміжне дієслово *бути*, вживане як перфект, приймає у 1-й особі множини закінчення *-мо*, рідше *-мы*: *есмо пожаловали, есмо дали, есмо звѣсили; есмы дали*.

5. Для вираження майбутньої дії вживається сполучення, до складу якого входить інфінітив основного дієслова і допоміжне дієслово *имѣти* у формі теперішнього часу: *имаемѣ давати*.

6. У грамотах уживається вказівний займенник *сей*.

7. Староруським займенникам *кто* і *что* відповідають займенники *хто, што*.

Серед інших характерних ознак грамот з території центральної України слід відзначити досить часто вживання церковнослов'янських слів і форм: *изгубити, будуцим, всхотимѣ* та ін.

Прізвища, вживані в цій групі грамот, часто не мають у своєму складі спеціальних ономастичних суфіксів: *Червякѣ, Козеня, Берестяник*. Досить значною є також група імен з ономастичним суфіксом *-ич*: *Чижевичѣ, Полозовичѣ, Кобузовичѣ*.

ГРАМОТИ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

Ця група охоплює досить значну кількість документів, виданих урядовими і приватними особами. Частина грамот друкується за оригіналами, переважна більшість — за копіями.

Стиль викладу, а часто і лексичні особливості грамоти пов'язані з суспільним становищем особи, від імені якої писався документ. Характерно також, що грамоти першої половини XV століття написані півуставним письмом, а грамоти кінця століття (маються на увазі документи з канцелярії вел. князя Олександра) написані півуставом з деякими елементами скоропису (окремі букви зливаються: **тр**, **ск**, **ич**, **ил** та **ін.**, квадратне накреслення літер не витримується, окремі літери мають заокруглення, що виходить далеко за межі рядка, і т. ін.).

У західнополіських грамотах простежується тенденція до стандартизації викладу, особливо початків. Найбільш ранні грамоти цієї групи не мають розгорнутих стандартних зачинів і починаються характерною для всіх східнослов'янських юридичних документів цього типу формулою: «мы кнзь юрьї михайлови(ч)...», «мы кнзь юрьї довкговдъ...» Приватні грамоти пізнішого часу також, як правило, не мають стандартних початків: «А панъ ѡлехно юрєвичъ жюсичъ продалъ есмь...», «А па(н) добрыша мжурови(ч) мѣсти(ч) ѡстрозкїи коупи(л) есми...» Грамоти вел. князя Вітовта характеризуються одним із варіантів поширеного в той час на Україні стандартного зачину: «Мл̄(с)тью б̄жью мы кнзь велики(и) витовтъ чинимъ знаменито и даемъ ведадати(!) симъ нашимъ листомъ каждому доброму нинешнимъ и пото(м)ъ будучи(м), хто нанъ оузритъ или чтучи его вс(л)ышитъ кому коли будетъ его потребно»; проте цього поширеного стандартного початку може і не бути: «Мы великий кнзь витовтъ дали есмо сюю нашу грамоту...» Стандартний початок є у грамотах вел. кн. Швидригайла Ольгердовича: «Мл̄(с)тью б̄жьюю мы великий кнзь швтрикаила ѡлкердови(ч) чыни(м) знаменито симъ нашы(м) листо(м) и даемъ вѣдати. каждому доброму хто нанъ оузритъ или оуслышыть. его чтучи». Подібні стандартні зачини подекуди зустрічаються і в приватних грамотах, порівн.: «а хве(д)ка пашкова до(ч)ка дохновича сознаваю си(м) мои(м) листо(м) хто на не(г) посмотри(т) алибо чтучи е(г) услыши(т)». Грамоти польського короля Казимира написані у формі листів і починаються традиційним називанням скороченого королівського титулу, після чого йде звернення до особи: «Казими(р) божью мл̄стью. намєстнику вруцькому пану го(р)ностаю романо-вичу...» Кожна грамота великого кн. Олександра починається стандартною формулою, що становить титул великого князя: «са(м) алекса(н)дръ бѡ(ж)ю мл̄(с)тью велики(и) кнзь ли(т) [о]л̄ски(и) руски(и) жомои(т)ски(и) и ины(х)», після цієї формули можливі ще й стандартні зачини того типу, який наводився вище: «чини(м) знамѣнито си(м) наши(м) листо(м)

хто на нього поспостригти або чтучи єго услышити кому будеть потре(б) того вѣдати».

З орфографічних особливостей волинських грамот треба відзначити такі:

1. Букви **ѣ** і **ь** чітко розрізняються і вживаються паралельно; **ѣ**, як правило, пишеться після приголосного у кінці слова: *своимъ, андрѣемъ, бѣгъ, у троцѣх, четвергъ, подъ*; нерідко у таких випадках вживається також **ь**: *пань, полемь, дѣтемь*.

Буква **ь** найчастіше вживається у закінченні дієслів 3-ї особи однини: *оузрить, будеть, можуть, везеть, держить*; **ь** пишеться також у кінці слів після приголосних, що можуть бути м'якими (*кнзь, дворець*) і після шиплячих (*нижь, верботиць, влчковиць*).

2. Буква **ѣ** уживається на місці староруського **ѣ**: *привѣсили, лѣт, вѣрнуню, сѣножатми, вѣка*; зрідка **ѣ** уживається замість літер **е** (*андрѣем, гдѣ*) та **ы** (один випадок — *искати... корунѣ полскои*).

3. Юс великий (**ѣ**) у грамотах цієї групи, як і попередньої, не зустрічається; юс малий (**ѣ**) виступає здебільшого на місці етимологічного **л**: *пѣчат, пѣти, свѣтъки, тисѣч, шестьдѣсѣть, оузѣти, имѣ*; **ѣ** вживається також для передачі пом'якшення попередніх приголосних та після голосних: *гдѣрѣ, ильѣ, дѣл, стоѣла, ѣ, дѣди*; особливо показовим є вживання **ѣ** у словах іншомовного походження: *ѣрмарка, милѣ*.

4. Буква **ї**, поряд з **і**, зустрічається тільки в закінченнях прикметників чоловічого роду, що стоять у називному відмінку однини: *ѣстрозкіи* (і *ѣстрозкіи*), *глускіи*.

5. Буква **ѣ** здебільшого виступає на початку слова: *ѣтъчину, ѣставляючи, ѣто, ѣбернути, ѣни*; зрідка **ѣ** можна зустріти в середині слова після приголосних: *дѣброю*.

6. Після шиплячих приголосних досить часто пишуться йотовані: *жюсичь, дробышю, мжюровичю*.

7. Зустрічається буквосполучення **кг**, що вживається для позначення звука **г** в іншомовних словах: *довкговдѣ*.

Фонетичними особливостями західнополіські пам'ятки близькі до центральноукраїнських, зокрема в них відображено: асиміляцію приголосних за глухістю в кінці складу (*свѣтки, счеткомъ*) і регресивну асиміляцію за місцем творення (*роширити, музкого*); перехід **ѣ** в **і** (*свидоцтво*), хоч здебільшого етимологічне **ѣ** передається буквою **е** (*чоловекъ, ведаеть, злодеискую*), а етимологічне **е** може замінятися **ѣ** (*пѣчатъ*); змішування **и** та **ы** (*чыним, нашым, оуслышыть, чтучы, початы, выдержавшы, причинити, держыт*); зрідка поплутання **е** та **и** (*порадившесѣ, дмитрею, володимерского*); вживання **ь** замість **у** на початку слова (*вжю, вгорскихъ, вставично, вказали, вслышитъ*) і досить послідовне чергування приїменників **у** та **в** (*у дворцы в королевом*). Крім того, зустрічаються пооди-

нокі випадки переходу напруженого і на початку слова після приємни-ка в **ы** (*с ынышымы*), перехід етимологічного а в **о** (*одам*), перехід **е** в **ю** в новозакритому складі (*линовѣскии*), вживання **е** на місці етимологічного **а** в ненаголошених складах (*увезатисе, сѣтого*), протетичне **в** на початку слова перед голосним—*воны* (останнє явище не цілком достовірне, оскільки воно зустрілося в пізній копії). На відміну від пам'яток центральної України, в західнополіських грамотах, за невеликими винятками, **е** послідовно чергується з **о** в позиції після шиплячих приголосних перед наступним складом з голосним заднього ряду (*ничого, ещо, жонѣки, нашо, вжо, нашому, чоловікѣ, чолобитя, шол, грошовою*).

З морфологічних особливостей західнополіських грамот слід відзначити такі найбільш характерні:

1. Іменники чоловічого роду на приголосний приймають у родовому відмінку одн., як правило, закінчення **-а**: *володислава, млына, брата, чигира*; проте значна група іменників з односкладовою основою, а також префіксальні іменники одержують у цьому відмінку закінчення **-у**: *ставу, торгу, воску, полу, утыску*.

2. У давальному відмінку одн. іменники чоловічого роду на приголосний приймають закінчення **-у(-ю)**: *пану, вачковичу, бедриху, дробышу, мжуровичу, манастырю, дмитру, петру, яновичу, сеньку, кнѣзю, горностаю*.

3. У давальному відм. множини іменники чоловічого і середнього роду зберігають переважно традиційне закінчення **-омѣ** (**-емѣ**): *селомѣ, сыномѣ, мѣщаном, людемѣ*.

4. У орудному відм. множини іменники чоловічого роду зберігають переважно традиційне закінчення **-ы** (**-и**): *со кнѣзи и паны, с доходы, с мыты, с лесы*; інколи при цьому форма орудного множ. плутається з формою називного множини: *шестьдѣсятъ копѣ подольскими полугрошники*.

5. На флексіях орудного множини іменників жіночого роду позначається вплив флексій орудного множини іменників чоловічого і середнього роду: *сѣножатими*.

6. У західнополіських грамотах уживаються переважно повні форми прикметників; займенники у формі чоловічого і середнього роду інколи виступають у короткій або стягненій формі: *кажѣды, наша*.

7. Дієслова у формі 1-ї особи множини теперішнього часу мають закінчення **-мѣ** (**-м**) (*даемѣ, слюбуемѣ, вернем, идем, приказуем*), рідше **-мы** (*не имамы*). Допоміжне дієслово *быти* у складі перфекта приймає у 1-й ос. множини закінчення **-мо**: *слюбили есмо, дали есмо, отпустили есмо, запи-сали есмо*.

8. Допоміжне дієслово *быти* у складі перфекта має у 1-й ос. однини закінчення **-мѣ** або **-ми**: *продалѣ есмѣ, есми продалѣ*.

9. Для вираження майбутньої дії вживається сполучення, до складу якого входить інфінітив основного дієслова і допоміжне дієслово *имѣти*

(мѣти) у формі теперішнього часу: *имаю заступати, мають увезатисе, не имаю волочити*. Як форма майбутнього часу зустрічається сполучення допоміжного дієслова *быти* у формі теперішнього часу з дієприкметником на -лъ: *будут давали*.

10. У грамотах вживається вказівний займенник *сеи*; займенник *сесь* не зафіксований. Особовий займенник *он* у знахідному відмінку після прийменника *на* часто виступає у скороченій формі *нь*: *хто нань поспотрить*.

11. Займенники *къто* і *чѣто* виступають у формі *хто, што*.

Церковнослов'янські слова і форми у пам'ятках цього типу майже не зустрічаються (відзначені вище архаїзми у вживанні морфологічних форм можуть бути пояснені традиціями староруського ділового письменства). Польські слова, переважно службові, трапляються досить рідко (*совито, водлуг, подлуг, иж*).

Поряд з східнослов'янськими і русько-християнськими іменами, в західнополіських грамотах зустрічаються імена литовських князів і панів, а також імена людей інших національностей, що жили в той час на Україні і в Білорусії: *бедрихъ, витовтъ, есь* та ін. Багато слов'янських особових імен утворено переважно за допомогою суфіксів *-ичь* і *-скии*: *жюсичь, мжюрловичь, вѣчковичь, верботичь, яцковичь; ловуньскыи глугкыи, кравскыи, борисковѣскыи*. Деякі прізвища зберігають стародавні слов'янські суфікси *-ат-* і *-ют-*: *путѣта, сенюта*.

Імена вживаються досить часто у зменшеній формі: *зѣнко, мишко, томко, стецко, грицко*; але: *патрикѣи, микита, богданъ, василь* (і *василеи*); ніколи не виступають у зменшеній формі імена князів: *иван, мишаило*.

ГРАМОТИ ГАЛИЧИНИ

Серед галицьких грамот, що увійшли до цього випуску, є оригінали і пізніші копії. При визначенні специфічних рис галицьких грамот головна увага звертається на оригінали.

Перш за все треба відзначити, що початки (зачини) грамот цієї групи досить стандартизовані, але не перетворилися в трафарет: «а се **я** па(н). васко. мошонъччи. свѣдчу то. своѣмъ. листомъ. каждому. доброму. кто на сеси листъ. позри(т). или кому. бу(д). сего листу. потрібно»; «**Ч**инимъ знаменито симъ нашимъ листомъ хто на него посмотрить или чтучи **его** услышитъ кому жъ будетъ его потребизна»; «Вызнавае(м) то си(м) **наши(м)** листѡ(м) каждому доброму кому буде(т) того потреба **нѣи** и пото(м) **будучи(м)**» і под.

Усі представлені грамоти написані півуставним письмом і мають такі найвиразніші орфографічні особливості:

1. Букви **ъ** і **ь** чітко розрізняються як графічно, так і місцем ужи-

вання. Буква **ъ** пишеться переважно в кінці слова після приголосних (крім винесених над рядок): *своѣмъ, листомъ, листъ, оузаль, тѣхъ, вѣмъ, Ревутъ*; зустрічаються випадки уживання **ъ** на місці **о**: *лѣвскиѣ*. Букву **ь** найчастіше можна зустріти в середині слова після приголосних, що можуть бути м'якими (*оу Циньдла*), а також у кінці слів після шиплячих (*Судѣчь, Верѣшишковичь*). Крім того, **ь** може виступати на місці **і** і навпаки (*мошонѣчи, на сеси листъ*).

2. Буква **ѣ** виступає на місці етимологічного **ѣ**: *свѣдчу, пѣнаѣ, свѣдци, Глѣбъ, лѣт*; вона виступає також замість інших літер: а) на місці **й** в середині і в кінці слова: *приѣдетъ* (в знач. «прийде»), *миколаѣ, лѣвскиѣ* (наз. однини), *третиѣ* (наз. однини); б) на місці **є**: *андрѣи*; в) на місці **и**: *старостѣнѣ* (суф. **-ин**) та ін.

3. Юс великий (**ж**) у грамотах цієї групи не зустрічається; юс малий (**л**) зберігається на місці етимологічного **л** (*имл, оузаль, пѣнаѣ*), а також виступає після м'яких приголосних і після голосних (*оу Руданцѣ, Верѣшишковичь, отцл, оу Циньдла, Татарскал*).

4. Буква **ї** вжита лише один раз у церковнослов'янському слові *сія*; дві крапки зрідка ставляться над буквою **и**, коли вона стоїть на початку слова: *ївашка, ївашкова*; але: *имаю, ивашкови*.

5. Буква **ѡ** найчастіше вживається на початку слова (*ѡже, ѡт*), однак її можна зустріти і після приголосних, зокрема в закінченнях (*ѡгородѡм, Кондратѡм*).

6. Буквосполучення **оу** виступає переважно на початку слова (*оузаль, оувазаньє*), але воно можливе і в середині слова (*прислушаєтъ*), хоч у таких випадках частіше вживається **у** (*купъ, свѣдчу, гулевича, другую*).

З найвиразніших фонетичних особливостей слід відзначити: взаємозаміну **ѣ** та **и**, що свідчить про відображення фонетичного процесу переходу етимологічного **ѣ** в **і** (*оу волховци і оу руданцѣ, судѣчь* — суф. **-ичь**), перехід **е**, **о** в новозакритих складах у звуки **і** та **ю** (*потрибно, ста купъ, по нюмъ*), змішування **и** та **ы** (*не дали*), послідовне чергування в **і** у (*оузаль і взаль, оу руданцѣ*), чергування **е** з **о** після шиплячих (*ничого*), приставне **и** перед плавними на початку слова (*илѣвски і лѣвскиѣ*), відсутність поплутання **е** та **и**.

Найбільш характерними морфологічними рисами галицьких грамот є такі:

1. Іменники чолов. роду на приголосний приймають у родовому відмінку однини переважно закінчення **-а**: *оу ивашка, оу Гулевича, поста*; іменники з односкладовою основою зрідка приймають у цьому відмінку закінчення **-у**: *листу* (в одиничному знач.).

2. У давальному відмінку одн. іменники чоловічого роду на приголосний мають паралельні закінчення **-ови** та **-у**: *ивашкови і оলেখу*, слово *пан* у цьому відмінку, вживаючись у сполученні з іншими іменниками, висту-

пає переважно у формі називного відмінка: *па(н) ивашкови, панъ холм-ському*.

3. У місцевому відмінку одн. іменники чоловічого роду на приголосний мають паралельні закінчення *-у* та *-ѣ (-и, -є)*: *оу дому, у волховци, во лвоє, во лѣѣѣ*.

4. Прикметники виступають у повній і в стягненій формах: *добрии, илѣѣвски*.

5. Дієслова у формі 1-ї особи множини теперішнього часу мають закінчення *-мъ*: *чинимъ*. Допоміжне дієслово *быти* у складі перфекта приймає у 1-й особі множини закінчення *-мо*: *имели єсмо, дали єсмо*.

6. Допоміжне дієслово *быти* у складі перфекта має у 1-й особі однини закінчення *-мъ* або *-ми*: *оузълъ єсмъ, привѣсилъ єсми*.

7. Для вираження майбутньої дії вживаються сполучення, до складу яких входить інфінітив основного дієслова і допоміжне дієслово *имѣти* у формі теперішнього часу: *имаю дати, имаєть платити*.

8. У грамотах вживається вказівний займенник *сеси* (називн. відм. однини).

9. Займенники *кѣто* і *чѣто* виступають у формі *кто, што*.

Церковнослов'янські слова і форми зустрічаються досить рідко. Цікаво, що в галицьких грамотах цього періоду майже немає полонізмів і слів латинського походження (останні проникали пізніше в стару українську літературну мову через посередництво польської).

Особові імена, зафіксовані в цій групі грамот, як правило, утворені за допомогою суфіксів *-скии* і *-ичь (-ичъ)*: *котлинскиѣ, мильчиньскиѣ; гулевич, верѣшинаковичь, любичь, епифановичь, петрашковичь, микуличь, мжачичь*.

Імена здебільшого мають зменшувальний суфікс: *ванко, васко, ивашко, яцко, стецко*; але: *андрѣи, глѣѣѣ*.

ГРАМОТИ МОЛДАВІЇ

У цьому випуску зібрані грамоти молдавських воевод. Майже всі вони публікуються за оригіналами, лише невелика частина — за копіями XVI—XVII ст., які зберігають характерні особливості графіки й орфографії оригіналів.

У молдавських грамотах поєднується спільна для всіх українських грамот цього періоду давньоруська традиція з нахилом до відображення особливостей живої розмовної мови місцевого українського населення. Сильніше, ніж в інших грамотах, писаних старією українською мовою, виявлена тут церковнослов'янська традиція.

В галузі графіки й орфографії молдавські писарі йдуть в основному тим же шляхом, що й писарі центрально- і західноукраїнських канцелярій.

Як відзначив Є. Калужняцький, «найдавніші молдавські грамоти йдуть за каліграфічною практикою, що панувала в західноруських канцеляріях другої половини XIV-го віку»¹⁵.

Зокрема, зберігається традиційна формула початку, характерна для більшості українських грамот: «Мл(с)тію бжією, мы. алеѣандръ воевода. господарь земли мо(л)давской. чини(м) знаменито. ис си(м) листомъ нашимъ. оуѣ(м) кто на(н) оузри(т). или его оуслыши(т) чтучи»; досить часто ця традиційна формула початку розширюється у першій своїй частині: «Въ имѣ оца и сна и стго дха. тр(о)ица стаа и единосщцаа и нераздѣлимаа. се назъ ра(б) вл(д)кы моего. ісѣ ха. іѡ стефа(н) воевода бжією мл(с)тію гп(д)ръ земли. мо(л)давской. знаменито чини(м) и(с) си(м) листо(м) наши(м) въѣ(м) кто на(н) възри(т) или его чтучи оуслыши(т)». У багатьох молдавських грамотах наявне закінчення-закляття, що стало своєрідним штампом: «А кто бы хотѣлъ тоє порушити, или радити на порушеніе: таковы да є(ст) проклѣ(т) ѡ(т) га ба. и ѡ(т) прчсты(х) и врѣховны(х) ап(ст)лъ. и ѡ(т) тиі сты(х) и бгоносны(х) ѡцъ, иже въ никеи. и да є(ст) подобенъ юдѣ: и проклѣтому арію. и оучастіе да имать съ оними иже възпиша на вл(д)кѣ ха. кровь его на ны(х), и на чадѣхъ ихъ».

Характерною особливістю орфографії молдавських грамот є те, що їх письмо зберігає всі кириличні знаки.

1. Знаки ѣ і ѡ графічно чітко між собою розрізняються, але вживаються непослідовно. Зокрема, в кінці слів ѣ і ѡ можуть виступати паралельно навіть у межах однієї грамоти: *господарѣ* і *господарь*, *листомѣ* і *листомь*, *оурикѣ* і *оурикь*, *нашимѣ* і *нашимь*. В середині слова ѣ майже завжди вживається на місці етимологічного ѣ: *възлюбленнаго*, *въсе*, *въѣмѣ*.

2. Буква ѣ виступає: 1) на місці етимологічного ѣ (*велѣли*, *вѣра*, *дѣтеи*, *оукрѣпиль*, *вѣка*, *на молдавѣ*);

2) на місці етимологічного є (*стѣпка*, *вѣлѣли*, *длѣгополѣ*);

3) на місці етимологічного ѡ (*болѣр*, *на имѣ*, *проклѣтому*, *оуѣти*).

3. Букви ж і ѡ вживаються часто, але непослідовно. Юс великий (ж) найчастіше можна зустріти в написанні закінчень орудного відм. однини іменників жіночого роду і займенників у формі жіночого роду: *вѣрож*, *маринож*, *помощіж*, *нашеж*, *въсеж*; інколи він виступає також на місці етимологічного ж (*бѣдѣщих*, *сѣда*, *могѣтъ*), хоча частіше в цих випадках вживається у. Юс малий (ѡ) виступає: 1) на місці етимологічного ѡ: *почѡхомѣ*, *учѡстіє*, *проклѡ(т)*, *сѡ*; 2) на місці етимологічного и: *ис сѡмѣ*; 3) на місці етимологічного ѣ: *всѡхѣ*; 4) замість ѡ: *монастирѡ*, *боѡринѣ* *бырличѡ*.

¹⁵ Є. Калужняцький, Кирилловское письмо у румын, «Энциклопедия славянской филологии», вып. 4, 2, Пг., 1915, стор. 7—8.

4. Букви і та ї вживаються паралельно перед голосними: *блговѣще-нію, ѡбрѣшіе, данїа, бжїа, здравїе*.

5. Буква ѡ вживається переважно на початку слів: *ѡже, ѡсобною, ѡживали*; проте її можна зустріти і в середині слова після голосних і приголосних: *скарцѡтѣму, доходѡмѣ, дѣлѡм, потокѡмѣ*.

6. У слові *алеѡандрѣ* і похідних від нього вживається буква ѣ; у церковнослов'янських словах вживається в: *квр, ївс*.

Найбільш характерні фонетичні особливості молдавських грамот такі: тенденція до передачі етимологічного ѣ буквою и (*оусимѣ, дилѣ, на Дни-стрѣ, мисто, да ѡсадит соби, пасика*), змішування и та ы (*млѣстью, на ных, чинимѣ, монастири, Стефана воеводи, ѣспдрем бити*), невиразний голосний у сполученні з плавним, про що свідчить послідовне вживання після плавного зредукованого ѣ (*крѣницоу, влѣна, дрѣжати, по чрѣпалѣ, плѣ-нити, тврѣдо, крѣвь, врѣховних*), поплутання звуків о і у (*оу сучавѣ і оу Сочавѣ, вѣрною і вѣрною* — знах. одн.). Крім того, зрідка можна зустріти випадки переходу е в і в новозакритому складі (*по нашимѣ*), друге повноголосся (*пержеє*), поплутання є з и (*деяк*), чергування є з о після шиплячих (*чорного*) та чергування у з в (*впадаєт оу...*).

Найбільш виразними морфологічними рисами молдавських грамот є такі:

1. Іменники чолов. роду на приголосний приймають у родовому відмінку одн. послідовно закінчення -а (-а): *хотарѣ, из вѣка, алеѡандра, сѣна, илїаша, стѣца, петра, сѣда, рода*.

2. У давальному відмінку одн. іменники чоловічого роду на приголосний приймають паралельні закінчення -у і -ови (-єви): *монастиру, монастиреви, нѣгоєви логовету*.

3. Усі слова, які мають прикметникову форму, виступають з повними закінченнями (*вѣрныи, истинныи*); зрідка зустрічаються короткі форми у прямих відмінках (*истинны, таковы, єдино*) і нестягнені форми у непрямих (*добрїимѣ, почившіихѣ*).

Прикметники у формі чолов. роду однини мають у родов. відмінку закінчення -аго: *вѣзлюбленнаго, страшнаго*.

4. Дієслова у формі 1-ї особи множини теперішнього часу мають переважно закінчення -мо: *поновимо, оукрѣпимо, чинимо*. Допоміжне дієслово *быти* у складі перфекта приймає у 1-й ос. множини закінчення -мы (-ми): *жаловали єсмы, вѣлѣли єсмы, дали єсмы, потвер(ж)дили єсмы*.

5. Займенник *кѣто* виступає тільки у формі *кто*, займенник *чѣто* — у формах *что, што, що*.

Як уже відзначено вище, грамоти з території Молдавії у більшій мірі, ніж інші грамоти, написані старою українською мовою, відображають вплив церковнослов'янської мови. Зокрема, церковнослов'янізми досить

поширені у галузі лексики і словотвору (*имѣніе, произволеніе, спснїе, обѣщанїе; данїе, порушенїе*); багато церковнослов'янізмів зустрічається серед службових слів (*догдѣ, иже* — в усіх родах і числах, *понеже* та ін.). З церковнослов'янських форм найчастіше вживані аорист (*блгопроизволомъ, избрахомъ, рѣхомъ, писахомъ, приложихомъ*), дієприкметники (*бжджїицх, видѣше*); другим південнослов'янським впливом слід пояснювати і наявність у мові молдавських грамот таких прикметникових форм, як *възлюбленнаго, добріимъ* та ін.

Природно, що в українських грамотах з території Молдавії помітний вплив молдавської мови. Він виявляється у вживанні окремих молдавських слів, побутових і термінологічних, напр. *хотаръ* (молд. *хотар*, рум. *hotar* — кордон, рубіж), *пъркалабъ* (молд. *пъркълаб*, рум. *pârkalab* з нім. *Burggraf* через польське *burggrabia* — начальник кріпості), а також у вживанні молдавізованих угорських слів: *урикъ* (угор. *örök* — спадщина), *терх* (угор. *terh* — клунки, тягар) та ін. Можливо, впливом чужої мови слід пояснювати також наявність у мові грамот з території Молдавії зворотів типу *привѣстити печать наша великаа*. Імена і прізвища, які зустрічаються в грамотах з території Молдавії, відображають неодноманітність етнічного складу населення. Серед них переважають, звичайно, молдавські (Жюерж, ванча, Станчул, Бѣриндеи, Негрин, Оунклата, Доманкуш); широко представлені також українські імена (Михаило, Іацко, Гринко, Иван, Стѣцко, Петро, Марина), інші слов'янські (Влад, Мудричка, Станиславъ, Драг), угорські (Шандр) та ін. Імена грецького походження подаються у книжній формі (Іліа, Михайль, Алезандръ, Петръ). Поширені прізвища і прізвиська, утворені за допомогою суфіксів *-ко, -скии (-скыи), -ичъ (-ичь)*: *Иван Дѣтко, Михаило Дорогунскыи, Владъ Серетскыи, Купчицъ, Костиць*.

ЗАКАРПАТСЬКА ГРАМОТА

З території Закарпатської України від XV ст. відома одна грамота. На підставі мовних особливостей цього документа не можна, звичайно, робити широкі узагальнення. Але мовного матеріалу, наявного в грамоті, досить для того, щоб відзначити близькість її до молдавських грамот¹⁶. Зокрема, грамота має типовий для тогочасного стилю ділової української мови початок «се азъ...», у ній вжиті типові для молдавських

¹⁶ Можливо, цей факт пояснюється тим, що згадані в грамоті фундатори церкви Балиця воевода і Драг мешчер були синами молдавського воеводи Саса (Сасула) (див. про це: Н. С. Антошин, Закарпатская грамота 1404 г., «Научные записки Ужгородского гос. университета», т. XIII, 1955, стор. 11).

грамот терміни і усталені звороти: *урик* (спадщина, спадковий маєток), *да будуть* (манастиру), *да служе(т)* (манастиру), *писано под нашими печатами*; з характерних фонетичних особливостей слід відзначити вживання *ъ* після плавного (длѣгополскою), поплутання звуків *о* і *у* (на сопунки і на сопонки), поплутання *е* і *и* (да служет), чергування *у* з *в* (падает съпънца оу тису), тобто ті риси, які характерні і для молдавських грамот; як і в ранніх молдавських грамотах, у закарпатській грамоті 1404 р. вживаються церковнослов'янські слова і форми (*азъ, съзидаше, единъ, дадоше*).

Про близькість розгляданої грамоти до традицій молдавського ділового письма свідчить також її орфографія (змішування *ъ* і *ь*, вживання *ѣ* на місці етимологічного *я*, використання літер *ї* і *ж*) і накреслення літер. Порівняймо, наприклад, як пишуться літери в цій грамоті і в молдавській грамоті воеводи Стефана 1488 р. В обох грамотах:

Б складається з мачти, яка має внизу невелику петлю, і верхньої горизонтальної лінії, удвічі довшої від основи петлі.

В складається з мачти і двох петель, причому нижня петля трохи більша від верхньої.

Г пишеться так, як і **Б**, тільки без нижньої петлі.

Д становить собою рівнобедрений трикутник, до якого знизу приєднуються дві довгі вертикальні лінії, що опускаються під рядок; віддаль між кінцями цих вертикальних ліній менша від основи трикутника.

К складається з двох нез'єднаних елементів: лівий елемент — пряма лінія, правий — кут, утворений двома короткими лініями і повернутий вершиною до центра прямої лінії; правда, у молдавській грамоті, на відміну від закарпатської, верхня частина правого елемента не має шипа.

Л становить собою кут, утворений двома похилими лініями.

М пишеться з гострими кутами.

Н утворюється двома паралельними мачтами, з'єднаними косою перекладиною, і т. д.

Відмінності є в написанні літер *а* (в молдавській грамоті коса похила лінія цієї літери довша, ніж у закарпатській, і часто внизу загинається ліворуч), *е* (у молдавській грамоті нижній кінець дужки не піднімається вгору, а язичок менше загинається вниз), *ж* (у молдавській грамоті мачта виходить за межі рядка), *з* (у молдавській грамоті верхній елемент пишеться як велика дуга, що виходить угорі за межі рядка, а нижній, як правило, взагалі відсутній), *ѣ* (у молдавській грамоті правий кінець верхньої горизонтальної лінії не загинається вгору); *ъ* (у молдавській грамоті лівий верхній елемент цієї літери приєднується до мачти не під кутом, а становить пряме продовження мачти, яка загинається вліво і вниз. Отже, у накресленні цих літер в обох грамотах немає нічого принципово відмінного, це тільки різні вияви однієї і тієї ж графічної традиції.

Закарпатська грамота, як і інші українські грамоти, відображає лексичні, морфологічні і фонетичні особливості тодішньої живої говіркової мови¹⁷.

* * *

Короткий порівняльний аналіз орфографії і мовних засобів українських грамот з різних земель переконує в тому, що при спільності традицій, при порівняно однаковому ступені відображення особливостей місцевих говірок, кожна група документів має певні відмінні риси, по-різному використовує джерела збагачення мови (відмінний словотвір, неоднаковий ступінь використання церковнослов'янської мови, лексичні запозичення з інших мов та ін.), фіксує різні говіркові фонетичні і морфологічні риси. Все це дає матеріал для аналізу процесів розвитку української літературної мови, а також для локалізації і хронологізації тих явищ, які потрапляли в літературну мову з діалектів.

¹⁷ Детальніше про це див. у згаданій праці М. Антошина.

**«ІЗБОРНИК» <http://litopys.kiev.ua/>
24.IV.2008**

ГРАМОТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УКРАЇНИ

№ 1*

*Олександр, князь і дідич київський, надає церкві св. Миколая
в Києві і отцям св. Домініка мито комірне, палац на Задньому
Сирці і урочище Хлапач*

1401/1411 року, Київ

Грамота публікується вперше за пізньою копією, вміщеною в «Книге крепостной большой» (зберігається в Державній публічній бібліотеці УРСР, Петр. 217 (р. 62).

«Книга крепостная большая» має розмір 31 см × 18 см і складається з двох частин, перша з яких містить 155 арк., друга — 392. Обидві частини переплетені разом і оправлені товстою картонною обкладинкою. Титульна частина обкладинки відірвана. Книга писана стилізованим півуставом, що подекуди переходить у скоропис. Почерки різні.

«Книга крепостная большая» виготовлена у XVIII або XIX ст. Про це свідчить той факт, що на першому аркуші першої частини книги вміщено указ Петра I від 13 грудня 1720 р. про відбудову за казенний кошт київської Лаври, що згоріла у 1718 р., і про видачу їй копій з кріпосних документів. На звороті стор. 152 книги II зберігся напис: «для графа Ник. Петровича Румянцева переписана 1825 года ноября 4-го дня. Максим Берлинский». Цей напис може свідчити як про дату написання книги, так і про дату зняття з неї копії. В книзі залишила автограф ще одна особа: протягом кожних восьми аркушів під текстом на лицевому боці маємо напис «с по(д) + ли(н) + ными + спра + ви(л) + Іва(н) + Авра + мо(в)». На першому аркуші книги наявний четвертий елемент напису — *спра*; це свідчить про те, що книга не має початку.

У книзі містяться копії надзвичайно цікавих з історичного і мовознавчого боку документів, зокрема грамоти Романа Галицького (1240 р.), патріарха Максима (1481 р.), Костянтина Острозького (1506 р.) та багато інших (детальніше про зміст книги див.: Н. Петров, Описание рукописей церковно-археологического музея при Киевской духовной академии, вып. 1, К., 1875).

* Зірочкою позначаються грамоти, достовірність датування яких викликає сумніви.—
Прим. упор.

Публікована грамота знаходиться на арк. 285—287 II частини книги. Дата грамоти вказана не точно. Писар, що вписував грамоту в книгу, відносить її до 1401 р., у тексті ж копії говориться, що грамота написана в 1411 році. Однак мовні особливості грамоти, зокрема наявність у її тексті полонізмів, доводять, що її можна віднести до пізніх фальсифікатів.

286 Во има Г(с)дне аминь. К҃ды лю(т)скаа пама(т) частокро(т) звыкла
наилатвей обнищевати потребно ест речь, дабы литеря(д)ны(м) свидѣл-
ство(м) утве(р)жденна была, мы прето алеѣа(н)де(р)з Божіей з ласки кнѣз
и дѣдичь кіе(в)скій, и про(т)чее ознаймуемъ едностанѣ всимъ и ко(ж)дому
зособно и(ж) нада(н) надае(м) на милостыню которое наеснѣишій Блажен-
ной памяти владимѣ(р) кнѣз кіевскій антеце(с)со(р) нашъ нада(л) цркви
286 зв. Светаго Николаа в кіевѣ и ѡ(т)цемъ чину Светаго доминикана || доро-
ва(л)!!], (а) а напото(м) пресвѣтлы вытолтъ Божією милостію великіи кнѣз
литовски и про(т)чее счасливо памати униве(р)салны(м) писмо(м) свои(м)
утве(р)ди, Мы теды всѣ тое видечи уважаючи помененное наданѣ албы
милостыни ѡ(т)ца нашего ю(ж) зешлаго приводачи себѣ на пама(т) утве(р)-
жденіе ннешни(м) наши(м) уневе(р)саломъ по(д)тве(р)ждае(м), то ест мыто
поме(р)ное паше(н)ное, и дворе(ц) на Задно(м) Сы(р)цу стоащи и урочища
на(з)ванное хлапа(ч), которые добра были ніакой невисты зовемой Бѣ-
сова Баба, и зо все(м) право!! и владѣніемъ и зо всеми доходами такіе
колвекъ у помененныхъ до(бра)х) были албо могли знайдоватиса (никто
себѣ)¹⁸ ничего себѣ не заставуючи на вечность и уставичность ѡ(т)дае(м)
лѣгуемъ и вѣчно вручае(м) пре(д)рече(н)ной цркви Светаго николаю и
Собранному чину Свтаго доми(н)ника беспечно мѣти тримати, и Спокой-
но || уживати оседати, и ведлугъ власно !! своего пожитку оборочати,
287 а во Свидѣтельство того печа(т) ншу при люде(х) тамъ будучи(х) прикидали-
смы. дѣло(с) и дала(с)а в кіевѣ року 1411 (г.)

№ 2*

*Роман-Олізар Волчкевич, намісник київський, заповідає своє
рухоме і нерухоме добро в землях київських, волинських і на
Поділлі своїй дружині, синові та іншим родичам*

1450 року, Київ

Грамота публікується вперше за рукописною копією, що зберігається в Державній публічній бібліотеці УРСР у Києві (відділ II, № 22291).

Копія документа написана чорним чорнилом на двох великих аркушах паперу.

¹⁸ Дужки вжито в тексті копії.

Текст публікується без змін, за винятком окремих відступів у розподілі тексту на слова.

На останній (четвертій) сторінці копії олівцем зроблено помітку, що цей документ зберігався у архіві графа Олізара в Киселині. Під текстом польською мовою тим же чорнилом і тією ж рукою написано: «Zgodnie z oryginałem świadczę Benedykt Poczetowski (...). Zgodnie z oryginałem poswiadczam S (...) Radopus Wincusty Czopowski №6070». У даті, очевидно, допущена помилка. Згадувані в грамоті особи наводять на думку, що насправді вона написана сторіччям пізніше.

Ja Roman Olizar Wołczkiewicz Hospodar Ziemi Kiiwskich buduczny zdrowy na Tili moiem y umysli, a baczaczy szczo zdey każdemu czełowiku należyт dbaty tak na marnosć swita a treba uważaty na wiecznosć nieskonczennu, tak sobi wziawszy rozmysł najlipszy dla pamenty Dytiам moim i ich nastupnykam onych takowy czyniu poradok[!] ostatnij woli moiej a napered tyło moie hryszne aby leżało w wołczkowi, z poradkom horoszym, około duszy moiej hrysznej aby Pani Ewdotia Zahorowska Doczka Pana Bohdana Zahorowskoho a żona moja y z synom moim Wasyliom Olizarom Wołczkiewiczom dydyczom wsech seł i mistoczok po mni pozostaiucznych tak w zemli podolskoy nepodałeko reki Dnistra leżacznych iakoż i w Zemlach Kiiwskich nad rekoiu teteroju zdey y w zemli owruckoy y w zemli Bracławskoy y w Powiti Łuckom nad rekoiu styrom leżacznych, z każdaго seła i mistoczka po piat' kop hroszy zebrawszy, poradok horoszy zdiławszy, na pohoron tiła moho y pomoszcz duszy moiej hrysznej na cerkwi rozdati wsi zabranyi hroszy a tiło moe szczob u truni leżało dubowoiy, a iż ia uczyniwszy podarok duszy moiej hrysznoy u(!) tiłu hrysznomu, zaczynaiu y koło seł moich i Mistoczok, takowy czynity poradok — Żona moja Pani Eudotyа Zahorowska doczka Pana Bohdana Zahorowskoho užey zostaietsia w letach, szestid{zaslistom¹⁹ roku i lity od swoho narożdenija, po kotoroy ja miłosy i w swoiey starosti doswiadczywsia wełykoho priiatelstwa i lubosti ku mni i synowy naszemu Iwanu Olizaru Wołczkiewiczу jedynakowy naszomu słożennomu z toieiu z Paniu ženoіu moieіu Zahorowskoіu Ewdotyіu, zdey ia przykaziu tomu z Iwanu Olizaru Wołczkiewiczу synowy moіomu aby ženu moіu i mater swoieju do żywota poki żywa bude chorosze i obradno zachowaw z welikoіu czasty przykładom y wełyczaniem na moiem miści iakoby mene samoho rudnoho otcia. Seła moi i misteczka w Zemlach Kijewskich, misto korostysów z misteczkami y z sełmy moimi pryналежuczymy do mist i seł y Wołczów (!) misto y z misteczkami i z sełmy w zemli owruckoy odkaziu tomu z synowi momu lubomu wasiuiy [?] Olizaru²⁰ Wołczkiewiczу na tey steroni reki Dnipra, a na tamtoy steroni Dnipra, mista Woronyży iz sełmi kotoryi spały na mene po Panach Puciatach i Panach Kniaziach Boiarach, na to sut papiry w skryni okowanej w skarbeci zamurowanym we dwory moim w Kiiwi miści w Zemli podulskoy nepodałe-

¹⁹ Літери, взяті в дужки, виправлялися.

²⁰ У цьому слові кінцеве **и** виправлене з **у**.

ko Dnepra²¹ tamtyi seła kosarynci, kuzmeńce, wolodyowci szepni mali i wełykii peremuszańci otkazuiu po žytiom ženi moiej Pani Eudoty i a po iey žywoti tomu ž Wasilu Olizaru Wołczkiewiczzu synowi moiemu, w bractławskoy zemli nedaleko reki Boha misteczka dwi uroczyszcz a seła uroczyszcz misteczko Surżyna i ostapowci a Seła desiat uroczyszcz, i na ty uroczyszcz papiry w toy že skryni we dwori w kiiewi za kluczom Pana Sulimy pokrewnaho moieho y tyi misteczka i seła, uroczyszcz Synowi moiemu Wasilu otkazuiu w powiti Łuckom na horyni rekoiu—miwszy ja rozdił z bratom moim rudnym Panom olizarom Wołczkiewiczom kotory otciu [?] na misteczku szyłowiczach w kniaźestwi Litowskom kotoromu sia dostały dwi [!] seła w Powity Łuckom z podiłku naszoho, odne seło Knehyn nad Styrom pod Łuckom, a druhe seło Sernyki nad stawom o hranyciu z panom Babyńskim pokrewnom naszym, toy Pan brat moy pyszet sie i prozywaiet času teperesznoho Szyłowiczom od Seła Szyłowicy a zdey i toj Pan brat moy rodny Pan Olizar Szyłowicz dity ne maie w litach swoich bezżennych i daw mini starszomu bratu zaruku szczom joho z newuli razy dwa wykupowawcu²² iż i tyi dwi seła Serniki u [!] Knehyn iako bezditny i neženaty maiet ustupyty wiecznostiu Synowi moiemu Wasylu Olizaru Wołczkiewiczzu to ž y mni z prawa pryroženaho naježyt a ia i tey dwi [!] seła serniki y knehin Wasilu Olizaru Wołczkiewiczzu Synowi momu lubomu otkazuiu wiecznostiu, a moy syn Wasyl pamiaty [!] maiet y daty povinny iest na manastyr Łucki w missi [?] do swiatoy pokrowy daty za duszu brata moieho Pana Olizara Szyłowicza osiumdesiat kup hroszy na służby Boży — a Sam powynen Joho słuchaty dokol zywe Pan Brat moy Pan Oliżar [!] Szyłowicz iak mene samoho y daty powynen syn moy Wasili choroszuiiu iemu czašt sprateh moy serebra zołota [...], szabli oruże zbrojnoie na ciu Korohow kozackoju dwisty koney mołodczańskich toy porodoh[?] uwes iest u Skarbcu Wełykim za kluczom moioho ž wirnoho Pana Samuiła Sułymy, Obory bydła, korowy, owci, korow po wsich sełach doynnych szesćsot i dwadciat, a owce czetyry tysiacy, tyi odkazuiu ženi moiej Pani Eudoty, a že ž perepomenuwem [?] y o sznurach perłowych uryanskich kotorych wełykich jest kwart Kiiowskich osium hołych ne na sznurkach a małych kwart czotyrynadciat tii daruii Pani xiežny Ružynskoy, odkazuiu iakož moiej pokrowney po lubosty moiej, kotorey perły uryanski zaraz z ruk moich oddam szczo mene dohladala w chorobi moiej a iż ja uczynyw taki podarok pokorne proszu komu chby wynowat z czeladi zostaw zapłatyty syn moy Wasil Panu Choroszoiu domu dobroho Tyszkiewiczownu z lotuyska²³ Pana Tyszkiewiczza pobratyma moho luboho, tož i ja za priatelskuiiu ruku oddaii i odkazuiu moiej esły Buch dać doždaty moiej dwi sztuki srebra wahy kiiowskuj funtów dwisty — sztuki dwi Rubinowyi Kosztuiącyi mene piatsot kup hroszy dobrych monity kiiowskuj, koni osmero srokatych hnida-

²¹ Слово Дперга перекреслено олівцем; над ним іншою рукою написано Dnistra.

²² Остання літера у цьому слові написана нерозбірливо.

²³ Виправлено олівцем: «z lohoyska».

wych, wóz nazwane Rołcze, złote gławom [?] okryiete [?] na koniec moho poradku uwes myr w zemli Kiiowskiey, perepraszaiu i żenu moieiu i syna Wasila błhosławlu, aby hospod Boh daw Jemu błhosłowinstwo z swey nebesnoy y z tłustosci Zemli swojej Hospodney — za prijatelstwo uprosi[...]»²⁴ do podpisu moho ostatniaho poradku P. kniazia Jehorhya Rużynskoho Pana Tyszkiewicza Hospodarczuka Zeml Kiiowskich, P. Puciatu pokrownoho moho P. andryia Hohola P. Jehorhya Nemerycza pokrownoho moho i P. Czaplica[?] Dymitrya — Pisan w Kiiewu lita Bożaho narodzenia 1450. dnia marcia 18. Roman Olizar Wołczkiewicz Hospodar Zeml Kiiowskich.

№ 3

*Князь Семен Александрович дарує слугі своєму князю Юрію
Борисовичу селище Сераків*

1465 року, Київ

Грамота публікується вперше за пізньою копією, вміщеною в «Книге крепостной большой», кн. II, арк. 17, що зберігається в Державній публічній бібліотеці УРСР, Петр. 217 (р. 62) (опис цієї книги див. у коментарі до грамоти № 1, на стор. 25).

17 Мы кнѣзь семеньъ александровичъ дали есми слуги нѣше(му) кнѣзю юрью борисовичю селище на имя серако(в) со всемъ с тымъ и по тому какъ и перви та(к) к тому селищу прислухало. а на то есмы ему дали сей нашъ листь из нашею печатюю. данъ в киево [!] марта в лѣто 6973. индикта 13.

№ 4

*Жигмонт Індрихович, староста житомирський, із своєю дру-
жиною Анною дарують слугі Сенькові село Гридков
з усіма доходами*

15 травня 1468 року

Грамота друкується вперше за рукописною копією, вписаною в книгу, що містить документи київського Пустинно-Миколаївського монастиря. Рукопис книги відноситься до XVIII ст., письмо переважно півуставне, на останніх сторінках переходить у скоропис; почерки різні. Всього в книзі 111 пронумерованих аркушів і один (останній) не пронумерований (наявні в книзі чисті аркуші не нумеруються). Опис уміщених тут основних

²⁴ Кінець слова написано нерозбірливо.

документів див. у книзі: Н. Петров, Описание рукописей церковно-археологического музея при Киевской духовной академии, вып. 1, К., 1875, стор. 201—206.

Книга зберігається у Державній публічній бібліотеці УРСР, ДА Петр. 219 (р. 63).

Крім того, у Державній публічній бібліотеці УРСР (відділ II, № 22541) зберігається копія з цієї ж грамоти, зроблена у XIX ст., в якій точно передано зміст пам'ятки, але не приділено належної уваги збереженню її мовних особливостей. Переписувач відзначає у примітці до тексту, що копія зроблена з книги документів Пустинно-Миколаївського монастиря, тобто з копії, за якою публікується даний текст.

77 Сє га жикмонть индрихови(ч) староста житомѣрскїи, и(с) своєю же-
ною с Анною навно чынымы симъ нѣшимъ листо(м). оусим люде(м) нине(ш)-
нимъ и пото(м) будужи(м). Пожаловали є(с)мо слугу свое(г) на има, сєнка.
и дали єсмо сєло ему на има гридко(в) у поли. со всѣми доходы и при-
ходы, со всѣмъ с тымъ што к то(м)[у] сєлу служитъ. тако самъ єсми дер-
жалъ. а є(му) намъ служити такъ то служѣ нѣшо(м)[у]. а дали єсмо є(м)[у]
вѣчно тоє сєло. а на то дали єсмо сє(и) нашъ листь на паргоамене. и пе-
чатъ єсмо свою звѣсили, к сє(му) нѣшому листу. Пса(н) м(с)ца маа гї̄ днѣ.
оу лѣ(т) ꙗ̄с. џ̄. џ̄. џ̄. ин(д)кта ѡ̄.

№ 5

*Пані Анастасія Чижевая обіцяє Печерському монастиреві за
користування його землею над річкою Бобриком у землі
Васильківській давати йому данину меду*

8 червня 1499 року

Публікується вперше за рукописною копією XIX ст., що зберігається у Державній публічній бібліотеці УРСР (II відділ, № 1519). Підшита в книзі рукописних копій під номерами 1431—1550. У кінці зшитку, в якому тексти грамот писані одним почерком (340—355-й аркуші книги), є напис олівцем: «Изъ Архива министерства юстиции выписаль Масловъ». Почерк напису олівцем дещо недбалий, але дуже нагадує почерк, яким зроблені копії.

Текст певною мірою модернізований: розшифровані скорочення, досить послідовно вживаються великі літери на початку слів, що означають власні назви. Розділові знаки, як правило, не ставляться. Поодинокі розділові знаки, що зустрічаються у тексті, можуть належати переписувачеві, який поставив їх механічно. Викликає сумнів дата, оскільки 4 іидикт не випадає на 1499 рік.

Господину и отцу нашему филарету Архимандриту Печерскому я пани Настасья пана Родивона Чижевая ись своимъ синомъ. паномъ Семеномъ Чижевичемъ били єсмо челомъ его милости штобы его милость пожаловалъ далъ намъ землю церковную на сей сторонѣ Бобрика а у той земли наши двѣ доли а церковная третья доля и его Милость жало-

валъ даль намъ тую третину земли церковную[!] вѣшно [!] и непорухомо и напередъ будучими Архимандриты нерухомо и дѣтемъ нашимъ и правнучатомъ нашимъ а мы имаемъ съ тое земли давати ко Пречистой Богородици Печерского монастыря у год же²⁵ въ годъ изъ своего подклѣта пять ведеръ меду Кіевское мѣры а слузѣ его милости за даннику [!]²⁶ его ночь пити²⁷ а того для его милости намъ даль тую землю вѣчно и непорухомо и дѣтемъ нашимъ и правнучатомъ нашимъ, что вотнялъ былъ тую землю от церкви Божіи Панъ Семень Полозовичъ из своею маткою и з своею братією, ино о тои землѣ былъ розездъ съ Полозовичи и Панъ Семень Чижевичъ тую третину церковные земли очистилъ и на то присягнулъ, што въ то церковное земли третина, а не Полозовичъ и Панъ Семень Чижевичъ ездока Великого князя и всѣхъ Пановъ Кіевскихъ честоваль и поднималь и дароваль всимъ своимъ хто при томъ был ино[?] тую третину церковную нашому бортнику ходити а знамени церковного не изгубити а коли мы не всхотимъ тыхъ пяти ведеръ Кіевской мѣры въ годъ же въ годъ церкви Божіей полнити и архимандриту волно тую церковную землю отъ насъ отняти и иному кому дати хто будетъ на церковь Божию дань полнити а при томъ были люди добрые Полатникъ Печерскій Васьянь Кувязь, а игумень Михайловскій духовникъ нашъ Илья, а уставникъ Лаврентей, а крилошанинъ Лаврентей Берестяникъ, а отъ застолниковъ Васьянь Червякъ а Галасіи а моршалокъ[!] Печерскій Федко а тіунъ Печерской [!] Иванъ Кобузовичъ А козеня а писалъ дьякъ Митя Москвитинъ въ лѣто 7007²⁸ индикта 4. мѣсяця Іюня 8. на память святаго мученика Феодора Стратилата а для лѣпше справодливости[!] и печать есмо нашу приложили къ сему нашему листу.

²⁵ У копії це сполучення подано без розбивки на слова; воно надписане над перекресленим варіантом *угодье*.

²⁶ У копії це слово виправлене, причому попередній варіант старанно стертий.

²⁷ Слова *ночь пити* написані над рядком; у рядку перекреслено слова *мил: пожаловалъ а*, написані дрібними буквами.

²⁸ Дата написана над рядком; вона виправлена тією ж рукою з 7700.

ГРАМОТИ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

№ 6

Князь Юрій Михайлович і його брат Андрій присягають польському королеві Владиславу визнати його своїм господарем і бути під його державою після смерті великого князя Вітовта

24 лютого 1401 року, Троки

Грамота опублікована в Ак. ЗР (т. I, № 19, стор. 29) під назвою «Присяжная грамота подольских князей». Публікація не задовольняє вимог лінгвістичних досліджень.

Даний текст друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедріна («Западнорусские акты», № 4).

Написана на тонкому пергаментному аркуші розміром 20 см. × 21,8 см. Нижній край грамоти шириною 4,5 см. загнутий і скріплений з грамотою синім шовковим шнурком, на якому трималася висяча печать. Текст починається за 4,5 см. від верхнього краю аркуша і доходить до кінця загнутого нижнього краю аркуша. По тексту проходять три лінії зламу (одна горизонтальна і дві вертикальні), проте він ніде не пошкоджений.

Грамота написана півуставним письмом, великими буквами. Усі букви приблизно однакового розміру, у літерах р, у вертикальна лінія ведеться вниз під рядок, у літері ѣ — вгору над рядок, у літері љ — вгору над рядок і вліво. Літера а пишеться як вертикальна пряма, кінці якої виходять вгору і вниз за межі рядка; зліва, приблизно посередині, до прямої додається довгаста дужка.

Усі букви мають по одному написанню.

Знаки ь і љ чітко розрізняються і вживаються відповідно до етимології слова.

Виносними є тільки букви, що означають приголосні звуки: г, л, м, н, т, ч; кожна виносна літера пишеться угорі, зліва від тієї літери, після якої вона йде у слові.

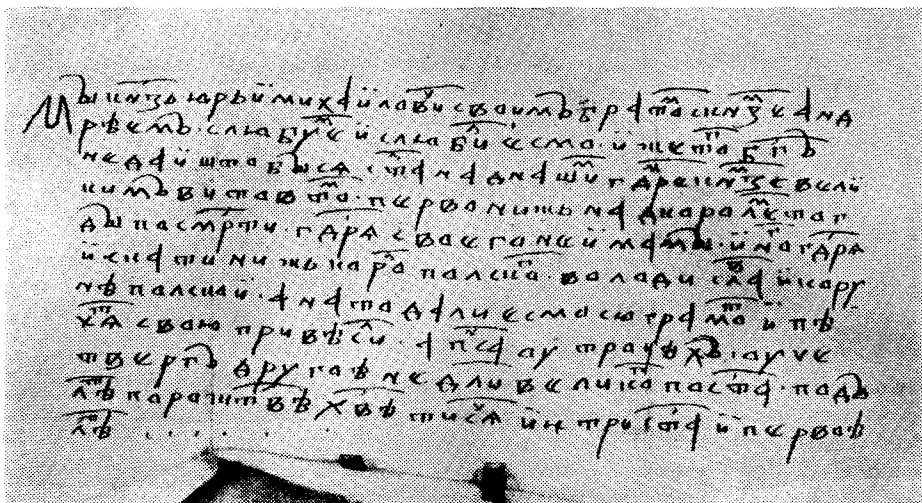
У грамоті вживається крапка, що відділяє окремі частини речення.

Після всього тексту поставлено п'ять крапок підряд.

На звороті є штамп бібліотеки, інвентарний номер (№ 39), перекреслений номер (№ 43) і напис чорним чорнилом латинською мовою: «*L[itte]rae ducis Georgii Michalowitz cum Andrea fr[at]re suo promittentes, quod post mortem withholdi non debu[er]int alium dom[inum] prae[set] d[ominum] regem Polon[iae] Wlad[islaum] habere et coronam Polonie.*»

Під написом поставлено дату «а^o 1401»²⁹.

²⁹ Короткий палеографічний опис грамоти див. також в Ак. ЗР, т. 1, № 19, стор. 29.

Мы кнзь юрьи михайлови(ч) своимъ брато(м) с кнзе(м) анд[1]рѣемъ. слюбуе(м) и слюби(л) есмо. иже то(г) бгъ [2] не даи што бы сѧ ста(л) над наши(м) гдре(м) кнзе(м) вели[3]кимъ витовто(м). перво нижъ над короле(м) тог[4]ды по смрѣти. г(с)дра своего не имамы. ино(г) г(с)дра [5] искати нижъ коро(л) полско(г) володисла(в)а и кору[6]нѣ полскои. а на то дали есмо сю грамо(т) и пѣ[7]ча(т) свою привѣси(л). а пса(н) у троцѣхъ. оу че[8]твергъ другоѣ недѣли велико(г) поста. подъ [9] лѣ(т) по рож(с)твѣ хвѣ тисѧ(ч) и чтриста и первоѣ [10] лѣ(т) ... (11)

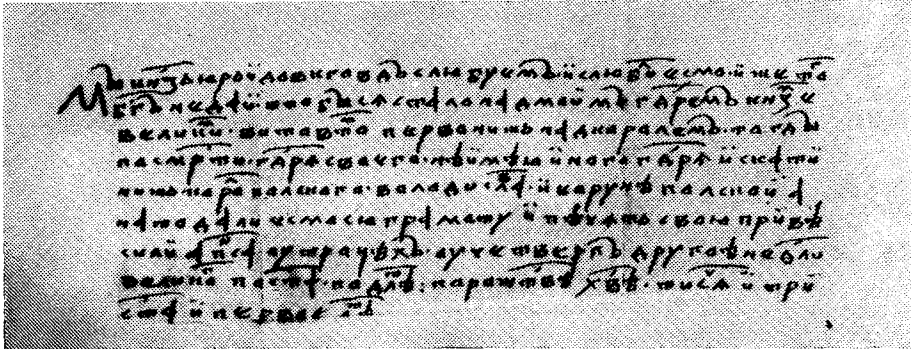
№ 7

Князь Юрій Довгожд присягає польському королеві Владиславу визнати його своїм господарем і бути під його державою після смерті великого князя Вітовта

24 лютого 1401 року, Троки

Грамота опублікована в Ак. ЗР (т. I, № 20, стор. 30). Публікація не задовольняє вимог лінгвістичних досліджень.

Даний текст друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедрина (Западнорусские акты, № 5). Написана

грамота на тонкому пергаментному аркуші розміром 19 см × 24,3 см³⁰. Нижній край грамоти шириною 5 см загнутий і скріплений з грамотою синім шовковим шнурком, на якому тримається частина воскового муляжу печаті. Сама печать виїнята. Текст починається за 3 см від верхнього краю аркуша і доходить до кінця загнутого нижнього краю. По тексту проходять три лінії зламу (одна горизонтальна і дві вертикальні), проте пошкоджень у тексті немає.

Грамота написана півуставним письмом великими літерами. Почерк той же, що і в попередній грамоті. Текст написаний чорним чорнилом, що стало темно-бурим.

На звороті вказана дата (1301), а також є два написи латинською мовою; один з них написаний дрібним сучасним почерком чорним чорнилом, що трохи вилиняло і стало бурим, другий — теж чорним чорнилом, що зблідло і майже стерлося.

Перший напис: «[L]itte[r]a Georgii Dowgowthi, qui promittit d[omi]no regi Poloniae Wlad[is]lao, post mortem Wytholdi ducis, coronal Polon[ia]e assistere».

Другий напис, який прочитати повністю зараз важко³¹, дає справжню дату грамоти: «а^o 1401».

Мы кнѣзь юрьи довкговдѣ слюбуемъ. и слюби(л) есмо. иже то(г) [1] бгѣ не даи. што бы сѧ стало над моимъ гдремъ кнзе(м) [2] велики(м). ви- товто(м). перво нижь над королемъ. тогды [3] по смрти. гдрѧ своего. нѣ имбю иног гдрѧ искати [4] нижь. коро(л) полског. володисла(в)а и ко- рунѣ полскои. а [5] на то дали есмо сю грамоту и пѣчатъ свою привѣ[6]- сили. а пса(н) оу троцѣхъ. оу четвергѣ другрѣ недли [7] велико(г)ю поста. по(д) лѣ(т). по рож(с)твѣ хвѣ. тисѧ(ч) и три[8]ста³² и первое лѣ(т) [9].

³⁰ Короткий палеограф. опис див. також в Ак. ЗР, т. 1, № 20, стор. 30.

³¹ Другий напис наводиться в Ак. ЗР, т. 1, стор. 30.

³² Слово *триста* написано помилково зам. *чотириста*. Написання цієї (як і попередньої) грамоти було викликане укладенням Віленської угоди 1401 р. між польським королем і великим князем литовським, згідно з якою вся влада в Литві передавалася великому князю Вітовтові, але за королем зберігалось право після смерті Вітовта знову взяти до рук реальну владу в Литві.

*Князь Вітовт дарує своєму слугі Іллі В'ячковичу кілька сіл
у Володимирському і Луцькому повітах*

20 травня 1407 року, Вільно

Грамота публікується за текстом, уміщеним у додатках до праці В. Курашкевича «Gramoty halicko-wołyńskie XIV—XV w.» (Краків, 1934, стор. 132—133). За свідченням Курашкевича, оригінал грамоти написаний на пергаментному аркуші розміром 19 см×33 см і являє собою або пізніший список, або підробку. На думку проф. В. Семковича, цей документ підроблений у кінці XV або на початку XVI ст.

Грамота написана виразним півуставом. Оригінал зберігався у «Zbiorach biblioteczno-muzealnych» гр. Тарновських.

Мл̄(с)т̄ью б̄ж̄ью мы̄ к̄нз̄ велики вито[1]вт̄ [2] чиним̄ знаменито и даєм̄ ведадати [!] сим̄ нашим̄ листом̄ каждому доброму нинешним̄ и пото(м) будучи(м) хто нань оузрить или ч̄тучи его вс(л)ы[3]шить кому коли будеть его потребно видев̄ есмо знаменитую службу на(м) в̄рную николи не оме-шканую нашего в̄рного пана ильи вачковича [4] и мы порадили с нашею в̄рною радю со кнзи и паны даєм̄ и дали есмо пре(д)речону [!] пану ильи в̄чковичу за его в̄рную службу село влодимерьско(м) [!] пов̄[5]те порычко и другое порычко гриковичи трубки в луцком̄ пов̄[6]те вороничин̄ трыста(н) стыд̄нь дали есмо таа села со всеми доходы и при[6]ходы з данми з мыты ничого на себе не выменяа с пашнами и сеножатми с лесы и луги з дубровами и з бортными землями и с ловы и с ло[7]вищи и з бобровыми гоны и с озеры з реками с крыницами с потоки и ставы и со всеми пожитки и податки што к ты(м) селом̄ слухало и та[8]гло и такожь што можеть соб̄ примыслити роширити на ново(м) корени посадити а дали есмо таа села пану ильи вачкови(ч) [!] в̄чно и непорушно е[9]моу и его жен̄ и его д̄тем̄ и его ближни(м) счетком̄ волно во вс̄хх им̄ньех(х) комоу о(т)-дати и продати заменити и по души дати пан̄ [10] ильа и его ближнии по нем̄ боудучи а ещо з нашее ласки для его в̄рною службы о(т)пустили есмо воловшиною и там̄ в̄чно пану [11] ильи и его ближним̄ а в тых̄ им̄ньех̄ сл̄ду не гонити кому шкода за своим̄ поиди а пана ильины(м) людем̄ сл̄ду не брати а ро[12]споусток̄ вл̄дце не давати а хто соль ве-зеть о(т) воза грошь мыта а коли оминеть гроша дав̄ еда чересь его зем-лю двадцать гроше(и) [13] промыты о(т) воза а при том̄ были св̄тки рада наша воевода виеленьский [!] пан̄ дедикголд̄ па(н) остик̄ па(н) бутри(м) па(н) кезкаил̄ [14] псан̄ оу вилни в л̄та ≠ з̄цеі маа к̄ а для твердости выше писаны(х) речей к сему листу приложили печать нашу [15].

№ 9

Витовт, великий князь литовський, дає грамоту у тому, що, в разі вимоги з його боку повернути селища Сволочигачі і Верх Болванця у Смотрицькій волості, панові Бедриху, який тримає ці селища, буде виплачена компенсація в сумі 60 кін подільських полугрошників

1 лютого 1429 року, Турійськ-Володимирський

Грамота опублікована в Ак. ЗР (т. I, № 22, стор. 32). В цій публікації текст дещо модернізований, зокрема, введена велика літера у власних назвах, послідовно розставлені пунктуаційні знаки, деякі літери (е, ѿ, ѿ, ѿ) замінені іншими (е, о, я, ф) та ін.

Даний текст публікується за виданням В. Розова «Українські грамоти», т. I, К., 1928, стор. 112.

За свідченням Д. Зубрицького, оригінал грамоти зберігався у фамільному архіві графа Гарновського в Дзикові (Галичина).

Короткий палеографічний опис пам'ятки див. у праці В. Розова.

Мы великий кнзь витовтъ. дали есмо сюю нашу грамоту [1] бедриху. што держитъ ѿ(т) насъ двѣ селищи. ѿдно своло[2]чигачи. а другое верхъ болванца оу смотрицкой волости. [3] на тыи двѣ селищи. записали есмо ему. Сею нашею гра[4]мотою шестьдесятъ копъ. подольскими полугрошники. [5] коли жь быхомъ хотѣли тыи двѣ Селищи любо сами оуза[6]ти оу него Или кому приволили быхомъ выкупити. и тогда имѣемъ [7] дати ему за тыи двѣ селищи шестьдесятъ копъ ту[8]ю. подольскими полугрошники. по тои личбѣ какъ у подо[9]льи идетъ а писана у турецку в володимерьскомъ[10] феврала оу а̄ днь индикта оу 3̄. [11]

№ 10

Князь Швидригайло дарує своєму слугі Радеві і дітям його село Козлов і луки нижче Білих Берегів

14 березня 1445 року, Вільховець

Грамота публікується за друкованим текстом і фотокопією з оригіналу, зміщеними у додатку до праці В. Курашкевича «Gramoty halicko-wołyńskie XIV—XV w.» (Краків, 1934, стор. 133—135). За свідченням Курашкевича, оригінал грамоти написаний на пергаментному аркуші розміром 27 см × 14 см і зберігався у «Zbiogach biblioteczno-muzealnych» гр. Тарновських. Грамота була складена, і на середній лінії зламу утво-

рилися дірки, внаслідок чого в 5-му і 6-му рядках бракує по одному слову. Написана грамота виразним півуставом (детальніше див. про це у названій праці Курашкевича).

Розходжень між даним текстом і публікацією Курашкевича майже немає. Окремі уточнення внесено на основі порівняння публікації Курашкевича з фотокопією, зокрема, на відміну від публікації Курашкевича, в даному тексті частка *сѣ* в слові *оуступатисѣ* написана разом з інфінітивом (5-й рядок); після слова *оуступатисѣ* (5-й рядок) поставлена крапка; сполучник *и ѿ* іменник *свѣдци* написані окремо, як два слова.

Во има ѡ(т)ца и сѣна и свѣ(г)о дѣа. мы кн(з)ѣ швигригаило г(с)дрѣ.
подолской зѣм(л)и. знаменито [1] чинимъ симъ. нашимъ. л(с)тмъ. каждому
доброму. кто коли на сеи лѣть. оузри[2]ть или пакъ оусл(ш)ѣть. чтучи.
аже дали есмо слузѣ нашъму. радеви и дѣтемъ его [3] на има тоѣ сѣло коз-
ловъ а луку ниже бѣлыхъ беръговъ. ему и дѣтемъ его на вѣ[4]ки а не на-
добѣ оу его люди никому оуступатисѣ. а ему своѣ люди судити и вину
и [5] перьсудѣ ис нихъ имати а та(та)рская [...] ему и своихъ людии да-
вати ако инии зѣ[6]мляне и своихъ людии дають ан[...]родѣ ему своими
людами робити ако инии[7]и зѣмляне своими людами робать [...] и с того
радеви и своими дѣтми намъ служи[8]ти вѣрне. а при томъ были и свѣдци
п(н)ѣ петрашѣ бакотский п(н)ѣ васко воѣ[9]вода смотрицкий п(н)ѣ ходко
шелловичѣ иныхъ много добрыхъ людии [10] при томъ было а к сѣму лѣту
на крѣпость привѣсили есмо н(ш)ю печать по[11]дѣ л(т)ы рѣства х(с)ва
тисѣча лѣ(т) и дѣста лѣ(т) и польдѣвѣности. а п(с)ѣ лѣть оу во[12]лховци
пѣтоѣ н(д)лѣ поста кн(ж)ни писарѣ хомѣкѣ писалѣ [13]

№ 11

*Швидригаило Ольгердович, великий князь литовський, повертає
своєму слугі Сенькові Хом'яку спадковий маєток Смордов, двори-
ще Барановичі, вилучене його батьком, і дворище Печенчино,
куплене його батьком*

Листопад 1452 року, Луцьк

Фотокопія цієї грамоти опублікована в 1950 р. В. І. Борковським (див. його статтю: «Величкие предложения в древнерусских грамотах XIV—XV вв. южного происхождения», «Известия АН СССР, Отделение лит. и яз.», 1950, т. IX, вып. 5, стор. 362—375). За індиктом рік написання 1452. У буквено-словесній даті на тому місці, де мають стояти десятки, представлено ф (500), а далі помилково вжито е (5).

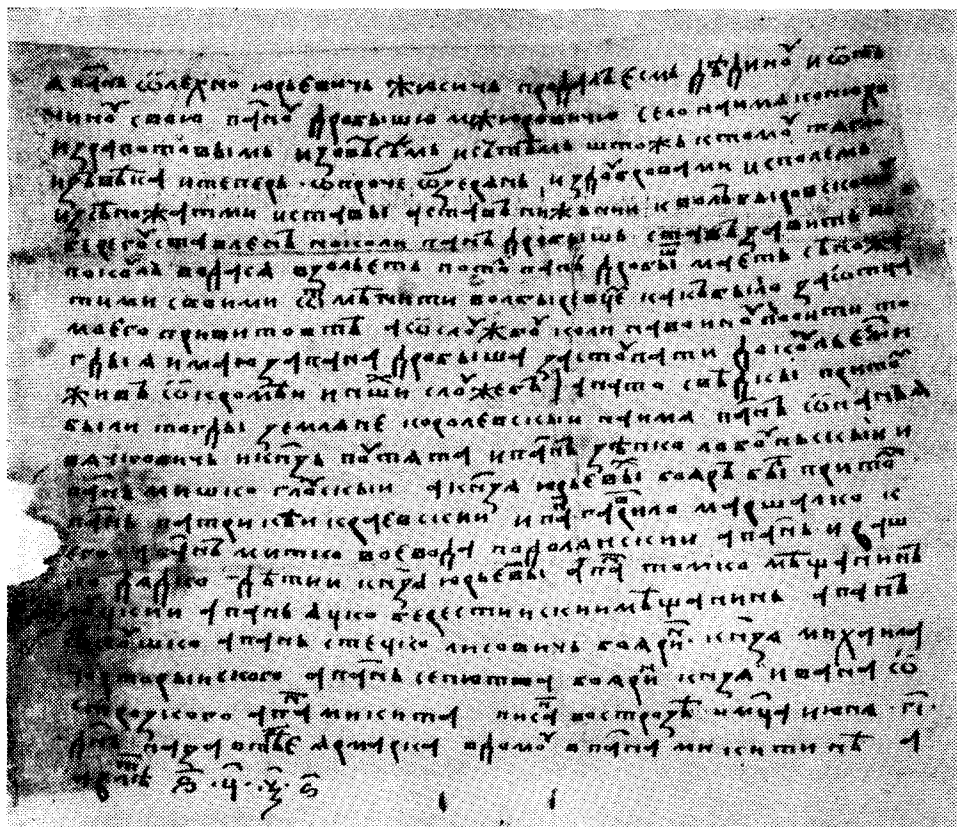
Мл̄(с)тъю б̄жьєю мы великии кн̄зь швитрикаила ѡлкердови(ч) чыни(м) знаменито симъ нашы(м) листо(м) [1] и даемъ вѣдати. каждомуу доброму хто нань оузритъ или. оуслышеть. его чтучы. кому[2]жь боудеть того по-
 требно. листа чести порадившеса есмо с нашими кнзми. и паны на[3]шею
 вѣрною радою верноули есмо слоузѣ нашемоу хомѣкови. молодому на
 имѣ сенкови его [4] ѡчыноу смордовъ а на тои. сторонѣ. ставоу в смордвѣ
 дворище бар[тен]ичи[?] vyslouгоу[5] ѡца его што же ѡцѣ. его. vysлужылъ
 на велико(м) кнзи витовтѣ. и то есмо емоу дали [6] а подлѣ то(г)[о] дво-
 рища. двѣ. дворищы штожь ѡцѣ его. коупилъ оу старищычевѣ на и[7]мѣ.
 печенчыно. дворище. а другое гдѣ жь. былъ старищынѣ дворець такѣжь
 [1] есмо емоу [8] дали со всѣмъ. с тымъ. што жь здавна. к томуу прислу-
 шаеть. с полми сѣножатми. з лѣсы [9] з доубровами и с ыншыми. доходы.
 а то есмо ему дали вѣчно непороушно а при томъ(10) были свѣдки рада
 наша кнзъ михайло. васильеви(ч) кнзнь [1] михайло костантинович [11]
 па(н). немирѣ. староста лоуцкии па(и) васильи ѡндрѣеви[ч] полоцкии а про
 лѣпшее свѣдо[12]вѣство и твердость казали есмо. печать нашу привѣсити.
 к семоу. нашемоу ли[13]стоу да(н) в лоуцку м(с)ца новбра [...] днь
 в лѣ(т)[о]ѣs девѣтесотное N. фѣ инд(к) еі. [14]

№ 12

*Пан Олехно Юрійович Жюсич продав панові Дробишеві Мжюро-
 вичу село Конюхи з Рапотовим і з усім, що до нього належить,
 крім Озерян*

13 червня 1458 року, Острог

Грамота опублікована в «Archiwum xx Sanguszków w Sławucie» (т. I, Львів, 1887, № 52, стор. 50) із значними помилками. Даний текст друкується за оригіналом, який зберігається в Ленінградському відділенні Інституту історії АН СРСР (Колекція Лихачова, 32/3). Грамота написана на тонкому нерівному пергаментному аркуші розміром 24,5 см × 26 см. Аркуш був складений, і на ньому утворилися три горизонтальні і одна вертикальна лінії зламу. Розривів немає, тільки з лівого боку на рівні другої згори горизонтальної лінії зламу відірвано частину аркуша. Грамота має кілька невеликих коричневих плям, але в цілому текст зберігся добре. У лівому верхньому і в правому нижньому кутках — сліди червоного олівця. У лівому кутку, під нижньою горизонтальною лінією зламу, чор-

ним олівцем указана дата «1458 г.». Під текстом зроблено шість прорізів для печатей; печаті не збереглися.

На звороті — штамп Ягеллонської бібліотеки і кілька написів по-польському, зроблених чорним чорнилом у різний час. У двох написах неправильно вказана дата грамоти (1466 і 1459 рр.).

Грамота написана середнім півуставом, близьким до уставного письма. Чорне чорнило зблідло і вилиняло, набувши темно-бурого відтінку. Текст ніде не попсований, займає майже весь аркуш.

А панъ шлехно юрьевичъ жюсичъ продалъ есмь дедино(у) и шть[1]-чино(у) свою пано(у) дробышю мжюровичю село на има конюхи [2] из рапотовымъ и зо всѣмъ исъ тѣмъ штожъ к томо(у) тагло [3] изъ вѣка и теперь. шпроче шзеранъ из до(у)бровами и с полемъ [4] и з сѣножатми и

ставы а ставъ нижнии к вольбыровскомо(у) [5] берего(у) ставленъ но коли панъ дробышь ставъ завитьно³³ [6] поко(у)ль вода сѧ възольеть пото(л) панъ дробы(ш) маеть сѧножа[7]тими своими ѱ(т)мѣнити волбыревце(м) какъ было за ѱтца [8] моего при витовтѣ а ѱ сло(у)жбо(у) коли на воино(у) пойти то[9]гды ѧ имаю за пана дробыша засто(у)пати докуль е(с)ми [10] живъ ѱкромѣи инши(х) сло(у)жебъ а на то свѣдкы при то(м) [11] были тогды землане королевский на има панъ ѱнанья [12] вачковичъ и кнзъ по(у)тата и панъ зѣнко лово(у)ньский и [13] панъ мишко гло(у)ский а кнзъ юрьевы(х) боаръ бы(л) при то(м) [14] панъ патрикѣи краевский и па(н) га(в)рило маршалко к [15] его а панъ митко воевода подоланский а панъ иваш[16]ко дадко дѣтии кнза юрьевы(х) а па(н) томко мѣщанинь [17] ло(у)цкии а панъ ѧцко берестийский мѣщанинь а панъ [18] ѱко(у)шко а панъ стецко лисовичъ боари(н). кнза михаила [19] чорторынского а панъ сепюта³⁴ боари(н) кнза ивана ѱ[20]строзкого а па(н) микита писа(н) в острозѣ и мца июня. ГГ. [21] днь назавт(р)ѣе армарка в домо(у) в пана микитинѣ а [22] в лѣ(т) с̃. ц̃. ҃. с̃. [23].

№ 13

Пан Добриша Мажурович продав господареві своєму князю Іванові Васильовичу Острозькому маєтки Конюхи, Озеряни і Рапотів, які він купив раніше у пана Олехна Чуска

*1464 рік (за «Archiwum xx Sanguszków»
20 вересня 1463 р.), Островецький*

Грамота опублікована в «Archiwum xx Sanguszków w Sławucie» (т. I, Львів, 1887, № 59, стор. 56). Даний текст друкується за рукописною копією XIX ст., зробленою Д. І. Зубрицьким. Копія зберігається у Ленінградському відділенні Інституту історії АН СРСР (Колекція Зубрицького, ф. 57, од. збер. 1, № 17). Д. І. Зубрицький відзначає, що оригінал, написаний на пергаменті уставним письмом, зберігався у бібліотечі Інституту графа Оссолінського, пізніше — у фондах львівської Бібліотеки АН УРСР, організованої на базі цього інституту. У 1947 р. грамота разом з іншими документами передана у Польську Народну Республіку.

Розділові знаки розставлені так, як вони значаться в копії, зробленій Д. І. Зубрицьким.

³³ Тут у тексті, очевидно, помилка; можливо, треба читати як «зорвет ино».

³⁴ Перед а була ще одна буква, яку писар замазав чорнилом.

▲³⁵ па(н) добрыша³⁶ мжюрови(ч) мѣсти(ч) остр(о)зкіи коупи(л) есми оу пана оলেখна чуск³⁷, именье³⁸ его правую отчину, [и дѣдиноу]³⁹ на имѣ конюхи а озераны, а рапотовъ [у]³⁹ вотчину и в дѣдиноу, а о(н) ми тоє имѣнье прода(л), вѣчно и ненароушно⁴⁰, и записаль ми воле(н) есми продати и о(т)дати и дѣши⁴¹ дати, и ▲³⁵ есми тоє [свое]³⁹ имѣнье на имѣ конюхи а озераны а рапотовъ прода(л) осподарю своему кнзю иваноу василеви(ч)⁴². острозко(м). за р. ко(п), со всѣмъ с ты(м) што к тому прислушае(т)⁴³, с чи(м) есми оу него коупи(л) вѣчно по тому ка(к) са(м) есми оу него коупи(л)⁴⁴, а при то(м) бы(л) велико(г)[о] корола землани(н)⁴⁵ па(н) мишко глускіи. а па(н) пашко миткови(ч) воевода острозкіи, а па(н) игна(т) промчѣикови(ч), а па(н) катуна маршалко кнзѣ ивановъ острозко(г)[о], а па(н) петра(ш) верботи(ч), а писа(н). (у)^в³⁹ остр(э) оу четвергъ на стго оста(θ)▲, днь мца сента(б). к. в лѣ(т) ≠ сѣов. инди(к) ВІ.

№ 14

Опис міста Кременця

1480/1484 рік

Цей документ опублікований в «Русской исторической библиотеке» (т. 27, Литовская метрика, кн. 4, стор. 371—372). Текст, що надрукований нижче, видається за копією XVII ст. із збереженням усіх мовних рис і основних особливостей тодішнього письма. Оригінал документа не знайдений.

Копія грамоти вписана до Литовської метрики (книга IV), що зберігається в Центральному державному архіві стародавніх актів у Москві (ф. 389, № 4, арк. 122 зв.— 123).

³⁵ В «Archiwum xx Sanguszków» — я.

³⁶ В «Archiwum xx Sanguszków» — *Дробышь*.

³⁷ В «Archiwum xx Sanguszków» — *чускы*.

³⁸ В «Archiwum xx Sanguszków» — *имѣнье*.

³⁹ Так в «Archiwum xx Sanguszków».

⁴⁰ В «Archiwum xx Sanguszków» — *непорочно*.

⁴¹ Слово нерозбірливо написано, невідомо, чи воно означає «души» чи «дѣти»; на думку Д. І. Зубрицького, тут пропущений прийменник *по*, тобто має бути *и по души дати*. В «Archiwum xx Sanguszków» и по д(у)ши.

⁴² В «Archiwum xx Sanguszków» — *Васильевич[у]*.

⁴³ В «Archiwum xx Sanguszków» — *прислушает*.

⁴⁴ В «Archiwum xx Sanguszków» — *коупиль*.

⁴⁵ В «Archiwum xx Sanguszków» — *земланин*.

Кожен документ, який видавався будь-кому у Литовському князівстві (як і в Польщі) приблизно з XV ст., заносився до спеціальних актових книг, що звалися Литовською метрикою. З 1594 року велася переписка книг Литовської метрики, так що копії документів з цих книг, які публікуються в даній збірці, були написані на століття або й на два пізніше від оригіналів (детальніше про історію литовської метрики див.: С. Л. П та ш и ц к и й, Описание книг и актов Литовской метрики, СПб., 1887).

Четверта книга Литовської метрики охоплює актові документи, валісані на території Литви, Білорусії і України в 1441—1480 рр. Це збірка документів, що являє собою книгу розміром 31,5 см × 19,5 см в шкіряній обкладинці. З внутрішнього боку першої дошки обкладинки наклеєно папірець з видруктованим написом латинською мовою, в якому вказано осіб, що мали стосунок до ведення книги, зокрема нотаріуса Адама Нарушевича.

Книга починається описом змісту («Regestr spraw ważniejszych»), складеним при Нарушевичі (6 арк.); далі перед текстом ідуть 11 арк. чистих або з окремими пізнішими помітками польською мовою типу «szukano niemasz»; на одному з цих аркушів (п'ятому) вміщено також загальний заголовок книги: «Книги короля его милости Казимера»; сам текст займає 169 пронумерованих аркушів; останній аркуш книги має на собі штампи комісій, які перевіряли книгу в різні роки. (Див. також палеографічний опис книги: «Русская историческая библиотека», т. 27).

Записи в книзі ведуться старим українським скорописом, характерними рисами якого є часте винесення приголосних в кінці слова або складу над рядок, вживання літери ґ після голосних і приголосних, з'єднання кількох слів у одне, довільне вживання великих літер і под.

Инвѣ(н)та(р) пода(н)ѧ Кремѣ(н)ца

122 зв.

Што на кременьцьи подано три ф҃кльери а чотыри про(х)нищы пушѣкь малы(х) ѿ. а пищаль ѡдна. А велики(х) пушѣ(к) на городе д а челѡди дво(р)ное Што в городе г паробьки а чотыри жоньки а две девьце а у дво(р)цы в королево(м) мила ѡтъ города тамъ в томъ дво(р)цы жонька з де(т)ми сама четверьта, а клѡчъ троѣ, а волы три. а жита польчѣтве(р)ты стирьты а у стирьтѣ по двестѣ копъ ржи || ржи А на поли жита посѣеного досы(т) а в городе пушечьного пороху польбочьки а шиповъ го(д)ныхъ бочька А тамъ є(з)ди(л) єсми до кузмина ставовъ глѡдѣти ино въ ку(з)минѣ ставъ со млыномъ але спущать его не(ль)за а на горине Ставъ што небожьчикъ семень заставиль а ступа а с того млына идѣтъ на городъ мѣрьки, тьмъ Млыномъ може(т) се городъ живити хлебомъ, а на спустъ добри(и) ставъ, а трети(и) Ставъ ѡ(т) города мила и млынъ на томъ ставу а с того Млына тежъ на городъ жито везуть, А дани по(л)трети ко:лоды⁴⁶ у стожьку а мыта при(и)де(т) копъ з два(д)цать На годъ а у волости чоловековъ по(л)чѣтве(р)та ста а на мѣстѣ дворовъ тридцать:

123

⁴⁶ Двокрапка означає знак переносу слова.

Казимир, король польський, пише Петру Яновичу, старості луцькому і маршалку волинському, про те, що він віддав у оренду Шахнові Пегоховичу і Сенькові Момотливому луцьке мито на три роки

30 травня 1487 року, Краків

Грамота опублікована в «Русской исторической библиотеке» (т. 27, Литовская метрика, кн. 4, стор. 243—244). Даний текст публікується за копією, вписаною до Литовської метрики, кн. 4, що зберігається в Центральному державному архіві стародавніх актів у Москві (ф. 389, № 4, арк. 49—49 зв.). Коротку характеристику Литовської метрики і палеографічний опис кн. 4 див. на стор. 41—42.

9 Арє(н)да мыта лу(ц)кого жидо(м) на три годи, Казимєрѣ божью мл(с)-
тыю: г(с)у.

9 зв. Старостє луцькому ма(р)шалкѣку волинськое земли пану петру яновичу, продали єсмо мито луцькое жидови ша(х)ну пегоховичу а сеньку момо(т)ливому на три годы на го(д) по по(л)тори тисачи копь и по по(л)третадцати копь широки(х) гроше(и) а маю(т) они в тоє мыто увезатисє на си(и) сваткы што при(и)дутъ, а де(р)жати имъ тоє мыто ѡ(т) сихъ сватокъ што при(и)дутъ на три годы до того жъ року до сватокъ, А мыто имъ брати по давному, А маю(т) намъ тоє мыто платити все широкими грошми, на пє(р)вы(и) го(д) по(л)тори тисачи копь, и по(л)третадцата(т) копь а на други(и) го(д) тако(ж) а на трети(и) годъ только жъ а напередъ намъ маю(т) дати || на годъ тисачу золотыхъ вго(р)скихъ А сєго году пє(р)вого маю(т) намъ да(ти) на (с)ветого михаила день па(т)сотъ золотыхъ што при(и)детъ А по велице дни в сєреду только жъ патъсотъ золотыхъ. а на други(и) го(д) такожъ маю(т) намъ дати на тыи жъ роки в тую жъ личьбу, А та:кожъ намъ маю(т) дати чоломъбитъа на годъ по пати куфтере(и) коро(т)кихъ А по пати конє(и), А по камъце штобы стоала за двадцать копь г(р)ше(и), А кому дамо в нихъ гроши земаномъ и двораномъ наши(м) з мыта нашего и тыи бы ждали року а хто бы ихъ хотєлъ габати до року, ты бы ихъ ѡ(т) тяхъ боронилъ, нижили кому в ни(х) дамо на и:страву тымъ они маю(т) выдати не жьдучи року а такожъ што:бы єси ихъ кривдъ боронилъ, и мыту бы єси нашому во всемъ бы(л) помочєнь и где надобє будєть имъ помочъ и ты имъ помочъ дава(л) в нашомъ мыте ажъбы мыто нашо не понижалоса, А тежъ штобы єси и самъ в мыто нашо и въ промыту не вступа(л)сє. неха(и) заведо(т) мыто нашо и промыту мытники наши, а тежъ какъ де(р):жали они ѡ(т) насъ пє(р)во сєго мыто луцькое и личьбу намъ

дали с тре(х) годовъ, и мы имъ двѣма ѡстали винъны ша(х)ну сто копь гроше(и) и три(д)ца(т) копь и шесть копь А [с]ѣньку момо(т)ливому девеносто копь бѣ(з) копы, и какъ ѡни тыи три годы выде(р)жать и будутъ намъ личъбу давать, и мы маемъ имъ тыи пѣнази на личъбѣ поло:жи(ти), писанъ в краковѣ маѧ ѧ̄ день инъдиктъ ѣ̄. А на трети(и) го(д) тако(ж) маю(т) на(м) да(ти) на тыи жъ роки.

№ 16

*Перелік подарунків, посланих з Кракова
великому князеві Тверському*

10 вересня 1488 року

Грамота опублікована в «Русской исторической библиотеке» (т. 27, Литовская метрика, кн. 4, стор. 508).

Даний текст публікується за копією, вписаною до Литовської метрики, кн. 4, що зберігається в Центральному державному архіві стародавніх актів у Москві (ф. 389, № 4, арк. 184).

Коротку характеристику Литовської метрики і палеографічний опис кн. 4 див. на стор. 41—42.

Упоми(н)ки посланѣє Кнзю Тве(р)ско(му).

Сѣньгабръ ѿ инъдикъ [!] ѣ̄:

З нового места послано князю великому тфе(р)скому шуба собольѧ волочоная аксамитомъ або Адамашъкою, а другая шуба к(н)за̄ а в̄ по-
ставки сукна Маха(л)ского, и г̄ поставы новогонъски(х) съ ска(р):бу а в̄
колоде меду пресного с ключа луцького а й̄ бочокъ ѡвъса на кони тамъ
жо а ф̄ сти(р)тъ сѣна зъ дворовъ володими(р)ски(х) а л̄ копь г̄(р)ше(и)
изъ ска(р)бу: Кнзю великому тфе(р)скому дано въ краковѣ маѧ ѧ̄ день
инъди(кт) ѣ̄. в̄ поставы сукна маха(л)ско(г)[о] а г̄ поставы сукна нового-
(н)ско(г)[о] а л̄ ко(п) г̄(р)ше(и) и(з) ска(р)бу.

Казимир, король польський, пише Горностаєві Романовичу, намісникові овруцькому, про те, що він віддав у оренду овруцьким міщанам Іванові, Гаврилу, Петруші, Ходорові, Кваши, Івашевичу і Радивонові овруцькі корчми на шість років

22 лютого 1489 року, Краків

Грамота опублікована в «Русской исторической библиотеке» (т. 27, Литовская метрика, кн. 4, стор. 216—218). Даний текст публікується за копією, вписаною до Литовської метрики, кн. 4, що зберігається в Центральному державному архіві стародавніх актів у Москві (ф. 389, № 4, арк. 35 зв.—36). Коротку характеристику Литовської метрики і палеографічний опис кн. 4 див. на стор. 41—42.

в. Арє(н)да ко(р)чомъ вручки(х) мещано(м) вруцкимъ на ше(ст) годовъ, ||

Казими(р) божью мл̄стью

Наместънику вруцькому пану го(р)ностаю романовичу, што пе(р)во сего продали были єсмо ко(р)чмы вруцькие мещаномъ вруцьки(м) семи чоловекомъ на (и)ма ивану а гаврилу а петруши а ходору а кваши а ивашевичу а радивону на три годы за сто копъ и за десеть копъ широкихъ⁴⁷ гроше(и), на годъ по три(д)цати копъ, и по шести копъ и по сороку гроше(и) а рокъ было имъ какъ тые ко(р)чмы варити початы на масные запусты великого посту и вжо они два годы ко(р)чмы вари(ли) а третего году еще не варили, и тыми разы тые мещане вруцькие шесть ихъ на (и)ма иванъ А гаврило а петруша а ходо(р) а кваша а ивашевич просили насъ абыхмо еще имъ тые ко(р)чмы на колько годо(в) продали и мы имъ тые ко(р)чмы еще продали на шесть годовъ шпрочъ того году што еще маю(т) трети(и) годъ варити, А маю(т) они намъ в кажьды(и) годъ давати по тридцати копъ и по шести копъ и по (со)року гроше(и) а почати имъ тые ко(р)чмы варити на рокъ на масные запусты великого поста какъ трети(и) годъ вы(и)деть пе(р)вое их купли и варити имъ тые ко(р)чмы до того жъ году, какъ шесть годовъ вы(и)деть, а маю(т) они только жъ кор(чомъ). мети⁴⁸ колько передъ тымъ бывало, а болшъ имъ тамъ ко(р)чомъ не ме(ти) протожъ што бы еси ихъ ѡ(д) кривдъ боронилъ, и не далъ бы еси тамъ инъшо:му никому ко(р)чмы варити, писанъ в кракове фєвраль кв̄. день инъдиктъ 3̄:

* ⁴⁷ У слові *широкихъ* и після *к* виправлено з *о*.

⁴⁸ Слово *мети* написане над рядком.

Казимир, король польський, пише панові Івану Юрші, маршалкові і намісникові володимирському, що він віддав у оренду берестейським і грубешівським міщанам володимирське мито на чотири роки

12 травня 1489 року, Петрков

Грамота опублікована в «Русской исторической библиотеке» (т. 27, Литовская метрика, кн. 4, стор. 224—225). Даний текст публікується за копією, вписаною до Литовської метрики, кн. 4, що зберігається в Центральному державному архіві стародавніх актів у Москві (ф. 389, № 4, арк. 38 зв.—39).

Коротку характеристику Литовської метрики і палеографічний опис кн. 4 див. на стор. 41—42.

38 зв. Арє(н)да мыта володимє(р)ско(г)[o]. жидове Берестє(и)ско(и) на чотыри годы

Казими(р) божью млстью

Ма(р)шальку нашому намєстнику володимє(р)скому пану ивану ю(р)ши

39 Продали есмо мыто володими(р)ское и перемысльское и литовжское, и тыє || и тыє мыта вси которые прислухають кь володими(р)скому мыту жыду берестє(и)скому есю а товаришу его Авраму А жыду грубешовско(му) еську и его братыи на чотыры годы за пѣтсоть копъ гроше(и) и за ше(ст)дєсѣть копъ гроше(и) шыроки(х), на го(д) по сту копъ и по сороку копъ шыроки(х) гроше(и) А мають в тоє мыто увезатисѣ за иєделю пере(д) свѣтѣки в неѣделю а де(р)жати имъ тоє мыто до того жь року за неѣделю пере(д) свѣтѣки какъ чоты(ры) годы вы(и)дутъ, а мають намъ въ кажьды(и) годъ давати готови(з)ною выде(р)жавшы по(л)года шестьдєсѣть копъ шыроки(х) гроше(и) а другую по(л) года выде(р)жавшы такежъ намъ маю(т) дати ше(ст)дєсѣть копъ гроше(и), А два(д)цѣть копъ гроше(и) в кажьды(и) годъ має(т) есь себе брати за до(л)гъ што есьмо ему виньни. А на други(и) и на трети(и) годъ такежъ на тыи жь роки по тому жь маю(т) намъ давати, А на четверты(и) годъ такежю по тому жь маю(т) намъ давати, А всю тую чотыры годы маєт в кожьды(и) годъ себе братъ по (д)ва(д)цѣти ко(п) гроше(и) за долгъ што есмо ему виньни, протожъ штобы еси самъ въ мыто нашо и въ промыту не вступѣ(л)сѣ и никому не веле(л) вступѣтисѣ Абы мыту нашому ни в чомъ шкоды не было бо то есть нашъ ска(р)бъ А которыи бы коли хотєли въ мыто нашо и (в) промыту вступѣтисѣ и мыту нашому шкодити ты бы и(х) ѡдъ ты(х) борониль, А тежъ которые бы хотєли мыта нашы володими(р)ские ѡбъєждчати иньшими дорогами А в томъ мыту нашому шкоди(т) и ты бы самъ на ты(х) помочъ дава(л) и бы(л) бы еси мыту нашому во всемъ помочонъ Абы сѣ мыто нашо не понижало а брати имъ

мыто по старому какъ здавна бывало за дади нашего за велико(г)[о]
кназя вито(в)та и за жыкгимонѣта. писа(н) въ пет(р)кове маа вѣ дна
и(н)ди(к) ѿ:

№ 19

*Казимир, король польскій, пише князеві Олександрю Юрійовичу,
наміснику гродненському, і панові Михайлу Мартиновичу, на-
місникові мерецькому, що він віддав у оренду на два роки мостове,
почіпне і помірне мерецьке гродненському міщанинові Єнькови
Яцковичу і синам його*

26 травня 1489 року, Радомль

Грамота опублікована в «Русской исторической библиотеке» (т. 27, Литовская ме-
трика, кн. 4, стор. 224—225). Даний текст публікується за копією, вписаною до Литов-
ської метрики, кн. 4, що зберігається в Центральному державному архіві стародавніх
актів у Москві (ф. 389, № 4, арк. 38 зв.). Коротку характеристику Литовської метрики і
палеографічний опис кн. 4 див. на стор. 41—42.

38
38 зв. Аре(н)да мостово(г)[о] городе(н)ско(г)[о] также почопного и поме(р)-
ного мерецкого на два годы. ||

Казими(р) божью мѣстью

По(д)чашому нашому наместнику городеньскому князю александру
ю(р)евичу и наместнику мере(ц)кому, пану михайлу ма(р)тиновичу про-
дали: есмо мостовое городеньское и почопное поме(р)ное мере(ц)кое жи-
дови горо:деньскому еньку ицъковичу и сыномъ его ицъхаку А мошею,
на два годы Мають намъ давати на кажды годъ по сту и по сороку золо-
ты(х) вго(р)скихъ а маю(т) в тое мостовое городеньское и в бочечно поме(р)-
ное мере(ц)кое увезатисе на светого яна день што приде(т), а де(р)жати
имъ тое до того жъ року до того жъ року [!] до светого яна какъ два годы
вы(и)дутъ, А: мають намъ дати на божье нарощенье семьдесятъ золотыхъ,
а другую семьдесятъ золотыхъ мають намъ дати на светого яна день какъ
годъ вы(и)детъ, а на други(и) годъ на тыи жъ роки по тому ж: мають намъ
дати, протожь штобы еси в мыто нашо и въ промыту ты княже александро
не въступа(л)са и во всемъ бы еси мыту нашому былъ помочонъ и зака-
за(л) бы еси ажъбы перевозовъ не мели нигде е(з)дили бы на мость, писанъ
в радомъли маа кс̄ день инъдиктъ ѿ:

Михалко Хомиц, берестейський землянин, дає запродажний лист Мелентієві Супруновичу на поле і половину діброви

2 травня 1490 року

Документ публікується вперше за рукописною копією з актикації в місті Берестейським (м. Брест), яка зберігається в ЦДІА УРСР в м. Львові (фонд 201, оп. 4, спр. 1, «Документи до процесів Володимирсько-Берестейських єпископів за церковні маєтності», арк. 13). Оригінал невідомий.

Копія написана на великому аркуші паперу розміром 35 см × 20,5 см. Папір має водяний знак (див. малюнок).

З лівого боку аркуша утворилося кілька великих і малих бурих плям; 14—21 рядки тексту підкреслені чорнилом, яке має зараз світло-бурий колір. У 3—4-му і в 6-му рядках підкреслені вирази: «obaroł dorohi Czernewskoy» і «Zemenina Jacka Hrynkowicza».

У лівому верхньому кутку аркуша наклеєна паперова смужка з друкованим номером (01810).

Текст написано польським письмом за нормами правопису XVII ст. Документ написаний чорним чорнилом, що не втратило свого природного кольору.

На звороті аркуша є напис: «Kopia z Met[r]yk z Listow w Gra... 1490. maja 2. indykty 8.

Michał Chomicz Melentejowi. Szosty List».

Ja Michałko Chomicz Zemenin Powetu Beresteyskoho zoznawaiu tym listom moim kożdomu dobromu komu bytoho Dila Potreba budet widaty szto ż prodaliesmo zemlu swoiu oyczyznuiiu obapoł dorohi Czernewskoy polce y dubrowu neprokopanuiiu nedaleko Mista Beresteyskoho Kotoruiiu kupiw did nasz Stecko u Zemenina Jacka Hrynkowicza a Ja Mychno wse polce dubrowy połowicu prodał Melentyiowi Suprunowiczu za deset kop hroszy Szerokich wieczno y neporuszno y Chotyliesmo siuiu produżu obiawyty hospodynny Namesniku Beresteyskomu yno ioho u Beresty ne buło poiechał do Hospodara ino tomu Dełu swidomy P. Lewko y P. Iwan Senkowicz y Zemiane y Peczaty przyżozyli k temu listu szto iesmy produży Melentyiowi tuiiu zemlu Oyczyznu swoiu obieli wieczno y nawieki neporuszno a chto by chotił szto k той землі mowity to Ja Melentyia maiu zastupaty a Melentyi nemaiet na tym szkodowaty a iesli by Ja zastupaty nechotił to Ja Michałko maiu zapłatyty na Horod deset kop groszy a Melentyiowi takoż deset kop groszy a Barysznikom wedro Medu a Maiet m(e)lentyi na woynu iezdyty ztoy zemli sam z Oyczyzny moiey koli zakliczut a dla lipszoho swiadoma y peczat swoiu przyżozylismy do toho listu pisan u mene doma y sam Michałko sey List pisał Mijsiaca Maia wtorocho Dnia Indykta Osmoho u toho Listu try Peczaty.

*Пані Хведка Пашкова, дочка Дохновича, відписує своєму чоловікові
Василеві Хребтовичу маєтність Яблонне і Полжі*

16 грудня 1490 року, Луцьк

Грамота публікується за текстом, вміщеним у додатку до праці В. Курашкевича «Gramoty halicko-wołyńskie XIV—XV w.» (Краків, 1934, стор. 134, 136). За свідченням В. Курашкевича, оригінал грамоти написаний на пергаментному аркуші розміром 27,5 см × 27,5 см і зберігався у «Zbiogach biblioteczno-muzealnypuch» гр. Тарновських. До грамоти були привішені на червоних шнурках три печаті з темного воску. Текст написаний півуставом (детальніше див. про це у названій праці В. Курашкевича).

а хве(д)ка пашкова до(ч)ка дохновича. сознаваю си(м) мои(м) листо(м) хто на не(г) посмотри(т) али[1]бо чтучи е(г) услыши(т) даровала есми своєю до(б)рою волею мужа свое(г) пана васи(л)на хре(б)[2]товича своїми име(н)и ѡ(т)чизными на има ѡ(б)лон(ь)ны(м) а по(л)жами з боры з лесы [3] з болоты с по(л)ми ись сеножа(т)ми з реками з потоки и з багны и з дуброва[4]ми и з бобровыми гоны. и з да(н)ми з медовыми и з грошовыми и с куницами [5] и со (в)сѣми доходы и приходы и со вси(м) с ты(м) и по тому та(к) до(л)го и широко ка(к) есми [6] сама держала не ѡставляючи на себе нич[о](г)о ани дѣте(м) свои(м) ни бли(ж)ни(м) мои(м) з роду[7] мое(г)[о] дала есми мужу своему п(н)оу васи(л)ю хре(б)товичу тыи име(н)на свои ябло(н)но [8] а по(л)жи вѣрху выписаныи вѣ(ч)но и непорушно а му(ж) мой па(н) василей тыи име(н)на [9] я(б)ло(н)но а по(л)жи воле(н) за живота моего и по животѣ мое(м) да(ти) и прода(ти) и на цр(к)о(в) запи[10]са(ти) и ку своему ле(п)шому е(г) ѡберну(ти) гдѣ е(г) до(б)рага волла будеть а мнѣ хве(д)це па(ш)ко(в)ои [11] дохновича напроти(в)ку то(г) ничо(г) не мови(ти) ани дѣте(м) мои(м) и ни бли(ж)ни(м) мои(м) з роду [12] мое(г) а к ты(м) мои(м) име(н)на(м) кѣ ябло(н)ну а к по(л)жа(м) даровала есми мужа свое(г) пана [13] васи(л)на хре(б)товича по(д)ворье(м) свои(м) ѡ(т)чизны(м) што в око(л)не(м) городе в луцку вѣ(ч)но [14] и непорушно воле(н) па(н) василей му(ж) мой тоє по(д)ворье прода(ти) и ѡ(т)да(ти) гдѣ е(г) до(б)рага волла [15] будеть и ку своему лѣпшому е(г) ѡберну(ти) а про лѣпшую справе(д)ливость била есми чоло(м) [16] г(ди)ну моему п(н)оу петру яновичу воеводе троцкому. а кнзю семену юрь вичу ста[17]ро(с)те луцкому абы и(х) мл(с)ть то вчинили для моиго чолоби(т)на а печать свою [18] к сему моему листу велѣли привѣсити и и(х) мл(с)ть и пече(ти) свои велѣли к сему [19] моему листу привѣси(ти) А сама есми те(ж) пече(т) свою ѡ(т)чизную к сему моему листу [20] привѣсила пса(н) у луцку под лѣты бо(ж)е(г) нароже(н)на а лѣ(т) и у и ѿ [21] десятое де(к) сі Инди(к) ѿ [22].

Олександр, великий князь литовський, відхиляє скаргу ковенського війта, бургомістрів і радців на троцьких міщан і дозволяє останнім до перегляду цього рішення, як і раніше, торгувати в м. Ковно на лікоть і на фунт, продавати й купувати сіль, віск та ін.

23 серпня 1493 року, Троки

Грамота публікується вперше. Оригінал грамоти зберігається у Державній публічній бібліотеці ім. Салтикова-Щедрина (Западнорусские акты, № 7-а). Документ написаний на паперовому аркуші розміром 28,8 см × 20 см. Аркуш має дві горизонтальні і три вертикальні лінії зламу. Вздовж горизонтальних ліній зламу аркуш порвався, вздовж вертикальних ліній зламу утворилися складки паперу, які закривають елементи окремих літер. У місцях перетину ліній зламу утворилися невеликі дірки. На рівні 6—12-го рядків згори правий край грамоти відірваний. Пошкоджено також правий край 2-го низу рядка.

Нижче тексту притиснута кругла печать з червоного воску, прикрита паперовою куштодією розміром 6 × 6 см.

Оскільки папір, на якому написаний документ, потерся і порвався, він наклеєний на паперовий аркуш сіруватого кольору.

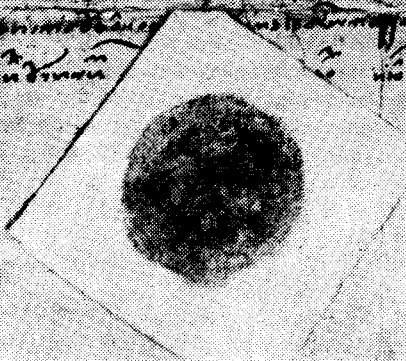
Грамота написана чорним чорнилом, яке вилиняло і стало світло-бури́м. Письмо — ранній скоропис, близький накресленням букв до півуставу.

Алекса(н)др̄ бо(ж)ю̄ мл̄(с)тью̄ великий̄ кн̄зь̄ ли(т)о[л]л̄вскій̄ рускій̄ жо-
мои(т)скій̄ ӣ ины(х) [2]

Воитӯ мѣста̄ кове(н)ского̄ ӣ бурмистро(м)̄ ӣ р̄адца(м)̄ ӣ мѣщано(м)̄ што̄ жаловалӣ есте̄ на(м) [3] на̄ мѣща(н)̄ троцки(х)̄ ӣ(ж)̄ ѿнӣ в̄ ковне̄ тргують̄ в̄ локо(т)̄ ӣ въ̄ ѳу(н)т̄ продаю(т)̄ ӣ со(л)̄ ӣ те(ж)̄ [4]̄ воскъ̄ купую(т)̄ а̄ (з)дав-
на̄ де(и)̄ ѿнӣ та(м)̄ ӯ ва(с)̄ вставично̄ торгӯ не̄ мѣвалӣ ӣ мо(л)ви(ли)̄ [5]̄ есте̄ з̄ мѣщаны̄ троцкимӣ ѿ̄ то(м)̄ пере(д)̄ намӣ ѿчивисто̄ ӣ мѣлӣ есте̄ пере(д)̄ [...]̄ [6]̄мӣ права̄ своӣ положи(ти)̄ ажбы̄ и(м)̄ вѣстави(ч)но̄ в̄ ковнѣ̄ торгӯ не̄ мѣ(ти)̄ [...]̄ [7]̄ свои(х)̄ пере(д)̄ намӣ не̄ положилӣ ӣ мы̄ дл̄я̄ того̄ ѿ̄ то(м)̄ межӣ [...]̄ [8]̄ ӣ тымӣ разы̄ [...]̄ мѣщане̄ троцкие̄ хр(с)тян[...]̄ [9]̄ мои(м)̄ дозволилӣ в̄ локо(т)̄ ӣ (в)̄ ѳунть̄ торгова(ти)̄ ӣ со(л)̄ продава(ти)̄ ӣ [...]̄ [10]̄ встави(ч)но̄ по̄ да(в)номӯ ӣ мы̄ и(м)̄ призволилӣ оӯ ва(с)̄ ӯ ковнѣ̄ в̄ локо(т)̄ ӣ в̄ ѳ[унт]̄ [11]̄ торгова(ти)̄ ӣ со(л)̄ продава(ти)̄ ӣ купова(ти)̄ ӣ воскъ̄ купи-
(ти)̄ по̄ давномӯ вѣстави(ч)но̄ ка(к)̄ ӣ пе[12]ре(д)̄ ты(м)̄ та(м)̄ ѿнӣ ӯ ва(с)̄ торгъ̄ мѣва(ли).̄ доты(х)̄ мѣсть̄ покӣ вы̄ с̄ нимӣ пере(д)̄ намӣ [13]̄ ѿчивисто̄ станете̄ ӣ права̄ своӣ положите̄ ка(к)̄ дасть̄ бо(г)⁴⁹̄ с̄ тоє̄ дорогӣ с̄я̄ [14]̄ верне(м)

⁴⁹ Слово *бо(г)* написано над рядком.

Handwritten text in a medieval script, possibly Gothic or similar, covering the upper portion of the page. The text is dense and appears to be a formal document or a page from a book. It includes several lines of text with some decorative initials and flourishes. The script is dark and somewhat faded in places, particularly in the middle section where there is a large, dark, irregular stain or shadow.

гдѣ тепе(р) еде(м). прото(ж) приказуе(м) ва(м) ажбы есте коне(ч)но и(м) доты(х)мѣ[15]сть в ковнѣ не заборонали в локо(т) и в шу(н)ть торгова(ти) и со(ли) продава(ти) и воску [16] купова(ти) ни(ж)ли естли бы то ва(м) тл(ж)ко доты(х)мѣсть жда(ти) поки мы с тое [17] дороги зье(з)ди(м). и вы бы сл с ними пере(д) на(с) зазвали и стали б[ы] есте пере(д) [18] нами с ними шчивисто у во(л)ковыиску и мы ва(с) што досмотрили конец [19] по(д)ле привиле(и) ваши(х) учини(м) пса(н) в троцо(х) ию(л) кг̄ днь̄ инди(к) в[і] [20].

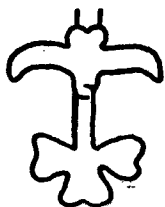
№ 23

Лист великого князя литовського Олександра берестейському намісникові Сеньку Олізаровичу про введення дворянина Немири Гримайловича у володіння двома фільварками, сіножаттю і затоками

25 травня 1495 року, Вільно

Документ публікується вперше за рукописною копією, яка зберігається в ЦДІА УРСР в м. Львові (фонд 201, оп. 4, спр. 1, «Документи до процесів Володимирсько-Берестейських єпископів за церковні маєтності», арк. 14). Оригінал невідомий.

Копія написана на невеликому паперовому аркуші розміром 16 см × 20 см. На папері видно частину водяного знака (див. малюнок).

Лівий край аркуша підклеєний тонким напівпрозорим папером. Аркуш був складений удвоє, і на ньому утворилася лінія зламу, вздовж якої папір став сірувато-бурим. Такий же колір має правий край аркуша. У 5-му рядку згори підкреслено слова: «...kowskoho у Іwапiпowsko-ho у sepozaty Chabychu у...»

Угорі, ближче до лівого краю аркуша, наклеєна паперова смужка з друкованим номером (01811). У верхньому правому кутку проставлене олівцем число 14 (номер аркуша).

Текст подано польським письмом за нормами правопису XVII ст. Документ написаний чорним чорнилом, що не втратило свого природного кольору.

На звороті аркуша проставлено інвентарний номер і зроблено кілька написів. В одному з них (польською мовою) подано дату документа (25 maj Indykta 13.) і з'ясовано його зміст.

Sam Alexander Bożuju milostiu Weliki kniaz Litowski Ruski Zmodzki у innych

Namesniku Beresteyskomu Panu Senku Olizarowiczu Był nam Czołom Dworanin nasz Nemira Hrymayłowicz у prosił u nas dwóch folwarkow Zydows-

kich Rankowskoho y Iwaninowskoho y Senozaty Chabychy y z Zatokami kotoryiz Folwarki y Senozaty tyi Zydowne bez pozwolenia naszego kupyli u Bojar powitu Beresteyskoho u Raska y u Iwaninu Steckowiczow y my iemu tyie Folwarki y Senozaty Chabychi y z Zatokami wtych Senozatech dali y so wsim z tym szto kтым folwarkom zdawna pryszuszaiet y kak do Zamku tobie poddany byli y wiezaty w tyi folwarki y w tyi Senozaty ieho iesmo kazali czasniku naszomu kluczniku [!] Beresteyskomu Lewku Bohowitynowiczu Pisan u Wilni Maju 25. Indykta 13.

Pry Panu Hryhoriu Stanislawowiczu Marsz: Dworu Namesniku Mereckim.

№ 24

*Олександр, великий князь литовський, дарує татаринів Богдану
Собаці землю, яка належала татаринів Чигиреві*

18 грудня 1495 року, Вільно

Цей документ опублікований в «Русской исторической библиотеке» (т. 27, Литовская метрика, кн. 5, № 99, стор. 616—617). Текст, що надрукований нижче, видається за копією XVII ст. із збереженням усіх мовних рис і основних особливостей тодішнього письма. Оригінал документа не знайдено.

Копія грамоти вписана до Литовської метрики (кн. 5), що зберігається в Центральному державному архіві стародавніх актів у Москві (ф. 389, № 5, арк. 58—58 зв.).

(Коротку характеристику Литовської метрики див. на стор. 41—42).

П'ята книга Литовської метрики охоплює актові документи, написані на території Литви, Білорусії і України в 1492—1505 рр. Це збірка документів, що являє собою книгу розміром 31 см × 20 см. З внутрішнього боку першої дошки обкладинки наклеєно папірець з надрукованим текстом латинською мовою. Такий же папірець наклеєний на всі книги Литовської метрики (див. опис кн. 4 на стор. 45).

Книга має три нумерації. Перша нумерація зроблена кириличними буквеними знаками в час написання книги. Друга зроблена арабськими цифрами (чорним чорнилом) у 1835 році, коли книга перевірялася спеціальною комісією, створеною міністерством юстиції. Всього пронумеровано 332 аркуші; перші 18 аркушів і останній не були пронумеровані; з пронумерованих бракує двох: 148 і 149. Вони вирвані після 1835 р., оскільки комісія міністерства юстиції при нумерації книги брала їх до уваги. Третя нумерація зроблена олівцем у 1955—1956 рр. (про це свідчить вклейка на звороті нижньої дошки обкладинки). Ця нумерація охоплює всі аркуші книги, які містять текст; перекреслені аркуші, на яких зовсім немає тексту (1, 3—6, 303—304, 351), до уваги не беруться. Не враховуються також згадані вже вирвані аркуші.

Текст книги починається з 4-го нумерованого аркуша (мається на увазі остання нумерація) заголовком: *Xięga za rapowania Nayiasnieysze(go) Krola jego mosci Alexandra za-*

wierająca w sobie przywilegia, dekreta, poselstwa y rozne transakcyje roku pańskiego 1500, miesiąca augusta Metryki Wielkiej W^oX^a Litewskiego. Далі на 10 аркушах з обох боків викладається зміст книги («Regestr spraw roznych»). Власне текст починається на 16-му аркуші.

Книга написана пізнім українським скорописом (про найхарактерніші особливості цього письма див. на стор. 41—42).

58 Выро(к) Татарину Богдану Соба(ч)це на зе(м)лю чигире(в)щину
в но(в)горо(д)ско(м) повете

Са(м) алекса(н)дръ бо(ж)ю мл(с)ю велики(и) кня(з) ли(т).

58 зв. Смотрели есмо того дѣла жаловали на(м) мещане новгоро(д)ские на (и)мѧ ма(и) а иванъ носовичъ на татарина Богдана собачку што(ж) мы дали ему зе(м)лю тата(р)скую на (и)мѧ чигиревщину, а они повелили пере(д) нами. што(ж) тую зе(м)лю купили вечно в татарина в чигирѧ. и мы казали и(м) на то листы дозволенные положить пере(д) нами ѿ(т)ца нашего короля его млсти призволи(л) ли его мл(с)ть тую зе(м)лю и(м) купити, и они на то листовъ ѿ(т)ца нашего пере(д) нами не вказали, и мы тую зе(м)лю чыгиревщину Богдану есмо || присудили за(н)же не могутъ татарове зе(м)ль свои(х) продава(ти) вѣчно бѣ(з) призоленъ ѿ(т)ца нашего, и нашего, [?] а и(м) в тую зе(м)лю вжо ненадобѣ вступатисѧ, неха(и) собачка тую зе(м)лю де(р)жы(т) по(д)лу(т) данины нашихъ какъ есмо ему дали, а ты(х) пнзе(и) свои(х) они не зама(и) смотрѧ(т) на томъ, ко(му) будутъ давали, Писанъ у ви(л)ни ию(л) ии де(и) и(н)ди(к) ги янушко писарь

№ 25

Олександр, великий князь литовський, надає Федькові Янушкевичу, писареві і намісникові жизморському, землю, став і млин на річці Мухавці у Берестейському повіті

4 жовтня 1495 року, Гродно

Даний документ публікується за трьома пізніми копіями, кожна з яких має певні орфографічні відмінності. Усі три копії зберігаються в ЦДІА УРСР в м. Львові (фонд 201, оп. 4, спр. 1, «Документи до процесів Володимирсько-Берестейських єпископів за церковні маєтності», арк. 15—18). Оригінал невідомий.

Копія І написана на паперовому аркуші розміром 35 см × 21,5 см, що не має водяного знака. Аркуш був складений і має одну вертикальну і три горизонтальні лінії зламу.

Вздовж горизонтальних ліній зламу аркуш порвався, на ньому утворилися дірки, які частково пошкодили текст. З лицьового боку аркуш підклеєний по 1-й і 2-й згори горизонтальних лініях зламу невеликими шматочками тонкої матерії, з-під якої виразно виступає текст. Невелика наклейка з товстого білого паперу є також посередині лівого краю аркуша. Із зворотного боку аркуш підклеєний смужками товстого білого паперу.

У верхньому лівому кутку аркуша наклеєна паперова смужка з друкованим номером (01813). У верхньому правому кутку проставлено олівцем число 16 (номер аркуша). Текст написано польським письмом за нормами правопису XVII ст.; букви вузькі, сильно нахилені вправо. Документ написаний чорним чорнилом, що стало темно-бурим. Внизу під текстом іншим чорнилом і почерком зроблена приписка: «Comrate (очевидно, помилково зам. comragate — «порівняй») czy zgodzi się z metryką w ktorey ten akt iest pod № 1103».

Аналогічні написи з детальнішим викладом змісту документа є на звороті аркуша. Крім того, тут сказано, що «temu prawu lat sto dziewiędziesiąt dwie», тобто дана копія написана в 1677 році.

Копія II написана на паперовому аркуші розміром 35 см × 20 см. Він має водяний знак (див. малюнок).

Папір місцями став світло-бурим, трохи порвався вздовж ліній зламу. По першій і другій знизу горизонтальних лініях зламу аркуш підклеєний із зворотного боку паперовими смужками.

У тексті дуже багато підкреслених слів і виразів.

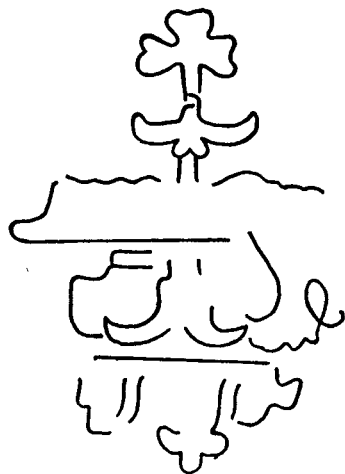
Угорі, ближче до лівого краю аркуша, наклеєна паперова смужка з друкованим номером (01812). У верхньому правому кутку написано олівцем число 15 (номер аркуша).

Текст подано польським письмом за нормами правопису XVII ст.; почерк прямий, округлий, дрібний. Документ написано чорним чорнилом, що стало світло-бурим.

Внизу під текстом іншим почерком зроблена пізніша приписка: «№ Nadanie [...] w maiu, Dekret ten w oktobrze [...] 1495».

Копія III є, власне, оригіналом підтвердження королем Станіславом-Августом від 25 травня 1774 р. документа на ім'я Федька Янушкевича, даного йому великим князем Олександром 4 жовтня 1495 року.

Цей документ міститься на двох аркушах паперу розміром 35 см × 20 см (на 1-му аркуші, на звороті 1-го аркуша і на 2-му аркуші). Документ Станіслава-Августа написаний польською мовою, а документ в. кн. Олександра, який тут повністю наведений, — українською мовою польською графікою. Документ завірений великою королівською печаткою з червоного воску під паперовою кустодією. Печать притиснута так, що закриває собою водяний знак на 2-му аркуші. Перший аркуш водяного знака не має.

На паперовому аркуші у лівому верхньому кутку наклеєна паперова смужка з друкованим номером (01814). У правому верхньому кутку 1-го аркуша написано олівцем число 17, у правому верхньому кутку 2-го аркуша — число 18 (номери аркушів). Текст написано чітким почерком за нормами польського правопису XVIII ст.

Внизу, під печаткою, дописано тим же почерком, що даний документ є копією підтвердження прав Федька Янушкевича на його маєтність у Берестейському повіті.

Напис такого ж змісту є і на звороті 2-го аркуша.

I

Aleksander Bozyiu Myłostyiu Węłyki Kniiaz łytowski Ruski Zmuydski y Innych

Bił nam Czołom Pysar naß namystnyk Zyzmorski Fedko Januzkiewicz Czto perwo seho dały Jesmo Jemu staw y młyn na Rytcy [!] na muchawcy w Berestyiskom powity, Czto Zydowe berstyiskiie [!] Derżały danko a łazar a pysach Jenkowiczy a toy staw Ony były Zastawyły ko jeho z ludem u Berehu tryszynskom Kotoryi Jesmo Jemu Dały perwo toho [...] protyw toho stawu Zemły y synożaty tych ludyi Jeho Tryszyncow ony były zabrały [...] on perdl!] namy s nymy oto mowyl oczewysto y My kazały były tam wyichaty namistnyku Berestyiskol...] Panu Kłymu Ołazarowyczu a klucznyku Berestyiskomu, łewku Bohowyttonowyczu, y toho meży nymy do smotryły y ony tam nepospiły wyiechaty atoho meży nymy ne smotryły y tak Jesmo Zydow z Zemli naszoy kazały Won Wyhnaty y my z łasky naßoy toy staw y młyny ytuiiu Zemlu y synożaty Jemu dały po ryczku tuiiu szto pod Rankowski Dworec biżyt a potom toy Rankowski Dworec y Tych Jenkowiczow folwarok dankow a łazarow a pysachow dały Jesmo dworanynu Naßomu Nemyry Hrymayłowyczu y On był stych Jenkowiczow folwarku zatuiiu Ryczku pokul Jesmo Jemu były hrancyu Wypysaly w naßom perwom łysty poczaw w Jeho zemlu y synożaty wstupatysia y o tom s nym mowyl oczewysto Rekomo by on toho w nas zamało prochał abolszey toho wziął y na toie diło kazały były meży soboiu Izdnykow wziaty azby meży nymy na oby storony toho dosmotrono było y potom był nami Czołom pysar naß Chwedko Janußkiewicz abychmo Jeho podłuh naßoy perszoy danyny pry wsim tom ostawyły na perwom naßom [...] y [...]włypysaly y my na Jeho czołombiyeniyie to Uczyniły toy staw y młyny na muchawcu zemlu y synożaty tych Jenkowiczow po Ryczku tuiiu Czto pod Rankowski dworec biżyt dałem y potwěřaiem jemu sym naßym łystom wiczno y neporußno Jeho Zeni y Ich ditem y Ich zczadkom anemiry w Toież nenadobe Wstupatysia Bo to było wsey naßey woły a naßa danyna obymia im Fedku Janußkiewiczu y Hémiry y na twerdost Toho y peczat naszoy kazały Jesmo przylożyty ksemu naßomu łystu; Pysani w horodne lito hospodne 7003⁵⁰ misiaca⁵¹ ktowra Czetwertoho Dnia. indykta 14 Roku 1495.

⁵⁰ Число написано під рядком.

⁵¹ Слово написано над рядком.

II

Alexander Bozyiu Miłostyu Weliki Kniaz Litowski Ruski Zomodzki y Innych.

Bił nam Czołom Pisar naß Namestnik Zyzmorski Fedko Januszewicz [!] szto Perwo seho dały Jesmo iemu staw y Młyn na Rytcy[!] na Muchawcy w Beresteyskom Powity szto zydowe Beresteyskye Danko a Łazar a pysach Jenkowicz [derzały]⁵² a toy staw ony były Zastawyły ko Jehoz Ludem y Berehu Tryszynskom. kotory iesmo Jemu Dały perwo toho protyw toho stawu Zemły y Senozaty tych Ludy ieho Tryszyncow ony były zabrały. y on pered nami z nymy o to mowyl Oczewysto y my kazały były tam wyiechaty Namistniku Beresteyskomu Panu kłymu Otyzarowiczu a kluczniku Beresteyskomu Lewku Bohowitynowiczu y toho mezy nymy dosmotryły y ony tam Ne pospili wyiechaty a toho mezy nymy ne Smotryły y tak Jesmo Zydow z Zemli Naszoy. kazały won Wyhnaty y my z Łaski naszoy toy Staw y młyny y tuju zemlu y Senozaty Jemu dały po ryczku tuju szto pod Ranko(wski Dworec [belzyt a potom toy Rankowski Dworec y tych Jenkowiczow folwarok Dankow a Łazarow a Pysachow dały iesmo Dworanyu Naszomu Nemryu Hrymayłowiczu y on był z tych jenkowiczow Folwarku za tuiu Ryczku pokul iesmo Jemu były Hranicu wypysały w Naszom perwom Listy poczaw Jeho zemlu y Senozaty wstupatysia y otom z nym mowyl Oczewisto rekomo by on toho w nas zamało prosil a bolszey toho wziął y na toje diło kazały były mezy soboju iezdnykow wziaty, azby. meży. nymy na Oby Storony toho dosmotrono było y potom był nam Czołom pysar Nasz Fedko Januszewicz abychmo Jeho podłuch naszoy perszoy Daniny pry wsim tom Ostawyty na perwom Naszom Miste Hranicu wypysały y my na ieho Czołom byienyie to uczyniły toy staw y młyny⁵³ na Muchawcy zemlu y Senozaty tych Jankowiczow po Ryczku tuyu szto pod Ranko(wski Dworec byłyt Daiem y potwerzaiem iemu sym naszym Lystom wiczno y neporuszno ieho zeni y ich ditem y ich szczadkom a Nemiry w Toiesz ne nadobne wstupaty sia boto było wszey naszej woły a Nasza Danyna obyma im fedku Januszewiczu y Nemiry: y na Twerdost toho y peczat naszu kazały iesmo prytozyty ksemu Naszomu Lystu [...] Pisan w horodne lito hospodne 1495. Oktobra Czetwertoho Dnia Indykta 14.

III

Stanisław August z Bozey Łaski Krol Polski, Wielki Xiąze Litewski, Ruski, Pruski, Żmudzki, Mazowiecki, Kijowski, Wołyński, Podolski Podlaski Inflantski, Smolenski, Siewierski, y Czerniechowski

⁵² Слово у цій копії пропущене.

⁵³ У тексті було написано млинун; а потім останиє у закреслено тим же чорнилом.

Oznaymuiemy tym Listem Extraktem Naszym komu o tym wiedz należy; iż w Księgach M(e)tryki Kancellaryi Naszey Wielkiej W^o X^a znajduje się Potwerczenie Fedku Januszkowiczu na Staw, Młyny, Zem y Senozati na Rece na Muchawcu Żydowskij Jenkowiczów ku Jmeniu Jeho Tryszynu w Beresteyskom Powete za Naiyasnieyszego Predeksora Nasze Króla Jmci Polskiego, y Wielkiego Xiążęcia Litewskiego Alexandra, w Rol Secundum Graca Siedm Tysięcy, Czwartym, Miesiąca Oktobra Czwarte, dnia dane, y Supplikowano Nam iest przez panów Rad, y Urzędników pr. Boku Naszym Rezydujących, abysmy to Potwerczenie z tychze Ksiąg Metry Kancellaryi Naszey Wielkiej W^o X^a L^o per Extrakturn Authentice wyd. Pozwolili Ktore Słowo do Słowa z Ruskiego zapisuiąc tak się w Sobie m.

Alexandr Bozoiu Miłostiu Weliki Kniaz [...] ⁵⁴ Bił Nam Czołom Pis. Nasz Namestnik Zyzmorski Fedko Januszkowicz Szto perwo seho Dali Jesn Jemu Staw, y młyny na Rece Na muchawcy w Beresteyskom powete szł Zydowa beresteyskie derzali Danko Łazar a Pesach⁵⁵ Jenkowiczy, a tot Sta Oni byli Zastawili k jehož Ludem y [?] berehu k Tryszyncom kotorye Jesm Jemu Dali perwo toho, a || a protiv toho Stawu Zemli Senozati tych Lude Jeho Tryszyncow Oni byli Zabrali, y on pered Nami z Nimi o to mowił Oczwisto, y My kazali byli tam wyiechati Namestniku Beresteyskomu Pan Senku Olizarowiczu, a Kluczniku Beresteyskomu Lewku Bohowitinowiczu y toho mezy nimi dosmotreti, y Oni tam tam [!] (ne) pospeli iechati, a toh mezy nimi nesmotreli, y Koli Jesmo Kazali Zydow z Zemli Naszoie Woi wyhnati, y My z Łaski Naszoie tot Staw, y Młyny, ytuiiu Zemlu, y Senozat Jemu dali po Reczku tuiiu Szto Pod Rankowski Dworec bezyt a potom to Rankowski Dworec, ytych Jenkowiczow Folwarok Dankow, a Łazarow, y Pesachow Dali jesmo Dworaninu Naszomu Nemiry Hrymałowiczu, y on by z tych Jenkowiczow Folwarku za tuiiu Reczku pokul byli Jesmo Jemu Hranicu wypisali w Naszom perwom Listie poczał w Jeho Zemlu y Senozati wstupatisia, y o tom z nim mowił pered Nami Oczzewisto rekomo by on w Nas za mało prochał, a bolsz toho wziął, y My im na toie Deło Kazali byli Mezy Soboiu iezdokow wziati, azby mezy nimi na Obe storone toho dosmotreno było, y potom bił Nam Czołom Pisar Nasz Fedko Januszkowicz azbychmo Jehc podłuh Naszoje Perszoie Daniny prywsem tom Ostawili kak w perszom Naszom Listie hranica wypisana y My na Joho Czoło bite to wczynili tot staw y m(ł)yny na Muchawcy Zemlu, y Senozati tych Jenkowiczow po Reczku tuiiu szto Pod Rankowski Dworec bezyt Daiem y Potwerczaiem Jemu Sim Naszym Listom weczno, y neporuszno Jeho Zone, y Ich Detem, y Ich Szczadkom, a Nemiry w to wżo ne nadobe ustupatisia bo to było wse w Naszoy Woli a nasza Danina obema [!] Im, y Fedku Januszkowiczu, y Nemiry. a na twerdost toho y Peczat Naszu Kazali Jesmo przyżoyti ksernu Naszomu Listu. Pisan

⁵⁴ Далі титул опущений.

⁵⁵ У цьому слові склад **Ре** був написаний двічі, потім повторення закреслено.

w Horodne w Let Semtyseczy. Czetwertoe, Meseca Oktiabra Czetwerty Den,
2 Indykt Czotyrdcati || nadcati pryty: był mar: Nam: słoń: pan Lit: Chreb:
My tedy Krol do pomienioney Suppliki łaskawie się skłoniwszy, zwyż
wyrażone Potwierdzenie z Książ przereczonych Metryki Kancellaryi Naszey
Wielkiej WXL^o Extraktem Stronie potrzebuiaćy wydać y dla większey Wagi
Pieczęć WXL^o przycisnąć Rozkazaliśmy. Dan w Kancellaryi Naszey W^o X^oL^o
Dnia XXV. Miesiąca Maja, Roku Panskiego MDCCLXXIV. Panowania
naszego X. Roku.

№ 26

Олександр, великий князь литовський, повідомляє київського воєводу князя Дмитрія Путятича про те, що він дарує пустища на р. Борщівці Пустинському монастиреві св. Миколи під оранку

6 вересня 1497 р., Єйшишки

Грамота опублікована в «Актах, относящихся к истории Западной России» (т. 1, № 151, стор. 174). Публікація здійснена без належної уваги до відтворення мовних особливостей.

Даний текст друкується за оригіналом, що зберігається в Ленінградському відділенні Інституту історії АН СРСР (Колекція Київської казенної палати, ф. 68, од. збер. 1, 2).

Грамота написана на паперовому аркуші розміром 21,2 см × 21,6 см. Аркуш був складений, на ньому видно чотири вертикальні і дві горизонтальні лінії зламу, у місцях перетину яких виявлені невеликі дірки. Від середини лівого краю аркуша вгору і вниз по лінії зламу утворилися розриви. Під текстом кругла печатка з червоного воску (діаметр — 3,5 см), прикрита паперовою кустодією. Зображення на печатці не видно. Вона прикріплена до документа коричневою ниткою. У правому верхньому кутку грамоти — наклейка з синього паперу, на якій проставлено колишній номер грамоти (№ 38); у правому нижньому кутку — чорною тушшю вказано новий номер (1, 2).

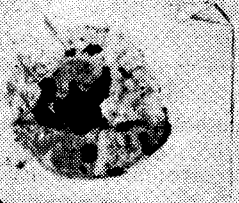
На звороті є кілька написів. Один з них зроблений дрібним півуставом, мабуть, рукою особи, яка писала документ: «гдрь(с)кии на бо(р)що(в)ку»; другий — пізнім скорописом: «Лгація на бо(р)щовку на землю жидовскую оґрновскую пустую зовомою».

Грамота написана чорним чорнилом, що вилиняло і стало бурим. Письмо можна визначити як пізній півустав з елементами скоропису. Незважаючи на те, що аркуш значною мірою попсований, текст зберігся добре.

Са(м) Алекса(н)дръ бѡ(ж)ю мл(с)тью велики(и) кнзѣ ли(т)[1] [ѡ]вски(и) руски(и) жомои(т)ски(и) и ины(х) [2] Воєводѣ кие(в)скому кнзю дмитрею путятичу што есмо перво сего писали до тебѣ абы [3] еси ѡбыска(л) гдѣ землицу пашенку и да(л) к манастырю в киевѣ къ стому николѣ [4] пустынь-

Съдана бысть земля...
всказа(л) еси ѿбыска(л) землю пашенку пустую
жидо(в)скую [5] на реце на бор(ъ)що(в)цѣ што держа(л) жи(л) ѿгроновичь
и да(л) еси к манастырю И всказа(л) еси [6] к на(м) што(ж) таа земля да-
(в)но лежит пуста а наслѣдку того жиды не ѿстало ничего [7] И присылали
к на(м) старцы того манастыря стого никола пустыньского чоло(м) бьючи
[8] абы(х)мо и(м) тую землю жидо(в)скую дали Ино коли то земля не наша
городьская [9] а пуста жидовская и мы тую землю пашенку жидо(в)-
скую на борщовце дали и(м) [10] к манастырю стого никола пустыньскому

I, 2

ском(у) и ты к на(м) всказа(л) што(ж) еси ѿбыска(л) землю пашенку пустую
жидо(в)скую [5] на реце на бор(ъ)що(в)цѣ што держа(л) жи(л) ѿгроновичь
и да(л) еси к манастырю И всказа(л) еси [6] к на(м) што(ж) таа земля да-
(в)но лежит пуста а наслѣдку того жиды не ѿстало ничего [7] И присылали
к на(м) старцы того манастыря стого никола пустыньского чоло(м) бьючи
[8] абы(х)мо и(м) тую землю жидо(в)скую дали Ино коли то земля не наша
городьская [9] а пуста жидовская и мы тую землю пашенку жидо(в)-
скую на борщовце дали и(м) [10] к манастырю стого никола пустыньскому

неха(и) они тую землю держать [11] к монастырю и пашуть со вси(м) по тому ка(к) то(т) жи(д) агроновичь держа(л) и паха(л) пса(н) [12] въ еишишко(х) се(н). \bar{s} де(н) инди(к). \bar{e} ї [13]

№ 27

Олександр, великий князь литовський, відновлює Ваську та Івашку Гринковичам Болобанам, землянам Володимирського повіту, їхні привілеї на село Осекрово

15 вересня 1498 року, Троки

Грамота публікується вперше. Вона може становити інтерес для досліджень у галузі лексики і значною мірою морфології та синтаксису. Що ж до вивчення фонетичних явищ української мови XV ст., то дану грамоту можна використовувати тільки з застереженнями, оскільки вона публікується за пізньою копією і в ній можуть бути графічні відступи від оригіналу. До того ж опублікований текст у свою чергу знятий з копії XVII ст., а саме з документа, вписаного до книги «Главный трибунал Люблинского воеводства» (1615 р., арк. 891). Викликає сумнів дата грамоти, оскільки зазначений рік не збігається з індіктом.

Копія, за якою публікується даний текст, зберігається у Державній публічній бібліотечі УРСР (відділ II, № 22199). Вона написана чорнилом, дрібним почерком з досить частими виправленнями в тексті тією ж рукою. Зустрічаються також окремі виправлення олівцем іншою рукою, які зроблені пізніше.

У тексті копії розділові знаки не проставлені; традиційно скорочувані слова не зустрічаються, очевидно, переписувач написав повністю ті слова, які були під титлами; букви, які виносилися над рядок, не відзначені.

Самъ Александеръ Божю милостю великий князь литовский руский жомойтский и иныхъ чинимо ведати симъ листомъ нашимъ хто на него посмотрить або чтучи его услышитъ кому жъ того потребу будетъ ведати приездчали къ намъ земляне наши зъ володимерского повету Васко и Ивашко Гринковичи Болобаны и поведили передъ нами що жъ ихъ привилеи на ихъ село отчизное Осекрово зъ церкви ихъ згинуль ино вони били намъ чоломъ щобыхмо имъ тоє село ихъ Осекрово потвердили нашимъ листомъ а такъ мы тоє село ихъ коли жъ вони и теперь его держать при нихъ тымъ способомъ составляемъ будутъ вони тоє село Осекрово какъ отчизну свою держати и уживати со всими людми и со всѣми землями пашными и бортными и зъ старыми знамены и новыми и зъ лесами и зъ борами и зъ дубровами и зъ сеножатми и съ озеры и зъ рѣками и рѣчками и съ криницами и зъ бобровыми гоны и зъ ловы и зъ ловищи звериными и пташиными и зъ ставами и зъ ставищами зъ млынами зъ млынисчами и зъ ихъ вымелками и зъ даню грошовою и медовою и со всими доходы и вжитки и со всѣмъ по тому що здавна къ тому селу вышеи писаному Осекрову прислухаеть и какъ ся

въ границахъ своихъ здавна и теперъ въ собе маеть и какъ предки ихъ та жъ и воны сами и ихъ щадки музкого полу держати мають а какъ зъ нихъ оди зомреть а не зоставить по собе сыновъ и щадковъ музкого полу то его по ловица того села Осекрова на того маеть спасти который ся останеть и нъ его счадки музкого полу а коли бы обадва змерли а не зостанеть ся и по одномъ сыновъ и щадковъ музкого (и женского)⁵⁶ полу то тоє село Осекровъ на насъ приити будеть а на твердость того и печать нашу казали есмо при весити къ сему нашему листу писанъ въ Троцохъ подъ лѣты Божиего наро ження тисеча чотыриста деветдесать осмое месеца Сентебрии [1] пятна дцатыи день инъдиктъ четвертый.

№ 28

Олександр Казимирович, великий князь литовський, дарує дворянинові Івану Русиновичу село Сомино у Володимирському повіті

17 травня 1499 року, Вільно

Грамота друкуються за оригіналом, що зберігається у Відділі рукописів Публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедрина у Ленінграді («Западнорусские акты», № 8).

Документ написаний на тонкому пергаментному аркуші розміром 39,5 см × 44,5 см; пергамент був згорнутий, і на ньому утворилися три горизонтальні і чотири вертикальні лінії зламу. По центру аркуша вгорі і внизу, а також уздовж другої згори горизонтальної лінії зламу утворилися сіро-бурі водяні плями. Нижній край грамоти загорнутий і прикріплений до аркуша товстим червоним шовковим шнурком, на якому привішена кругла печать з червоного воску діаметром 4 см. У центрі печаті зображено герб — рицаря на коні; навколо герба лишилися рештки напису, які зараз важко прочитати.

На загнуптому краю аркуша є напис, зроблений тією ж рукою, якою написано текст грамоти: «Ивашкѡ сопѣга писарь». На зворотному боці аркуша латинською мовою коротко викладено зміст документа і вказано дату й місце його написання: «A[пп]o 1499 mense maio vilnos». Тут же міститься напис польською мовою, який дуже вилиняв і стерся.

Текст займає більше половини аркуша. В цілому він зберігся добре. Чорне чорнило трохи вилиняло і стало чорно-бурим.

Документ написаний раним скорописом, заголовна буква прикрашена рослинним орнаментом. Вертикальні і горизонтальні лінії окремих букв пишуться з великим притиском. Літера з нагадує латинське велике L, у якому верхній кінець вертикальної лінії загнуптий трохи вліво, а правий кінець горизонтальної лінії трохи опущений вниз; літера х утворюється двома перехресними лініями, одна з яких, що починається справа вгорі, пишеться з великим притиском і внизу виходить далеко за межі рядка, друга пишеться без притиску, але також опускається нижче рядка; літера р складається з двох елементів: вертикальної, вигнуптої вправо жирної лінії, що починається нижче рядка, і невеликої

⁵⁶ Додано переписувачем документа.

видовженої петлі, що приєднується справа вгорі до вертикальної лінії; центром літери д є горизонтальна лінія, що пишеться на рівні нижнього краю рядка; внизу до її країв приєднуються дві товсті вертикальні лінії, угорі по центру — невелика петля; літера л складається з фігури, що нагадує похилене вправо N, до якого справа приєднується товста і довга лінія з невеликим тонким гачком угорі. Елементи літер а, и, м, е також мають жирні лінії, які часто виходять за межі рядка угорі і внизу.

Са(м)ъ Алекса(н)дръ б̄(ж)ию мл̄(с)тью велики(и) кн̄зь ли(т)о[о] [1] вски(и) руски(и) жомо(т)ски(и) и ины(х) [2]

Чини(м) знамѣнито си(м) наши(м) листо(м) хто на него посмотри(т)ь або чучи его услышити кому будеть потре(б) того вѣда(ти) би(л) на(м) [3] чоло(м) двора̄ни(н) на(ш) ивашко русиновичъ и проси(л) ж[е] на(с) оу воло(ди)мирьско(м) повѣте села на има сомина. которое (ж) держа(л) зема[4] ни(н) воло(ди)мирьски(и) на има козари(н) а о послѣ того козарина держа(л) братаничъ его тишко и того тишка тыи(ж) лю(ди) соми(н)ци [5] забили И мы о то(м) сами очивисто опытывали намѣстника воло(ди)мирьского пана васильа хр̄(б)товича какоє [6] то есть село а што на(м) с нѣго пла(т)оу и деть и о(н) пере(д) нами повѣди(л) што(ж) тоє выше писаное село сомино держа(л) козари(н) [7] а послѣ того казарина держа(л) братаничъ козарино(в) тишко и того тишка тыи(ж) лю(ди) соминци забили и послѣ ни(х) бли(ж)ни(х) [8] никого с̄а не о стало И о(т)ць на(ш) король его мл̄(с)ть тоє село приверну(л) к(ъ) воло(ди)мирю к(ъ) двору нашому турецку и те(ж) повѣди(л) [9] пере(д) нами што(ж) с того села сомина хоживало на(м) чотыри колоды о(в)са а чотыри бочки пива а с корчо(м) хоживало пла(т)оу по сороку [10] гроше(и) а за яловицу або за вепр̄а по два(д)ца(ти) грошей и те(ж) ты(и) лю(ди) сомин(ъ)ци на роботу хоживали к(ъ) двору нашом(у) турецку [11] Ино мы впама(т)а(в)ши его к на(м) вѣрную службу з ласки наше тоє село выше речен(ъ)ное сомино со всеми лю(д)ми и со всеми и(х) [12] землями пашными и з бортными и съ сокольи(м) гнѣздо(м) и з дубровами и з лѣсы и съ сеножа(т)ми и съ ставы и съ ставищи [13] и со озѣры и з рѣками и (з) речками и (з) бобровыми гоны и (з) ловы и з ловищи и со всеми платы и приходы выше менеными [14] дали есмо ивашку русиновичу вѣчно ему и его женѣ и и(х) дете(м) и бли(ж)ни(м) его и пото(м) будучи(м) и(х) сца(д)ко(м) со вси(м) по тому [15] што зда(в)на к том(у) селу прислухало волень о(н) то о(т)да(ти) и прода(ти) и замѣни(ти) и на цркв̄ь б̄о(ж)ю записа(ти) и к̄ь своему вжито[16]чному о(б)верну(ти) ка(к) са(м) налѣпеи розумѣючи. а на тве(р)дость того и печат(т) на(ш)у казали есм̄о привѣсити к сему на[17]шому листу. Пса(н) оу вилни лѣта б̄о(ж)его тиса(ч)а чотыристе деватьдесятъ девато(г)о м̄(с)ца [18] маа 31̄ де(н) инди(к) в̄ при то(м) были в(о) ви(л) па(н) ми(к) ра(ди) ка(н)цлѣрь [19] ам(р) дво(р) на(ш) ме(р) ион(к) п̄(н) г(р)ст(и) о(с)тико [20] а на(м). пунь па(н) станисла(в) ба(р)тоше [21] и намѣ вол(ди) па(н) василе(и) хр̄(б)тович(ч). [22]

ГАЛИЦЬКІ ГРАМОТИ

№ 29

Пан Васько Мошончич повідомляє, що він позичив у пана Івашка Гулевича сто кін і має повернути йому борг через рік на свято богородиці або ж віддати йому село Рудянку

1421 рік, Львів

Цей текст публікується за оригіналом, який зберігається у Державній публічній бібліотеці ім. Салтикова-Щедрина (Відділ рукописів, «Западнорусские акты», № 6). Неодноразово видавалася. В. Розов передрукував її з видання Я. Головацького, врахувавши різничитання за протоколами засідань Археографічної комісії («Українські грамоти», т. I, К., 1928, стор. 91). Грамота написана на тонкому пергаментному аркуші розміром 19 см × 27,5 см. Вона була складена, і на ній утворилися три горизонтальні і чотири вертикальні лінії зламу; букви на лініях зламу трохи стерті; в центрі аркуша — велика водяна пляма. В цілому текст зберігся добре, чорнило вилиняло мало.

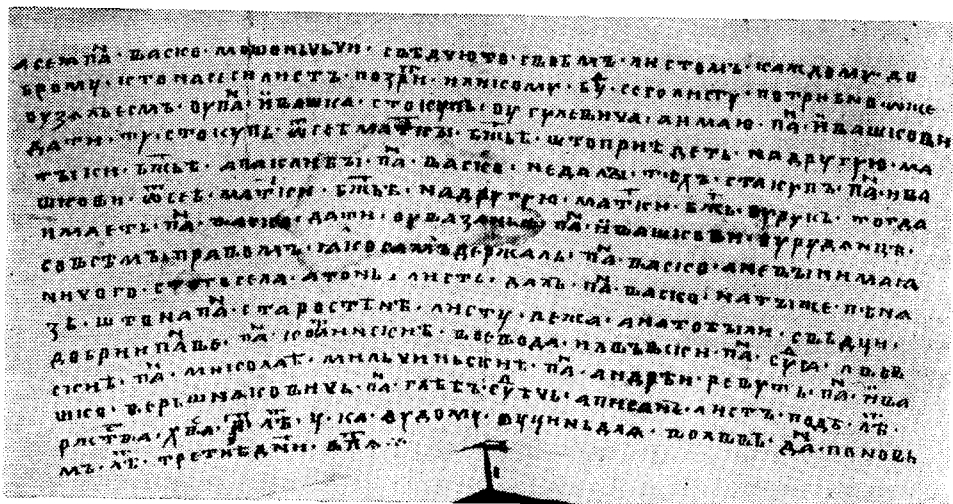
Нижній край грамоти загнутий і скріплений з аркушем пергаментною смужкою, на якій привішена чорна воскова печать у восковій кустодії. На печаті можна прочитати окремі літери: «пе . . . ть в . . . мшчд†»

На загнутому краю грамоти зліва чорним олівцем проставлено номер грамоти (№ 1). На звороті — чіткий напис латинською мовою: «Iwasko inskibit 100. Sexagenas post I ap-pium olteri restituere».

Грамота написана чітким півуставом, близьким по накресленню букв до уставного письма. Окремі букви (н, т, д) в кінці і в середині слова виносяться над рядок.

Літера Ѣ вживається не лише для позначення етимологічного Ѣ, а й на місці нескладового і (*приѣдеть, миколаѢ*).

а се па па(н). васко. мошонъчъчи. свѣдчю то. своѣмь. листомь. каж-
дому. до[1]брому. кто на сеси листъ. позри(т). или кому. бу(д). сего листу.
потрибно. ѡже [2] оузалъ есмь. оу па(н). ивашка. сто купъ. оу гулевича.
а имаю. па(н). ивашкови [3] дати. ту. сто купъ. ѡ(т) сеѣ матки. бжѣѣ. што
приѣдеть. на другую. ма[4]тыки [1] бжѣѣ. а пак ли бы. па(н). васко. не да-

лы. тѣхъ. ста купъ. па(н). ива[5]шкови. ѡ(т) сеѣ. матки. бжѣ. на дру-
 гую. матки. бжѣ. оу рукъ. тогда [6] имаеть. па(н). васко. дати. оувазаньѣ.
 па(н). ивашкови. оу руданцѣ. [7] со всѣмъ. правомъ. яко самъ держаль.
 па(н). васко. а не вынимаа [8] ничего. с того села. а тонь [1] листь. даль.
 па(н). васко. на ты же. пѣна[9]зѣ. што на па(н). старостѣнѣ. листу. лежа.
 а на то были. свѣдци. [10] добрии па(н)ве. па(н) котлинскіѣ. воевода.
 илвьєски. па(н). суд(д)а. лвъв[11]скиѣ. па(н). миколаѣ. мильчиньскіѣ.
 па(н). андрѣи. ревуть. па(н). ива[12]шко. вершинаковичъ. па(н). глѣбъ.
 суд(д)ѣчь. а писанъ. листь. подъ. лѣ(т). [13] рж(с)тва. х(с)ва ≠ а. лѣ(т). ц. ка.
 оу дому. оу циньдла. во лвъвѣ [1] да(н) по новь[14]мъ. лѣ(т). третиѣ дни.
 в па(т). [15]

№ 30

*Ілля, єпископ перемисььскій, дає грамоту Кіндратові, який
 купив двір у Околя, у тому, що новий власник двора повинен від-
 бувати роботи і платити чинш єпископові*

18 жовтня 1422 року, Вільче

Грамота опублікована Я. Головацьким («Памятники дипломатического и судебно-
 делового языка русского...», Львов, 1867, № 34, стор. 38—39). Упорядник збірки україн-
 ських ділових документів не приділив належної уваги мовному оформленню публікованих

документів, тому у виданих ним текстах винесені над рядок літери беззастережно вводять ся в рядок, довільно проставляється в кінці слів літера ъ, є пропуски окремих слів.

На такому ж рівні грамота була опублікована раніше в Ак. ЗР (т. 1, СПб., 1846 № 29, стор. 41).

Даний текст друкується за рукописною копією, зробленою Д. Зубрицьким, яку зберігається у Ленінградському відділенні Інституту історії АН СРСР (Колекція Зубрицького, № 13). Окремі слова (див. текст) у копії Д. Зубрицького або відсутні (порівняно з текстом Я. Головацького), або прочитані неправильно. В даній публікації вони подані за текстом Я. Головацького.

За свідченням Я. Головацького і Д. Зубрицького, грамота була написана на пергаменті і зберігалася в архіві Перемишльської консисторії. Зовнішній вигляд оригіналу описаний Я. Головацьким (див. названу працю). Де зараз знаходиться оригінал грамоти.— невідомо.

Мл(с)тію бжїєю млтвами прч(с)тына е(г)[о] бгѡмтре стго и сла(в)нѡ(г)[о]
прр(о)ка [пр(д)тчѣ]⁵⁷ и кр(с)тла г(с)на ѿа(н). мы смирены(и) ѿліна
еп(с)пъ пре(м)скыи. визнавае(м) то си(м) наши(м) листѡ(м) каждому
доброму кому буде(т) того потреба ннѣ и пото(м) будучи(м). прише(д)ши
пре(д) на(с) ѡколь ис кондратѡ(м) повѣдаючи и(ж) торгъ межи собою
вчинили ѡ тоє дворище и прода(л) ѡкол(л) дворище кондратови за м̄ и ѿ
гриве(н). ли(ч)бы по(л)скоѣ и з добры(м) пр(а)вѡ(м) и ѡгородѡ(м) и садѡ(м)
по пу(т) што лежить коу шестовича дворищу а та(к) со всѣ(м) правѡ(м)
штожь коли к тому дворищу прислушало и прислушае(т) на вѣкы
[дѣте(м)]⁵⁸ е(г)[о] и пото(м)ко(м) его власным бли(з)ши(м) по ню(м) бу-
дучи(м) а кондра(т) имае(т) ис того дворища платити чиншь и работы
поступати на(м) и по на(с) будучи(м) еп(с)п(м). и на то дали смо ему
свои ли(ст) по(д) печатью нашею а при то(м) были свѣ(д)ци ра(д)ко
чижевскы(и) горлица велецкы(и). коробка игна(т) кондратови(ч). и ины(х)
добры(х) много. а писана сїа грамота и дана оу вѣлчи м(с)ца ѡ(к) в ѿ
днь на стго лоуки ев(г)листа по(д) лѣты ро(ж)ства х(с)ва а лѣ(т) у
к и в.

⁵⁷ Це слово наявие в публікації Я. Головацького; у копії, зробленій Зубрицьким, воно опущене, напевне, випадково.

⁵⁸ У тексті дано варіант Я. Головацького; у копії Зубрицького написано вѣче(н), що слід вважати помилкою.

*Пан Ванько Чжусич з Квасилова ділить із своїм братаничем
паном Олехном Чжусою свою дідизну*

5 серпня 1478 року, Львів

Грамота публікується вперше. Публікація здійснена за текстом, уписаним Даніелем Малинським 13 вересня 1621 року до Луцької гродської книги, яка зберігається в Києві, у Центральному історичному архіві УРСР (ф. 25, оп. 1, од. зб. 124(2127)). Як свідчить намісник підстароства Луцького Марціян Ольшановський, який заносив цю грамоту до книги, оригінал документа «на па(р)кгаминє писаны(и) съ печатью ω(д)ноєю привеси(с)тою».

Луцька гродська книга, до якої внесена ця грамота, являє собою збірку записів різних документів старою українською і польською мовами, вміщених сюди міськими властями на прохання подавців. Книга охоплює записи, здійснені з 1 вересня 1621 р. по 15 листопада 1632 р. Документи, що вписувались до книги, могли належати до попередніх років, десятиліть і навіть століть. До книги підшиті також друковані документи, що відносяться до цього ж періоду: «Constitutie seymu walnego koroynego Warszawskiego» і «Uniwersał roborowu» (1621 р.). Цей останній скріплений великою восковою печаттю під паперовою кустодією.

Книга має розмір 31 см × 19 см, картонні обкладинки обтягнуті матерією. Всього в книзі пронумеровано 1092 аркуші. Нумерація 1—1001 аркушів зроблена комісією для приведення в належний порядок актових книг по губерніях Київській, Подільській і Волинській у 1835 році. Зараз у книзі бракує 26-го і 936-го аркушів.

У Державній публічній бібліотеці УРСР (Київ) зберігається рукописна копія XIX ст. з запису, внесеного до Луцької гродської книги. У копії текст модернізований: розшифровані скорочення, запроваджені великі букви, подекуди розставлені розділові знаки згідно з сучасною пунктуацією. Копія зроблена неуважно, окремі слова прочитані неправильно.

Місцезнаходження оригіналу невідоме.

162 па панъ ванъко чжусичъ с квасилова па(н) холмски(и) чинимъ знаменито симъ нашимъ ли(с)то(м) хто на него посмотри(т) или чтучи его услыши(т) кому (ж) буде(т) его потребизно [!] и(ж) [!] своимъ братаничо(м) с пано(м) ωле(х)но(м) чжусою по нашо(й) по добро(й) воли бе(з) ка(ж)дого [?] прину(ж)дениа имѣли е(с)мо дѣ(л) у нашо(и) дедично(и) ω(т)чизне мнѣ пну ванку досталосе на мою дѣ(л)ницу квасилово А басовъ Ку(т) а бережаны а колодноѣ а ко(р)нино а славноѣ а баково⁵⁹ а ростово со вси(м) с ты(м) што к ты(м) Село(м) слушае(т) А пану ωле(х)ну на его делницу досталосе бачаница а тесово а сѣнены гаи а садки а мlahово А новгоро(д)чичи А волковичи а почапци тако(ж) со вси(м) с ты(м) што к ты(м) Село(м) слушае(т)

⁵⁹ У тексті копії світлим чорнилом виправлено: *а славноѣ Кабаково*.

нижли || што естъ дани медовое у пна оле(х)ново(и) рудѣ у селе у новгоро(д)чичохъ тую данъ усю спо(л)на па(н) оле(х)но имае(т) давати дяди своему па(н) хо(л)мскому данъ медовую дотоле доколи бгъ пну хо(л)мскому живо(т) продо(л)жи(т) а по животѣ пна ванъковѣ та да(н) медоваа у селе у новгоро(д)чичо(х) пну оле(х)ну вечно непорушно а мои(м) пна ва(н)ковы(м) дѣтемъ ани мои(м) ближни(м) у тую дѣлницу у пну оле(х)нову што ве(р)ху писаную ненадобѣ вѣступоватисе А при томъ были добрые люде па(н) васко любич) писа(р) королевски(и) па(н) ива(н) мушата па(н) Семашко Епифановичъ панъ ва(н)ко петрашковичъ панъ ва(с)ко полтевъ, кнзъ тевике(л) панъ сенъко каленниковичъ панъ стецко микули(ч) па(н) лютикъ небогаты(и) панъ ивашко мжачичъ панъ иацко смолчичъ а про лучшее сведомье и тве(р)дость и печат) мою привѣси(л) есми к сему моему листу пса(н) и дата во (л)вовѣ по(д) лѣты рожества х(с)ва а ле(т) а̄ ӯ о̄ ӣ м(с)ца а̄уста въ ѣ де(н) кану(н) прѣображениа хва индит г̄, писа(л) па(н) ва(с)ко писа(р) королевски(и)

МОЛДАВСЬКІ ГРАМОТИ

№ 32

Олександр воевода надає привілеї львівським купцям на вільну торгівлю в Молдавії і встановлює мито на кожен з видів товару
8 жовтня 1408 року, Сучава.

Грамота неодноразово публікувалася у вітчизняних і зарубіжних виданнях, зокрема в Ак. ЗР (т. 1, № 21, стор. 30), у збірці документів «Науковий збірник галицько-руської матиць» (Львів, 1865, стор. 42—46), у збірці Я. Ф. Головацького «Памятники дипломатического и судебного-делового языка русского в древнем Галицко-Володимирском княжестве и в смежных русских областях в XIV и XV ст.» (Львів, 1867, № 28, стор. 28—32), у праці М. Костекеску «Documentele Moldovești înainte de Ștefan cel Mare» (т. II, Ясси, 1932, стор. 630—633) та ін.

Оскільки деякі з цих видань є унікальними, а в широко відомих публікаціях (Ак. ЗР і збірник Я. Головацького) є відхилення від тексту грамоти⁶⁰, постала необхідність ще раз видати цей документ.

Публікований нижче текст грамоти звірений з попередніми виданнями і з рукописною копією, зробленою у XIX ст. Д. Зубрицьким (копія зберігається у Державній публічній бібліотеці УРСР, відділ II, № 18684).

У короткому коментарії, доданому до копії грамоти, Зубрицький свідчить, що оригінал документа знаходився в нього. Зараз оригінал грамоти загублений.

⁶⁰ Так, у тексті, опублікованому в Ак. ЗР, є ряд неправильно прочитаних слів, зокрема *темьяль* зам. *темьянь*, *Молдавици* зам. *Молдовици*, спрощено передається тодішня графіка, у зв'язку з чим ця публікація не може задовольнити вимог фонетичного дослідження мови пам'ятки. У виданні Я. Ф. Головацького є ряд помилок в окремих словах, очевидно, друкарських: *гривку* зам. *гривну*, *имуть* зам. *иму(т)*, *гдѣ* зам. *где*, *кобылы* зам. *кобылы*, *по шести* зам. *по шесть*, *и сочавѣ* зам. *оу Сочавѣ*, *свободно* зам. *слободно*, *давати* зам. *давали* та ін.

Текст написаний цілуставом, на слова не розбивається; великі літери в тексті не зустрічаються; єдиним пунктуаційним знаком, вжитим у пам'ятці, є крапка. За свідченням Зубрицького, грамота мала одну печать, на якій був напис: «печгь іѡ олеѡндр воеводѡ гпн землѣ молдавскої».

До копії грамоти Зубрицький додає також свої зауваження щодо вживання і значення окремих слів.

Мл(с)тѣю божьею мы александѣ [!] воевода господарь земли молдавской. чинимъ знаменито ис симъ листомъ нашимъ оусѣмъ, кто нанѣ оузритъ. или его оуслыши(т). оже есмы доконали с радцами и съ мѣстьчаны илвовского мѣста и съ оусѣмъ посольствомъ ихъ. и оучинили есмы оуставицтво о мыта(х) оу нашої земли [и доконали есмы съ ними штобы ходили оу нашої земли]⁶¹ ис своими торговлями⁶². а мыта есмы имъ такъ поставили и оулегчили. штобы давали оу нашої земли мыто такъ. наипервое головное мыто сочавское на искладѣ ѡ(т) сукна ѡ(т) гривну три гроши. а коли имуть купити татарьскыи товаръ оу сочавѣ или шолкъ. или перець или камхы или тебенкы. или темьянъ. или грецкый квась. ѡ(т) гривну оу сочавѣ по три гроши. а коли иму(т) купити татарьскыи товаръ оу ины(х) торгохъ наши(х). тамъ имуть дати, где его купать ѡ(т) гривну два гроши. а на головное мыто оу сочавѣ ѡ(т) гривну три гроши. та смѣть его продати кому любитъ. а кто иде(т) до илвова на головное мыто оу сочавѣ ѡ(т) скота одинъ грошъ. ѡ(т) десять свиный одинъ грошъ. ѡ(т) десять овецъ одинъ грошъ. а ѡ(т) кобылы по шесть гроши. а ѡ(т) каждого коня по шесть гроши. ѡ(т) сто бѣлицъ одинъ гро(ш). ѡ(т) сто лисиць десять гроши. ѡ(т) сто овчины суранны четыре гроши. ѡ(т) сто кожи агнѣчѣихъ два гроши. ѡ(т) сто кожи скотѣихъ патнадесяте гроши. то мыто сочавское: а кто иде(т) до татарьской сторонѣ ѡ(т) вѣ кантари оу сочавѣ одинъ рубель серебра. оу насъ тридесяте грошъ а оу бѣлыи городъ полъ рубель серебра. а кто не иде(т) на бѣлыи городъ толко име(т) дати на таганакчю колко оу бѣломъ городѣ. опроче перевозовъ. а на сторожу ѡ(т) каждого воза по дванадесяте гро(ш). а кто име(т) погнати скоть до татаръ. на головное мыто оу сочавѣ ѡ(т) скота четыре гроши. а оу насъ два гроши. а на таганакчю два гроши. а ѡ(т) сто овецъ оу сочавѣ шестьдесяте гроши. а оу насъ тридесяте гроши, а на таганакчю тридесяте гроши. то мыто тѣмъ што иду(т) до татаръ:— а поставы сукна имають ихъ продати на искладѣ оу сочавѣ. а оу нашихъ торгохъ не имають волю продати ихъ. а съ тѣми гроши волно имъ ходити и торговати соби по оусѣхъ торгахъ нашихъ што коли изнаидуть: а до оугоръ и до бесарабъ слободно имъ вывозити сукна [...] а кто повезетъ сукно до бесарабъ. дати име(т) на головное

⁶¹ У копії Зубрицького це місце опущене.

⁶² У копії Зубрицького *торовлями*.

мыто оу сочавѣ ѡ(т) гривну по три гроши. а на край оу Баковѣ. ѡ(т) гривну два гроши. а што привезетъ изъ бесарабѣ или перецъ или баволну или будь што ѡ(т) вѣ кантари оу баковѣ полъ рубель серебра. а на головное мыто оу сочавѣ ѡ(т) вѣ кантари одинъ рубель серебра: а кто име(т) повезти сукно до бистрици до оугоръ оу сочавѣ ѡ(т) гривну по три гроши. а оу бани ѡ(т) гривну полътора гроша. а оу молдовици ѡ(т) гривну полътора гроша. а коли сѣ воротатъ изъ оугоръ ѡ(т) каждого терху оу молдавици по два гроши. а оу бани⁶³ ѡ(т) каждого терху по два гроши: а кто име(т) повезти сукно до брашова... на головное мыто оу сочавѣ ѡ(т) гривну три гроши. а оу баковѣ ѡ(т) гривну полътора гроши а оу тотруши⁶⁴ ѡ(т) гривну полътора гроши а коли сѣ иму(т) воротити. ѡ(т) каждого терху на тотруши⁶⁴ по два гроши. а оу баковѣ ѡ(т) каждого терху по два гроши: а кони изъ нашої земли што по три гривны слободни имъ су(т), и оугорьстїи кони слободни имъ. а оу которомъ торгу имуть ихъ купити. тамъ имуть дати ѡ(т) каждого конѣ по четыри гроши. а на склад(д) оу сочавѣ ѡ(т) каждого конѣ по шесть гроши. а на сирѣтъ ѡ(т) каждого конѣ по два гроши. а оу черновьци⁶⁵ по два гроши. а кто име(т) повести⁶⁶ кони или кобылы до камѣнци. што было дати ему оу сирѣтъ. то иметь дати в дорогини, а што было дати ему оу черновьци⁶⁵ то име(т) дати оу хотини. также естъ мыто и ѡ(т) кобылы яко и ѡ(т) кони: а кто име(т) купити скоть или бараны оу баковѣ⁶⁷ либо оу романовѣ⁶⁸ [оу]⁶⁹ торгу. либо оу бани. либо на нѣмци. и либо оу иныхъ торгохъ наши(х): ненадобѣ нигде мыто дати. нижь тамъ где купилъ. и возметъ печать ѡ(т) мытника. а оу которомъ торгу име(т) купити тамъ име(т) дати ѡ(т) скота одинъ гро(ш). ѡ(т) десѣтъ овецъ оди(н) грошъ ѡ(т) десѣтъ свинїи одинъ гро(ш) ѡ(т) сто кожи воловыхъ десѣтъ гроши. ѡ(т) сто кожи агнѣчїихъ одинъ грошъ ѡ(т) сто кожи суранны(х) два гроши. та идут(т) на головномъ мытѣ сочавьско(м): а оу сирѣ(т)скомъ торгу ѡ(т) крамны(х) рѣчехъ ѡ(т) шапокъ. ѡ(т) ногавици. ѡ(т) корды ѡ(т) мечи. ѡ(т) гривну по три гроши. а што коли иде(т) изъ земли чересъ сочавы на сирѣ(т) колко давали на сочавѣ. половина ѡ(т) того мыта иму(т) дати на сирѣ(т) ѡ(т) оусего. и ѡ(т) кожи, и ѡ(т) волны, и ѡ(т) овчины то мыто сирѣ(т)ское: а оу черновьци⁷⁰ ѡ(т) нѣмецкого воза мыто четыри гроши. а ѡ(т) ормѣнського воза шесть гроши. ѡ(т) скота одинъ грошъ. ѡ(т) десѣтъ⁷¹ свинїи одинъ грошъ. ѡ(т) десѣтъ овецъ

⁶³ У Зубрицького оу баню.

⁶⁴ У Зубрицького оу тотрушѣ.

⁶⁵ У Зубрицького черновци.

⁶⁶ У Зубрицького повезти.

⁶⁷ У Зубрицького оу бакове.

⁶⁸ У Зубрицького оу Романове.

⁶⁹ У Зубрицького приименник опущений.

⁷⁰ У Зубрицького черновци.

⁷¹ У Зубрицького ѡ(т)дѣсѣты.

одинъ грошъ. а ѡ(т) кони и ѡ(т) кобылы по два гроши. а на перевози и ѡ(т) нѣмецкы(х) возъ цѣлы(х) и ѡ(т) орминьскы(х) по четыры гроши. то мыто черновское. а оу черновци вози не страсты. але купецъ дасть⁷² свою вѣру, аже не имаеть заповѣданы товаръ на свои возъ. куници. серебро. воскъ и кони добріи земьстіи. а имаеться поставити цѣну сукнѣ оу сочавѣ, яко во лвовѣ: а лвовчане што иму(т) поити до браилово по рыбы на кра(и)-нее мыто или оу баковѣ или оу берладѣ тамъ иму(т) дати ѡ(т) гривну по полѣвтора гроша. а воза и рыбы не заимати. а тамъ возьметъ печать. та прииде(т) слободно до сочавѣ. та име(т) дати на головномъ мытѣ оу соча(в) ѡ(т) гривны по три гроши. а воза и рыбы не заимати. а на сира(т) имуть дати ѡ(т) гривну по полѣвтора гроша. а рыбы и воза не заимати. а оу черновци мыто ѡ(т) воза: а лвовчане што имуть принести сами изъ оугоръ серебро жьженое⁷³ ѡ(т) того серебра што быхомъ мы купили собѣ колко буде(т) намъ надобно а иное серебро што ѡстане(т) то имъ слободно: а мунтаньскыи воскъ и брашевьскыи слободно имъ есть. а мыто иму(т) дати ѡ(т) камене оу баковѣ оди(н) грошъ. а на искла(д) оу соча(в) ѡ(т) камене оди(н) гро(ш). а оу сира(т) ѡ(т) камене оди(н) грошъ: а оугорьстіи⁷⁴ куници слободни имъ. а мыто иму(т) дати оу бани полѣвтора гроша ѡ(т) гри(в). а на искла(д) оу сочавѣ ѡ(т) гривну три гро(ш). а оу сира(т) полѣвтора гроша ѡ(т) гривну. а ѡ(т) тіи куници колко буду(т) намъ надобии. а мы имемъ соби купити. а иніи имъ слобод(д)ни. а еще есмы имъ дали волю. штобы собѣ держали оу сочавѣ одинъ домъ. а оу томъ дому корчму не держати ни пива варити ни ме(д). ни месіи клѣтки держати. ни хлѣба продавати. пакъ ли тотъ што име[т] жити оу тотъ домъ бы хотѣлъ нѣшто ѡ(т) тѣхъ держати. тогда мусить с мѣстомъ терпѣти. а то есмы оучинили купцемъ господаря нашего короля по(л)ского изъ оусеи руской земли и ись подо(л)ской: а то мы. иже есмы выше писали. слюбуемъ имъ вѣчно оудержати безо лсти и безъ хытрости на вѣки вѣчныа мы и наши намѣсткы. николи то непорушено. при нашей чти. и при нашой вѣрѣ подлугъ крестьяньского права. а на то свѣдкове. панъ жюржъ староста. панъ михаило дорогу(н)скыи. панъ владѣ сере(т)скыи. панъ шана дворни(к) соча(в)скіи панъ нацко. и панъ иліашъ чашни(к): а еще при томъ были послы с левова што с нами сесе дѣло доконали. мычко куликовьскыи. и зимиръстанъ ханысь. и ханысь верзьсть, и рус никлюсь и писарь лво(в)скыи ханысь. а на потверженіе тѣмъ оусѣмъ велѣли есмы нашему вѣрному братая логюету писати и привѣсити печать наша великаа къ сему листу нашему. оу сочавѣ оу лѣто шестѣтысячное девятьсотъ и шестнадцатое лѣто ѡкт(б)а. и:

⁷² У Зубрицького *дати*.

⁷³ У Зубрицького *жеженое*.

⁷⁴ У Зубрицького *оугорстіи*.

*Олександр воевода надає молдовецьке мито Благовіщенському
монастиреві на р. Молдовиці*

14 квітня 1411 року, Сучава

Грамота не публікувалася у вітчизняних виданнях. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску (т. I, стор. 80—82). Текст друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 1).

Документ написаний на тонкому пергаментному аркуші розміром 34,5 см × 39 см. Грамота була згорнута, і на ній утворилися три горизонтальні і п'ять вертикальних ліній зламу. У місцях перегину другої і четвертої вертикальних ліній зламу з горизонтальними утворилися темні коричневі плями і невеликі дірки, що частково пошкодили текст. Темна коричнева смуга іде також вздовж середньої горизонтальної лінії зламу. Невеликі дірки, що пошкодили текст, є на 1-му знизу рядку (на другій зліва лінії зламу) і на 3-му знизу рядку (вище і праворуч від першої).

Під текстом по центру зроблено вісім дірочок для кріплення висячих печатей. Дірочки розташовані так, що утворюють фігури двох розміщених по вертикалі симетричних ромбів. За чотири нижні дірочки на червоному шовковому шнурку прикріплена господарська печатка з червоного воску. Половина печатки зіпсована. Лишився тільки господарський герб у колі діаметром 5,5 см і частина розміщеного навколо нього напису: «...давскои».

На звороті є кілька написів, зроблених чорним чорнилом, зокрема інвентарні номери грамоти, дата її (цифрова і буквена), а також майже зовсім виліяний напис півустановними буквами: «мито мдльсько...»

Текст грамоти написаний півустановом. Розмір букв середній. Чорне чорнило майже не втратило свого природного кольору. У заголовній букві є елементи орнаменту. Накреслення букв чітке, вертикальні лінії написані з натиском. Елементи окремих літер виходять за межі рядка. Зокрема, нижче рядка опускаються вертикальні прямі лінії в буквах а, и, р, у (у сполученні оу). Під рядком пишуться нижні елементи букв в, д, х і середня вертикальна лінія букви щ. Вище рядка піднімаються мачти букв ъ, ѣ, причому в літері ѣ ця лінія пряма, а в літері ъ загнута вліво і вниз. Над рядок виходять також елементи літери у, що пишеться як ѵ (іжича) з петлею внизу. У літері з виходять, як правило, за межі рядка обидва елементи: верхній і нижній.

Букви ѣ і ѵ чітко розрізняються (елементи ѣ пишуться тільки в рядку), але вживаються без певної системи в кінці і в середині слова.

Деякі букви мають кілька накреслень: є може бути широкою, з довгим язичком і вузькою, з коротким язичком; ѿ пишеться або як покладене з, або у формі серця.

Виносних букв небагато, причому виносяться над рядок тільки ті, що позначають приголосні звуки: г, д, л, м, с, х.

Між словами і словосполученнями в грамоті ставиться крапка, рідше кома. Послідовності у вживанні цих знаків немає. В кінці тексту поставлена двокрапка.

Мл(с)тъю бжїєю мы александръ воевода. господарь Земли молдавской чинимъ знаменито ис самъ листомъ нашимъ оусимъ. кто на немъ оузритъ. [1] или его оуслышитъ чтучи. оже есми оучинили за дшѣ. дшѣ дѣла предковъ наши(х). и за наше здоровье. и дали есми мито млдавицкое. [2] монастириви [1] блговѣщенію прѣч(с)тои бци што на молдовици. оурикъ со оусимъ доходомъ на вѣчныа непороушено а хотарь тому селюу. [3] да е(с) поченше ѡ(т) бродоу на молдавѣ что е(с) ниже села длѣгополѣ. съ полѣною прости до оустыа потока жересѣ и горѣ потокомъ [4] до ѡбръшые. и ѡ(т)толы намъ гуроу мошоуловж и ѡ(т)толи на расколи. и намъ гуроу плпоуль. и ѡ(т)толи на сланоую крѣницоу. и ѡ(т)толи дѣло(м) [5] асинеломъ прости оу соужиною рѣка долоу соухоу идеже оупадаеть оу молдавоу. и ѡ(т)толи чере [!] молдовоу. оу четецеловѣ потокъ, горѣ [6] потокомъ четѣцевомъ [!] до врѣ(х) великого дила. и ѡ(т)толи оусе ѡбчиною великимъ диломъ со оусими извори что оупадають оу молдаву и оу мо[7]лдовицу. до ѡбръшыіе фромосоулу. идеже оупадаеть оу молдовицу. и ѡ(т)толи чере [!] молдовицу на оусты оу рѣка дѣла(с) и ѡ(т)толи на врѣ(х) дѣла(с) планину. и [8] ѡ(т)толи дѣло(м) палтиновому где оупадаеть оу молдаву оу бро(д) ниже села долгополѣ. идеже переже [!] почахо(м). тоє все да е(с) ѡ(т) на(с) оурикъ тому више писанно(м) [9] селю миту. а на то вѣра нашего г(с)п(д)ства выше писаннаго александра воеводы. и вѣра пана станислава ротомпана. и вѣра пана михайла [10] шева. и вѣра пана жюржя. и вѣра пана жюметате іона. и вѣра пана негриня. и вѣра пана ѡана дворника сочавьско(г)ло. [11] и вѣра пана гринкова. и вѣра пана сина бырлича. и вѣра пана влада сира(т)ского. и вѣра пана спенина. и вѣра пана [12] влада дворника. и вѣра пана шандрирова. и вѣра пана іацкова. и вѣра пана стана преоутеского. и вѣра [13] пана домонкоуша столника. и вѣра пана илїаша чашника. и вѣра пана стана постелника. и вѣра пана вльча ви[14]стѣрника. и вѣра пана табоуча. и вѣра пана ѡприша. и вѣра вѣса(х) болѣрь наши(х) молдавски(х). и великы(х) и [15] мали(х). а по нашемъ животѣ кто боуде(т) господарь наше(и) земли молдавьской. или ѡ(т) наши(х) дѣтеи. или ѡ(т) нашего племене. или [16] боу(д) кого бѣ избере(т) быти господаре(м). то(т) щобы не порушили нашего данїа. али щтобы оутврѣди(л) и оукрѣпилъ. аще ли кто вѣ[17]схоще(т) порушити. или кто емоу на то приради(т). таковы да е(с) проклѣ(т) ѡ(т) ба наше (...) и вѣ(т) прѣч(с)тоую его мтрѣ и ѡ(т) д стаа [18] бжїа еу(г)листа. и ѡ(т) вї. сты(х) и врѣховни(х) хвѣхъ ап(с)ль и ѡ(т) прочи(х) ѡв. и ѡ(т) т̄ и иї̄ сты(х) ѡ(т)ць

иже въ никеи. и ω (т) въсѣ(х) въселенскы(х) съборовъ. [19] и да е(с) $\overline{\text{п}\omega$ (л)-
 бе(н) іоудѣ скари ω тѣну и проклѣтому арїи и оучастїе да има(т) съ тѣми
 еже възъпиша на х $\overline{\text{а}}$ спаса нашего. кръвь его на ны(х) [20] и да е(с) ана-
 тема. и да е(с) проклѣ(т) ω (т) въс $\overline{\text{а}}$ (х) сты(х) еже ω (т) вѣка вѣрож и дѣ-
 ло(м) боу оугождши(х). а на болшее потврѣженїе. тому въсему выше
 писанному. [21] велѣли есми слоусѣ нашему вѣрному братѣю логофету
 привѣсити печ(а) наша оу соча(в) иле деца(к) [1] писа(л) в лѣ(т) \neq свѣі апри(л)
 ді : [22]

№ 34

*Олександр воевода дарує два села — Бузеці і Ненавичево — Воз-
 несенському монастиреві у Нямці*

2 березня 1422 року, Нямц

У вітчизняних виданнях грамота не публікувалася. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску (т. I, стор. 147—148).

Цей текст друкується за копією XVII ст., що разом з копіями інших молдавських грамот зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція В. Григоровича, ф. 87, № 1733). Під цим номером значаться два зшитки з копіями грамот, написаних кирилицею на старій українській і молдавській мовах.

Копія названої грамоти міститься у другому рукописному збірнику грамот, який становить собою зшиток з 39 нумерованих паперових аркушів розміром 42 см × 26 см; очевидно, ці аркуші вирвані з більшої рукописної книги. Папір має водяні знаки, один з яких нагадує серію знаків початку XVII ст., зафіксованих І. Каманіним і О. Вітвіцькою під номерами 600, 604—610⁷⁶.

Текст розміщений з обох боків, за винятком 11-го, 31-го і 39-го аркушів та зворотного боку 10-го, 15-го, 19-го, 23-го, 38-го аркушів, які лишилися чистими. Кожна сторінка розграфлена друкарським способом. У верхній графі міститься ряд записів молдавською мовою. Нижче подано тексти документів. З них переважна більшість написана молдавською мовою. Зміст усіх документів стосується майнового стану Вознесенського монастиря у Нямці.

Грамоти написані раннім скорописом⁷⁶.

⁷⁶ Див. І. Каманін, О. Вітвіцька, Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII вв. (1516—1651), К., 1923, стор. 69.

⁷⁶ У дослідженні А. Вікторова («Собрание сочинений В. И. Григоровича», М., 1879, стор. 39) цей тип письма визначається як «румунський скоропис нового часу».

Мл(с)тїа бжїеа, азъ алеѣандръ воевода, и г(д)нѣ въсеи молдовлахї-
 иской земли, чинимъ знаменито, кто на сіе писанїе оузритъ, или его
 оуслышитъ. еже блгопроизволи г(д)во ми, благымъ моимъ, и добрымъ произво-
 ленїемъ, и въ задшіе сто почившіимъ родителемъ г(д)ва ми и за дша и
 здравїе гва ми. и дадо(х) монастыру възн(с)енїю, га̄ и ба̄ и спаса нашего,
 иже ω(т) нѣмца, гдѣ е(ст) старецъ Квр Свлуанъ, двѣ селѣ: одно село на
 Молдавѣ на имѣ бузещи, и другое на тополици, селище ненавичево, щобы
 тое прѣ(д)ре(ч)нному монастырю, оурикъ, съ вѣсѣмъ доходомъ непору-
 шено николиже на вѣки, вѣчнїа. а хотаръ тому село[—]77 е(ст) на молдавѣ,
 съ вѣсѣми старими хотари, ω(т) вѣсѣ(х) страни, жуд[————]77 село
 из вѣка. а хотаръ тому селищу що е(ст) на тополици, поченши ω(т) едно ели
 питеа [?] старомъ хотарѣ ω(т) журжа на могылу. та ω(т) могыли попрѣкъ на
 крѣницу. та ω(т) крѣници прости оу пото(к), а потокомъ доловъ, оу нижни
 конецъ врѣтопа, на руптура: та ω(т) руптури попрѣкъ оу могылу гдѣ врѣба
 близко путѣ. та путемъ долѣ оу пото(к) што истичеть [!] ω(т) виногра(д)
 потокомъ долѣ на единъ брѣзѣтъ што е(ст) на брѣзѣ тополици. тое ему вес
 хотаръ куда хотариль пан мѣдричка, и панъ данъ чашникъ, и нѣгои гра-
 матикъ. а на то е(ст) вѣра нашего гва выше писаннаго алеѣа(н)дра воеводы.
 и вѣра возлюбленнаго сна гва ми, илїаша воеводы, и вѣра вѣсѣхъ дѣтеи
 наши(х). и вѣра боаръ наши(х), вѣра пана михаила. вѣра пана шана двор-
 ника сочавского. вѣра пана гринка. вѣра пана драгою. вѣра пана негри.
 вѣра пана мѣдричка. вѣра пана михаила попшж. вѣра пана дана чаш-
 ника. вѣра пана ивана дѣтка. вѣра пана домонкуша столника. и вѣра
 вѣсѣхъ боаръ наши(х) молдавских, и великы(х), и малы(х). а по нашемъ
 животѣ кто бждеть господаръ нашеи земли, или ω(т) дѣтеи наши(х), или
 ω(т) нашего племена. или кого бѣ избереть быти. тоизи да не порушитъ
 нашего данїа. а кто сѣ покуситъ порушити. таковы да е(ст) проклатъ
 ω(т) га̄ ба̄ и спа нашего, и прѣчтыа его мтре, и да е(ст) по(д)лобенъ їудѣ,
 и проклатому арїу. а на болшее потврѣж(д)нїе тому вѣсему выше писан-
 ному: вѣлѣли есмы слузѣ нашему нѣгоеви граматикѣ, писати, и привѣ-
 сити нашу печать к сему листу нашему. оу нѣмци. в лѣ(т) ≠ сцл, мар(т) : в.

77 Пропуск у текстї. Не прочитанї мїсця оригіналу у копїї позначено рискамп.

*Олександр воєвода в подяку за вірну службу дарує своєму слугі
Богушу село Кучуров*

25 грудня 1422 року

Грамота у вітчизняних виданнях досі не публікувалася. За кордоном побачила світ у збірці М. Костекеску (т. I, стор. 151 — 152).

Даний текст публікується з оригіналу, що зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 4).

Грамота написана на товстому пергаментному аркуші розміром 46 см × 25,5 см. На ній утворилося п'ять горизонтальних і дві вертикальні лінії зламу. У місцях перетину ліній зламу текст потерся, подекуди утворилися маленькі дірочки. Справа внизу (під текстом) на нижній горизонтальній лінії зламу є велика дірка розміром 2 см × 3 см; правий край аркуша по цій же лінії зламу відірваний (приблизно 1,5 см × 2 см). Пергамент по-жовтів. У всіх місцях перетину горизонтальних ліній зламу з вертикальними утворилися темні плями.

Під текстом по центру грамоти зроблено шість дірочок (розміром менших горошини) для кріплення печатей; вони розміщені так, що утворюють фігури двох симетричних трикутників. Печатей немає.

На звороті є кілька написів, зроблених чорним чорнилом або тушшю у різний час. Здебільшого це різні інвентарні номери грамоти, а також позначка року її написання — «1422».

Текст не доходить до кінця аркуша на 11 см; зберігся він у цілому непогано; чорне чорнило вилиняло і стало бурим.

Грамота написана півуставом великими буквами.

Мл(с̄)тію бжією. мы. алѣѣандрѣ воєвода. господарѣ земли. [1] мо(л)-
давскои. чини(м) знаменито. ис си(м) листомѣ нашимь. [2] оусѣ(м) кто
на(н) оузри(т). или его оуслыши(т) чтучи. оже то(т) исти[3]нныи. слуга
нашѣ вѣрныи. па(н) богу(ш). служи(л) на(м), правою [4] и вѣрною служ-
бою тѣ(м) мы, видѣвши, его правою, и [5] вѣрною службою[!] до на(с) жало-
вали есми его. ѡсо(б)ною. [6] нашею мл(с̄)тію. и дали есмы ему едно село,
оу нашеи [7] земли оу мо(л)давскои. кучуровѣ. где бы(л) ватама(н). гер[8]-
ма(н). то ему оури(к), со оусѣ(м) доходѡ(м). навѣ(к). и ѡцу его, пану [9]
нестаку. и дѣте(м) ихъ. и братїа(м) ихъ. и оунучатѡ(м) ихъ. [10] и праоуну-
чатѡ(м) ихъ. и пращуратѡ(м) ихъ непорушено [11] николи на вѣкы. а
хотарѣ тому селоу да буде(т). по ста[12]ры(м) хотарѡ(м). куда из вѣка ожи-
вали. а на то е(с) вѣра [13] г(с̄)ва ми. и вѣра с̄на г(с̄)ва ми илїаша воєводи.
и вѣра [14] оусѣ(х) дѣтеи наши(х). и вѣра оусѣ(х) боарѣ наши(х). вѣра

Олександр воевода підтверджує право Ротимпанових синів на маєток, який хотів відібрати у них Верига ватаман

15 квітня 1423 року, Сучава.

Грамота опублікована у збірці М. Костекеску (т. I, стор. 159). Цей текст друкується за фотокопією, вміщеною у виданні «Енциклопедия славянской филологии. Прилож. к вып. 4,1—4,2. Альбом снимков кирилловских рукописей румынского происхождения». Е. Калужняцкого и А. Соболевского, Пг., 1916, арк. 116.

Грамота написана недбалим півуставним письмом, розмір букв середній.

Своєрідні риси письма такі: у букві и вертикальні лінії скрізь продовжені над рядок і під рядок; ь і ъ чітко розрізняються (останній має довгий хвостик, загнутий вліво); ь, як правило, вживається в кінці повнозначних слів, ъ — в кінці приєднанків; букви м, т, д, р, н, х в кінці слова зрідка виносяться над рядок; вертикальні лінії, особливо у буквах а, и, у, з пишуться з великим натиском.

Алеѣандръ воевода. господарь земли молдавско(и) [1] чинимъ знаменито симъ листомъ нашимъ оуси(м) [2] кто нань оузритъ. или его оуслышитъ чтучи. ѡже [3] то(т) истинный верига ва(та)манъ. тагальса. съ роты-[4]мпановы сыны за хотарь. ино мы послали наши(х) бо[5]арь лацка и корлата. ино ротымпанови сыно[6]ве пере(д) тими нашими боары. дали Веризи хота(р) [7] ѡ(т) своєї земли съ своєю доброю волею. и поста[8]вили тому хотари. поченши дорогою банскою до [9] ротымпановы могилы. ѡ(т) могилы выше дуба та [10] прости на доль выше могилы. тотъ хотарь що-[11]бы и(м) былъ непоруше(н) на вѣкы. а кто ѡ(т) ни(х). почне(т) [12] за то(т) хотарь бу(д) которою лихотою или свадою бу(д) [13] коли то(т) запла(т)и завѣзку. сто золоты(х) оу хо[14]лены(х). писано оу сочавѣ. в лѣ(т). ≠ сцла. а(п). еі [15].

№ 37

Олександр воевода дарує два села — Кристіанеці і Темешеці — Нямецькому монастиреві

14 вересня 1427 р., Сучава.

Грамота у вітчизняних виданнях не опублікована. За кордоном вийшла у згадуваній збірці М. Костекеску (т. I, стор. 190—191). Цей текст друкується за копією XVII ст., яка міститься у другому рукописному збірнику грамот (короткий палеографічний опис цього збірника див. у коментарії до грамоти № 34). Він зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція В. Григоровича, ф. 87, № 1733).

Мл(с)тію бжією мы алеѣандръ воевода, господарь земли молдавской. чинимъ знаменито ис сѣмъ листомъ нашимъ кто на(н) оузритъ, или его оуслышитъ чтучи. понеже блгопроизво[ли] г(д)во ми, и сѣтвори(х) въ задшіе сто почившіимъ родителемъ моимъ. и за здравіе и за дшіе гвоу ми, и г(д)жи гва ми марены, и дѣтеи гва ми. и дадо(х) монастирю ω(т) нѣмца где старецъ квр Силоанъ двѣ селѣ на оусти нѣмца на има крѣстіанещи, и темешещи. тое штобы прѣ(д)ре(ч)нному монастиреви оурикъ сѣ всѣмъ доходомъ на вѣкы вѣчныя. а хотарь тѣмъ селомъ поченши ω(т) молдави чере(с) поле на рогъ лѣса немѣцкого. то е(ст) хотарь ω(т) букурешъ. та ω(т)толѣ чере(с) немецъ на вербу. а ω(т) врѣби чере(с) поле на могилу. та на могилу дуплѣную. та ω(т)толѣ на дубови пенѣ. та на край лѣсокъ дворѣновъ. та на могилу што на молдавои. та молодавою горѣ до оусти перекопа. то имъ ве(с) хотарь. А на то е(ст) вѣра нашего гва выше писаннаго. Алеѣандра воеводы. и вѣра възлюбленнаго сна гва ми илѣаша воеводы. и вѣра всѣхъ дѣтеи наши(х). и вѣра боарь нашихъ. вѣра пана михаила и дѣтеи его. вѣра влѣчи и дѣтеи его. вѣра пана купчича дворника. вѣра пана негри. вѣра пана журжа и дѣтеи его. вѣра пана нестѣка и дѣтеи его. вѣра пана илѣаша и дѣтеи его. вѣра пана дана и дѣтеи его. вѣра пана isaia чашника й дѣтеи его. вѣра пана журжа жомотатова и дѣтеи его. Вѣра пана домонкуша столника. и вѣра всѣхъ боарь нашихъ молдавскихъ. и великихъ и малы(х). А по нашемъ животѣ кто будетъ господарь нашеи земли. или ω(т) дѣтеи наши(х). или ω(т) нашего племени. или кого Бѣ избереть быти. тотъ штобы не порушилъ нашего данїа. али щобы оутврѣдилъ и оукрѣпилъ. зануже дали есмы сѣ всѣмъ || мѣ добримъ оумысломъ. а на болшее потврѣженіе [!] тому всѣму выше писанному. велѣли есмы слусѣ нашему вѣрному нѣгоеви логовету. писати и привѣсити нашу печать к сему листу нашему. у сучавѣ. в лѣ(т) ≠ силе се(п) дї

№ 38

Олександр воевода дарує Вознесенському монастиреві у Нямці озеро на Дністрі

31 серпня 1429 року

Грамота не публікувалася у вітчизняних виданнях. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску (т. I, 88, стор. 285).

Даний текст друкується за копією XVII ст., що разом з копіями інших молдавських грамот зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція В. Григоровича, ф. 87, № 1733).

Тексти грамот написані одним почерком. В копіях грамот, написаних українською мовою, наслідуються український півустав XV ст. В копіях грамот, написаних молдавською мовою, переписувач не завжди дотримується півуставного письма і інколи переходить на скоропис.

Публікований текст повністю відтворює особливості письма копії. У ньому не збережені лише великі букви в середині слова, які не були характерним явищем українського півустава XV ст. і внесені в документ уже під впливом українського скоропису пізніших століть.

Мл(с)тію бжію Мы Але́з андръ воевода г(с)п(д)ръ земли Мо(л)давскои. чинимъ знаменито. ис си(м) листомъ нашимъ оу(с)ѣмъ кто на(н) оу(з)рѣтъ, или его услыши(т) чтучи. ѡже есми оучинили. За наше здравіе: и за наше спсєніє. и дали есми Монастырю ѡ(т) нѣмца възне(с)нію х(с)ву. ѡзеро на (д)нистрѣ, на имѣ загорное. и пасику на загорно(м): оури(к) съ всѣ(м) доходѡмъ, що буде(т) ѡ(т) ни(х). того ради колико возовъ пошлю(т) ѡ(т) Нѣмецкого Монастырѣ. или по рибу, или по ме(д). или бу(д) по которому дѣлу бу(д)коли. щобы ѡ(т) ни(х) нигде не оу(з)ѣлимъ та по нашей земли. ни на которо(м) мѣстѣ. ни на бро(д). щобы и(м) ни оу(з)ѣли нищо. при нашей великой казни. а кто бы хотѣлъ оу(з)ѣти ѡ(т) ни(х) мыта, или бро(д)нину: бу(д) коли на которыхъ врѣме(н). таковыи да буде(т) прокла(т) ѡ(т) га ба и ѡ(т) Прч(с)тыѣ его мтрє. и ѡ(т) всѣ(х) стѣ(м). ами(н). Пи(с). в лѣ(т) ≠сцлз̄ ау(г): л̄а. ми(х).

№ 39

Олександр воевода в подяку за вірну службу дарує своєму слугі боярину Івану Купчичу два села: Купку і Няговин

27 травня 1429 року, Сучава

Грамота у вітчизнинних виданнях досі не публікувалася. Видана у зібранні грамот М. Костекеску (т. I, стор. 261—262). Даний текст публікується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 3). Написана на тонкому пергаментному аркуші розміром 23,5 см × 33 см. Грамота була згорнута, внаслідок чого на ній утворилися три горизонтальних і два вертикальних злами. На верхньому горизонтальному зламі утворилося чотири дірки: перша на віддалі 3 см від лівого краю завдовжки 1,5 см, друга (маленька) на місці перетину з лівим вертикальним зламом, третя на віддалі 11,5 см від лівого краю завдовжки 1,8 см, четверта на віддалі 3 см від правого краю завдовжки 1,5 см. По дру-

гому згори горизонтальному зламові на віддалі 1 см від лівого краю утворилася велика дірка завдовжки 6 см, а тому частина другого знизу рядка втрачена. По всій грамоті є водяні світло-бурі розводи. Посередині грамоти, ближче до правого краю, є велика пляма у місці перетину другого згори горизонтального і правого вертикального зламів. Пляма, мабуть, олійна, бо текст у цьому місці майже зовсім вилиняв. Під текстом по центру грамоти зроблено вісім дірочок (розміром менших горошини), які розташовані у вигляді двох неправильної форми ромбів. За три нижні дірочки укріплена на зеленому шовковому шнурові висяча червона печать у оболонці, що має форму сочевиці. Печать добре збереглася. Посередині її у колі з діаметром 1 см — господарський герб; навколо герба видно напівстертий напис: «пе...ть петра воеводи...» (далі відламано).

На звороті є кілька написів: 1) зроблений чорним чорнилом, що вилиняло і має темно-коричневий колір, — «Lis A. Fasc. 9»; почерк сучасний; 2) зроблений чорним чорнилом, яке майже зовсім вилиняло — лишився тільки сірий слід; напис складається з двох слів: перше з них прочитати важко, друге — «kupczusa»; почерк сучасний; 3) зроблений чорною тушшю і дуже виразний — «1429»; 4) зроблений чорним чорнилом, що вилиняло і стало коричневим — «№ 3-й»; цифра наведена чорним олівцем. Ще один напис олівцем майже зовсім стерся.

Текст займає трохи більше половини аркуша. За винятком відзначених вище пошкоджених місць, він зберігся добре. Написана грамота дрібним півустановом. Із особливостей графіки слід відзначити: чітко розрізнення ь і ъ; три написання ѣ: найчастіше з довгим хвостиком ліворуч, рідко — з хвостиком ліворуч і петлею праворуч, а також у вигляді хреста, в якому вертикальна лінія є продовженням перевернутого р, а кінці горизонтальної опущені вниз; три написання у: у формі v (іжиці), у формі іжиці з петлею внизу і як поєднання букв о та у; два написання и, яке має вигляд двох паралельних вертикальних ліній, з'єднаних посередині горизонтальною рискою; у першому випадку вертикальні лінії пишуться в рядку, у другому — піднімаються вище і опускаються нижче рядка.

З виносних літер найчастіше зустрічаються т, х, с, м, у.

Чорнило вилиняло і набуло світло-коричневого кольору; накреслення букв здебільшого виразне.

Мл(с)тію бжією мы алеѣ андръ воевода. господаръ земли молдавской. чинымъ знаменито ис сѣмъ листо(м) [1] нашимъ кто нанѣ оузритъ или его оуслышитъ чтучи. ѡже тотъ истинны слуга и боѡринъ на[2]шъ панѣ иванѣ купничѣ. служилъ намѣ правою и вѣрною службою. тѣмъ мы видѣвши его правую и вѣ[3]рную службу до на(с). жаловали есмы его ѡсобною нашею мл(с)тію. и дали есмы ему оу нашей земли двѣ [4] селѣ, имануема. купка где е(с) домъ его: и за прутомъ наговин. и ѡ(т) наговцовъ горѣ раковцомъ до [5] грозна хотара што оузоужетъ собѣ ѡсадити. тое вѣсе штобы ему оурикъ сѣ вѣсѣмъ дохо[6]домъ. и дѣтемъ его. и оунучатомъ его. и праоунучатомъ его и пращуратомъ его и вѣсе [7] ро(д)[...] не порушено николиже на вѣкы. а хо[...]. ѣмъ селомъ сѣ вѣсѣ(м)и старими хотар [...] ѡ[8]жи-

вали из вѣка. а на то є(с) вѣра нашего г(с)ва выше писаннаго алеѣ андра воеводы. и вѣра възлюбленнаго [9] с̄на г(с)ва ми илѣаша воеводы. и вѣра възлюбленны(х) с̄новъ г(с)ва ми. стѣцка. и пе(т)ра. и алеѣ андра. и вѣ[10]ра въсѣхъ дѣтеи наши(х). и вѣра боаръ наши(х). вѣра пана миханла и дѣтеи его. вѣра пана влѣчи и дѣтеи [11] его. вѣра пана негри. вѣра пана журжа и дѣтеи его. вѣра пана илѣаша и дѣтеи его. вѣра пана дана [12] и детеи его. вѣра пана исаїа и дѣтеи его. вѣра пана журжа жомотатева и дѣтеи его. вѣра пана [13] стана вистіарника. вѣра пана ѿприша и дѣтеи его. вѣра пана ивана дѣтка. вѣра пана чурбы [14] и дѣтеи его. вѣра пана стана брѣнича и дѣтеи его. вѣра пана домонкуша столника и дѣтеи его [15] вѣра пана негрила чашника. вѣра пана костича постелника. и вѣра въсѣхъ боаръ наши(х) молдавскы(х) [16] и великы(х) и малы(х). а по нашемъ животѣ кто будетъ господарь наше земли или ѿ(т) дѣтеи нашихъ [17] или ѿ(т) нашего племене, или кого бѣ избереть быти [то] штобы имъ не порушилъ нашего да[18]ніа. али штобы имъ оутврѣдилъ и оукрѣпилъ, зануже дали есмы ему за его правую и вѣрную служ[18]бу. а на болшее потврѣж(д)еніе тому вѣсему выше писанному велѣли есмы слусѣ нашему вѣрному [20] [...] пи[сат]и и привѣсити наш печать к сему листу нашему оу сочавѣ в лѣ(т) [21] ≠ силъ ѣ. мца маїа кѣ: — [22].

№ 40

Олександр воевода з дружиною Мариною дарують монастиреви в Нямці болото на Дністрі, що зветься Загорное, пасіку і щорічно по 12 бочок вина

1 вересня 1429 року, Суцава

Грамота у вітчизняних виданнях не публікувалася. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску (т. I, стор. 286—288).

Даний текст друкується за копією XVII ст., яка міститься у першому рукописному збірнику грамот (короткий палеографічний опис цього збірника див. у коментарії до грамоти № 39). Він зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Григоровича, ф. 87, № 1733).

1 зв. Мл(с)тію бжїєю. Азъ бл̄гоч̄стивы г(д)нь, и рабъ вл(д)кы моего іv х̄а. іѡ Алеѣ андрѣ воевода. и Г(д)нь в̄сеи молдовлахїиской земли: Ис̄ь бл̄гоч̄стивою г(д)жеж Маринож. Бл̄гопроизволихомъ нашимъ бл̄гымъ произволеніемъ. ис̄ь в̄сеж нашеж доброю волею. и ѿ(т) ба̄ помощіж. такъ да

поновимо, и оукрѣпимо, Монастирь ѿ(т) Нѣмца възн(с)еніа г(д)на. И приложихомъ въ немъ ѿ(т) нашего имѣніа, елико да могутъ оживати, еже аще сѧ ѿбрѣщ(т) въ немъ. Благото на (д)нистрѣ имануемо загорное езеро съ своими грѣли. и пасѣку ѿ(т) загорной. и на каж(д)и годъ дванадесѣтъ бочки вина, ѿ(т) Немецкое десѣтины тое все да е(с) прѣ(д)ре(ч)енному Монастиру, оурикъ съ всѣмъ доходомъ, непорушено николиже на вѣкы. за наше здравіе, и за памѣть. сто почившіихъ родителей наши(х). еше же изволихомъ. и избрахомъ себѣ два дни: тако да сѧ поеть намъ бж(с)тв(н)аа Литургіа въ всѣ(х) не(д)лѣхъ: г(с)ду ми в че(к). а г(д)жи Марини вто(к). и въ тѣхъ дни да сѧ даватъ братіамъ на трапезѣ, по едино(м) по чрѣпалѣ ѿ(т) того вина еже выше рѣхом: догде бждемъ въ животѣ. тое да сѧ поеть за наше здравіе. А по сѣмрти нашей за наше сп(с)еніе. такожде и игумень кв(р) Силуанъ наре(ч)еннаго Монастира, исъ всѣми ѿ х(ст)ѣ Братіами: еже сѧ ѿбрѣтаѣтъ въ томъ Монастирѣ: дали намъ ѿбѣщаніе прѣ(д) хмъ: всѣ выше ре(ч)еннаа слова плѣнити. и тврѣдо дрѣжати, съ блгодареніемъ, и съ моленіемъ ѿ(т) всего ср(д)ца. Аще ли бы кто ѿ(т) ны(х), или по ны(х) Вѣдѣши(х) началник(к) тому Монастиреви: не исплѣнилъ тое: ты(и) да въздад(т) слово прѣдъ х(с)омъ въ днь страшнаго сѣда. и клѣтва и(х) да бждетъ на немъ. и въ оутврѣж(д)еніе том(у) всему выше писанному писахомъ: и вѣрж нашего г(с)ва выше писаннаго Алеѣандра воеводы. И вѣра възлюбленнаго сна г(с)ва ми Иліаша воеводы. и вѣра възлюбленны(х) сно(в) г(с)ва ми: Стѣцка, и Петра, и Алеѣандра. и вѣра всѣхъ дѣтей наши(х). И вѣра боаръ наши(х): вѣра пана Михаила и дѣтей его. вѣра пана влѣчи и дѣтей его. вѣра пана купчича дворника, и дѣтей его. вѣра пана негри. вѣра пана драгоша и дѣтей его. вѣра пана журжа, и дѣтей его. вѣра пана дана, и дѣтей его. вѣра пана isaїа. и дѣтей его. вѣра пана журжа, и дѣтей его. вѣра пана пана [!] оунклати, и дѣтей его. вѣра пана ѿприша, и дѣтей его. вѣра пана ивана дѣтка и дѣтей его. вѣра пана чурбы, и дѣтей его. вѣра пана Стана, брѣлича и дѣтей его. вѣра пана домонкуша столника, и дѣтей его. вѣра пана негрила чашника. вѣра || вѣра пана хо(д)ка постелника. и вѣра всѣ(х) боаръ наши(х) молдавскы(х): и великы(х) и малы(х). А по нашемъ животѣ, кто будетъ Господаръ нашей земли: или ѿ(т) дѣтей наши(х): или ѿ(т) нашего племе: или кого бѣ избереѣтъ быти: то(т) штобы не порушилъ нашего даніа. нѣ штобы оу(т)врѣдилъ, и оукрѣпилъ. понеже дали есмы: и сѣтворили: тое выше писанное съ всѣмъ нашимъ добримъ оумысломъ. А кто бы хотѣлъ тое порушити: или радити на порушеніе: таковы да е(ст) проклатъ ѿ(т) га ба: и прч(с)тыа его мтри. и ѿ(т)

д̄ еу(г)лӣ(ст). и ω(т) в̄і ст̄ы(х) и вр̄ховны(х) ап̄(с)ль. и ω(т) т̄иі ст̄ы(х) б̄гоносны(х) ω(т)ц̄ь иже въ никеи. И да е(ст) подобен̄ь юдѣ, и проклатому Арію. и оучастіе да иматъ съ онѣми, иже възъпиша на вл̄(д)к̄ъ х̄а: кровь его на ны(х), и на чадѣхъ ихъ. А на болшее потвр̄ж(д)еніе тому всѣму выше писанному, велѣли есми слущ̄ь нашему вѣрному Нѣгоєви логовету, писати, и привѣсити нашу печать, к сему листу нашему оу сочвѣ. в лѣ(т) ≠ ѕл̄з̄ сеп(т) а̄.

№ 41

Олександр воевода з дружиною своєю Мариною підтверджують право Нямецького монастиря на володіння болотом Загорним, пасікою та ін.

23 грудня 1430 року, Сучава

Грамота у вітчизняних виданнях не публікувалася. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску (т. I, стор. 307—309).

Даний текст друкується за копією XVII ст., яка міститься у першому рукописному збірнику грамот (короткий палеографічний опис цього збірника див. у коментарії до грамоти № 38). Він зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Лєніна (Колекція Григоровича, ф. 27, № 1733).

Мл̄(с)тію Бж̄ією, Аз̄ь раб̄ь вл̄(д)кы моего ІV̄ х̄(с)а Іω̄ Але̄ѣандр̄ь воевода. и Г̄(д)нь вс̄еи Молдовлахійской земли. ись Бл̄гоч̄стивоѣ г̄(д)жеѣ Мариноѣ. бл̄гопроизволихом̄ь Бл̄гы(м) наши(м) произволенієм̄ь: и съ вс̄еѣ нашеѣ доброѣ волеѣ, и ω(т) Ба̄ помощіѣ: іако да поновимо и оукр̄пимо Монастирь̄ възненіа [!] гн̄е. еже е(ст) ω(т) Нѣмца. и Приложихом̄ь въ нем̄ь, ω(т) нашего им̄ѣніа, іако да мож̄ть жити еже аще са̄ ωбр̄ѣщ̄ьт̄ь въ нем̄ь. на нистр̄ѣ [!] блато имануемо загорное езеро съ Своими [!] гр̄ьлы. и пас̄ѣку ω(т) загорной. и ω(т) нижны(х) тріех̄ь Млинов̄ь, що сж̄(т) оу баск̄ь третіа чл̄(ст). рекши три млинь ве(с). и на каж(д)и год̄ь дванадесати бочки вина ω(т) Нѣмецкой дес̄атины. тоє вс̄е да е(ст) пр̄ѣ(др)е(ч)нному Монастирю, оурик̄ь, съ вс̄ѣм̄ь доходом̄ь. непорушено николиже на вѣкы. За пам̄(т) сто Почившіи(х) родители наши(х). и за наше здравіе, еше же изволихω(м), и изъбрахо(м) себѣ два дни, іако да поетса нам̄ь Бж̄(с)вннаа литургія, въ вс̄ѣх(х) не(д)л̄ѣ(х) : г̄(с)ву ми,

че(к). А г(д)же Маринѣ въ вто(к). и въ тѣхъ дни да сѧ даватъ Братіамъ на трапезѣ, по единомъ по чръпалѣ того вина, еже выше рѣх(м): догде бѣдемъ въ животѣ тое да сѧ поетъ нам, за наше здравіе. А по сѣмрти нашей, за наше спніе. Також(д)е и игуме(н) наре(ч)ннаго Монастира Кв(р) Силуанъ: исъ вѣсѣми ѱ х(ст)ѣ Братіами, еже сѧ обрѣтаютъ въ томъ монастирѣ: дали намъ обѣщаніе прѣ(д) х(с)ѱмъ: вѣсе выше ре(ч)ннаа испъ(л)нити, и крѣпко дрѣжати, съ блгодареніемъ и оумиленіемъ ѱ(т) вѣсего ср(д)ца. Аще ли би кто ѱ(т) ны(х), или по ны(х) Бѣдѣщій(х) Начални(к) тому Монастиру, не исплнилъ тое: ты(и) да въздад(т) слово прѣ(д) х(с)мъ въ днѣ страшнаго сѣда. и клатва ихъ да бѣдетъ на немъ. А на вышіе потврѣж(д)еніе: вѣра нашего г(д)ва выше писаннаго Алезандра воеводы. и вѣра възлюбленныхъ сновъ г(с)д)ва ми Иліаша воеводы: и стѣцка, и петра: и вѣра вѣсѣхъ дѣтеи наши(х). и вѣра боаръ наши(х). вѣра пана Михаила, и дѣтеи его. вѣра пана вльчи, и дѣтеи его. вѣра пана драгоша, и дѣтеи его. вѣра пана журжа фратовскаго, и дѣтеи его. вѣра пана журжа дворника, и дѣтеи его, вѣра пана купчича, и дѣтеи его. вѣра пана крѣсти, и дѣтеи его. вѣра пана дана, и дѣтеи его. вѣра пана иліа, и дѣтеи его. вѣра па[на] ѱприша, и дѣтеи его. вѣра пана ивана дѣтка, и дѣтеи его. вѣра пана оунклати, и дѣтеи его. вѣра пана чурбы. и дѣтеи его. вѣра пана || пана домонкуша Столника, и дѣтеи его. вѣра пана негрила чашника, вѣра пана костича постелника. и вѣра вѣсѣ(х) Боаръ наши(х) Молдавскы(х), и великы(х) и малы(х). А по нашимъ животѣ кто будетъ господарь нашей земли. или ѱ(т) дѣтеи нашихъ: или ѱ(т) нашего племени: или кого бгъ изберетъ быти: тотъ щобы не порушилъ нашего даніа: али щобы оутврѣдилъ и оукрѣпи(л). Понеже дали есмы и оутврѣдили, съ вѣсѣмъ наши(м) добримъ оумысліемъ. А кто бы хотѣлъ тое порушити, или радити на порушеніе: таковы да е(ст) прокл(т) ѱ(т) Гѣ Ба: и ѱ(т) прч(с)тыа его мтрѣ. и ѱ(т) д(ев)р(л)и(ст): и ѱ(т) ВІ сты(х) и врѣховны(х) ап(с)лѣ. и ѱ(т) тил сты(х) и бгносны(х) ѱцѣ, иже въ никеи. и да е(ст) подобенъ Юдѣ: и прокл(т)ому Арію. и оучастіе да иматъ съ оними иже възъпиша на вл(д)кѣ ха. Крѣвь его на ны(х), и на чадѣхъ ихъ. А на болшее потврѣж(д)еніе тому вѣсему выше писанному: вѣлѣли есмы слусѣ нашему вѣрному нѣгоеви логовету, писати, и привѣсити нашу печать, къ сему листу нашему: оу сучавѣ. в лто ≠ сцли. де(к) кг.

*Ілля воевода за вірну службу дарує угіддя Тузару і Галет
своєму слугі Нікорі з Тузари*

20 червня 1432 року, Сучава

Грамота публікується за оригіналом, який зберігається в ЦДАСА (Межовий відділ, фонд 1299, оп. 1, од. зб. 4202). Написана на пергаментному аркуші середньої товщини розміром 28 см × 43 см. Текст займає $\frac{3}{4}$ аркуша. Грамота збереглася погано. Вона була згорнута, внаслідок чого утворилися дві горизонтальні і п'ять вертикальних ліній зламу. Вздовж верхньої горизонтальної лінії зламу — сім великих дірок, що мають довжину (зліва направо): 2,5 см, 2 см, 1 см, 2,5 см, 3,5 см, 3,5 см і 2,5 см. По цій же лінії зламу пергамент розірваний від правого краю до п'ятої дірки і від шостої — до лівого краю аркуша. Вздовж розриву аркуш зшитий товстою білою ниткою. Велика дірка утворилася на місці 5—7-го рядків знизу праворуч від другої зліва вертикальної лінії зламу. Дві великі, видовжені по вертикалі дірки утворилися вздовж другої справа вертикальної лінії зламу на місці 4—6-го рядків згори і 4—6-го рядків знизу. Крім того, на пергаменті багато маленьких дірочок. З них на текст приходяться: три дірочки вздовж другої зліва вертикальної лінії зламу, що пошкодили 4-й, 5-й і 6-й рядки згори; три дірочки на 7-му згори рядку, ближче до правого краю; дві дірочки поряд з правою вертикальною лінією зламу на 2-му знизу рядку. Правий нижній край грамоти відрізаний на 10 см під гострим кутом до нижньої горизонтальної лінії зламу. Лівий нижній край трохи скошений. Під текстом по центру аркуша зроблено вісім дірочок для кріплення печатей. Вони розташовані так, що утворюють фігури двох симетричних видовжених ромбів. Печатей немає.

Пергамент має бурий колір, справа темніший. Подекуди на ньому утворилися зелені плями.

На звороті грамота була підклеєна папером, але він порвався і потерся, збереглися тільки окремі клапті. На залишках паперу чорною тушшю і чорнилом зроблено ряд написів «100», «№ 1», «6940, Юл, 20», «№ 1-й, 6940, Юл, 20».

Письмо півуставне, розмір букв середній.

Чорнило дуже вилиняло, стало світло-бурим і подекуди злилося з кольором пергаменту.

Мл(с)тїю бжїєю. мы иліа воевода. г(с)п(д)ръ земли молдавской. и
бра(т) г(с)п(д)ва ми. стефана воеводи. знаменито чинимо. и(с) сѣ(м) лис-
то(м) наши(м) вѣсѣ(х) [!] кто на(н) оузри(т). или его чту[!]чи услыши(т). ѡже
то(т) исти(н)нїи слуга наш никора ѡ(т) тоузара. служи(л) на(м) право и
вѣрно. тѣм ми. видѣвши его. правою. и вѣрною службу до на(с) жаловали
[2] есми его. ѡсобною нашею мл(с)тїю и дали и потвердили. есми емоу
оу нашей земли. оу мо(л)давской. едино мисто. на имѣ. тоузара [оу...] на
[3] бѣци понише [!] ѡ(т). еди(н) доу(б). и пасика оу[...] же хотарю. и дроугое

мисто гале(т) дере[...] ди(л). оу крѣници. и ст[...] и мли(н) на быци. и па-
 сика оу то(м) же [4] хотари. И пониже того миста. чере[с...] и(с)тоулволо-
 анъ [?] оу крѣници. тако(ж) мисто ω(т) села да ωсади(т) соби [...] ла. и па-
 сика оу то(м) же хотари [5] и на готовци мисто ω(т) села. по [...] тополи.
 да ωсади(т) соби село [...] ставъ. и мли(н) на готовцѣ [...] пасика оу то(м) же
 хотарю. тоє [6] вѣсе више писанное. да є(ст) слузѣ нашему [...] ω(т) тоу-
 зара ω(т) на(с) ури(к). исъ вѣсе(м) доходо(м) ем(у). и дѣте(м) его. и унуча-
 то(м) его. и прѣунуча[7]то(м) его. и пращоурѣто(м) его. и вѣсему роду
 его кто сѣ ему избере(т) н[с.б.]лижнїи. непорушено. николиже на вѣки.
 а хотар тѣ(м) вѣсѣ(м) мѣ[8] [...] є(ст)ω(т) оуси(х) сторо(н). ко(л)ко сѣ могу(т)
 ωживати [...] стари(м) хотаро(м). а на то є(ст) вѣра наше(г)[о]. г(с)п(д)ва
 Илія воевода. и вѣра брата [...] [9] [па]на думѣ немец [...] и брата его [...] [10]
 пана нѣго[...] та вѣра пана [...] та его [...] (є)ла жоумѣ [...] [11] пана
 мѣндри. вѣра пана по(п)ши, вѣра пана ѡаниша спа[...] вѣра пана ви[...] а.
 вѣра пана маноила хо[...] го. вѣра пана коз[...] шандро [12] в[...] вѣра
 пана Бериндѣ сто(л)ника. вѣра пана романа [...] хоудича. вѣра па[на...] -
 ша чашника. вѣра пана [фе]ти чорного. вѣра пана диниса[13] логовета.
 вѣра пана ѡани ви(с)тѣр[...] пана станчула комиса. и вѣра вѣсѣхъ болѣр
 наши(х) мо(л)давски(х). велики(х). и мали(х). а по наши(м) [14] животи
 кто боудеть г(с)п(д)рѣ на[шеи] земли мо(л)давскои. ω(т) дѣтеи наши(х).
 или ω(т) нашего рода [и]ли па(к) боудкого бг избере(т) г(с)п(д)ре(м) [15] бити
 нашеи земли мо(л)давскои по на(с). а то(т) щоби. ємоу не пороуши(л) нашего
 даанїе. и потв[ер]ждение. али щоби ємоу оу[16]твердилъ. и оукрѣпи(л)
 зануже ми ємоу дали. и потвердили за его правою и вѣр[н]ою с[луж]бу. що
 же ω(н) на(м) право. и вѣ[17]рно послужил(л). а на бо(л)шее крѣп(ос)ти.
 и потверженїе. том(у) вѣсем(у). више писанном(у). вѣлѣл(и) єсми нашем(у)
 вѣрном(у). пан(у) ко[18]сти ло(г)ѣту. писати. и нашу печат(т) привѣсити.
 къ сему листу нашему: пи(с) крѣстѣ оу со(ч)вѣ [!]. в лто ≠ сѣм [19] юліа.
 к. [20]

№ 43

*Стефан воевода віддає циган у підданство Молдовицькому мона-
стиреві*

12 липня 1434 року, Дорогунь

Грамота у вітчизняних виданнях не публікувалася. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску (т. I, 127, стор. 393—394).

Даний текст друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 5). До-

кумент написаний на тонкому пергаментному аркуші розміром 24,5 см × 18 см. Грамота була згорнута, і на ній утворилися три горизонтальні і дві вертикальні лінії зламу. На верхньому горизонтальному зламі утворилися дві дірки: перша, довжиною 2 см, трохи зачепила краї букв 7-го згори рядка, друга, довжиною 2,3 см, зачепила частину слова на 7-му згори рядку і краї цього ж рядка. На середньому горизонтальному зламі, ближче до правого краю, утворилося три невеликі дірочки. Всі вони приходяться на 2-й низу рядок і пошкодили окремі букви. На місці перетину лівої вертикальної лінії зламу з крайніми верхньою і нижньою горизонтальними лініями утворилися сіро-бурі плями овальної форми розміром приблизно 4 см по горизонталі і 5 см по вертикалі. Такого ж кольору півовал міститься на правому краю грамоти з центром на верхній горизонтальній лінії зламу. По всій центральній горизонтальній лінії зламу розкидані невеликі бурі плями. Під текстом посередині грамоти зроблено вісім дірочок ромбічної форми, розміром менших горошини, які мають вигляд двох неправильної форми ромбів. За три нижніх дірочки прикріплена на червоному шовковому шнурку висяча мала печать червоного кольору. Вона витиснута у спеціальній оболонці (кустодії), що має форму сочевиці, і добре збереглася. Посередині печаті у колі діаметром 1 см — господарський герб. Навколо напис: «† печать Стефана воеводи».

На звороті є кілька написів, що являють собою інвентарні номери, проставлені на грамоті різними особами і в різний час, а також позначення дати грамоти.

Текст займає трохи більше половини аркуша. За винятком відзначених вище пошкоджених місць, він зберігся добре. Чорнило майже не втратило свого первісного чорного кольору.

Грамота написана середнім півуставом. Букви трохи похилені праворуч.

Вгору за рядок виходять букви ь, з, к, ѣ; униз під рядок виходять букви а, в, д, з, р, у (в сполученні оу), ц; середня вертикальна лінія в буквах ф, ж, а також вертикальна лінія в букві а виходить за межі рядка вгору і вниз. Кожна буква пишеться окремо, лігатур немає. Знаки ь і ѣ чітко розрізняються: у ь хвостик довгий, піднімається високо над рядком, загинається вліво і опускається вниз. У кінці і в середині слів переважно вживається ѣ; проте в кінці самостійних слів інколи пишеться ь. Буква ї (з двома крапками) зрідка виступає на місці і в позиції перед голосною.

Літер, винесених над рядок, порівняно мало. Серед них букви, що позначають і приголосні і голосні звуки. Цікавою особливістю цієї грамоти є часте вживання коми, якою відокремлюються одне від одного словосполучення. Паралельно з комою цю ж роль виконує, як і в інших грамотах, крапка.

Мл(с)тїю бжїєю, мы Стефанъ воевода. господаръ земли мо[1]лдавской. чинимъ знаменито, ис сѣмъ листомъ наши[2]мъ. кто нанъ оузритъ или его услышитъ чтучи. ѡже [3] произволи г(с)во ми, добрымъ моимъ оумисломъ. и да[4]ли есми монастирю ѡ(т) молдавици, двѣ челѣди цига[5]нскыи на имѡ, кома[...].манъ. тоє щобы тому прѣ(д)[6]ре[ч]нному монастирю оурикъ сь оусѣмъ доходомъ, и [7] с даню, и сь всемъ и ни единъ ѡ(т) наши(х) радца примѣса [8] къ тѣмъ выше писаннымъ циганомъ да не имае[9]тъ. такожде

III ¹⁰ ¹¹ ¹² ¹³ ¹⁴ ¹⁵ ¹⁶
 и кѣ дѣтемъ и(х). и кѣ всему племени [10] и(х), шо из тѣ(х) двѣ выше-
 ре(ч)ны(х) челѣде(х) выидеть. а на [11] то е(с) вѣра нашего г(с)ва выше
 писаннаго стефана [12] воєво(д). и вѣра боиаръ наши(х). а на болшіи крѣ-
 пость то[13]му всему выше писанном(у) велѣли есми слузѣ наше[14]му
 ѡанчеви граматику писа[ти] и нашу печать [15] привѣсити, оу дорогуни
 в лѣ(т) \neq сѣмв ю(л) вѣ: [16].

*Ілля воевода дарує Нямецькому монастиреві село Севковці у гирлі
р. Кракова, пасіку і млин*

23 лютого 1438 року, Сучава

Грамота у вітчизняних виданнях не публікувалася. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску (т. II, стор. 10—11). Цей текст друкується за копією XVII ст., яка міститься у другому рукописному збірнику грамот (короткий палеографічний опис цього збірника див. у коментарії до грамоти № 34). Він зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція В. Григоровича, ф. 87, № 1733).

Мл(с)тію бжїєю мы Ілїа воевода, господаръ земли мо(л)да(в)скои, чини(м) знаменито с сѣмъ нашимъ листомъ вѣсѣмъ⁷⁸ кто нанъ оузритъ или его оуслышитъ чѣтжци. іаже оумыслили есми блгымъ нашимъ оумысломъ, и дали есми нашему манастирю Стому възне(с)нію ω(т) немца, едно село на оусти кракова, на имѣ севко(в)ци, где є(с)т самоилъ ватаманъ, и єдну пасєку на оусти татарки, и млинъ на оусти жежїи, тоє вѣсе да бждеть тому вы(ш)писанному нашему манастирю, оурикъ сѣ вѣсѣмъ доходомъ. За наши(х) сто почивши(х) родителєи дшж, и за дшж сто почившаго родителѣ нашего еже по стому дху Іюсифа митрополита, и за наше здравїє, и за здравїє нашеи кнѣгини марєны, и за здравїє възлюбленни(х) дѣтеи наши(х). тоє вѣсе непорушено стому възне(с)нію николи на вѣкы вѣчниѣ. а хотаръ томоу сєлоу сѣ вѣсѣми своїми старыми хотары куда из вѣка шживали. а на то є(ст) вѣра выше писаннаго г(д)ва ми Ілїи воеводи. и вѣра възлюбленнаго сна г(д)ва ми Романа. и Вѣра вѣсѣ(х) дѣтеи наши(х). вѣра боаръ наши(х). вѣра пана журжа фратовскаго. и дѣтеи его. вѣра паиа вылчи. вѣра пана ісаїѣ. Вѣра пана петра хоудича дворника. вѣра пана нѣгоѣ логовета. вѣра пана Стана Бырлича. вѣра пана михаїла по(п)ши, вѣра пана Шефула Жумътатєвича. и брата его пана мындри. Вѣра пана думы лимбѣдоулчєвича. и брата его пана мирчи. Вѣра пана лазора и брата его пана станчюла постєлника. Вѣра пана Витолта. Вѣра пана фырува. Вѣра пана козмы шандровича. Вѣра пана Бѣлоша чашника. Вѣра пана Берєндѣ столника. Вѣра пана манойла протопоповича. Вѣра пана кр(с)ти чорного. Вѣра пана кости андрониковича. Вѣра пана іакоуша черєватого. Вѣра

⁷⁸ На місці кінцевого ъ була іиша літера. У тексті рукою переписувача зроблено виправлення.

пана Стецка кошиловича. вѣра пана влашина понина. Вѣра пана алеѣ андра спатарѣ. Вѣра пана станчоула комиса. и вѣра всѣхъ боарѣ наши(х) молда(в)ски(х). Великы(х) и малы(х). А по нашемъ животѣ кого бгѣ избере(т) господа[ре](м) быти оу нашеи земли мо(л)давской, или ѡ(т) братіи наши(х). или ѡ(т) дѣтеи наши(х). тотъ бы не порушилъ нашего даніѣ, що есми дали нашемоу манастирю стомоу възне(с)нію, али щобы оутвердилъ и оукрѣпилъ. а кто порушитъ сіе даніе наше, то(т) да бждеть проклатъ ѡ(т) га ба. и ѡ(т) прч(с)тіѣ его мтре. и ѡ(т) четири еѡ(г)листь. и ѡ(т) тїи сты(х) бгоносны(х) ѡ(т)ць иже въ никеи. и ѡ(т) вї сты(х) врѣхо(в)ны(х) ап(с)ль. да е(ст) подобенъ Іюдѣ. и проклатому арїю. и да имать чѣ(ст)сь ѡнѣми. иже възъпиша на вл(д)кж х(с)а, и кровѣ его на ни(х) и на чадѣ(х) и(х). е(ст) бждеть въ безконечныѣ вѣкы, амин. а на бо(л)шее потврѣж(д)еніе томуу всему выши писаномоу, вилѣли [!] есми слусѣ нашемоу вѣрному пана [!] логоветоу писати и печать привѣсити къ семоу листоу. и писа пашкоу граматикѣ. оу сучавѣ. въ лѣто ≠сѣмс, февр. кѣ.

№ 45

Ілля воевода дарує за вірну службу одному з своїх підданих два села

Середина XV століття, Сучава

Грамота публікується за оригіналом, який зберігається в ЦДАСА (Межовий відділ, фонд № 1299, оп. 1, од. зб. 4202). Грамота написана на тонкому пергаментному аркуші розміром 27 см × 20 см, збереглася погано. Аркуш був згорнутий, внаслідок чого на ньому утворилося дві вертикальні і чотири горизонтальні лінії зламу. На місці перетину правого вертикального і верхнього горизонтального зламів утворилася дірка довжиною 2 см, яка пошкодила 6-й згори рядок. Велика дірка проходить вздовж середньої горизонтальної лінії зламу, майже зовсім закриваючи останній рядок, у тому числі й дату; довжина цієї дірки 7 см, максимальна висота — 1,5 см. Вздовж правої вертикальної лінії зламу йде велика дірка, що починається вище 1-го згори рядка і доходить до 3-го низу. На верхньому горизонтальному зламі ця дірка видовжується вліво і вправо. Внизу, під текстом, вздовж правої вертикальної лінії зламу йде розрив довжиною в 6 см.

Під текстом по центру грамоти зроблено вісім дірочок для печатей. Вони розташовані так, що утворюють фігури двох симетричних ромбів. Печатей немає.

Аркуш має сіро-бурий колір, темніший у верхній половині.

У лівому верхньому кутку чоринлом проставлена цифра 6. На звороті є ряд написів чорною тушшю і олівцем (інвентарні номери). У тих місцях, де проходив шнурок від печаті, пергамент позеленів.

Грамота написана півуставом дрібними буквами. Чорнило дуже вилиняло, текст трохи стерся, особливо на лініях зламу.

Мл(с)тїю бжїєю мы илїа воевода господарь з[емл]и молдавской. чинимъ [1] знаменито, ис сѣмъ листω(м) нашимъ кт[о] нанъ оузри(т), илїа ёго оу[2]-слышитъ чтучи. ωже тотъ истинны [сл]уга нашъ спанъ [?] [3] дали есми ему едно село. тоузара. где е(с) кнѣ[...н]икора. на ωбрьшіе [4] пртокѣ [..]кова. другое село пониже[е...] инше. хѣгѣтише [5] [...] нѣ [..]юника. стое щобы ему ж [..оури]кѣ [..] [6] [...]же на вѣки. зануже дали есми жбу[...] [7] его и братїамъ его. и оунучатω(м) егѣ. и пр[аоу]нучато(м) его. непору[8]шено николи на вѣкы. и[...] оурикъ да сѣ не д[...]тъ никому николи. [9] и ииъ судець да не имаеть. али да слушае[т...]вами кѣ сочавѣ. а хо[10]тарь тѣмъ дво(м) селамъ. да будетъ по [ста]рыми хотары. ку[11] да из вѣка ωживали. а на то е(с) вѣра г(с)в[а ми и] вѣра възлюбленнаго [12] сна г(с)ва ми романа. и вѣра брата г(с)ва ми. пана богдана. и вѣра вѣсѣхъ [13] богарь молдавскихъ. и великихъ и малыхъ. пи[са] нанъ дїакъ у со[14]-чавѣ [..]ѣ[...] (15).

№ 46

Стефан воевода підтверджує права Молдовицького монастиря на володіння селами й іншими добрими, одержаними від попередніх господарів

29 листопада 1443 року, Сучава

Грамота у вітчизняних видавнях ще не публікувалася. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску (т. II, стор. 187—188). Цей текст друкується за оригіналом, що зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 6).

Документ написаний на пергаментному аркуші розміром 39 см × 38 см; він був складений, внаслідок чого на ньому утворилися чотири горизонтальні і чотири вертикальні лінії зламу. Крайні вертикальні і верхня горизонтальна лінії зламу майже перпендикулярні. У місцях перетину серединних горизонтальних і вертикальних ліній зламу букви дуже потерті. На другій знизу горизонтальній лінії зламу утворилися невеликі дірки. Пергамент найбільше попсований між двома нижніми горизонтальними лініями зламу: тут просвічуються великі коричневі і сірі розводи. Під текстом по центру грамоти зроблено вісім дірочок круглих і ромбічної форми. Вони розміщені так, що утворюють фігури

двох симетричних ромбів досить правильної форми. За три нижніх дірочки кріпляться на червоному шовковому шнурку висяча велика печатка з темно-червоного воску. Власне, від печатки лишилася тільки її частина; майже повністю зберігся господарський герб у колі діаметром 6 см і частина напису: «...мли молдавскои».

На зворотному боці аркуша є кілька написів, зокрема «†-монасти(р) (ωт) молдови(ц)ѣ» (зроблений півуставним письмом, чорнило дуже зблідло), вказана дата грамоти і написано ряд інвентарних номерів.

Текст, майже не пошкоджений, займає $\frac{2}{3}$ аркуша.

Грамота написана дрібним півуставним письмом; чорнило дуже зблідло.

Характерною особливістю почерку є написання вертикальних ліній букв з великим натиском. У літерах ъ, ѣ, у, т (в лігатурах), ц верхні елементи виходять за межі рядка; у літерах б, в, д, р, у (в буквосполученні оу) за межі рядка виходять нижні елементи; мачти літер а, ж, ф дуже довгі. Писар ужив ряд лігатур: до букви т іноді приєднуються знизу, становлячи її продовження, букви в, р, ω. У тексті часто вживається знак ъ, верхній кінець якого піднімається високо над рядком і загинається вліво і вниз. Знак ъ відсутній. Буква і (з двома крапками) зрідка виступає на місці і в позиції перед голосною і в слові илї. Буква у має форму іжнці, рідше зустрічається буквосполучення оу, в якому у має форму вертикальної лінії, до якої вгорі зліва приєднано під гострим кутом пряму рисочку. Буква і своїм накресленням нагадує звужену омегу (ω). Виносне и має форму двох довгих паралельних ліній, з'єднаних посередині горизонтальною рисою. В тексті зустрічаються також рідко вживані букви ж і θ (остання в особових найменуваннях).

Виносних літер порівняно небагато: серед них букви, що позначають як приголосні, так і голосні звуки.

Єдиним пунктуаційним знаком, вживаним у грамоті, є крапка; нею часто відокремлюються одне від одного не тільки словосполучення, але й окремі слова.

Мл(с)тію. бжію. мы Стефанъ воево(да). г(с)дръ. земли молдавско(и). знаменито. чини(м). ис сѣмъ. наши(м) листо(м). въсѣмъ кто нанъ оузри(т). илї его оуслыши(т). чтучи ω[1]же произволи. г(в)во ми. нѣшимъ блги(м). произволениемъ. и чисты(м). и свѣтлимъ. срѣ(д)цемъ. и оучинили. есми. въ задшиє. сто почивши(х) [2] родителе(и). наши(х). и за наше здравие. и оумыслихмо. съ нашеѡ. доброѡ. волеѡ и ω(т) ба помощіа. да оутвърдимъ. на(ш) монастырь. еже е(ст) на молдавици. храмъ. [3] стаго блговѣщеніа. прѣстыѡ. вл(д)чицаѡ. нашаѡ. бѣа. и прїсно дѣвы. мрїа. и потврѣждаемо. тому. прѣ(д)реченном(у). монастырю. ис сѣмъ нашимъ листо(м) [4] его села. що имаєтъ. ω(т) родителей наши(х). також дере. и млины. и мыто. именуемо. мыто. ω(т) молдавице. исъ селомъ. и тви⁷⁹ млины. що су(т). [5] оу Банѣ. що су(т) имъ. наполю. съ немецкими. калугеры. два млины. що

⁷⁹ Треба читати ти; буква т помилково написана як лігатура тв.

су(т). оу Банѣ. та е(ст) имъ. наполю. съ банскими тръпари. и ступа шо
 сукуно [6] ѡпихаетъ. и ѡдно село. исъ млино(м). именемъ. съшчари. и за
 буквиною. вакулинци по(д)ли браници. и селища зрънова. тое въсе выше
 писанное [7] да буде(т). тому прѣ(д)реченному. монастырю. въ оури(к).
 и въ ѡхабѣ. непод(д)вижно. николиже. на вѣки. исъ въсѣмъ. доходомъ.
 а хотаръ тѣмъ [8] выше писаннымъ селомъ. и селище(м) да е(ст) съ въсѣмъ
 старыми хотари. куда из вѣка. оуживали. а на то е(ст) вѣра. нашего г(с)ва.
 выше писанна[9]го Стефана воевод(ы). и вѣра любимаго ми брата петра
 воеводы. и вѣра болѣръ наши(х). вѣра пана. нѣгоѡ. вѣра пана петра ху-
 дича. вѣра пана [10] думы браевича дворника. вѣра пана Юргича. и зѣта
 его пана ѡанча логовета. вѣра пана. симона логовета. вѣра пана нѣтрила.
 вѣра пана [11] ваны оурѣкле. вѣра пана братула. вѣра пана симы. двор-
 ника. вѣра пана. ивана балчана. вѣра пана ѡомы. верещчака. вѣра пана
 костича [12] постелника. вѣра пана ваны портарѣ. вѣра пана станчула по-
 нича. вѣра пана ваны жулича. вѣра пана днишиша спатарѣ. вѣра пана
 [13] косте вистиарника. и брата его пана петра. чашника. вѣра пана. ивана
 порковича. чашника. вѣра пана богуша. и брата его па[14]на пашка. не-
 стѣковичи. вѣра пана мануила грѣбова. вѣра пана фети. чорного. вѣра
 пана. маноила. шербича. вѣра пана крѣсти [15] чорного. вѣра
 пана тадора васковича. вѣра пана радула писка столника. вѣра пана бун-
 ги комиса. и вѣра въсѣхъ. болѣръ наши(х) [16] молдавски(х). и велики(х).
 и малы(х). а кто будетъ г(с)дрѣ. оу наше(и) земли. ѡ(т) дѣтеи. наши(х).
 илї ѡ(т) братеи наши(х). илї ѡ(т) нашего. племени [17] буд(т) кто. кого бѣ.
 избере(т). быти. то(т) щобы имъ не поруши(л). наше даание. потврѣж(д)е-
 ние. але да имъ оутвѣрди(т). и оукрѣпи(т). [18] а кто сѣ покуситъ. възѣти
 илї [...ш]ити. имъ. бу(д)шо. ѡ(т) того выше писаннаго [...] да е(ст) про-
 клѣтъ. ѡ(т) г(с)а бѣ вседрѣ[19]жителѣ. сътворшаго [!]. небо и землю и
 ѡ(т) прѣ(ч)стиа бѣа. и ѡ(т) вѣ ап(с)лѣ. и ѡ(т) дѣу(г)листв. и ѡ(т) т̄ и иї. бѣ-
 носны(х). ѡтець. [20] събравшихсѣ. на безбжнаго. ариа. похулившаго. на
 стаа. троица. и да е(ст) подобе(н). искариѡ(т)ском(у). иоудѣ прѣдателью
 [21] и да има(т). оучастие. съ тѣмъ. еже възъпиша. на х(с)а г(с)а нашего.
 и рекоша. крѣвь его на ни(х). и на чадѣхъ и(х). а на болшее [22] потврѣж-
 дение. тому въсему выше писанному. велѣли есми. нашему вѣрному(у).
 пану михаилу. логовету. писати [23] и прѣвѣсити. нашу печат(т). к сему
 листу. нашему.

пи(с) тадоръ оу сочавѣ. в лѣ(т) ≠сзна но(е) кѣ. (24)

Стефан воєвода підтверджує право Побратського монастиря св. Миколи на володіння селами Нігомиреці, Юрчеці, Сидеці, Грабовці, Чуленеці, Бересці, Рипчинці

29 листопада 1443 року, Сучава

Грамота публікується за оригіналом, який зберігається у ЦДАСА у Москві (Межовий відділ, ф 1299, оп. 1, од. зб 7226, арк. 10). Раніше друкувалася в збірці М. Костеску (т II, стор. 187—188).

Документ написаний на пергаментному аркуші розміром 31 см × 34,5 см; він був складений, внаслідок чого на ньому утворилися сім вертикальних і чотири горизонтальні лінії зламу. На крайньому лівому зламі вгорі утворилися два невеликих розриви. Маленька дірочка є на другій згори горизонтальній лінії зламу на віддалі 13,5 см від лівого краю аркуша. Від лівого краю і до цієї дірочки на лінії зламу утворилася складка, яка частково закриває 5-й згори рядок. Кілька невеликих дірочок є вздовж другої згори горизонтальної лінії зламу, внаслідок чого дуже попований 6-й знизу рядок. Пергамент пожовтів. Вздовж другої згори горизонтальної лінії зламу іде світло-коричнева смуга понад 5 см завширшки. У правому верхньому кутку грамоти — цифра 8, зроблена тушшю і перекреслена чорним олівцем. Поряд — цифра 10, написана чорним олівцем.

Справа під текстом є нерозбірливий напис чорним чорнилом, яке дуже зблідло.

Внизу під текстом по центру аркуша зроблено вісім дірочок для кріплення печатей. Дірочки розташовані так, що утворюють два симетричні сплюснуті ромби. У дірочки протіганий червоний шовковий шнурок. Печаті відірані.

На звороті є кілька написів. Один з них, латинськими літерами, майже зовсім стерся. В центрі аркуша напис чорним чорнилом: ури(к) дела стефа(н) во(д); під написом дата — ≠сїна ное(м) кв̄.

Грамота написана півуставним письмом дрібними літерами; чорнило зблідло і стало світло-бурим.

Мл(с)тїю бжїю мы стефанъ воєво(д)а г(с)п(д)р̄ь землі молдавскої. чинимъ знаменито ис сѣ(м) листомъ наши(м). всѣмъ кто нань оузрїть. или его оуслыши(т) чтучи. ѿже [1] произволи г(с)во ми. наши(м) блгы(м) произволенїемъ. и ч(с)тымъ и свѣтлы(м) ср(д)цемъ. и оучинили єсми въ задшїе сто почивши(х) родителен наши(х). и за здравїе г(с)ва ми [2] сѣ всєж нашеж доброж (волеж). и ѿ(т) ба помощїа. іако да оутвѣрдимъ. и оукрѣпи(м). монастирь ѿ(т) побратѣ еже є(с) хра(м) стого ѿца нашего, и чо(д)отворца николѣ [3] того ради. и г(с)во ми, даемъ и потвѣждаемъ. села тому прѣ(д)р(ч)енному. монастырю. еже има(т) ѿ(т) родите(л) г(с)ва ми. именуе-

маа села. на побратѣ три села. [4] на имѣ нѣгомирещи. и юрчещи. и [си]-
дещи и млины [...] и на прутѣ на имѣ грабовци и чуленещи. и бересци.
и на ботнѣ(х). рыпчинци. и съ млино(м). [5] на телници и висока пасика
и чере[...аніи] радовци и каланѣ. и где е(с) шандрѣ. и на бахлуи по(д) хро-
лово(м). где е(с) михайло. и съ млино(м). то е въсѣ выше писанное. [6] да
боуде(т) тому пре(д)р(ч)енному монастирю. въ оури(к). и въ охабѣ. и не-
порушено николи на вѣки. а хотарѣ ты(м) село(м) съ въсѣми старыми хо-
тарми. куды [7] из вѣка оживали. а на то е(с) вѣра нашего г(с)ва выше
писаннаго стефана воево(ди). и вѣра възлюбленнаго ми брата петра воево-
(ди). и вѣра боарѣ наши(х). вѣра па[8]на нѣго ло(г)фета. и дѣтеи его. вѣра
пана петра худича. и дѣтеи его. вѣра пана негрила. и дѣтеи его вѣра пана
думѣ браевича дворника. и дѣтеи его. [9] вѣра пана симона ло(г)фета. вѣра
пана юргича. и зѣтѣ его пана оанчи ло(г)фета. вѣра пана оанѣ оурѣкли.
вѣра пана костича постелника. вѣра [10] пана ивана балчана. вѣра пана
оанѣ данчуловича. вѣра пана оанѣ портарѣ. вѣра пана братула. вѣра
сими дворника. вѣра пана томи вѣрешчака [11] вѣра пана кости вистѣр-
ника. вѣра пана станчула понича. вѣра пана діениша спѣтарѣ. вѣра пана
ивана порка чашника. вѣра пана тадора ва[12]сковича. вѣра пана богуша.
и брата его пана пашка. нестаковичи. вѣра пана маноила грѣбова. вѣра
пана фети чорного. вѣра пана маноила [13] шербича. вѣра пана кр(с)ти
чорного. вѣра пана монкы и брата тадора. вѣра пана радула столника.
вѣра пана бадѣ дворника. вѣра пана [14] михайла пыхна. вѣра пана боунгы
комиса. и брата его пана лазѣ спѣтарѣ. и вѣра въсѣхъ боарѣ наши(х)
молдавскы(х). и великы(х) и малы(х). а по наше(м) [15] животѣ. кто боу-
де(т) г(с)п(д)рѣ нашеи з(емли) о(т) дѣ[теи] наши(х) или о(т) братіи наши(х).
или о(т) нашего племене [...кого] бѣ избѣрет] быти. то(т) щобы и(м) [16] не
поруши(л). але щобы имѣ оутвѣрди(л). и о(у)крѣпи(л). а кто бы покуси(л)
порушити. или възѣти боу(д) о(т) того выше писаннаго. то, да е(с) про-
клатѣ [17] о(т) га ба и спаса нашего іу ха. и о(т) прч(с)то[и] вл(д)чца нашѣ
бѣж и пре[сн] двы маріа. и о(т) вѣ сты(х) врѣховны(х) ап(с)лъ и о(т) четыри
еу(г)листь. и о(т) тѣи о(т)цѣ. [18] иже въ никеи събравшіи(х)са на без-
божнаго аріа. и да е(с) съпричастни(к) и оудѣ прѣдателю. и подобенѣ съ
тѣми. иже възъпишѣ, крѣвь его на ни(х) [19] и на чадѣхъ и(х). а на болшее
потвѣрженіе тому въсему выше писанному велѣли есми нашему вѣрному
пану михайлу ло(г)фету привѣсити нашу [20] печат(т) к сему листу нашему.

писа. лука оу сочавѣ въ лѣто ≠ сѣна

ное(м) кѣ: [21]

Стефан воевода дарує Полянському монастиреві села Репчичани, Радовці, Балан, Русоніг, Добричин, два млини на р. Телиці і пасіку

22 лютого 1446 року, Сучава

Грамота публікується за оригіналом, який зберігається в ЦДАСА у Москві (Межовий відділ, ф. № 1299, оп. 1, од. зб. 7226, арк. 5). Документ написаний на дуже тонкому пергаментному аркуші розміром 27,5 см × 28 см. Аркуш був згорнутий, і на ньому утворилися чотири горизонтальні і п'ять вертикальних ліній зламу. У місці перетину третьої зліва вертикальної і другої згори горизонтальної лінії зламу утворилася дірка завдовжки 3,5 см; у місці перетину другої справа вертикальної і другої згори горизонтальної ліній зламу утворилася велика дірка у формі видовженого по вертикалі ромба розміром 6,5 см × 4 см. Пергамент набув світло-жовтого кольору з буруватим відтінком, на ньому утворилося кілька сірих і коричневих плям. Нижній край аркуша має вісім дірочок для кріплення печатей. Дірочки розташовані так, що утворюють два симетричні ромби.

Грамота написана чітким півуставом дрібними буквами; текст, за винятком відзначених пошкоджених місць, зберігся добре. Чорнило вилиняло і стало світло-бурим.

Мл(с)тїю бжїю мы стефанъ воевода господаръ земли молдавской. чинимъ знаменито ис сѣмъ листо(м) наши(м). всѣмъ кто [1] нанъ узрить. или его чтоучи оуслышитъ. оже блгопроизволи г(с)во ми блгымъ блгопроизволенїемъ. и чистымъ. и свѣтлымъ [2] ср(д)цемъ и дали есми нашему монастирю. ѡ(т) полѣны. идеже е(с) храмъ стго николаы. и потврѣж(д)аемъ села. на имѣ репчи[3]чаны. и сѣ оусими прикоупкы. на имѣ где ватаманъ дави(д). и радовци. и баланъ. и роусонѣгъ. и доброчинъ и два млины. [4] на телица. и пасика ѡ(т) високою. тоє вѣсе выше писанное. да е(с) нашему монастирю. оурикъ сѣ всѣмъ доходомъ. [5] не пороушено николи на вѣкы. а хотаръ тамъ селомъ да е(с) ѡ(т) великыи друмъ що ѡ(т) готовца ходитъ. право на далъ [1] [6] где роубѣжїе на дрѣва. а ѡ(т) пола на высокыи дѣлѣ ниже потока на столпъ и на доубо(х) роубѣжїе. а ѡ(т)толѣ долоу дѣломъ. а ѡ(т) ко[7]нецъ дѣла поперекъ чере(с) потокъ на дѣлѣ оу малоюю могилоу та на столпъ. а ѡ(т)толѣ па(т) моги[л] на столпъ. а ѡ(т)-толѣ поперекъ [8] на ма[л]лоую могилоу. ниже поутѣ на столпъ а ѡ(т)толѣ поперекъ. на великою могилоу. оу поле на сто(л)пъ. а ѡ(т) могилоу гора дѣло(м) [9] на два могилы една мала на сто(л)пъ. а ѡ(т)толѣ попрѣкъ чере(с) пола. та чере(с) великою долиною. та дѣломъ на великою могилоу на [10] столпъ. то ѡ(т) вышни краи хотарѣ. а ѡ(т)толѣ ѡбернетъ. поперекъ чере(с) долиною по(д)ли могилицы. поперекъ на липоу. що е(с) поспо(л) [11] с то-

полю и на стлѣпъ. а ѿ(т)толѣ на два топола роубежіе и на оуглоу. пониже пасикоу сидоровоу оу лѣсъ. а ѿ(т)толѣ ѿберне(т) [12] поперекъ чере(с) лѣсъ прости на верхъ телици на сто(л)пъ и на доубъ роубѣжіе. где поутъ ѿ(т) млины выходитъ во(н) ис лѣса. а ѿ(т)то[13]ла телицею долоу до оусту(т) молотець [?] а на неи два млины. таже ѿ(т) верхъ телици и ѿ(т) сто(л)пъ. и ѿ(т) доубъ поперекъ чере(с) [14] лись на поутъ. таже поутемъ. и дѣломъ долоу. до роубажіе на дрѣва на великий дроумъ що ѿ(т) готовца. а то ве(с) хотаръ. [15] ты(м) выше писаннымъ село(м) и млино(м). а хотарници были. панъ мынсул и петришоръ [...]ни(к). и микотичъ. и юріе брае[16]ви(ч). и расколевичъ. и шандромичъ. и харча. и ѿко(л)ныи межіаши боботещи. и т[...]аманъ. и ивашко жоуде. и ми[17]хаиль скоу(м)поу(т). и бра(т) его [...]ату(л). а на то е(с) вѣра г(с)ва ми выше писаннаго стефа[на...] боар наши(х). вѣра пана нѣгоа [18] логовета вѣра [...]а. вѣра пана негрила вѣра пана симона ло[...]мы дворника. вѣра пана [19] ѿана оуракли. вѣра пан[а...]ргича. вѣра пана ѿанчи. вѣра пана ивана бачана [!] [...]а. вѣра пана станчо[20]ла понича. вѣра пана д[іе]ниша спатара. вѣра пана кости вистіарника вѣр[а...]дронниковъ. вѣра пана [21] поркы чашника. и вѣра всѣхъ боаръ наши(х) молдавскы(х) великы(х). и малы(х) а по[...] та кто боудеть г(с)п(д)ръ на[22]шеи земли. ѿ(т) дѣтеи наши(х). или ѿ(т) братіи наши(х). или ѿ(т) нашего племене боу(д) кого [...]тъ быти. то(т) бы не пороуши(л) [23] нашего дааніа. але щобы оукрѣпи(л) и потвер(ди)л. заноуже есми дали нашему монастырю за наше здравіе. а на бо(л)шоую [24]. крѣпо(с) [!] томоу вѣсемоу выше писа(н)номоу велѣли есми нашему вѣрномоу паноу михайлоу логоветоу. писати и нашоу [25] печа(т) привасити к семоу ли(с)тоу нашему. писа. шандро. оу сочавѣ. в лѣто ≠сцнд м(с)ца фе(в). кв: [26]

№ 49

Петро воевода звільняє мешканців сіл Репичани, Радовці, Добровичиниці, Баланеці, Давидівці, а також власників пасік у Радовцях, Русносецах, Високій від податків і повинностей на користь господаря, оскільки ці села належать Побратському монастиреві

5 квітня 1448 року, Побратський монастир

Грамота публікується за оригіналом, який зберігається в ЦДАСА у Москві (Мезовий відділ, ф. № 1299, оп. 1, од. зб. 7226, арк. 15). Документ написаний на товстому пергаментному аркуші розміром 22,5 см × 15,5 см. Він був згорнутий, і на ньому утворилися три горизонтальні і дві вертикальні лінії зламу. У місці перетину правої вертикальної і центральної горизонтальної ліній зламу утворилася невелика дірочка. 12-й знизу

рядок, на який прийшла центральна горизонтальна лінія зламу, трохі потертий, однак текст прочтати можна. Пергамент пожовтів, а в чотирикутнику між нижніми горизонтальними і вертикальними лініями зламу став буруватим. Нижній край аркуша має шість дірочок для кріплення печатей. Дірочки розташовані так, що утворюють два симетричні трикутники; нижній трикутник розміщений під текстом, верхній — на тексті. Права верхня дірочка пошкодила 3-й рядок знизу, нижня — 1-й рядок знизу (останню літеру дати).

На звороті є кілька написів молдавською мовою, зроблених латинським і кириличним письмом. У написах двічі повторюється дата документа: ≠сѣцн апрѣ є:

Грамота написана півуставним письмом малими буквами. Чорнило вилиняло і стало бурим.

Мл(с̄)тію бжїєю мы петръ воевода г(с̄)п(д)ръ земли молдавской. знамени[1]то чини(м). ись сѣмъ листо(м) наши(м). въсѣмъ кто на(н) оузри(т). или его оуслыши(т) [2] чтучи. ѡже блгопроизволи г(с̄)во ми. наши(м) блгы(м) и ч(с̄)тымъ. и свѣтлы(м) [3] ср(д)цемъ. и добры(м) промысло(м) и оучинихо(м). въ задшіе сто почившихъ [4] родителей наши(х). и за здравіе г(с̄)ва ми. и дали есми се(с) листь на(ш) [5] люде(м). ѡ(т) рыпчича(н). и ѡ(т) радовци. и ѡ(т) добръчинещи. и ѡ(т) балане[б]щи и ѡ(т) давидовци. и ѡ(т) пасыки [1] ѡ(т) пасыки [1] ѡ(т) високои. на то. да имаю(т) слободу. не [8] по(д)вижни ни оу че(м). да не даю(т) дани. ни посаду. ни или(ш)[аром] ни по(д)воды. ни [9] млины наши да не робѡ(т). ни на горо(д) на(ш) да не робѡ(т). или боу(д) мистръ какы [10] боуде(т) оу ты(х) выше писанных се(л). и кожскаръ. или кузнецъ. или [11] боу(д) какы мистръ. никто да не имаеть. ни едно дѣло до ни(х). и [12] тако(ж) вареколко товаръ провадѡ(т) до бела города. или товаръ [13] г(с̄)ва ми. или возы. или на(ш). или боарскы. да не имають тоты [14] выше писанныи люди. некоторои помощи давати. никому [15] николи. и тако(ж) коли прїиде(т) ме(д). и жито нашего монастырѣ ѡ(т) по[б]ратѣ. на цоцори(н) брод(д). щобы перевозници. перевозили его без ни[17] которого машканїа. ани мыто. ни броднину. на ни(х) оузати. [18] и тако(ж). оу ты(х) выше писанны(х) се(л) да са не оумѣшаю(т) соу(д)ци ѡ(т) а(с) ни [19] глобници. ни припашѣри. и ни еди(н) ра(д)ца. ни глобы брати. ни тре[20]тетину. [1] ни ѡ(т) которой винѣ. ни ѡ(т) великои. ни ѡ(т) малои. или соу(д)ити [21] тоты лю(д). ни оу которо(м) мѣстѣ. але да соу(д)итѣ са(м). игуме(н) ѡ(т) (по)братѣ [22] или ра(д)ци и(х). а иного соу(д)ца да не имаю(т). и тако(ж) оу посаду и на жо(л)д на (д)[23]нистрѣ тоты лю(д) да не ходѡ(т), тое въсѣ выше писанное да е(с) нашему [24] монастырю ѡ(т) побратѣ и село(м) его непорушено николиже на вѣки. [25] а на то е(с) вѣра нашего г(с̄)ва ми выше писаннаго петра воеводѣ [26] и вѣра наши(х) богаръ и великы(х) (и) малы(х). писано оу манастирѣ [27] ѡ(т) побратѣ. въ лѣто ≠сѣцн а(п) є [28]

Петро воевода підтверджує привілеї, дані його предками Молдо-вицькому монастиреві на право володіння циганськими сім'ями

25 серпня 1454 року, Байчани

Грамота опублікована у збірці М. Костекеску (т. II, стор. 505—506). Даний текст друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 7). Документ написаний на тонкому пергаментному аркуші розміром 21,5 см × 30 см. Грамота була згорнута, і на ній утворилися п'ять вертикальних і три горизонтальні лінії зламу. На лініях зламу є невеликі складки, які закривають окремі літери. У місці перетину крайнього справа вертикального зламу з середнім горизонтальним утворилася дірка, видовжена по вертикалі. Вона пошкодила 4-й і 5-й знизу рядки тексту. Між другою і третьою справа вертикальними лініями зламу є невелика дірка, яка своєю верхньою пошкодила текст передостаннього знизу рядка. Під текстом по центру грамоти зроблено вісім дірочок переважно ромбічної форми. Вони розміщені так, що утворюють фігури двох симетричних ромбів. Печатей немає.

На звороті є кілька написів, зокрема: «цигана - ≠ сц̣ѣ в - а(в)г к̄е», напис зроблено чорним чорнилом, що вилиняло і стало коричневим.

Текст займає $\frac{3}{4}$ аркуша. Пергамент дуже попсований, він наполовину пожовтів, наполовину став коричневим. Проте пошкоджень у тексті, крім відзначених, немає. Чорнило в основному зберегло свій природний чорний колір.

Грамота написана дрібним півуставним письмом, досить виразним і красивим.

Початкова літера тексту і хрест перед нею прикрашені орнаментом.

Мачти літер т (пишеться як сучасне скорописне ч), у (має форму «іжиці» з петлею або без неї), ъ, ѣ, зрідка з виходять угорі за межі рядка. Під рядком пишуться елементи букв в (нижня петля), а (нижній кінець мачти), р, д, щ. Мачта букви ж виходить за межі рядка вгорі і вниз.

Кожна буква пишеться окремо. Проте зустрічаються лігатури тр, тв (р і в становлять вертикальне продовження літери т), вѣ (літера в перетинає посередині літеру ѣ).

У тексті грамоти вживається тільки ъ, буква ь не зустрічається; буква і послідовно виступає для позначення і в позиції перед голосною; буква е пишеться або як сучасне е, або як вертикальна риска, до якої справа приєднується під прямим кутом маленький язичок; виносне к складається з двох паралельних горизонтальних ліній, з'єднаних посередині вертикальною рисою.

Букв, винесених над рядок, порівняно небагато. Серед них ті, що означають приголосні і голосні звуки. Іноді виносяться також склад му.

Мл(с)тїю бжїєю мы петръ воевода г(с)п(д)ръ земли молдавской. знаменито чини(м) из си(м) наши(м) листо(м) увси(м) [!] кто на(н) узри(т) или его услыши(т) чту(ч) [!] оже то(т) истинны калугери наши ѿ(т) молда-

вици. принесли привиліє наши(х) пре(д)ко(в) прѣ(д) нами на потверженіє що дали наши родителе [2] за свою дшу. монастиру выше писа(н)ному. храму стго бл̄говѣщеніа. цигани на имѣ бѣра. и бадю. и комана. ись дѣ-тм(и). [3] их. и кар[.]мана брата берина ись дѣ(т)ми его. и та(к) же есми дали селу манастирскому слобозію абы н[е] мали дила до того села. ни г[4]ло(б)нищи. и ни илишаре. и ни по(д)воду да не даду(т) ѡ(т) того села. и ни да(н). и ни посаду. и ни на млино(х) наши(х) да не робѣ(т). и ни иное ничого [5] не имаю(т) на(м) служити. и ни дати. николи. але ве(с) прихо(д) ѡ(т) того села да иде(т) къ выше писанному монастиру. и слиду зло[б]діи-ского да не плати(т) тоє село ѡ(т) своего хотарѣ. и ни на горо(д) да не ро-бѣ(т) лю(д) ѡ(т) сасчори[?] и ни иное ничого. а на всѣ вы[7]ше писанне потверженіє наши(х) пре(д)ко(в) дааніє. е(ст) вѣра нашего г(с)п(д)ва выше писаннаго петра воеводи. и вѣра наши(х) [8] богар. вѣра пана ваны пы(н)-теча вѣра пана думи пѣркалаба. вѣра пана кости ѡрыша. вѣра пана петра бывшаго [9] логовета. вѣра пана думи (с)патарѣ микача. вѣра пана лази питика. вѣра пана иѡна висти[р]ника. вѣра [10] пана томы кы(н)девича. вѣра пана хо(д)ка кречевича. вѣра пана игна[та...] опескула. вѣра пана микула [11] постелника. вѣра пана иѡ[n]а буѡрѣна вѣра пана ѳедора по-са(д)ников[...]. вѣра пана синѣ сто(л)ника. [12] вѣра пана драгоши ча(ш)-ника. вѣра пана петра езерѣна комиса. и вѣра увси(х) наши(х) боа(р) мол-давски(х) и велики(х) [13] и мали(х). а на бо(л)шее потверженіє всему. выше писа(н)ному. велѣли есми наше(му) вѣрному богарин(у) пану ко(з)-[14]мѣ логовету писати и нашу печат(т) привѣсити къ сем(у) листу наше(му). пи(с). журжь. иѡилеви(ч). у байчане(х) в лѣ(т)[15] ≠ s̄ ц̄ з̄ в ау(г) ке. [16]

№ 51

Петро воевода дає привілей львівським купцям на вільну і без-перешкодну торгівлю у Молдавській землі

15 січня 1456 року, Сучава

Грамота публікувалася в зібранні «Akta grodzkie i ziemskie», т. VII, стор. 226—227. Текст грамоти транслітерований, основні особливості графіки і орфографії збережені. Проте є й окремі відступи від тексту оригіналу. Зокрема, деякі скорочені слова беззастережно подані як повні, напр. «г(с)п(д)рѣ» подано як «господарѣ», «мл(с)ть» як «милость», «стѣ» як «свѣтѣ»; слово «доброволно» розбите на два слова, між якими поставлена кома: «добро, волно»; інколи замість ѡ пишеться о, додаються відсутні в оригіналі літери: «никоторого» зам. «никоторѡ(г)». Крім того, грамота була опублікована у збірці М. Костеску (т. II, стор. 777—778).

Даний текст публікується за оригіналом, який зберігається у ЦДІА УРСР в м. Львові (фонд 131, оп. 1, спр. 100). Грамота написана на товстому пергаментному аркуші розміром 20 см × 32 см. Аркуш складений, на ньому утворилися дві горизонтальні і три вертикальні лінії зламу; крім того, пергамент досить пом'явся. В центрі аркуша — велика бурувато-сіра пляма. Текст ніде не пошкоджений. Нижній кінець грамоти із зрізаними під гострим кутом краями загнутий вперед по нижній лінії зламу і прикріплений кінцем до аркуша синім шовковим шнурком, на якому привішена кругла печатка з червоного воску у восковому муляжі. В центрі печатки (діаметр 3 см) — зображення господарського герба; навколо герба — напис: «Петръ воевода * печат[...]

Угорі над текстом стоїть штамп Архіву стародавніх актів міста Львова з колишнім міським гербом.

На звороті аркуша зроблено ряд написів різних часів олівцем і чорнилом. Серед них дата написання грамоти, різні інвентарні номери.

Грамота написана дрібним півуставним письмом з елементами скоропису. Для письма характерна наявність виносних літер; зокрема, виносяться над рядок букви в, г, д, ж, м, с, т, х, а також у (в кінці слова). Мачти літер ъ, ѣ, ж у три рази вищі від вертикальних ліній інших букв. Верхній елемент букви в пишеться в рядку, нижній — нижче рядка; вертикальна лінія букви а опускається під рядок, її кінець часто загинається вліво.

Для письма грамоти характерне вживання ь (ь не зустрічається зовсім), ѿ на початку і в середині слова, після голосних і приголосних; перед голосними закономірно виступає і, у має форму v (іжиці), інколи з петлею вниз; є зустрічається в двох накресленнях: у формі півкола, відкритого вправо, з довгим язичком і у формі вертикальної палички з приєднаним справа і трохи піднятим угору коротким язичком.

Грамота написана чорним чорнилом, що трохи зблідло, але не втратило свого природного кольору.

Мл(с)гїю бжїєю мы, петръ воевода гп(д)рѣ земл(и) мо(л)давскои. чини(м) знаменито. ис сѣмъ листѡ(м) наши(м). каждому доброму коли (ж) то(г) кому будетъ [1] потрѣбизна. ѡже слобуемъ и слюбили есми. и даемъ и дали есми. се(с) ли(ст) на(ш). наши(м) прїятелемъ. усимъ купцемъ. ис ливова [1]. и ѡ(т) оусеи земли г(с)п(д)рѣ нашего [2] кролѣ его мл(с)ть. и оуси(м) добримъ людемъ. и глентуемъ имъ. симъ наши(м) листо(м) прави(м). и хр(с)тїанскимъ (с) глентѡ(м). накоже на усимъ стѣ стои(т). на тѡ.[3] абы имъ. доброволно. и слобо(д)но прїѣхати до нашеи земли. сѣ усими своими тръговлѣми. продавати и куповати. а мыто правое заплати(в)ши. а ѡ(т) [4] на(с) и ѡ(т) наши(х) богаръ или ѡ(т) наши(х) мытнико(в). жа(д)на кривда. ни шкоду абы не имали. и па(к) бы имъ доброво(л)но и слобо(д)но изавѣ [?] поихати. сѣ усими своими тръго[5]влѣми бе(з) никиторѡ [?] забаву. и бе(з) никакого шко(ду). и пакъ коли до на(с) прїиду(т). а мы имъ будемъ [1] наши листы и(м) даги по ты(х) листы що имаю(т) ѡ(т) наши(х) бра[6]тїи ѡ(т) стефана воево(д) и ѡ(т) петра воево(д). по тому(ж) ѡбичан. тоє вѣсе выше писанное слобуемъ. нмъ на нашу дшу и на нашу вѣру. с наши(м) митропо-

Петро воевода і боярська рада ухвалюють послати логофета Михайла до турків, щоб він передав просьбу молдавського господаря і бояр зменшити суму данини

1456 [?] року.

Фотокопія цієї грамоти опублікована у виданні «Енциклопедия славянской филологии. Прилож. к вып. 4,1—4,2. Альбом снимков кирилловских рукописей румынского происхождения» Е. Калужняцкого и А. Соболевского, Пг., 1916, арк. 115. Оригінал не розшуканий. Текст друкується за фотокопією 30 см × 22 см, що зберігається у Відділі рукописів Бібліотеки АН СРСР у Ленінграді (Зібрання відтворень, № 229). Текст зберігся добре, лінії зламу майже не помітні. Нижній край грамоти лишився поза знімком. Дата (1456 р.) написана на звороті фотографії чорним олівцем.

Грамота написана вугластим півустановом. Літери б, и, л, м, н, п, т, х, ц, ч, а, ш пишуться прямими лініями, що сходяться під прямим або під гострим кутом. Літера є має два накреслення: вона буває широкою і вузькою; обидва графічні варіанти є вживаються паралельно. Літери у і ч пишуться як іжиці: у має форму іжиці з петлею вниз, ч — форму іжиці без петлі. Літери ъ і ь чітко розрізняються на письмі: ъ має довгий, загнутий вліво і вниз хвостик, ь пишеться в рядку у вигляді трикутника з гострим кутом угорі. Таке ж написання має здебільшого літера о, тому ь і о важко розрізняти. Вживання ь і ъ довільне.

Мы петръ воево(да) бжїєю м̄л(с)тїю г̄(сд)р̄ъ земли мо(л)да(в)скои. с паны радою нашею мо(л)да(в)скои. а и [1] с наши(м) митрополито(м). ки(р)вешкисто(м). и съ вса(м)и паны. ѡ(т) велика. даже [2] и до мала. радили есмы. и много подумали ме(ж) собою ѡ утисненїе. и погibe[3]ль земли нашеи. що ж съ уси(х) сторо(н) имае(м). а наibu(л)ше. ѡ(т) турко(в). иже набрали. и бе[4]ру(т) по ку(л)косъ разо(в). и просл(т) у на(с) даны. двѣ тысѣчи. угорскы(х) зла(т). ино мы не ду(ж) [5] быхо(м) дати єи. а боронитисѣ на(м) ника(к). зану(ж) помо(ч). и по(д)поры жаднои не имае(м). [6] ниѡ(т)колѣ ка(к) пре(д)ци наши имѣли. а не да(в)ши и(м). сами собѣ возму(т) ка(к) и доту(л) бра(ли). [7] жоны. и дѣти братеи наши(х). того дилѣ ра(д)ли [1] есмы уси посполу. по(д)нѣти [8] собѣ неволю ка(к) мочї име(м). и похилити соби голову тому поганству. на(и)[9]ти. и дати имь на що мочї име(м) и(х) упросити доку(л) ачеи сѣ бѣ смилуе(т) [10] абыхо(м) ти(ж) могли ѡ(т) ба помо(ч) имѣти. и стороны свои наити ка(к) и наши пре(д)ци имѣл(и) [11] прото(ж) ура(д)вши [1] то уси по(с)полу. просили есмы нашего болѣрина. пана михаил[12]ла лѡ(г)вета. абы поше(л). до турко(в). по(д)нѣти нашу тѣготу. узѣвши ба на по[13]мо(ч). и учинити на(м) мирь. ка(к) бы наша зе(м)лѣ не гибла дале. мочї имет ли ниже. [14] що та(к) и добро. а пак

ли не мочі имє(т) с то(г) спросити. а вынѣти. тогда дати [15] и тоты двѣ ти-
сѣчи. зла(т) угорскы(х). абы на(м) у покои бы(л). абы зе(м)лѣ наша дале
[16] не гыбла. и слюбили есмы. и слюбуе(м). с си(м) наши(м) ли(с)мь [1].
пану михайлу лѡ(г)[17]ѳету. абыхо(м) не спустили жа(д)наа слова на него
николи. аны бы па(к) могль [18] никто на него речи. аже ѡ(н) тои даны.
учины(л). зану(ж) мы его уси посполу по[19]слали. и тоту да(н) дати по
нашен неволи. и на то. ли(ст) на(ш) дали есмы. пану [20] михайлу лѡ(г)ѳе-
ту. исъ усими нашими паны. и радою м(л)да(в)скою. по(д) на[21]шу печат(т).
и по(д) печати уси(х) боарь наши(х). абы ѡ(н) съ уси(м) ср(д)цеь наше(г)
упокоа [22] длѣ ходи(л). а панове наши по имену. а найпервы. митропо-
лита наше(г) ки(р) [23] ѳеоктиста. а пана братула. пана думы браевича.
пана лазора. пана [24] станчула. пана маноила. па(н) ива(н) ба(л)ча(н).
па(н) ѡана пынтече. па(н) козма ша(н)[25]дрови(ч). па(н) хо(д)ко щиборь
дворникъ. пань петръ прѣкала(б). па(н) петръ лѡ(г)ѳеть. [26] пань хо(д)ко
кречеви(ч). пань монка. и бра(т) его па(н) тоадерь. па(н) гол(н). пань косте
[27] ѡрышь. па(н) косте данови(ч). па(н) шендрика толочко. пань лаза
пити(к) [28] пань андрушко. пань ионь бучу(м). па(н) ми(к)ра(л) дворни(к).
па(н) тоадерь ду(л)[29]чеви(ч). пань миху(л) старости(ч). па(н) сина хо-
ти(н)скыи. па(н) бо(л)босѣ постє(л)ни(к) [30] па(н) рома(н) худи(ч). па(н)
ацко худи(ч). па(н) ива(ш)ко хри(н)кови(ч). па(н) илѣ вистиа(р)ни(к)
[31] па(н) васко леви(ч). пань хри(н)ко леви(ч). па(н) да(н)чу(л) кнѣжни(ч).
па(н) на(г) кы(м)па(н). па(н) [32] ива(ш)ко устекли. па(н) драгосла(в).
па(н) негой. и бра(т) его па(н) брату(л). па(н) Єре[33]миа. па(н) порка.
па(н) єзера(н) коми(с). па(н) миху(л) сто(л)ни(к). па(н) гангу(р) спатарь.
[34] па(н) негриль дворни(к). па(н) дракоше чашни(к). па(н) занкъ. па(н)
дума мика(ч). па(н) [35] дума га(л)би(н). па(н) косте цоли(ч). па(н) петръ
срѣбеску(л). па(н) мику(л) спатарь. [36] и па(н) журжъ лѣнцѣ. и наши пи-
сари. пань тоаде(р) прода(н).и па(н) добру(л) [37] и па(н) крѣстѣ и па(н)
ву(л)па(ш). и па(н) соломонь. и иныу[...] стецко писа[38] у [...] лѣ(т) [39]

№ 54

Стефан воевода підтверджує право Молдовицького монастиря на володіння циганами Хирманом, Беру, Баду і Команом з їх дітьми та з усім родом і племенем, а також звільняє монастирське село Борхінеці від податків на користь господаря

31 серпня 1458 року, Дольний Торг

Грамота із значними скороченнями і помилками була опублікована В. Уляницьким («Матеріали...», № 84, стор. 95). За кордоном вийшла у збірці І. Богдана «Documentele lui Ștefan cel Mare», т. I, Бухарест, 1913, стор. 16—17. Даний текст друкується за

оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Ле-
ніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 9). Документ написаний на товстому
пергаментному аркуші розміром 30,5 см × 20 см. Грамота була згорнута, і на ній утво-
рилися дві вертикальні і дві горизонтальні лінії зламу. У місцях перетину вертикальних
ліній з горизонтальними утворилися невеликі дірочки, які, однак, не пошкодили текст.
У місці перетину правої вертикальної лінії зламу з нижньою горизонтальною утворилася
дірка завдовжки 4,5 см. Проте вона знаходиться нижче тексту. Пергамент увесь пожовтів.
Дві великі світло-коричневі плями одна під одною утворилися зліва на тексті. Трохи
менші коричневі плями наявні також у місцях перетину верхньої горизонтальної лінії
зламу з вертикальними. Внизу по центру грамоти у вигляді прямокутника (4 см × 2,5 см)
зроблено чотири дірочки для кріплення печатей.

Верхня права дірочка прийшлася на підпис писаря Ардановича, в результаті чого пів-
тори букви з його прізвища (о і верхня половина в) випали. Посередні прямокутника
зроблено ще дві дірочки; за нижню привішена на голубому шовковому шнурку кругла
печать із червоного воску у восковому муляжі. Печать добре збереглася. В центрі її зобра-
жено господарський герб, навколо якого зроблено напис півуставним письмом: «† печать
стефана воеводи».

На зворотному боці аркуша є кілька написів, зроблених чорним чорнилом і чорною
тушшю. Серед них напис півуставним письмом: «бо(р)хинеш куцрча(н)»; напис: «Пецитане.
шипе слобосіа Бортинѣши — ꙗщꙋ авꙋ(с) -ла ех Fasc 64 1/2 W°3°» (тут усі літери до слова
ех стилізовані під півуставне письмо); інвентарні номери, дата написання документа:
«1458» та ін.

Текст займає майже весь аркуш і зберігся добре. Чорнило трохи вилягло, але не
втратило чорного кольору. Написана грамота недбало. Письмо можна визначити як пів-
устав, оскільки всі букви пишуться окремо, за винятком поєднання літер т і р, що утво-
рюють лігатуру. Проте письму бракує строгої симетричності і сумірності літер — харак-
терних рис класичного півустава.

Літера у частіше пишеться у формі v (іжіці), рідше — у формі іжіці з петлею вни-
зу; літера ѣ має одне написання: вертикальна лінія з невеличкою петлею (справа внизу)
перекреслюється вгорі горизонтальною лінією з лівим загнутим кінцем; літера к пишеться
у вигляді двох паралельних вертикальних ліній, причому ліва лінія іноді має вигляд
дужки, що відкривається; літера х нагадує сучасне друковане х; літера ж пишеться так,
як і х, тільки перекреслюється по центру вертикальною лінією.

Виносними найчастіше бувають літери м, т, ж, и (у формі покладеного н), д.

Млстїю бжію. мы стефанъ. воевода господарь земли м(л)давской. зна-
менито чини(м). ис сѣ(м) наши(м) листо(м) [1] всеъм кто на(н) оузри(т) или
его оуслыши(т) еже блгопроизволи г(с)во ми бгы(м) произволенїе(м) и
чъстимъ [2] промысло(м) и стлѣши(м) ср(д)це(м) и оусею радою и потвѣдили
[1] и дали. е(с)ми стои црвки [1]. и ѡ(т) стого [3] монастирѣ ѡ(т) мо(л)давици

иде(ж) е(с) хра(м) прѣстои Блговѣщенію. како да соу(т) и ѿ(т) г(с)ва ми к тои [4] стои цркви тоти цигани. на имѣ хрѣма(н) и бера (и) баду. и команѣ и съ оусими челѣ(д)ми и(х) и дѣ[5]тми и(х) и оуси(м) родо(м) и племене(м) и(х) и оунуци и(х) да соу(т) къ тои стои цркви. оури(к) всѣ(м) прихода(м). [6] а тако(ж) дали есми слобозию селу манастир(с)кому на имѣ борхинещи. како да не ходѣтъ [7] оу ту(м) сели ни глобици [1] ѿ(т) свѣчѣ. и ни (и)лишари. ни по(д)во(д) не даю(т) ни по саду ни на млино(х) на[8]ши(х) да не робѣтъ ни вино да не возѣтъ. и десѣтину ѿ(т) бчо(л) и ѿ(т) свини да не даю(т) ни сли(д) зло[9]дидиски(х) да не гонѣтъ оу село то(м) хотару и не примуть. и на горо(д) ѿ(т) свѣчѣ не робѣтъ ѿ(т) то(г) [10] село. а на воиско то кто да иду(т) тоти люди коли прилучитсѣ самому г(с)ва ми ити [11] на вои(с)ко тогди и тоты люди да иду(т) на воску [1]. а ино гди николи. але(ж) то(т) прихо(д) к оуси слу[12]жбѣ. ѿ(т) то(г) село то оуси да прислухае(т) къ стои цркви ѿ(т) м(л)давци [1]. а тако(ж) ѿ(т) г(с)ва ми дали [13] есми стому монастиру ѿ(т) м(л)дав(и)цу. да оучинѣтъ ставы стои цкви на красно(м) по[14]више и(х) став да е(с) стои цркви оури(к) на вѣки. всѣ(м) прихода(м). непорушено николи [15] на вѣки а на то е(с) вѣра г(с)ва ми и вѣра оуси(х) боарѣ г(с)ва ми велики(х) и малы(х). а на булшеи [16] крпо(с) велѣли есми нашему. вѣрному пану добру(л) логовету привѣсити нашу печат(т) [17] к сему ли(с)ту нашему. пи(с) петрѣ ардан[о]ви(ч) оу долне(м) тргу в лѣ(т) ≠ счѣс. ау(г) ла [18].

№ 55

Воевода Стефан (Великий) підтверджує привілеї львівським купцям на вільну торгівлю, одержані від його дядька воеводи Стефана, і встановлює мито на кожен з видів товару

3 липня 1460 року, Сучава

Грамота публікувалася із значними скороченнями у зібранні «Akta grodzkie i ziemskie», т. VII, стор. 237—239. Текст грамоти транслітерований, характерні риси графіки і орфографії в основному збережені. Проте такі особливості оригіналу, як наявність виносних літер і писарська інтерпункція, до уваги не взяті; великі літери у цій публікації вжито відповідно до вимог сучасної польської орфографії. В опублікованому тексті наявні також окремі помилки, напр. *заморскіи* зам. *заморскыи*, *грецькы* зам. *грецкы*,

Львова зам. (Л)вова та ін. Грамота опублікована також у збірці І. Богдана (т. II, стор. 272—276).

Даний текст публікується за оригіналом, який зберігається у ЦДДА в м. Львові (ф. 131, оп. 1, спр. 111). Грамота написана на пергаментному аркуші розміром 46 см × 70 см. Аркуш складений, на ньому утворилося шість горизонтальних і три вертикальні лінії зламу. Вздовж ліній зламу на світло видно темно-бурі смуги. В центрі аркуша є кілька невеликих жовтавих плям. Нижній край грамоти загнутий вперед по лінії зламу і прикріплений до аркуша червоним шовковим шнурком, на якому була привішена печат. Зараз від печаті лишилися тільки уламки воскової кустодії, які свідчать про її великий розмір. Угорі по центру аркуша стоїть штамп Архіву стародавніх актів м. Львова з колишнім міським гербом.

На звороті аркуша є ряд написів, зроблених чорнилом у різні часи, зокрема інвентарні номери, напис латинською мовою, в якому вказано, кому належить грамота і коли вона була написана (Anno mundi 6968. xti 1460).

Грамота написана дрібним півуставом з деякими елементами скоропису. В ній наявні виносні літери. Зокрема, виносяться над рядок літери **б, в, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ч, ш**, а також у кінці слова **у**. Виносні літери здебільшого зберігають півуставне накреслення, але виносні **т і м** можуть бути скорописними.

Над літерою **ы**, як правило, стоять дві короткі паралельні риски; над буквами **и, оу, ѿ, а** в деяких випадках наявна одна крапка. Буква **ъ** має довгу мачту з загнутим ліворуч верхнім кінцем. Буква **ь** не зустрічається. До букви **ъ** подібна **ѣ**; вона має довгу мачту, до якої приєднується зліва угорі довгий, загнутий униз хвостик; цей хвостик приєднується до мачти трошки нижче її верхнього краю, інколи він може при цьому перехрещуватись із мачтою. Літери **ж, ф, а** мають довгу вертикальну лінію, що виходить за межі рядка угору і вниз. Вертикальна лінія букв **р, у** опускається нижче рядка. Літера **н** послідовно пишеться у формі латинського **N**. Верхній елемент букви **в** пишеться в рядку, нижній — під рядком.

Перед голосними, а інколи й у кінці слова перед наступним словом, що починається на приголосну, пишеться **ї**; **у** може писатися у формі великої літери **V** (іжиці); **е** на початку слова (рідше в кінці) пишеться у формі великого півкола з хвилястим язичком, при цьому в крайніх вертикальних точках півкола і посередині язичка іноді поставлені крапки; частіше **е** пишеться у формі вертикальної палички з дуже коротким хвостиком (майже крапкою).

Грамота написана чорним чорнилом, яке лише частково зберегло свій природний колір; здебільшого воно виляняло і стало бурим.

Верхню частину заголовної літери **м** намальовано у вигляді людського обличчя.

Мл(с)тію бжією мы Стефанъ воево(д)а г(с)п(д)ръ земли мо(л)давскои чини(м) знаменито ис ты(м)то наши(м) листо(м) вьсѣ(м) кто на то(т) ли(ст) оузри(т) алибо его чтоучи его[!] оуслыши(т) где же того кому буде(т) потреби(з)на. ѿже пришли пере(д) на(с) наши прїѣтелеве боу(р)гаре ливовскии. и принесли привиліе великое. що имаю(т) ѿ(т) оуика нашего покои-

ника Стефана воеводи и ω(т) оуси(х) [1] наши(х) пре(д)ковъ. и просили на(с) абыхо(м) имъ. мыта поле(х)чили такоже и(м) стои(т). оу то(м) старо(м) привилїи. ино мы дорадившиа ис нашими паны и радою и лишили есмы и(х) на то(м) правѣ и потвердили есмо и(м) того права. ка(к) маю(т) ходити. по нашеи земли и(х) коупци слобо(д)но и доброво(л)но. и которы(м) ωбычаемъ имаю(т) мыта платити. ω(т) своего товара. [2] поче(н)ши где есть головное мыто на складѣ. у сочавѣ ω(т) соу(к)на ω(т) гривноу три гроши. а ω(т) кра(м)ны(х) рѣчей що соу(т) розмайти рѣчи поченши полотно литовское и кросе(н)ское и моу(д)рое. и ω(т) бархату и ω(т) початого соу(к)на и ω(т) ногавици. и ω(т) хар(с)а и ω(т) ножи и ω(т) коси и ω(т) серпи циновии р(ч) миси конвици поаси покочини цивки шафран [3] шапки плужнаа железа. корди мечи и ω(т) иншими рѣчи дро(б)ны(х) що (ж) ко крамоу слоухаю(т) а ω(т) того ω(т) оусего чтобы платили оу серети мыто. ω(т) гривноу три гроши а коли имоу(т) коупити татарскыи товаръ или заморскыи оу сочавѣ. или шо(л)коу и перещь. и ка(м)хи или тебенки или темнанъ или грецкыи кфа(с) или инби(р) или перещь. [4] а они абы платили ω(т) гривноу три гроши мыто. а коли имоу(т) коупити татарскыи това(р) оу ины(х) тръго(х) наши(х) а они имоу(т) тамъ давати где коупа(т) ⁸² ω(т) гривны два гроши. а на голо(в)но(м) мытѣ оу сочавѣ ω(т) гривны три гроши. та абы (т)оваръ сми(л) продати комоу любит(т). а кто иде(т) до (л)вова на голо(в)но(м) мытѣ оу сочавѣ ω(т) скотыны \bar{a} гро(ш) ω(т) деса(т) [5] свини \bar{a} гро(ш) а ω(т) деса(т) овьць ещче ωди(н) гро(ш) а ω(т) конѣ или ω(т) кобылоу по шести хрощи а ω(т) сто билиць ωди(н) гро(ш). ω(т) сто лисици $\bar{1}$ гро(ш) ω(т) сто ωвчи(н) сора(н)ны(х) четири гроши. ω(т) сто кожи агнѣчїи два гроши. ω(т) сто ко(ж) скоты(х) $\bar{e}\bar{1}$ гроши то мы(т)о] сочавское. А кто идеть до татарской стороны ω(т) дванадеса(т) кантари [6] що сѣ важи(т) оу сочавѣ. ωди(н) роубли серебра оу таско(м) тръгоу \bar{l} гроши а оу лапушно(м) \bar{l} гроши. а оу било(м) городѣ по(л)рубли серебра. а кто не идеть до белогоро(д)а ω(н) абы да(л) оу лапушноу мыто былогоро(д)ское. ко(л)ко има(л) давати оу было(м) городѣ. а оу тигини да платѣ(т) ка(к) же исперва платили мыто ты(м) же ωбычае(м) [7] и теперь имають платити. а на сторожоу ω(т) воза по $\bar{v}\bar{1}$ гроши. а кто име(т) погнати ско(т) до татаръ на головно(м) мытѣ оу сочавѣ ω(т) каждой скотини мыто сочавское по четири гроши. оу тасох \bar{v} гроши оу лапоушно(м) \bar{v} гроши ω(т) сто ωвецъ оу сочавѣ ше(ст)деса(т) гроши оу тасе(х) \bar{l} гроши оу лапоу(ш)ноу \bar{l} гроши. [8] а постави соу(к)на имають и(х) продати на складѣ оу сочавѣ. а [оу] ины(х) торго(х) наши(х) не имаю(т) волѣ продати и(х). а и(с) тими пинѣзми. волно имъ торговати. по оуси(м) наши(х) торго(м) що имъ любо боуде(т) а до оугоръ и до басара(б) и до келию и до тоурко(в) волно имъ вывести соукна. а кто повезеть соу(к)но до

⁸² В «Akta grodzkie i ziemskie» після цього слова помилково пропущено десять слів

басара(б) дати име(т) на голо(в)[9]но(м) мытѣ оу сочавѣ ω(т) гривноу. три гроши а оу романова тръгоу и оу баковѣ и оу ажу́да и оу поу(т)нои и оу ва(с)лоуи и оу берладѣ и оу текоучи ω(т) воза в̄ злати а що привезоу(т) ω(т) басара(б) или ω(т) тоурко(х) или перець или баво(л)ноу. или боу(д) що оу баковѣ и романовѣ тръгѣ и оу ты(х) крайшны(х) тръго(в) ω(т) воза по в̄ златы [10] турскы(х) а на головно(м) мытѣ оу сочавѣ ω(т) в̄ кантари що имоутса. важити. а роу(б)ли серебра. а кто иметъ повезти [с]лоукно до быстрици. и до оугоръ оу сочавѣ ω(т) гривны три гроши. оу бани ω(т) гривны по(л)фтора гро(ш) а оу мо(л)давици ты(ж) полфтора гро(ш) ω(т) гривны. а коли са̄ вороти(т) и(с) оугоръ оу мо(л)давици [11] ω(т) каждого терха по в̄ гроши. а оу бани ти(ж) ω(т) каждого терха по в̄ гроши. а кто иметъ пове(з)ти соу(к)на до брашева. а оу головно(м) мытѣ оу сочавѣ ω(т) гривны по три гроши. оу романова тръгоу и оу баковѣ и оу тотроуши ω(т) воза по в̄ златы а коли имоу(т) воротити ω(т) ка(ж)дного терха оу тотруши [12] по в̄ гроши оу баковѣ в̄ гроши. ω(т) терху. а кони що соу(т) по трі гривни. слобо(д)но имѣ. и оугорскыи кони слобо(д)но и(м) хотѣ за р̄ злати а оу которо(м) торгоу имоутѣ и(х) коупити. ω(т) каждого конѣ по четири гроши. а оу сочавѣ по ше(ст) гроши. ω(т) ка(ж)дного конѣ а оу серети ω(т) конѣ по в̄ гро(ш). а оу черневце(х) в̄ гро(ш) ω(т) конѣ а кто [13] кони или кобыли до каменцѣ. що было емоу дати оу серетѣ то име(т) даті оу дорогоунѣ а що было ему дати оу черновци то име(т) дати оу хотини. тако(ж) е(ст) мыто ω(т) кобы(л) тако и ω(т) кони. а кто име(т) коупити. ско(т) или бараны или оу бако(в) или оу романова тргоу или оу нѣмца или оу бани алибо оу иных(х) тръго(х) бу(д). [14] где у нашеи земли. ненадобѣ нигде мыта давати. липше где купи(т) и взме(т) печат(т) ω(т) мы(т)ника. и оу которо(м) тръгоу име(т) коупити. та(м) име(т) давати ω(т) скота. а̄ гро(ш) ω(т) десѣ(т) овещ̄ а̄ гро(ш) ω(т) десѣ(т) свыни а̄ гро(ш) ω(т) сто кожи скотїи(х) і̄ гроши ω(т) сто кожи агнѣчи(х) а̄ гро(ш) ω(т) сто кожи соранны(х) в̄ гроши. та идоутѣ. [15] на головное мыто на сучаву а того мыто татарское що было оустановлено. оу было(м) городѣ а мы того мыто ливовчано(м) ω(т)пустили абы не давали. ни пиназа. хотѣ ω(т) тисѣча ко(п) хотѣ боу(д) та(м) татарскыи цреви(ч) [?] хотѣ не бу(д). а оу сере(т)ско(м) тръгу ω(т) кра(м)ны(х). абы са̄ платило ω(т) гривны по три гроши. тако [16] и выше пише(м). а кто коли иде(т) ис нашеи земли чере(с) сочаву на сере(т) та ко(л)ко мыта давали оу сочавѣ того половина. мають дати оу серети ω(т) оусего и ω(т) ко(ж) и ω(т) во(л)ны и ω(т) овчи(н). то е(ст) мыто сере(т)ское а оу черновци ω(т) фоурма(н)ского воза мыто четири гроши а ω(т) орме(н)ского воза. ше(с)тъ гроши. ω(т) скотины а̄ гро(ш) ω(т) і̄ [17] свыны а̄ гро(ш) ω(т) десѣ(т) овци а̄ гро(ш) а ω(т) кони алибо ω(т) кобылы по в̄ гроши. а на перевозки ω(т) воза или ω(т) немецкы(х) или орме(н)скы(х). по четири гроши але коли имоу(т) возыты порома(м) а коли буде(т) ле(д). илї имоу(т) ходити оу бро(д). тогда

перевоза ни гроша да не дадоу(т) то є(ст) мыто черновское а оу черновце(х) возы не трасти.[18] але коупецъ абы да(л) свое право. аже не имае(т) заповѣданї товаръ на своемъ возы. коуници серебро воскъ алибо кони добры земскии. а има(т) сѧ поставити цина соу(к)ни оу соучавѣ. како во (л)вовѣ. а ливовчане що имоу(т) ходити до браила или до келеи. по рибоу на краины(х) мита оу баковѣ или оу берла(д) имаю(т) давати [19] мыто ω(т) гривны по(л)тора гроша. а ω(т) воза рибоу не заимати. а та(м) възме(т) печат(т) та прииде(т) слобо(д)но до сочавы. та да(ст) головное мыто оу сучавѣ ω(т) гривноу по 7 гроши а ω(т) воза риби не брати. а на серети имоу(т) давати ω(т) гривны по по(л)тора гроша. а рыбы ω(т) воза не брати. а оу черновци мыто ω(т) воза [20] како є(ст) оустановлено а рибоу не брати. а коли привезоу(т) ливовчане соу(к)на алибо боу(д) какы товаръ а оу ны(х) никто гвалто(м) бе(з) пинѣзеи ни ωди(н) локо(т) не моглъ оузѣти ни мы(т)ни(к) ани боари(н) ав[?] ани ми сами. але коли боудеть намъ надобы или соу(к)но или инаа торговлѣ. или много или мало а мы алибо наши мы(т)[21]ници. абы торговали и запла(т) оудилавши и надобное оузати. а ливовчане що имоу(т) сами приносити. сере(б)ро женое. ω(т) оуго(р) ω(т) того серебра буде(т) ли на(м) надобы. а мы абыхо(м) оу ни(х) коупили готовими пинѣзми а що ωстане(т) то имъ слобо(д)но вывезти ис земли а моунтѣнскыи воскъ и оуго[22]рскыи. имъ слобо(д)но ис земли вывести а мыто. а мыто[!] оу баковѣ алибо оу берладѣ алибо оу бани ωди(н) гро(ш) а оу счавѣ ω(т) камень 7 гро(ш) а оу серетѣ ти(ж) 7 гро(ш). а оугорскыи коуници слобо(д)но имъ вивозыти а мыто имоу(т) платити. на краине(м) мыты оу бани алибо оу баковѣ ω(т) гривны по(л)[23]тора гроша а счавское мыто 7 гроши ω(т) гривноу. а оу серети полтора гроша. а ω(т) ты(х) куници бу(д)ли на(м) надобы. а мы коупи(м) за готовы(х) пинѣзы а ωстано(к) слобо(д)но имъ вывез(т)и. а ещче есми дали ливовчано(м) абы держали собы[!] ωди(н) до(м) торговскыи(м) ωбычаемъ оу су[24]чавѣ. але оу то(м) домоу абы корчмоу не держали. ани латкы ани бровара. а па(к) ли бы хоти(л)[и] держати. то ты рѣчи то(т) що име(т) жити. оу то(м) домоу. а ω(н) абы тѣгноу(л) ис листомъ. ω оуси(х) рѣче(х). а то есми оучинили коупце(м) ливовчано(м) господарѧ нашего королѣ по(л)ско(г) [25] роускои. оусеи земли. и по(д)лолскои. а то мы што есмо ва(м) писали слобуемъ и(м) вѣчно здержати. и попо(л)нити бе(з) лѣсти. и бе(з) хытлости. на вѣки мы и наши намѣсныкы николи непороушено. при нашей чтї и прї нашей вѣрѣ по(д)лоу(г) хрї(с)тїанского [26] права. а на то свѣдкове на(ш) ми(т)рополи(т) и рада кролевскаа. па(н) халецкыи и па(н) буговскыи що оу то(м) часоу были оу на(с). и оу посо(л)ствѣ ω(т) нашего пана ω(т) кролѣ. и наши панове рада мо(л)давскаа. па(н) доума браеви(ч) па(н) ста(н)чю(л) па(н) вла[27]икоу(л) па(н) гона(н) дворни(к) па(н) хотко щиборѣ па(н) косте данови(ч) па(н) томѣ ки(н)де па(н) ми(к)кра(л) па(н) петрѣ пони(ч) па(н) албѣ па(н) лазѧ. па(н) isaia немецкыи па(н) стецко дѣмькоу(ш) па(н) ко(з)мица па(н)

боу(х)тѣ па(н) фетиω(н) па(н) саки(ш) спатаръ па(н) юга выстиарник па(н) краспи(ш) посте(л)ни(к) па(н) тадо(р) ча(ш)[28]ни(к) панъ збиарѣ сто(л)ни(к) па(н) иω(н) коми(с) и па(к) панове бѣгаре [!] и ра(д)ци ливовскыи що тымы часы оу на(с) были. и с нами тѣтоу рѣчь. е(д)нали. на имѣ па(н) климе(н)тѣ па(н) миха(л) па(н) петръ и па(н) нимантъми(с) писарь. а на бо(л)шеє потверженіє тому въсему выше писанному велѣ[29]ли есми. нашему вѣрномуу пану доброулови логофетоу писати и печат(т) нашуо привѣсити к семоу листоу нашему оу соучавѣ.

писа шефу(л) в лѣ(т) ≠ $\overline{сц}$ и. $\overline{м(с)}$ ца ю(л) г̄. [30]

№ 56

Стефан воевода затверджує акт купівлі пані Мартою, дружиною Михула Андроника, села Унгула у пана Братула, Прочельникового сина

20 серпня 1462 року, Сучава

Грамота опублікована у збірці І. Богдана (т. 1, стор. 51—53). Цей текст друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедрина в Ленінграді (ОЛДПЕ, № 456). Документ написаний на товстому пергаментному аркуші розміром 27,5 см × 34 см. Він був згорнутий, і на ньому утворилися дві вертикальні і чотири горизонтальні лінії зламу. На верхній горизонтальній лінії зламу у місцях її перетину з вертикальними лініями зламу і в проміжку між ними утворився ряд невеликих дірочок (між 6-м і 7-м рядками згори). Більші дірки (до 1 см завдовжки) утворилися в місцях перетину другої згори горизонтальної лінії зламу з вертикальними лініями. Ці дірки пошкодили 5-й низу рядок.

Пергамент пом'ятий і пожовклий. Від середини верхнього краю до другої згори горизонтальної лінії зламу іде велика коричнева смуга. Світло-коричнева смуга до 5 см завширшки проходить також вздовж другої згори горизонтальної лінії зламу.

Чорне чорнило вплиняло і стало світло-коричневим. Обриси букв не скрізь збереглися, текст читається важко. справа він зберігся краще, зліва — гірше. Пошкодження є на місці коричневих смуг і по лініях зламів.

Нижній край грамоти загнутий, і на ньому зроблено два ряди дірочок (верхній ряд — вісім, нижній — сім). Сантиметром вище є ще одна дірочка, над серединою верхнього ряду. За чотири центральних дірочки на червоному шовковому шнурку прикріплена червона господарська печать. Вона збереглася не повністю: в центрі у колі з діаметром 1,5 см видно господарський герб; навколо зроблено напис, з якого можна прочитати: «печ... воеводь». Зліва за п'ять дірочок кріпиться на голубому шовковому шнурку боярська печать, яка має зараз чорний колір; напис на ній не зберігся.

На зворотному боці аркуша приклеєний ярлик з Інвентарним номером (№ 9262 F CCCCLVI) і є ряд написів, зокрема кілька напівстертих рядків, з яких можна дізнатися про дату грамоти: «6970: а(в) 20».

Документ написаний чітким округлим півустановом. Розмір букв середній.

Мл(с)тію бжію мы стефа(н) воево(д)а. г(д)ръ земли мо(л)давскои. знаменито чини(м) ис сѣ(м) листомъ нашимъ въ[1]сѣ(м) кто нанъ оузри(т). или его чтоучи оуслыши(т). оже пріиде прѣ(д) нами и пре(д) нашими оусими мо(л)давски[2]ми боаре. великими и малими. на(ш) вѣрныи па(н) братоу(л). проче(л)нико(в) снѣ. по свою доброю воли. ники(м) поноуже(н) [3] ани силова(н). и прода(л) свою правою штинною. ш(т) своего праваго оурика. е(д)но село [на] имѣ оунгоу(л). где б[ил] жоуде доу[4]мичка. пониже флѣфое на жежію. и двѣ шзера що соутъ меже проутомъ и меже жежію. и полѣны оуси ко(л)[5]ко слоухали здавна того села. та продалъ тоє село марти пани пана михаила андроника. за. рѣ. зла(т) та[6]тарскы(х). и оуоставши марта паны пана михаила андроника. та заплатила [у]си тоти више писан[7]ныи пѣнѣси: рѣ. зла(т). татарскы(х). оу роуки пана братоула прочелникова сна. прѣ(д) нами и прѣ(д) на[8]шими боаре. ино мы видѣвше доброю волю и то(к)межъ. и по(л)ною заплатоу а мита ко(ж)деи ш(т) на(с) есми да[9]ли и потврѣдили. марти пани пана михоула андроника тоє прѣ(д)ре(ч)[но]є село на имѣ оунгоу(л) где би(л) жоуде [10] доуми(ч)ка. на жежію ни(ж)[е] флѣфое. и двѣ шзера що соу(т) меже проуто(м). и ме(ж)[е] жежію. и полѣни оуси ко(л)ко слоу[11]хали здавна то(г) села. тоє вѣ(с)е да боуде(т) еи. и ш(т) на(с) оури(к) сѣ въсѣмъ доходо(м) еи и дѣте(м) еи и братіа(м) еи и оуноучато(м) [12] и прѣоуноучато(м) и прѣшоурѣто(м) и въсемоу родоу еи. кто сѣ избере(т) набли(ж) непо[ру]шено николи на вѣкы. а хотя(р) то[13]моу селоу. и шзера(м) и полѣна(м) тѣ(м) ш(т) оуси(х) сторо(н) да е(с) по старомоу и(х) хотарю ко[...] из вѣка шживали. а на то е(с) ве[14]лика марторіа самѣ г(д)ва ми стефа(н) воево(д)а. и наши боаре. би(л) па(н) доума браевичъ. и па(н) манойло. и па(н) [15] ста(н)чоу(л). па(н) влайкоу(л). па(н) [...] дворни(к) па(н) косте [...]нович па(н) [...] па(н) алгбоу. па(н) лазѣ [16] пити(к). па(н) хо(д)ко па(н) [...](л) па(н) исаиа немецкіи. па(н) стецко. па(н) петр [...] па(н) саки(ш) спатарѣ [17] па(н) юга вистіарни(к). па(н) [...] постелни(к). па(н) негои [...] па(н) боуорѣ [...] и и[18]ніи досить ш(т) наши(х) бо[гар] мо(л)давски(х). велики(х) и мали(х). а на бо(л)шею крепость. томоу въсемоу вы[19]ше писаномоу велѣли есми нашемоу вѣрномуу паноу добрулоу логофетоу писати. и нашоу [20] печать. и печать боарѣ наши(х). привѣсити къ семоу листоу нашемоу пи(с). стецко. оу соучавѣ [21] в лѣ(т) ≠що [а]у(г) к [22].

*Стефан воевода дарує бояринові Никорі Сробескулу села
на р. Ребричі*

8 жовтня 1462 року, Суча

Грамота була опублікована у збірці І. Богдана (т. 1, стор. 64—65). Цей текст друкується за зменшеною в 1,8 раза фотокопією, що зберігається у Відділі рукописів Бібліотеки АН СРСР в Ленінграді (Зібрання відтворень, № 231).

Грамота написана півуставним письмом. Вздовж і впоперек грамоти тягнуться темні смуги — сліди ліній зламу. У місцях перетину горизонтальних ліній зламів з вертикальними утворилися невеликі дірки, що пошкодили текст. Найбільше пошкоджені 4-й рядок згори, а також 4-й і 3-й рядки знизу. Під текстом зроблено кілька дірочок, на яких кріпиться висяча господарська печать. Вона збереглася погано, виразно видно лише господарський герб у центрі.

Мл(с)тїю бжією мы стефа(н) воево(д)а г(с)дар земли мо(л)давскои знаменито чины(м) ис сѣ(м) листо(м) нашы(м). вса(м) кто на(н) узри(т) или е(г)ло] услышы(т) чтучи. оже то(т) и(с)тинны. на(ш) вѣрны [бо]нари(н). па(н) никорѣ сръбеску(л) служи(л) нам право. и [1] вирѣно. тѣмъ мы видѣвшы. его правую. и вирную. службу д[о] на(с) жаловали есмы его. оособною нашею мл(с)тїю. дали и потверѣдили есмы ем(у). у на[шеи] земли. у мо(л)давскои. села е(г)ло] права. ѡ(т)ни[2]на. на имѣ села(м). на ребричѣ. где би(л) дверь. думи чоръного. и повише где били. грекове. чоръного думи. и повише. дрѣжещи и борисеши на [...]щи. и мунчеи. где би(л) горо(д). думи чоръно[3]го. и где [...] философъ на ребричи. що купи(л) [...]кы до[н]кы по(п)шины. и ѡ(т) сили моншова ѡ(т) данчила. и ѡ(т) мар[...]ка. за 5̄ злат [...] тое усе выше писа(н)наа. да е(ст) ему ѡ(т) на(с) [4] оури(к) съ усы(м). доходо(м) ем(у). и дете(м). его. и братїа(м) его и унучатомъ е(г)ло]. и праунчатомъ е(г)ло]. и прашурѣтомъ е(г)ло]. и усему роду е(г)ло] ему буде(т) наиблизныи. непопушанно ни[5]коли же на вѣкы. а хотарѣ тѣмъ села(м). да е(ст) по старому х[о]тарю куда из века ѡживали а на то е(ст) вѣра наше(г)ло] г(д)ва выше писаннаго стефана воеводы. вѣра боярѣ нашы(х) вѣра пана думи бра[6]евича. вѣра пана маноила. вѣра пана станчюла. вѣра пана вла(и)кула. вѣра пана гоана дворнїка. вѣра пана кости дановича. вѣра пана т[о]ма ги(н)де вѣра пана петра понїча вѣра [7] пана алба. вѣра пана лази. вѣра пана хо(д)ка крещевича. вѣра пана isaїа немецкаго. вѣра пана стеца дамманкуша. вѣра пана петрика. вѣра пана бу(х)ти. вѣра пана сакъша спа[8]-

тарѣ. вѣра пана юги вистиарѣнїка. вѣра пана па(ш)ка постє(л)ника. вѣра пана негрила пахарнїка. вѣра пана збиари сто(л)ника. вѣра пана иона комиса и вера усы(х) боар нашы(х) мо(л)[9]давскы(х). великы(х). и малы(х). а по наше(м) животѣ кто буде(т) г(с)п(д)рѣ нашей земли молдавской или ѡ(т) дѣтеи нашы(х) или ѡ(т) наше(г)[о] племени [...] кого бѣ избере(т) г(с)даро(м) бити у наше(и) [10] земли у мо(л)давско(и). то(т) щоби ему не поруши(л) наше да[а]нїе але щоби ем(у) оутверди(л). и укрѣпи(л) зануже есми ем(у) дали. за его пра[...] вирнуи службу. а на болшее потвржде-[11]нїе и крѣпо(ст) том(у). оусему више писа(н)ному. велѣли есми наше(у) вѣрном(у). боарину пану добрулу логофету писати. и печат(у) нашу при(и)весити к сем(у) листу нашем(у) пи(с). то[12]ма оу сочавѣ в лѣ(т) ≠ сцо ѡ(к) ѡ. [13]

№ 58

Стефан воевода підтверджує право Немецького монастиря на володіння озером Загорним

13 липня 1463 року, Сучава

Грамота не публікувалася у вітчизняних виданнях. За кордоном вийшла у збірці М. Костекеску «Documente Moldovenesti dela Ștefan cel Mare, publicate de Mihai Costăchescu (supliment la documentele lui Ștefan cel Mare de I. Bogdan), Ясси, 1933, стор. 45. Цей текст друкується за копією XVII ст., що разом з копіями інших молдавських грамот зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Григоровича, ф. 87, № 1733).

Копія міститься у першому рукописному збірнику грамот (короткий палеографічний опис цього збірника див. у коментарії до грамоти № 38).

Мл(с)тїю Бжїєю, мы Стефа(н) воевода. г(сп)дар' земли мо(л)давской: знаменито чини(м), и кѣм [!] листо(м) нашимъ вѣсѣ(м) кто на не(м) узри(т), или его услыши(т) чтучи. ѡже дае(м). и потврждае(м) сто(му) монастирѣ [!] нашему ѡ(т) немца. иде(ж) е(ст) хра(м) стаго възнесенїа. га нашего, Ісу Хр(с)та. оуве(с) хотарѣ монастире(м) що е(ст) оу загорной, али по старому хотарю. що издавна прислухае(т) ѡ(т) Немецкаго Монастырѣ: также и ѡ(т) сева наперед да прислухае(т) уве(с) то(т) хотарѣ наше(г) монастирѣ ѡ(т) немца. али исъ грѣлами, ис полѣни везде по старому хотарю. що е(ст) Монастирскїи хотарѣ. а тако(ж) варе кто име(т) брати ѡ(т) на(с) десѣтину ѡ(т) бу(л)е [?]. А тоти наши десѣтници щоби не имали брати десѣтину ѡ(т) бу(л)е [?] ѡ(т) монастирски(х) пасика(х): хотѣ половина гро(ш). и щоби

5 зв. не имаели жа(д)нога [!] дила, до хотарь Манастирскогo. || скогo. или до пасики: или бу(д)куему⁸³ що є(ст) Манастирскогo. ни сами десѣтници. ани па(к) и(х) слуги варе кто (и) буде(т). зану(ж) тоту десѣтину есми ѡбешуѣли. [!]и дали стому Манастирю. а ти(ж) сотирѣ алибо его слуги: ани и(н) никто ѡ(т) наши(х) боар. или ѡ(т) наши(х) слуги авана[?] жа(д)на дша: да не имае(т) жадного примѣсу до манастирски(х) пасика(х), и до грѣли, и до полѣни, и до усего хотарь ѡ(т) загорна. елико є(ст) старїи хотарь: та слухае(т) нашего Манастирь ѡ(т) нѣмца. а кто сѣ покѣси(т) чере(с) се(с) листу [!] на(ш), да име(т) сѣ вмѣшати бу(д) оу че(м) оу Манастирь є(ст) хотарь ѡ(т) загорна. то(т) є(ст) противни(к) за нашему листу. и узри(т) на(д) собою нашу казнѣ. тоє все више писаное да є(ст) не порушено. А на бо(л)шеє крапос(т), вѣлали есми нашему варному пану до(б)рулови логове-ту, писати, и нашу печа(т) завѣсити къ сему листу нашему... пи(с) оу су-чавѣ, в лѣ(т) ≠ \bar{s} $\bar{ц}$ \bar{o} \bar{a} , ю(л) гї.

№ 59

*Стефан воевода дає грамоту в тому, що він купив у Оани, брата
Олекси мечника, за сто двадцять татарських золотих село
Балковці і тепер дарує його Путнянському монастиреві*

10 вересня 1471 року, Сучава

Грамота у скороченому варіанті і з численними помилками публікувалася в збірці Уляницького (№ 97-а, стор. 108). За кордоном вийшла у збірці І. Богдана (т. I, стор. 159—160). Цей текст друкується за оригіналом, що зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 10).

Документ написаний на трохи пом'ятому пергаментному аркуші розміром 43,7 см × 53,5 см. Аркуш був складений, і на ньому утворилося чотири горизонтальні і п'ять вертикальних ліній зламу. Верхня горизонтальна і бічні вертикальні лінії зламу майже непомітні. На другій згори горизонтальній лінії зламу, на віддалі 23,5 см від лівого краю аркуша, утворилася дірка довжиною 2 см, яка пошкодила 6-й згори рядок. Три невеликих дірочки утворилися також на другій знизу горизонтальній лінії зламу у місцях її перетину з другою, третьою і четвертою зліва вертикальними лініями зламу. Ці дірочки трохи пошкодили 5-й знизу рядок. Аркуш пошкоджений також вздовж нижньої горизонтальної лінії зламу під текстом. Права частина другої знизу лінії зламу утворює складку, яка частково закриває 5-й знизу рядок. Проте текст під складкою зберігся і його мож-

⁸³ Можливо, к написано замість ч внаслідок їх графічної подібності.

на прочитати. По всьому аркушу розкидані невеликі бурі плями. Вдвож другої знизу горизонтальної лінії зламу іде світло-бура смуга.

Під текстом по центру грамоти зроблено вісім дірочок для кріплення печатей. Дірочки розташовані так, що утворюють фігури двох симетричних ромбів. Вліво і вправо від цих ромбів відходять чотирма паралельними лініями ще по шість невеликих дірочок. Отже, для кріплення печатей всього зроблено 56 дірочок. Печатей немає.

На звороті є кілька написів, зокрема буквена і цифрова дата грамоти, напис «Балковці», зроблений чорним чорнилом, що посіріло і майже стерлося.

Текст не доходить до кінця аркуша на 15 см; за винятком відзначених вище пошкоджених місць, він зберігся добре. Чорнило майже не втратило свого природного чорного кольору.

Грамота написана півуставом великими буквами.

Мл(с)тию. бжїєю. мы Стефа(н) воевода г(с)п(д)рѣ земли. мо(л)да(в)-скои. чини(м) знаменито. и(с) сѣмъ листомъ нашимъ. въсѣ(м) кто на(н) възри(т). али[1]бо его чтучи. услыши(т). коли ж того. кому буде(т) потре-бизна. оже прїиде пре(д) нами. и прѣ(д) наши(м) митрополитомъ кв(р) ѳео(к)ти[2]стомъ. и пре(д) нашимъ епискупо(м). ки(р) тарасіе(м). ѱ(т) романова трѣга. и пре(д) усіми нашими мо(л)давскими болѣры великими. и ма[3]лыми. слуга на(ш) Ѡана. бра(т) алексы спатарѣ. по своєи доброи воли. ники(м) не понуже(н). и прода(л). на(м) самы(м). свою правую ѱ(т)-нину [4] и викупление. село на имѣ балковци. пониже серецкаго трѣгу. що купи(л) алекса бра(т) его. Ѡ(т) пана юргича. и ѱ(т) его праваго урика [5] и прода(л) на(м). за рѣ. златы(х). татарски(х). и ми есми зап[лати]ли у руки. ѱани. усе испо(л)на. готовыми пинѣзми. прѣ(д) нашими [6] митрополиты. и пре(д) усіми нашими мо(л)давскими. болѣре. а мы. затимъ. уставиши. нашею доброю волею. и ѱ(т) ба помощію [7] іако да утвѣдимъ. и укрѣпи(м). на(ш) монастыр. ѱ(т) пу(т)нои. идеже. є(с) хра(м). успение пресвѣтл. чистѣи. и прѣблго. словенѣи. вла(д)чи[8]ци нашои. бѣи и при-сно двѣи марїи. и где є(с). иегуме(н). молебни(к) на(ш). кв(р) по(п). иѱа-са(ф). и учинили есми въ задшиє и за спа(с)ние. сто [9] почивши(х) родителей наши(х). и за наше здравіє. и за. здравіє дѣтеи. наших. и дали есми тому. свѣтому нашем(у) монастырю ѱ(т) [10] пу(т)нои. тоє више писа(н)ное наше село на имѣ ба(л)ковци. ниже серецкаго трѣгу. наше выку(п)ление. да є(с) монастырю нашему [11] ури(к). съ всѣмъ доходомъ. непорушено нико-лиже на вѣки. вѣчныа. а хотар. тому селу да є(ст). съ уси(х) сторо(н). своими. старыми хо[12]тарми. куда. из века. уживали. а на то є(ст) велика марториа са(м) г(с)дво ми. више писа(н)ны(и). Стефа(н) воево(д)а. и наши ми-трополити. [13] ки(р) ѳео(к)тиствъ. ѱ(т) сучавѣ. и кв(р) тарасіє. ѱ(т) рома-нова трѣга. и наши болѣре. па(н) ста(н)чю(л). и си(н) его па(н) мырза. па(н) влаику(л) староста [14] хоти(н)скы. и си(н) его. па(н) дума. па(н) бодѣ двор-

ни(к). па(н) збѣрѣ. па(н) лука. и па(н) блько. паркалабове ω(т) бѣлограда. па(н) нѣ(г). па(н) ива(ш)ко парка[15]лабове ω(т) келїи. па(н) арбуре паркала(б) ω(т) нѣмца. па(н) фете паркала(б) новогра(д)скїи. па(н) гангу(р) паркала(б)а ωрхеискїи. па(н) бу(х)тѣ. па(н) [16] чокрѣлие. па(н) шефу(л) черна(т). па(н) [н]цко гуди(ч). па(н) ивашко х(р)и(н)кови(ч). па(н) вра(н)ча(н) татар[...н...].а вистиарни(к). па(н) юга п[о]стелни(к) [17] па(н) дажбо(г) чашни(к). па(н) тома столни(к). па(н) хуру коми(с). и инїи наши болѣре велїци. и малїи. а на болшую крѣпост) том(у) вѣсему [18] више писанном(у). вѣлѣли. есми нашему вѣрному. болѣрину пану томѣ логофету. писати. и ну [!] печат(т). и печати. наши(х) [19] митрополитовѣ. и наши(х) болѣрѣ. привѣсити. и(к) сему нашему листу.— пи(с). isaia дна(к). у сучавѣ. в лѣто. [20] ≠ $\overline{сцѣ}$. $\overline{м(с)ца}$ се(н) 1 днь: [21]

№ 60

Стефан воевода дає право Воронежкому монастиреві вільного, безмитного ввозу риби з будь-якого міста Молдавії

22 січня 1472 року, Сучава

Зміст документа переказаний у збірці Уляницького (№ 98-в, стор. 109). За кордоном грамота вийшла у збірці І. Богдана (т. I, стор. 166—167). Текст друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 11).

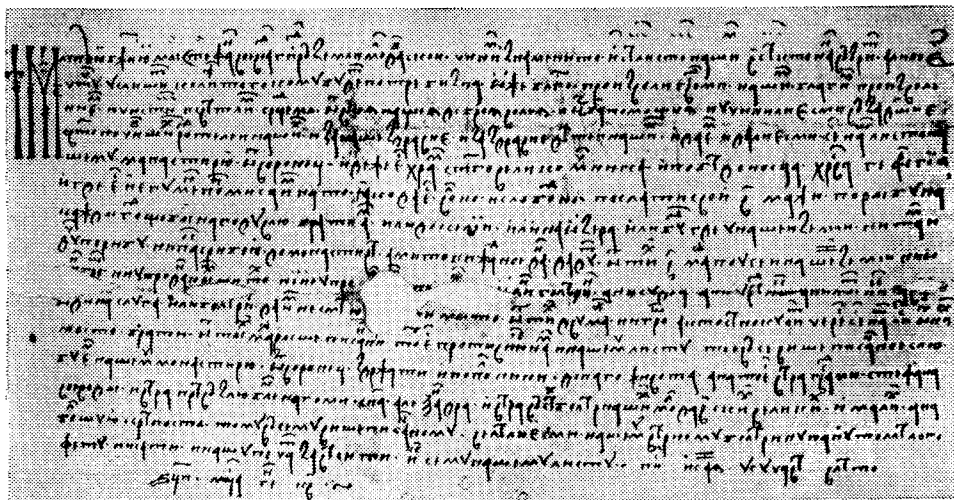
Документ написаний на пергаментному аркуші розміром 36,5 см × 22,8 см; він був складений, внаслідок чого на ньому утворилося сім горизонтальних і три вертикальні лінії зламу. На верхній горизонтальній лінії зламу, що проходить між 3-м і 4-м рядками тексту, погано збереглися виносні літери. Вздовж центральної горизонтальної лінії зламу утворився ряд великих дірок (найбільша з них завдовжки 5,5 см). Нижній край аркуша зліва має невеликий розрив, зашитий білою ниткою. Під текстом зроблено вісім дірочок для кріплення печатей. Печаті втрачені.

На звороті грамоти є ряд написів, зокрема: «+монастир [...]воронец» (напис зроблено півуставним письмом, чорнило дуже зблідло), дата написання грамоти «1472» та ін.

Текст займає майже весь аркуш. Грамота написана півуставним письмом великими літерами. Чорнило зблідло, але накреслення букв видно виразно.

$\overline{Мл(с)тию}$ бжию $\overline{мы}$ стефа(н) воево(д)а $\overline{г(с)п(д)рѣ}$ земли мо(л)да(в)скои. чини(м) знаменито. и(с) сѣ(м) листо(м) наши(м) всѣ(м) кто на(н) възри(т). алибо є(г) [!] чту(ч) услыши(т). коли (ж) того кому буде(т) потребизна. ωже блго. произволи $\overline{г(д)во}$ ми наши(м). благи(м). произволе[2]ние(м). и чисти(м) и свѣтли(м). ср(д)цемь. ω(т) вѣсєл нашеѡ доброѡ волеѡ и ω(т)

ба помощиа. и учинили есми въ задше [3] свѣт(в)иши(х) ро(д)и|
 тели наши(х). и за наше здравие и за здравие дѣтей наши(х). и дае(м) и
 дали есми. се(с) на(ш) листь на[4]шему. монастырю. ѿ(т) воронц. идеже
 е(ст) хра(м). стго великом(ч)ника. и побѣдоносца. хр(с)ва георгіа. [5]
 и где е(ст) игуме(н) по(п) мисаи(м) на то. іако да е(ст). во(л)но. и слобо-
 (д)но. послати свои в мажи. по рыбу на [6] кажды год(д) щобы на годовулю
 братиа(м). или до келіи. или на озера. или бу(д) где у нашей земли. ни
 та(м) и[7]ду(ч) по рыбу. ни па(к) с рибою. до монастырѣ. а мито ни жа(д)-
 ное да (н) [1] даду(т). ѿ(т) ти(х) в ма(ж) по усеи наше(и) земли ни
 ѿ[8][... (н)...]во(ш). ни у прода(н)ны(х) мыто(х). ні не у прод(а)н(ы)л(х)
 [...] по[... (ж) [...]ди(н) болѣри(н). ани судец ани урѣ(д)ни(к) ани мы(т)-
 ни(к) ав[...] [9]ѿдина слуга. или болѣри[н]. да и(м) не смѣю(т) [...] и мыто.
 ѿ(т) ти(х) дву ма(ж). ни гро(ш). а кто сѣ покуси(т) чере(с) се(с) на(ш) ли(ст).
 ѿ(т) ни(х) [10] мыто. брати. ѿ(т) ты(х) ма(ж) выше писа(н)ни[х]. то(т) е(ст)
 противни(к) на(м) и нашем(у) листу. тое вѣсе выше писа(н)ное сло[11]буе(м)
 нашем(у) монастырю. ѿ(т) воронц. здржати. и попо(л)нини [1] до наго [1]
 живота. а на то е(ст) вѣра г(с)д(в)а ми стефана [12] воеводы. и вѣра прѣвѣ-
 злюбле(н)наго ми. сна. алеѣа(н)дра. и вѣра вѣсѣ(х) болѣр наши(х) мо(л)-
 давски(х) велики(х). и мали(х). а на [13] бо(л)шую крѣпость. тому вѣсему
 выше писа(н)ному. велѣли есми. нашему вѣрному болѣрину пану томѣ
 лого[14]фету. писати. и нашу печат(т) завѣсити. и(к) сему нашему листу:
 пи(с) іса(и)а. у сучавѣ в лѣто [15] ≠сцп. м(с)ца ге(н) кв. [16]

Стефан воевода свідчить цією грамотою, що Іван, син Васквіє, і його брати не є внуками Івана Купчича і не можуть претендувати на його добро; спадкоємцями Івана Купчича визнаються його дочка Марушка і внучатий племінник Михно, син Грози Купчича

26 серпня 1474 року, Васлуй

Грамота у скороченому варіанті і з численними помилками публікувалася у збірці Уляницького (№ 97-а, стор. 109). За кордоном вийшла у збірці І. Богдана (т. I, стор. 191—193). Цей текст друкується за оригіналом, що зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 12).

Документ написаний на пергаментному аркуші розміром 28 см × 40,5 см, який був складений, внаслідок чого на ньому утворилися три горизонтальні і три вертикальні лінії зламу. На серединній горизонтальній лінії, на віддалі 20,5 см від лівого краю, утворилася дірка завдовжки 4,5 см і завширшки 1,2 см. Під текстом, між лівим і правим поперечними зламами, зроблено 30 невеликих дірочок для печатей. До грамоти привішені п'ять печатей: в центрі велика червона печатка господаря, з боків чотири менші печатки — боярські. Написи на них частково збереглися. Господарська печатка прикріплена на червоному шовковому шнурку, боярські — на голубих шовкових шнурках. На зламах і по краях грамоти утворилися невеликі жовті плями.

На звороті є кілька написів, зокрема проставлені інвентарні номери документа і його дата (1474).

Текст займає приблизно дві треті аркуша. Написана грамота півуставним письмом. Чорнило майже не втратило свого природного чорного кольору.

Мл(с)тїю бжїєю мы стефа(н) воево(д)а г(с)п(д)рѣ земли мо(л)давско(и) чины(м) знаменито и(с) сѣмъ листо(м) наши(м) вѣсѣ(м) кто на(н) оузри(т), или его чтучи оуслыши(т). коли (ж) того ком(у) потребизна буде(т). оже прїидоша прѣ(д) нам(и). [1] и прѣ(д) оусими нашими нашими [!] боары великыми. и малыми. ива(н) снѣ васко(в) ѡ(т) хородни(к). ись своими братїями. и тѣгали. на кнѣгиню пана андреикова шербича. на марушкою на до(ч)ка. [2] ивана ку(п)чича. и на оуноу(к) еи на Ми(х)но снѣ грози(н) ку(п)чича. и тѣгали на ни(х) та(к) рекучи. аже они су(т) оунуки ку(п)чичеви по и(х) матери. того ра(ди) ми есми смотрили. и судили. ис нашими боары [3] и дали есми ива(н)кови. и братїамъ его. ка(к) е(с) право. и зако(н) по ѡбычаю. аби пошо(л) ива(н) са(м) сѣ кд. присѣжници. и щоби прсѣгну(л) ис ними. аже ива(н). ись своими братїями. соу(т) оунуки ку(п)чи[4]чеви по и(х) матери. такожде. аже су(т) и марушки. и ми(х)нови. ти(ж) оунуки. того ра(ди) ива(н). ись своими братїями. они сѣ ѡ(т)метали ѡ(т) свою при-

сѣгу. и не хотили присѣгнути. ись свои[5]ми присѣжници. али сѣ ѡ(т)-пустили. на марушку на дочку ивана купчича. аби она пошла сама. и присѣгнула. рекучи та(к). аже ива(н) снѣ васко(в) ѡ(т) хородни(к). ись своими братїами. нѣ(с) оуну[6]ки ку(п)чичеви. ани еи марушкии [!]. ани михнови. прото(ж) марушка. ставши оу то(т) нареченны де(н) и присѣгла. пра(д) нами. и пра(д) оусими нашими боары. и великыми. и малыми. рекучи [7] та(к). аже ива(н): ись своими братїами. нѣ(с) оунуки ку(п)чичеви [!]. ани еи самой марушци. ани ми(х)нови. сего ра(д)и ми видѣвши зискѣ марушки. аже нѣ(с) иван. ись братїами своими. оунуки ку(п)чиче[8]ви. ка(к) они тѣ-гали. на марушку. прото(ж) мы есми дали. и потвердили. марушки. и ми(х)нови. племеннику еи. оусѣ села ку(п)чичева. и всѣмъ имѣ-нїе его. да е(с) имѣ. и також(д)ере. [!] ива(н) снѣ ва[9]ско(в) ѡ(т) хоро-дни(к). ись своими братїами. да не имаю(т) тѣгати. на марушку. и на племени(к) еи на ми(х)но. ани на дѣтеи и(х). ани на онуки и(х). ани на уве(с) ро(д) и(х). николи ни оу которы(х) дне(х) и ча[10]сѡ(х). ни пере(д) нами. ани пере(д) инны(х) г(с)п(д)ре(х). поне(ж) страти(л). ива(н). ись бра-тїами своими. пра(д) оусего праваго закона. и да не имаю(т) добувати. николи на вѣкы вѣчныа. а кто сѣ покуси(т) те[11]гати бу(д) оу которы(х) дне(х). и часо(х). или пере(д) нами. или пере(д) ины(х) гпре(х). или ива(н). алибо ѡ(т) его братїа. или ѡ(т) и(х) роду то(т) тогди. да запла(т)и. завѣз-ск(у). ̄. рубли сребра чистого. тое оусе [12] выше писаное да е(с). марушци и племени еи михнови. и дѣте(м) и(х). и всѣм(у) племени и(х). непоруше(н)-но николи на вѣкы. а на то е(с) велика марторїа са(м) г(д)во ми выше пи-санны стефа(н) воево(д)а [13] и прѣввзлюбленны(х) дѣтеи г(д)ва ми. алеѣ а(н)-д[р]а и петра. и бо(г)дана. и наши боары мо(л)давск[...](х). [...]. нѣ его па(н) мирза. па(н) влаику(л) старостѣ хоти(н)скы(и). и снѣ его па(н) ду- [14]мѣ. па(н) бодѣ дворни(к). па(н) збїарѣ. па(н) лука. и па(н) бѣлко прѣка-лаби бѣлогра(ду). па(н) нѣгѣ. и па(н) ивашко прѣка[...]. келїисти. па(н) арбуре прѣкала(б) немецкыи. па(н) фете прѣкала(б) новогра(ду). па(н) [15] га(н)гу(р) прѣкала(б) ѡрхїиски. па(н) пашко. па(н) бухтѣ. па(н) ива(н) чокрѣлїе. па(н) петри(к) ѡкимови(ч). па(н) ѡцко гуди(ч). па(н) ивашко хринкови(ч). па(н) михѣ спата(р). па(н) юга вистїарни(к). па(н) юга [16] постелни(к). па(н) дажбо(г) чашни(к). па(н) тома столни(к). па(н) илѣ хуру коми(с). и ины оуси наши боары що при то(м) били по имени. великыи. и малыи. а на болшее крѣпо(ст). и пооутвы [17]рж(д)енїе тому оусему выше писанному. велѣли есми нашему вѣрному боарину. пану томѣ логофету писати. и нашу печат(т). и печат(т) боарѣ наши(х) привѣсити к сему наше- [18]му листу. — пи(с) илѣ. оу васлу(и) в лѣ(т) ≠спв м(с)ца ау(г) кс̄: [19]

Стефан воевода дарує Путнянському монастиреві віск, що надходить з Сиретського торгу, млини та село Козминул у Чернівській волості і встановлює межі монастирських угідь

3 квітня 1488 року, Сучава

Грамота у скороченому варіанті і з численними помилками публікувалася у збірці Уляницького (№ 100-а, стор. 117). За кордоном вийшла у збірці І. Богдана (т. 1, стор. 333—335). Цей текст друкується за оригіналом, що зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 13).

Документ написаний на пергаментному аркуші розміром 52,5 см × 42,5 см; він двічі по-різному згортався, внаслідок чого на ньому утворилися чотири горизонтальні і чотири вертикальні лінії зламу. Під текстом по центру грамоти зроблено вісім дірочок, розташованих так, що утворюються фігури двох неправильної форми ромбів. Печатей немає. На всій поверхні грамоти наявні темно- і світло-коричневі плями.

На звороті аркуша проставлені дата документа і ряд інвентарних номерів.

Текст займає половину аркуша. На місці третьої горизонтальної і центральних вертикальних ліній зламу текст подекуди зовсім стерся. Написана грамота дрібним, але чітким півуставним письмом. Чорнило трохи вилиняло і набуло темно-коричневого кольору.

На нижньому краю аркуша писар, очевидно, пробував перо. Тут у безладді розкидані однаманітні гачки, схожі на букву р.

Въ имѣ оца и сна и стго дха. тр(о)ица стаа и единошщнаа. и неразде-
лимаа. се азъ ра(б) вл(д)кы моего іс х̄а. іѡ стефа(н) воевода. бжию мл(с)тїю.
гп(д)рь земли. мо(л)давскои. знаменито чиним и (с) си(м) листо(м) наши(м).
вѣсѣ(м) кто нан взри(т). или его чтучи оуслыши(т). ѡже блгопроизволи
[1] г(д)во ми. наши(м) и блгы(м) произволенїемь. и чисти(м) и свѣтлы(м).
ср(д)цемь ѡ(т) всѣа нашеа доброа волеа. и ѡ(т) ба помощїа. іако да ут-
въръди(м). и оукрѣпимь. стыи на(ш) монастирь ѡ(т) путнои. идеже є(ст)
хра(м). оуспенїа прѣстїа и чи(с)тїа. и прѣблгословенѣи вл(д)чца наша бца
[2] и пр(с)но дѡи марїа. и где є(ст) егуме(н). архима(н)дри(т). молеб'никь
на(ш). кв(р) по(п) паисїе. и оучинили есмы въ задшїе сто почивши(х). пре-
(д)кѡ(в). и родители наши(х). и за наше здравїе. и спсенїе. и за здравїе.
и спсенїе дѣтеи наши(х). и дали есми тому стому наше[3]му монастиру ѡ(т)
путнои. на(ш) правїи. приход(д). вѣси камени ѡ(т) воску ѡ(т) нашего серец-
кого трѣга. и шесть вощинаре еще ѡ(т) серецкого трѣга. и наши питомыи
млини ти(ж) ѡ(т) серецкого трѣга. исъ сла(д)ницою. и малое мито на сучавѣ.

[4]. що є(ст) оу жиковє. и еше єсми дали и потврьдили тому нашему стому монастиру ω(т) путнои. наше питомое село. на имѣ козминну(л) у черновскои волости. тоє вьсе више писа(н)ное. да есть тому нашему стому монастиру [5] ω(т) путнои ω(т) на(с) оурикь. исъ вьсемь доходомь. непорушено николіже на вѣки. а хотарь тому више писа(н)ному селу. да є(ст) поче(н)ши ω(т) луковице. ω(т) дубь росохатыи. чере(с) заподіи чере(с) путь на сто(л)пъ где могила копана. ω(т)толѣ [6] прости чере(с) долину. на могилу на ди(л). а ω(т) тои могилу. чере(с) поле усе малои дорогою. до великою. дорогу. що иде(т) ω(т) луковице. а ω(т) тои великой дорогу. [!] до юрієва става. а ω(т)-толѣ прости чере(с) поле на сто(л)пу. а ω(т)толѣ чере(с) поле на ду(б) [7] що є(ст) на ωбрѣжіє. та на рѣку на дерлуи. та дулу дерлуе(м). на ста(в) монасти(р)скіи. а ω(т)толѣ гори. потоко(м). до солонецѣ. ω(т)толѣ потоко(м). до ставъ вь покω(в) та на сто(л)пу ω(т)толѣ прости чере(с) поле на руду на козію. та рудою до ма[8]лого [!] дорогу. та малою дорогою до сто(л)па. та на старого сто(л)па. на великой дороги. що иде(т) ω(т) черно(в)ци. та чере(с) пу(т) прости чере(с) поле и чере(с) долину. на столпу. та на ду(б) знаме-на(н) що є(ст) на не(м) буору. [?] на аблунивецу. ω(т) кучура [9] та чере(с) долину що сѣ зоветь переемь. на другою долину. та на дорогу. та дорогою. та чере(с) курієво долину. на сто(л)пу. а ω(т) того сто(л)па. у другіи сто(л)пъ що є(ст) на ωбочи. та на бере(ст). на коровієво потоци. мало више плю(ч)-кова [10] пасика. та чере(с) коровіа оу сто(л)пу. та чере(с) лози на сто(л)пу на ωбочи. та на каме(н) на верхъ хлубокою [!] долину. та хлубокою долину. та чере(с) дерлуи. та прости чере(с) поле на абло(н) на краи лиса. та у ли(с) межи двма [!] полѣнами [!] та буковиною долу. до луковиц-кое хотарѣ. где выходи(т) сте(ж)ка ω(т) буковина. та попере(к) рога. на ду(б) на росохатіи ду(б). на краи лиса. то є(ст) ему ве(с) хотарѣ. а на то є(ст) вѣра нашего г(д)ва. више писа(н)наго мы стефана воеводи. и вѣра прѣвъ[12] злюблени(х) снѡвъ г(д)ва ми а(ле) ѡандра. и богдана влада. и вѣра боарь наши(х). вѣра пана збіари. вѣра пана нѣгъ. вѣра пана думи. вѣра пана гангура. вѣра пана драгоша дворника. вѣра пана хърмана. вѣра пана пацка гудича. вѣра пана да(ж)бога. вѣ[13] ра пана шефула. прѣка-лаба хоти(н)ского. вѣра пана микоть. и вѣра пана рѣцеша. прѣклабове немецкіи. вѣра пана а(н)дрейка чо(р)товского. вѣра пана грозѣ микотича. прѣкалаба ωрхеиского. вѣра пана секаръ прѣкалаба новогра(д)ского [14] вѣра пана кльнѣва спѣтарѣ. вѣра пана бо(л)дора вистіарника. вѣра пана Єреміа посте(л)ника. вѣра пана андреика ча(ш)ника. вѣра пана матеа сто(л)ника вѣра пана ша(н)дра комиса. и вѣра уси(х) боарь наши(х) мо(л)-давски(х). велики(х) и мали(х). а по наше(м) жи[15] вотѣ кто буде(т) г(с)п(д)рь нашей земли. мо(л)давской. ω(т) дѣтеи наши(х). или ω(т) нашего роду. или па(к) бу(д)кого бѣ избере(т) гп(д)ремь бити нашей земли. мо(л)-

давской. то(т) щоби не поруши(л). нашего даанїа. и потврѣж(д)енїа. алы щоби оутврѣди(л) и оукрѣпи(л) [16] зануже есми дали. и потврѣдили. стому нашему монастиру ω(т) пу[тнои] въ задшїе сто почи(в)ши(х) пре(д)кω(в) и родителей наши(х). и за наше здравїе и спсєнїе. и за здравїе и спсєнїе дѣтей наши(х) а кто сѣ перекуси(т) нашего даанїа и потврѣженїа по[17]рушити. или раздрушити. то(т) да е(ст) проклѣтъ ω(т) га ба и спса нашего їу ха. и ω(т) прѣч(с)тыа его бгомтре. и ω(т) сты(х) д. еу(г)листи. и ω(т) сты(х) вї ап(с)ль врѣховнихъ. петра. и павла прочїи и ω(т) сты(х). тїи ω(т)ць иже въ никеи. и ω(т) вѣсѣ(х) сты(х) [18] иже ω(т) вѣка бѹ оугожь(д)шїи(х). и да е(ст) подобе(н). їудѣ и проклѣтому. арїи. и да имае(т) оучастїе. съ онѣми їудее. еже възъпиша. на ха ба. кръвь его на ни(х). и на чадо(х) ихъ. а на бу(л)шее крѣпость. и подтврѣж(д)енїе. тому вѣсему више писа(н)ному ве[19]лѣли есми нашему вѣрному пану тѹтулу логофету. писати. и нашу печа(т) привѣсити. к сему листу нашему пи(с) їω(н) въ сучавѣ в лто ≠σιγς м(с)ца апрїлїа г̄ де(н). [20].

№ 63

Стефан воевода дає грамоту в тому, що він купив у Шандра Гарду, його племінника Шушмана, його дядька Івана та інших їх родичів село Щилбиканїї за 160 золотих татарських

17 серпня 1488 року, Сучава

У вітчизняних виданнях грамота не публікувалася. За кордоном вийшла у збірці І. Богдана (т. I, стор. 350—352). Цей текст друкується за оригіналом, який зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Ленїна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 8). Написана на пергаментному аркуші розміром 34,5 см × 48 см. Грамота була згорюта, тому на нїй утворилися три горизонтальні і двї вертикальні лінії зламу. У місцях перетину нижнього і середнього горизонтальних зламів з вертикальними утворилися дірки. На середньому горизонтальному зламї вони великі: лїва закриває 6 рядків, права тягнеться на 7,5 см по 6-му низу рядку. Крім того, на місці перетину середнього горизонтального зламу з лївим вертикальним утворилося ще п'ять невеликих дірочок. У цих же місцях перетину — великі жовті плями, що дуже пошкодили текст. Під текстом по центру грамоти зроблено вісім дірочок ромбічної форми, які розташовані у вигляді двох неправильної форми ромбів. За три нижніх дірочки привішена на червоному шовковому шнурку велика воскова печать червоного кольору. Печать витиснута у восковому муляжі і добре збереглася. Посередині печатї у колї діаметром 5 см —

господарський герб. Навколо напис: «†печать іω богдана воеводи господар земли молдавскої».

На звороті є кілька написів, зокрема вказана дата грамоти («1488») і проставлено ряд інвентарних номерів.

Текст займає трохи більше половини аркуша. За винятком відзначених вище пошкоджених місць, він зберігся добре. Чорнило трохи зблідло, але в цілому майже не втратило свого попереднього чорного кольору.

Документ написаний дрібним чітким півуставом. Букви, як правило, мають квадратну форму. Всі вони пишуться в рядку окремо одна від одної. Вгору над рядок виходять елементи букв з, ъ, у (у формі іжиці з петлею або без неї), т; униз під рядок виходять елементи букв а, в, д, з, р, х, ц, щ; середня вертикальна лінія в буквах ф і ж виходить за межі рядка вгору і вниз.

У тексті зустрічається лігатура: поєднання літер ω і р. Знаки ъ і ь чітко розрізняються; ъ має довгий загнутий вліво хвостик, що виходить над рядок; ь пишеться в рядку, причому нижня частина букви має форму трикутника.

Знак ъ пишеться послідовно в середині слова і в кінці префіксів, ь — у кінці повнозначних слів. У тексті зустрічаються два написання букви е: у вигляді невеликої дужки (іноді вертикальної риски) з маленьким язичком і у вигляді круглої дужки з довгим, загнутим униз язичком. Остання зустрічається тільки на початку слова. Буква і (з двома крапками) виступає досить часто на місці і у словах церковнослов'янського походження.

Над рядком пишуться частіше букви, що позначають приголосні звуки (д, м, н, с, т, х), рідше — букви, що позначають голосні (е, у).

Въ имѣ ωца и сна стго дха. тр(о)ицастаа и единошщнаа. и нераздѣ-
лимаа. се азъ ра(б) вл(д)кы моего ісу х̄а. іω̄ Стефа(н) воевода б̄жією м(л̄)с-
тїю. г(с)п(д)рѣ земли. мо(л)давскои знаменито чини(м) и(с) си(м) листо(м)
наши(м). всѣ(м) кто на(н) възри(т) [1] или его чтучи оуслыши(т). ωже
прїдоша. пере(д) нами. и пере(д) нашими. мо(л)давскими. боаре. вели-
кими. и малими. наши слуги шандру гарду. и племеникъ его шу(ш)ма(н).
и уико и(х) ива(н). сѣ своими сестрами. ма(г)да и мара [2] и нѣга снѡве
косте мѣзьрѣскула. по и(х) доброй воли. ники(м) не понужени. ани приси-
ловани. и продали свою правою ω(т)нину. ω(т) св[о]лего праваго. и питомаго
урика. едино село на имѣ щи(л)биканїи. у стиденой [!] [3] топлици. на ве-
ликой сухи. и суха великаа ω(т) устїа до самого верха. исѣ усими полѣ-
нами. и мунчели. ко(л)ко и(х) по неи и уси извори. на имѣ рѣрѡванѣ. [ωс]-
тра. и негрѣлиса. исѣ усими извори ко(л)ко у нихъ [4] упадаю(т) и полѣ-
нами и синожат'ми. самому г(сд)во. ми. за рѣ. злати тата(р)ски(х). и за-
плати(х). азъ г(сд)во. ми. уси тоти више писанїи пинѣзи рѣ. злати тата(р)-
ски(х). у руки наши(м) слуга(м). шандру га(р)[5]ду. и у руки племенику
его шушману. и у руки уику ихъ. ивану. и у руки сестра(м) его. магди.
и мари. и нѣги. снѡве: косте мѣзьрѣскул[...] пере(д) нами. и пере(д) нашими.

мо(л)давскими. бо̄ары. [6]. и заплати(в)ше. и уто(к)мивши. усе елико више пише(м). а азъ г̄(с)дво ми у то(м) бл̄гопроизволи(х). наши(м) бл̄гимъ произволеніемъ. и чисти(м) и свѣтлы(м) ср(д)цемъ. и съ всеѡ нашеѡ доброѡ волеѡ и ѡ(т) ба̄ помощіа. како да оутвр[7]димъ. и оукрѣпи(м). на(ш) ст̄гы монасты(р). ѡ(т) воронецу. и оучинили есмо въ задшїе сто почи(в)ши(х). пре(д)кѡ(в) и родителей наши(х). и за наше здравіе и спсеніе. и за здравіе и спсеніе дѣтей наши(х). и дали и похилили. потве(р)[8]дили есмо того село. на имѣ щи(л)биканїи оу студеной топлици. на великой сухи. и суха великаѡ. ѡ(т) оустїа. до самого ве(р)ха. и съ усими полѣнами. и му(н)чели. ко(л)ко и(х). по ней. и уси и(з)вори. на имѣ рърѡванѣ и ѡ[9]стра и негрїлѣса. исъ усими. изворами. ко(л)ко у ни(х) оупадаю(т). и полѣнами. и синожат'ми. тому стому нашему монастыру. ѡ(т) воронецъ идеже е(ст) хра(м) стго и славнаго м(ч)нка. великаго и побѣ[10]доносца георгїа и где егумень. моле(б)ни(к) на(ш). кв(р) по(п) ефре(м). и да е(ст) то(е) село на имѣ щи(л)биканїи. исъ усе(м) елико више пише(м). тому стому нашему монастыру. ѡ(т) на(с) уорикъ. исъ въсе(м) доходо(м). не поруше[11]но николиже. на вѣки. а хотаръ тому више писа(н)ному селу. да е(ст) по старому хотару ѡ(т) уси(х) сторо(н). куда из вѣка ѡживали. а на то е(ст) вѣра нашего г̄(с)д^{Ва}. више писа(н)наго мы. Стефана воеводи. и вѣра прѣвѣ[12]злюблени(х). снѡ(в) г̄(д)ва ми. алеѣ андра. и богдана влѡада... бо̄арь наши(х). вѣра пана сбїари. вѣра пана нѣга. вѣра пана думи. вѣра пана гонгур[...]гоша дворника. вѣра пана хърмана. вѣра пана [13] ацка гудича. вѣра пана дажбога. вѣра пана [щ...]ти(н)ского. вѣра пана микоть. и вѣра пана рѣцеша. прѣкалабове [...]торо(в)скыи. вѣра пана грози прѣкалаба ѡрхейского. [14] вѣра пана [...]рѣ прѣкалаба новоградского. вѣ[ра пана...]спѣтарѣ. вѣра пана [..н...] вистѣрника. вѣра пана [...]а poste(л)ника [...] вѣра [пана бо(н)дара] вистѣрника. вѣра пана [...]їа poste(л)ника. вѣра пана андреа[...] чашника. вѣра пана [...]а] сто(л)ника. вѣра пана ша(н)[15]дра комиса. и вѣра уси(х) бо̄арь наши(х) мо(л)давски(х). и [великих и малих]. а по наше(м) животѣ кто буде(т) г̄(с)п̄(д)рь нашей земли. то(т) щоби не пор[ушил] нашего даанїа и потврж(д)енїа. але щоби утврди(л) и оукрѣ[16]пи(л). а кто сѣ перекуси(т) раздрушити [...] даанїа. и потврж(д)енїа. то(т) да е(ст) прокла(т) ѡ(т) га̄ ба̄ и спаса нашего їс̄у х̄а и ѡ(т) прѣ(с)таѡ его б(о)гоматерь. и ѡ(т) д̄. еу(г̄)листи и ѡ(т) [17] сти(х) сла(в)ни(х). и въсехвалны(х). и врѣховни(х). ап[...] петра и павла. и прочїи. и ѡ(т) к̄д. проро(к) б̄жїи(х). иже ѡ(т) вѣка бо̄у оугоди(в)ши [...] ѡ(т)ць никески(х). [1] и да е(ст) подобе(н) їудѣ и про[18]клѣтому арїи

и да имае(т) участие. съ ѿнѣми їюдіи. иже възъпиша. на га̄ ба̄ и спаса̄ нашего їсу ха̄ кръвь его на ни(х). и на чадо(х) и(х). а на бу(л)шее крѣпо(ст) и по-тврѣ(д)еніе тому въсем(у) [19] више писа(н)ному. велѣли есми нашему вѣр-ному. пану тѣутулу. логофету. писати и нашу. печа(т) привѣсити. к сему листу нашему пи(с) іѡ(н) [20] въ сучавѣ в лто ≠ sign̄ м(с)да ау(г). 31. [21].

№ 64

Стефан воевода дає грамоту в тому, що він купив у Сіми пахар-нічела, його сестри Аннушки та інших їх родичів село Глодіні біля Ставчан за 150 золотих татарських, а також у тому, що він віддав це село Хоморському монастиреві, взявши у нього вза-мін селище Поліну і віддавши його Воронецькому монастиреві

26 листопада 1490 року, Сучава

Грамота у скороченому варіанті і з численними помилками публікувалася в збірці Уляницького (№ 100 С, стор. 117—118). За кордоном вийшла у збірці І. Богдана (т. 1, стор. 436—437). Цей текст друкується за оригіналом, що зберігається у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна (Колекція Маркевича і Лукашевича, ф. 159, № 14).

Документ написаний на пергаментному аркуші розміром 64,5 см × 43,7 см ; він був складений, внаслідок чого утворилися три горизонтальні і дві вертикальні лінії зламу. На місці схрещення двох нижніх горизонтальних ліній зламу з вертикальними утворилися дірки. Середня горизонтальна лінія проходить по 6-му знизу рядкові, і тому деякі букви збереглися погано, а в місцях розривів зникли окремі слова. Під текстом по центру грамоти зроблено вісім дірочок, які розташовані у вигляді двох неправильної форми ромбів. Печатей немає. На місцях зламів утворилися коричневі смуги і плями.

На звороті є кілька написів, зокрема «монасти(р) ѿ(т) воронець», «стихомѡ(р); обидва написи зроблені півуставним письмом, чорнило дуже виляняло.

Текст займає трохи більше половини аркуша. За винятком відзначених пошкоджених місць, він зберігся добре. Написана грамота півуставом, розмір букв середній. Чорнило виляняло і набуло темно-коричневого кольору.

Въ има̄ ѡца̄ и сна̄ и стго̄ дха̄. т(р)оце̄ стаа̄ и единосъщна̄ и нераздели-маа̄. се азъ ра(б) вл(д)кы моего іѵ ха̄. іѡ стефа(н) воево(д)а бжїею мл(с)тїю. г(с)п(д)рѣ̄ земли мо(л)давской. знаменито чини(м). ис си(м) листо(м) наши(м) въса(м) кто на(н) оузри(т) или его чтучи оуслыши(т) [1]. оже прїидоша прѣ(д) нами. и прѣ(д) оусими нашими мо(л)давскими боаре̄ слуга на(ш)

сима п̄х̄р̄ниче(л). и сестра его а(н)ноушка. панеи пана ша(н)дра комиса. с̄нове лазорови и наст̄ паней пана хр̄мана. и сестра ей илка. и братъ и(х) тома п̄х̄р̄ниче(л). с̄нове кости[2]ни. и по и(х) доброй воли. и ники(м) не понужени. ани присиловани. продали свою правую ω(т)нину. ω(т) и(х) правого и питомого оурика. ω(т) оурика. и ис привиліа. що имали ω(т)цеве и(х) лазорь. и братъ его косте ω(т) деда нашего ω(т) але̄з а(н)дра воево(ди). єдино село. по(д)ли [3] ст̄вча(н). на им̄ гл̄д̄н̄и где би(л) ста(н). та продали тоє село. самому г̄(сд)ву ми за. р̄н. зла(т) татарски(х). и заплати(х) азь. г̄(сд)во мы. оуси тоти. р̄н. зла(т) татарски(х). оу руки слус̄ нашему сима. п̄х̄р̄ниче(л) и сестри его а(н)ну(ш)ци. панеи пана ша(н)дра комиса [4] с̄нве лазорови. и оу руки наст̄и. панеи пана хр̄мана. и сестри ей и(л)ц̄и. и брату и(х) томи п̄х̄р̄ничелу. с̄нω(м) костинови(м). пр̄(д) оусими нашими мо(л)давскими бо̄(р)[...] и уткливше и заплативше а(з) г̄(сд)во ми усе елико выше писахω(м). и у то(м) оу то(т) же ча(с) [5] пр̄и-доша пр̄(д) нами. и пр̄(д) оусими нашими мо(л)давскими бо̄аре. м̄леб-ни(к) на(ш) ки(р) по̄п̄ геро(н)діе. іегуме(н) ис̄ в̄с̄ѣми. таже ω х(с)̄ѣ бра-ті̄ми ω(т) нашего ст̄го монастира. ω(т) хомора идеже є(ст) хра(м) ус̄пеніе пр̄ѣст̄ѣи чист̄ѣи. и пр̄ѣбл̄(с)вен̄ѣи вл̄(д)чци наше(и) [6] б̄ци и пр(с)нодв̄ѣи м̄р̄їи. и промин̄ѣли с̄ г̄сдво мы. и дали г̄(сд)ву ми ω(т) оурика. того ст̄го нашего монастира. ω(т) хомора. ωдно селище на им̄ пол̄ѣна. на оустіе хо-мора. [и] г̄(сд)во мы єсмь да(л). изм̄ѣну тому ст̄му нашему монастиру. ω(т) хомора. идеже є(ст) хра(м) оу[7]спеніе пр̄(с)т̄ѣи б̄ци. и где є(ст) іегуме(н) к̄вр по(п) герω(н)діе. за тоту селищу що є(ст) на устіе хомора. тоє наше село на им̄ гл̄д̄н̄и. где би(л) ста(н) по(д)ли ставча(н). що єсмо г̄(сд)во мы. купи(л) [т]оє село. ω(т) нашего слуга ω(т) сима пахарниче(л). и ω(т) сестра его а(н)ну(ш)ка. панеи пана ша(н)дра [8] комиса. с̄нве лазорови. и ω(т) наст̄ паней пана хр̄мана. и ω(т) сестра ей и(л)ка. и ω(т) бра(т) и(х) тома п̄х̄р̄ниче(л) с̄нве костини како да є(ст) тоє село на им̄ гл̄д̄н̄и где би(л) ста(н) по(д)ли ста(в)ча(н). ω(т) н[ас] ури(к) тому ст̄му нашему монастиру ω(т) хомо(р). ис̄ в̄с̄є(м) доходω(м). непорушено ни[9]коли на в̄ѣкы. а па(к) у то(м) бл̄гопроизволи г̄(сд)во мы. наши(м) бл̄гы(м) произво-леніе(м). и ч(с)ти(м). и ст̄ли(м) ср̄(д)це(м). ис̄ оусею нашею доброю волею. и ω(т) б̄а помощію іако да утврьди(м). и у[...]пи(м). на(ш) ст̄їи монастирь. ω(т) вороне(ц). идеже є(ст) хра(м) стого. и славнаго. великомчени [10]ка и по-

бѣдоносца. георгіа. и где е(ст) ѿегуме(н) млебни(к) на(ш). кѵ(р) по(п) генадіе. и учинили есми. въ задоушіе сто почивши(х). пре(д)кѡ(в) и ро(ді)телеи наши(х). и за наше здравіе и [спасе]ніе и за здравіе и сп(с)ніе г(д)жи наше(и) мріи и за здравіе. и сп(с)ніе дѣтеи наши(х). [11] и дали есми тому стму нашему монастиру ѡ(т) вороне(ц) тоє прѡ(д)реченоє селище на имѣ полѣна. на устіе хомора. да е(ст) тому стму нашему монастиру ѡ(т) воронецъ ѡ(т) на(с) ури(к) непорушено николиже на вѣкы. а хотарь монастиру ѡ(т) вороне(ц). поче(н)ши. [12] ѡ(т) мо(л)дову. ѡ(т) проти(в) воронца. где падає(т) оу мо(л)дови та ѡ(т) полѣ[...] путе(м) догде упадає(т) оу великіи поу(т). на копаную могилу. ѡ(т)толѣ чере(с) великіи пу(т). и чере(с) ли(с) на устіе из[вор]а на еди(н) хра(б) знамена(н). ѡ(т)толѣ. изворѡ(м) горѣ на верхъ дила. на еди(н) бра(д) зна[13]мена(н). ѡ(т)толѣ право чере(с) коне(ц) рѣдѣ [?] и чере(с) зъподію на дру[.ги.] д[.л.]. на еди(н) бра(д) знамена(н). ѡ(т)толѣ право до крѣниці думитрови. ѡ(т)толѣ попу(д) оубочи на еди(н) бра(д) зна[менан] межи два зъподіи ѡ(т)толѣ право. на еди(н) ли(п). що е(ст) на не(м) буѡ(р) [?]. що е(ст) бли(з)ко [14] пута. где вѣходи(т) пу(т). из лѣса. ѡ(т)толѣ право на пото(к) хомора [...] одну во(л)ху знаменану. ѡ(т)толѣ пото(к)ѡ(м) долу. догде вѣходи(т) пото(к) из лѣса. та чере(с) хомо(р). на еди(н) топо(л) знамена(н). ѡ(т)толѣ попу(д) лѣсѡ(м) та чере(с) коне(ц) лѣса. на еди(н) бу(к) знамена(н). що е(ст) бли(з)ко ве[15]ликой дороги где вѣходи(т) дорога из лѣса. ѡ(т)толѣ право чере(с) [...] чере(с) мо(л)даву на каме(н)[...] то е(ст) ему ве(с) хотя(р). а на то е(ст) вѣра нашего г(д)ва выше писа(н)наго мы [...] воево(ди) и вѣра прѣввзлюблени(х) снѡ(в) г(д)ва ми алеѣа(н)дра. и богдана влада. [16] и вѣра богар наши(х). вѣра пана дума. вѣра пана [...] вѣра пана хрѣмана. вѣра пана [...] вѣра пана тацка худича вѣра пана [...]тиского. вѣра пана микоть. и пана рѣцеша паркалабов[ѣ] ѡ(т) Нѣмца [17] вѣра пана а(н)дрейка чорторо(л)ского. вѣра пана грози паркалаба [ор]хе[ис]кого вѣра пана [...] паркалаба новоградск[о]го вѣра пана [...] вѣра пана ходора вистѣрника. вѣра пана еремѣа poste(л)ника вѣра пана [18] мохила ча[ш]ника. вѣра пана фроу(н)те[ш] сто(л)ника. вѣра пана ша(н)дра комиса. и вѣра уси(х) богар наши(х). мо(л)давски(х) велики(х). и мали(х). а по наше(м) животе кто боуде(т) гп(д)рь наше(и) земли. ѡ(т) дѣте(и) наши(х). или ѡ(т) нашего роду. или па(к) боуд(к)ого [19] бѣ избере(т). гп(д)ремь бити. наше(и) земли мо(л)давской то(т) би не поруши(л) нашего дааніа и потвръженіа али би оутврьди(л). и укрѣпи(л). а кто сѣ покуси(т) нашего дааніа. и потвръд(ж)еніа. порушити. или ра(з)друшити. то(т) да е(ст) проклѡ(т). ѡ(т) [20] га ба̄ и спаса нашего іѵ ха. и ѡ(т) прч(с)тіа его

бгмтре. и ѡ(т) сты(х) вѣ ап(с)ль врѣховни(х) и ѡ(т) сты(х) тиѣ. ѡ(т)ць никеис-
ки(х) и ѡ(т) всѣа(х) сты(х) иже бѹ оугоди(в)ши(х). а на [бол]шую крѣпо(ст).
и потврѣд(ж)деніе тому. всѣму выше писа(н)ному. вѣлѣли есми [21] наше-
му вѣрному. пану тѹтулу логофету. писати. и нашу печат(т) привѣсити.
к сему листу нашему. писа(л) тоадерь дѣа(к) у сучави в лто ≠ сѣги. ное(в)
кс дна. [22]

ЗАКАРПАТСЬКА ГРАМОТА

№ 65

Пан Радул, віцашпан марамороський, і жупани Банко, Тодір, Шандр та ін. повідомляють, що воевода Балиця і мецер Драг збудували монастир св. Михайла на землі тересовській і дали йому із своїх спадкових володінь три села Терес, Кривич і Крушево, а також млин на Сопунці

1 травня 1404 року, Сигет

Грамота неодноразово публікувалася у вітчизняних і зарубіжних виданнях. Зокрема, фотокопія документа була додана А. Петровим до статті «Древнейшая церковнославянская грамота 1404 г. о карпаторусской территории» («Sborník filologičny», VIII, Прага, 1926), а також до окремої брошури з тією ж назвою, що вийшла у 1927 р. в Ужгороді; текст грамоти дещо модернізований, введена сучасна інтерпункція, власні назви написані з великої літери, не відображені виносні букви та ін. Текст публікувався також у праці Ф. Тішого «Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi» (Прага, 1938, стор. 3). Науково транслітерований текст грамоти і фотокопія подані в статті М. Антошина «Закарпатская грамота 1404 года» («Научные записки Ужгородского государственного университета», т. XIII, Львов, 1955, стор. 12—13); в статті подано також детальний мовний аналіз документа.

Цей текст друкується за фотокопією, доданою до статті М. Антошина.

Оригінал грамоти, очевидно, зберігається в Будапештському архіві народного музею.

Се азь ⁸⁴ пань радуль вицашпань маромуре(ш)скы(м) [!] и жупань ба(н)ко [!] и тодѣрь и шандрь. немпиш ѿ(т) (са)рвасова ⁸⁵ иванчукь драго[2]мирь и брать его Дань. и лешка белкови(ч) ⁸⁶. и косте драгуше[3]-

⁸⁴ ь переправлено іншим чорнилом на ѣ.

⁸⁵ о переправлено іншим чорнилом на а.

⁸⁶ Франтішек Тіхий в кн. «Vývoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi» (Прага, 1938) пропонує таке читання: леш кабелкови(ч) (стор. 3).

вичь. и косте поповь. и нань ѿ(т) съпжнky. даемо вѣдомо [4] симъ наши(м)
листомъ. въсѣкому кто посмотритъ на [5] сесь листъ. аже балица воевода.
драгъ мещерь. съзи[6]даше црковь. въ име стго архаггла михаила. на
зе[7]мли тересов(ь)ской. и прѣ(д) нами дадоше ѿ(т) своего оурика [8] три
села манастирю и единь⁸⁷ млинъ. едно село тересь. [9]. а друго крив-
чичь. а третіе крушево. и млинъ що є(с) на зе[10]мли дългополской. на
сопункы. где падаеть. съпнца [11] оу тису. да служе(т) манастирю
стго архаггла михаила. [12] а по ихъ съмрти и думитру воевода. и братъ
его А[13]ле[...](н)дръ мещерь дадоше. прѣ(д) нами въсѣми тиа [14]
села стму архагглу михаилу, ѿ(т) своего оурика [15] село тарась. и село
кривчичь. и село крушево. и млинъ⁸⁷[16] що є(с) на земли дългополской.
на сопонкы. кде па[17]дае(т) съпнца у тису, а тиа села дадоше прѣ(д)
на[18]ми ни на наше вѣ(даніе). и с полемъ, и съ лѣсомъ и съ водою [19]
и съ въсѣмъ прижи(т)ко(м) да будутъ манастирю. [20]. писано под на-
шими печатами на столном [21] мѣстѣ оу Сигѣту. в лѣто ≠s и ц̄ в̄и мца
маг [22] въ а̄ днь. [23]

⁸⁷ ь переправлено іншим чорнилом на ъ.

ДОДАТКИ

I

Влад воевода надає право українським, польським і молдавським купцям вільно купувати і продавати товари в угро-влахійській землі, а також возити товари через територію його держави в інші землі

8 вересня 1440 року, Торговищі

Грамота публікувалася в зібранні «Acta grodzkie i ziemskie», т. VII, стор. 220—221. Текст грамоти транслітерований, особливості графіки і орфографії в основному збережені. Відступом є лише запровадження сучасної інтерпункції і повне написання скорочених слів (у цьому разі дописані літери беруться в квадратні дужки). У збірнику вміщена також кольорова літографія з оригіналу в натуральну величину.

Даний текст публікується за оригіналом, який зберігається у ЦДІА УРСР в м. Львові (ф. 131, оп. 1, спр. 72). Грамота написана на тонкому пергаментному аркуші розміром 37 см × 35,5 см. Аркуш складений, на ньому утворилися дві нерізкі вертикальні і чотири горизонтальні лінії зламу. Пергамент пожовтів, у нижній частині набув буруватого відтінку. По горизонтальних лініях зламу (особливо по 2-й знизу) текст потерся. Посередині нижнього кінця грамоти є невеликий (6 см завдовжки) виступ, що є продовженням аркуша. Він загнутий вперед і прикріплений до аркуша синім і червоним шовковими шнурками, на яких привішена велика кругла печать з червоного воску у восковому муляжі. Діаметр печаті — 9,5 см, біля чверті печаті з написом відлаmano. Решта напису збереглася: «wład; filius; merce; transalpinis; waivoda; et; dominus...»

На звороті аркуша стоїть штамп Архіву стародавніх актів м. Львова з колишнім міським гербом і зроблено ряд написів чорнилом, чорним і червоним олівцем. Серед них дата написання грамоти, різні інвентарні номери.

Грамота написана середнім півуставом. Для письма характерна наявність виносних літер. Зокрема, виносяться над рядок літери г, д, ж, м, н, с, т, х, а також и, у.

Над літерою ы наявний надрядковий знак у вигляді двох паралельних похилених вліво рисок; цей знак може означати винесене над рядок и. Знаки ъ і ь чітко розрізняються: ь пишеться в рядку, ъ має довгу мачту, яка виходить за рядок і загинається вліво вниз. Довгу мачту має також літера ѣ. Вертикальні лінії букв а, ж, а також інколи перша вертикальна лінія літери м виходять за межі рядка вгору і вниз. Вертикальна лінія літери р і центральна вертикальна лінія літери щ опущені вниз, під рядок. Букви з, с, ѿ, е, к, вживаючись на початку слова, можуть бути значно більшими від інших літер.

Перед голосними закономірно виступає і; у має форму v (іжиці) з петлею внизу; е має цілий ряд накреслень: воно може мати форму великого, трохи не замкнутого кола з довгим хвилястим язичком, півкола з хвилястим або загнутим униз язичком, невеликої дуги з прямим язичком та ін.

Грамота написана чорним чорнилом, що набуло темно-бурого кольору. Хрест і заголовна літера, а також підпис в'язку під текстом написані червоним чорнилом.

Въ х̄а б̄а бл̄говѣрни(и) и б̄гоч(с)тивы(и) и х̄(ст)ѡлюбивы(и) и б̄г̄ω(м) помазанны(и) и самодръжавны(и). іω Вла(д) воивѡ(д)а мл̄(с)тіѡ [1] б̄жіеж и б̄жіемъ бл̄гы(м) произволеніемъ. ѡбладуѡщу ми. и г̄(с)двуѡщу ми. въсеи. земли угровлахіиско(и). [2] даже и до великого мора ѡбладуѡ . пачеже и на угрьскои земли. ѡмлашу. и фагарашу херцегъ. [3] бл̄гопроизволи. г̄(д)во ми своимъ. бл̄гы(м) произволѣніемъ. ч̄(с)ти(м) и свѣтлі(м) ср̄(д)цемъ и дарихъ. сы(и) [4] въсеч(с)тны(и). б̄(л)гѡобразны(и). и пр̄ѣ(д)почитанны(и). иже на(д) въсеми ч̄(с)ти. и даровъ. настоѡщи. хрисовуль. г̄(с)два [5] ми. паче же. учинихъ више. ра(ді) прошеніа пріатели г̄(д)ва ми еже сж(т) мести ч̄(т) Кракова по ймену. [6] марти(н) хми(л). и станиславъ. дивны(и) будучи мести(ч) въ львоуе. тако записа(х). си(и) ч̄(с)тны(и) ли(с)т̄ г̄(д)ва ми [7] съ вѣроѡ и съ ѡбещаніемъ. и даю вѣданіе. въсемъ. купце(м). и въсеко(му) члвку. тко [11] би хоте(л). до земли г̄(д)ва [8] ми. дойти. ѡ(т) въсеи лѣцкои земли. ѡ(т) кракова. ѡ(т) львоуа. и ѡ(т) ини(х) мѣсть. и ѡ(т) рускіѡ земли [9] и ѡ(т) мо(л)довьскои. земли. въсеки(и) члвкъ. и въсеки(и) купецъ. хто узри(т) сы(и) ли(с)т̄ г̄(д)ва ми. или услышитъ [10] е(г) чьгучи. и тко[11] би хоте(л) дойти съ купіѡ(м). буди съ коимъ либо трыго(м) въсеки(и) члвкъ да идеть. въ[11]секи члвкъ въ землѡ г̄(д)ва ми. мирно и слобо(д)но. да продава(т) що има(т). и да купова(т) що люби(т). и паки ми[12]рно и слободно. да поидеть нечего не боесе. а мито да плати(т). на рибныку въсеки(и) члвкъ ѡ(т) [13] единого воза. два. флорини. въгрцькы. а по ини(х) мѣсто(х). да плати(т) правое мито како имо лю[14]діе. даважь. а потѡ(м). слободно да ходитъ. хто ли бы хоте(л) ѡ(т) ва(с) и до тур(с)кои земли [15] пойти еще. можетъ мирно и слободно ходити. давши. правое мито. Сіе запи[16]сахъ вамъ. купцемъ на вѣчни(и) вѣкы непотыкновено. до живота г̄(д)ва ми. по см̄рти же [17] г̄(д)ва ми. и до живота сновъ г̄(д)ва ми мирча. и вла(д) и раду(л) или ини кѡго изберець г̄ б̄ [18] бити г̄(д)нѣ влашкои земли по грѣхомъ. нашимъ или и ѡ(т) иноплѣмennyкъ. да еще почь[19]теть. и понови(т). и утворьдитъ сы(и) хрисовуль. и тѡго г̄ б̄. да почьтеть. и утврѣди[20]тъ

въ г(д)вѣ его. аще ли порушить. и посрамить. и не послуша(т) сы(и) ли(с)[т]. то такового [21] гѣ бѣ. да порушить и посрамить. въ г(д)ве его. и да убіеть з(д)е тѣло. а въ бждущимъ. вѣ[22]цѣ дшж. и да е(с) прокле(т) ѡ(т) ха ба спаса нашего и ѡ(т) тїи сты(х) ѡтць иже въ никеи [23] бгоносныхъ и да имать. учестіе съ иудож и съ. арїеж. и съ ѡнеми. нечѣстивеми. [24] еже рекошж на ха ба спаса нашего кровь его на ни(х). и на чедѡ(х) и(х). еже е(с) и бждеть. [25] въ вѣкы аминь. и на тѡ(м) вѣсѣмъ врѣху писанны(м). вѣра. и дша г(д)ва ми. и вѣра и дша сновъ [26] г(д)ва ми. и вѣра жупана тудора. и вѣра жупана татула. великѡ(г) дворника. и вѣра жупа[27]на нанула. и вѣра жупана вонка. и вѣра жупана манѣ удриша. и бра(т) его стойка и вѣра [28] жупана гарчула. и вѣра жупана. радула борчева. и вѣра. жупана станчула хоноа. и вѣра [29] стефана лѡ(г)о[фета. и вѣра дими(т)ра сп[а](т)арѣ. и вѣра шербана вистіера. и вѣра семена сто[30]лника. и вѣра микле пахарника. и вѣра баде. комиса. за по великое же. утврѣж(д)еніе [31] велели есми. нашем(у) вѣрном(у). писарю. михаилу сы(и) ли(с)[т]. приправи[ти] и нашу. велику. [32] печать. привесити. а дана. въ. аргишо. писана же въ трѣговищи. м(с)ца септеврїа и днь в лѣ(т) ≠ сцими: [33] ію влад воевода мл(с)тл. бжїеѡ. гсдрь. [34]

II

Послання великому князю Казимиrowi від царя Муртази, передане братом Муртази Ахматом

Серпень 1484 року

Грамота опублікована в «Русской исторической библиотеке» (т. 27, Литовская метрика, кн. 4, № 40, стор. 347—351). Даний текст публікується за копією, вписаною до Литовської метрики, кн. 4, що зберігається в Центральному державному архіві стародавніх актів у Москві (ф. 389, № 4), арк. 112, 112 зв., 113). Коротку характеристику Литовської метрики і палеографічний опис кн. 4 див. на стор. 41—42).

112

Мѣца Августа иньдиктъ в̄.

гарьлыкъ ѡтъ цара Мурътазы

Казимиру брату ѡтъ му(р)тазы цара поклонъ, рекъши слово тоестъ погонъ здавна и досюла, съ вашими предѣки наши предѣки ѡтцы и дади наши, коли были у приазъни и въ братѣстве ино межи ними тогды многие доброты были, ѡдинъ дрѣгому приазъни чинивали, А неприазни не чини-

вали, а вбогие влусы штобы супокоємъ были, на то межи собою тве(р) дуоу при:сагу де(р)жали, Абы хота и сами оть дара о(т)ца моего котори(и) же передь бога пошолъ. черес трета по томужь присаги хотели были есте. Нине пакъ сего году по тому жъ и оть насъ о томъ деле усказали есте по правде пе(р)ве(и) охмать царь одинъ царь быть, А нине два цари есмо з братомъ Моимъ седихматомъ въ его и съ его меньшею братьею и о дете(х) е(г) [о]. та [неве]даю А о княза еще тимира и о братю его меньшую и о дете(х) его деле такожъ не ведаю. А оть мене коли змолышь и оть слугъ моихъ твоимъ улусомъ коли шкода станеть оть правое руки або оть левое або которие подле мене стоать оть братьи мои о(т) дете(и) мои(х) твоимъ людемъ коли шкода станеть, а о томъ деле коли а буду ведати к тебе [коли] рать свою пуцу Або оть иное стороны рать моя прибахъши, твоимъ людамъ зашкода(т) А та о томъ || узъведавши, А таа рать и (э)де ко мне при(и)детъ потомъ та кхъ только буду не казнити А полонъ вашъ у нихъ отънему и ва(м) не о(т)шлю, А любо оть иное стороны где моя сила не стечеть а рать на конь узъсадетъ а та о томъ узъведаю А кто бе исъ птичею языкъ вести не пошло землю и небо котори(и) иствори(л) богъ мене поб(и) такъ рекъши присагу свою написавши присажъны(и) листь написавъ тагиревымъ меньшимъ братомъ табипомъ послалъ есми. А такежъ мне сажъ говорачи хота и ты какъ еси бра(т) [а] ахмата видель мене по тому жъ видъ А хота моего слугу какъ его слугу видъ А ещо моихъ несколько есачныхъ люде(и) оть есака Бегаючи к тебе прихилилиса А моихъ пошлинъ мене не дають, то бы еси велел(л) дати, А тотъ панъ богданъ левковичъ Што люди заведаеть почонъ(?) оть великого царя и досюла намъ есакъ даивали, А тые есаки ажъ мене братомъ наречешъ вели дати А только такъ не будетъ Братство наше по чому знакомито будетъ какъ рекучи тарльыкъ послали есмо: коне(ц) ниже(и) Казимиру Брату оть му(р)тазы поклонъ рекши бы то было сведомо што жъ вы насъ брата своего здоровъа отьведываете оть ле(то)шнего и до сего часу стрета послали были есте, ино тогда Мы о(к)очинъ они пришли оть своихъ неприателе(и) великую працу мели есмо а онъ дла тебе и насъ штобы промежи насъ бра(ц)ство повышалоса того дла много голоду и томли те(р)пелъ нине пакъ дла нашего бра(ц)ства нашего стрета добримъ ласкавымъ окомъ посмотри межи тебе и межи мене дла || Васъ и насъ коли его стому ве(р)нешъ братства дела нашего А еще надобва дела устрета нисколько поставовъ есми взалъ какъ жалованье вчинилъ какъ ему заплату вчинишь то ты ведаешъ а о(б)рагимъ тольмачъ на се(и) дорозе много томъли мель а и его какъ будешъ жаловати вы ведаете на то есми листь писа(л):

а Што коли та(и)ны свои чере(з) табина мне ускажи коли сюю правду ажъ промежи собою вчинимъ потомъ оть сего часу межи тебе и нами лешее[!] доброты инога дела не будетъ о(т): сего часу оть насъ к вамъ котори(и) посоль при(и)детъ бе(з) листа А бе(з) наше(и) печати, и вы того непочътиво отъпустите зану(ж) то ложъ естъ.

ПОКАЖЧИК ОСОБОВИХ ІМЕН

Аврам — міщанин брестський, 18.

Албъ — боярин молдавський, 55, 57.

Алекса — боярин молдавський, мечник, брат Ғани, 59.

Але(кса)идръ — магістр, брат Думитру воеводи, 65.

Александр Ю(р)евич — князь, намісник гродненський, 19.

Александръ (Alexander) — великий князь литовський, 22—26, 27, 28.

Алеџандер — князь київський, 1.

Алеџандръ (Добрий) — воевода, господар землі Молдавської, 32—41, 52, 64.

Алеџандръ — син Алеџандра (Доброго), 40.

Алеџандръ — боярин молдавський, мечник, 44.

Алеџандръ — син господаря Стефана (III), 60—64.

Андрейко — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 62.

Андроник Михаил — житель землі Молдавської, 56.

Андроникович Косте — боярин молдавський, 44.

Анрушко — боярин молдавський, 53.

Андрѣи Михайлович — князь, підданий великого кн. литовського Витовта, 6.

Анна — дружина Жикмонта Индриховича, 4.

Аннушка — дружина Шандра, конюшого, 64.

Арбуре — староста нямецький, 59, 61.

Арданович Петръ — писар канцелярії господаря молдавського, 54.

Бабински (Babynsky) — родич *Волжєвича Романа Олизара*, 2.

Баду — циган, підданий Молдовицького монастиря, 50, 54.

Бада — боярин молдавський, 47.

Бакотский Петраш — шляхтич подільський, 10.

Балица — воевода закарпатський, 65.

Балчан Иван — боярин молдавський, 46—48, 53.

Банко — жупан закарпатський, 65.

Бартоше Станислав — дворянин, 28.

Бедрихъ — шляхтич, 9.

Белкович Леока — жупан закарпатський, 65.

Бера (Бѣра) — циган, підданий Молдовицького монастиря, 50, 54.

Беренде (Береида, Бериндѣи) — боярин молдавський, стольник, 42, 44.

Берестяникъ Лаврентеи — крилошанин Києво-Печерського монастиря, 5.

Блько — староста білгородський (на Дністрі), 59, 61.

Богдан — брат господаря молдавського Ілїи, 45.

Богдан Влад — син господаря Стефана (III), 61—64.

Боговитынович Левко (Bohowitynowicz Lewko) — ключник брестський, 23, 25.

Богуш Нестѣкович — боярин молдавський, син Нестака, 35, 46, 47.

Бодѣ — боярин молдавський, 59, 61.

Болбосѣ — боярин молдавський, 53.

Болдор — боярин молдавський, скарбник державний, 62.

- Болобан Васко Гринкович** — див. Гринкович Болобан Васко.
- Болобан Ивашко Гринкович** — див. Гринкович Болобан Ивашко.
- Боухтѣ (Боухти)** — боярин молдавський, 55, 57, 59, 61.
- Браевич Дума** — боярин молдавський, 46, 47, 53, 56—57.
- Браевич Юрги** — встановлювач меж маєтків, 48.
- Братул** — боярин молдавський, 46, 47.
- Братул** — син Прочелника, боярин молдавський, 53, 56.
- Братан** — керівник канцелярії господаря молдавського, 32, 33.
- Брънич Стан** — див. Бырлич Стан.
- Буговский** — член львівського торговельного посольства до молдавського господаря Стефана (III), 55.
- Бучум Ионъ** — боярин молдавський, 53.
- Бунга** — боярин молдавський, конюший, 46, 47.
- Буѡрѣн Ион** — боярин молдавський, 50.
- Бырлич (Брълич) Стан** — боярин молдавський, 33, 39, 40, 44.
- Бѣлош** — боярин молдавський, 44.
- Бѣсова Баба** — прізвисько власниці маєтку на Задньому Сирці (поблизу Києва) і урочища Хлапач, 1.
- Ван (Вана)** — боярин молдавський, начальник гарнізону Сучави, 32—34, 46, 47.
- Васильи Ондрѣевич** — див. Ондрѣевич Васильи.
- Васко** — воевода смотрицький, 10.
- Васко** — писар, 31.
- Васко** — батько Івана з Хородника, 61.
- Васкович Тадор** — боярин молдавський, 46, 47.
- Васьянъ Кувязъ** — див. Куязъ Васьянъ.
- Верботич Петраш** — шляхтич, 13.
- Верещак Тома (Тома)** — боярин молдавський, 46, 47.
- Верзѣть Ханьсѣ** — член посольства львівських купців до молдавського господаря Алѣксандра (Доброго), 32.
- Верига** — представник племінної молдавської знаті, 36.
- Вершиякович Івашко** — житель львівський, 29.
- Вилча** — боярин молдавський, 33, 34, 37, 39, 40, 41, 42.
- Витовт (Вытольтъ)** — великий князь литовський, 1, 6—9, 11, 12, 18.
- Витолт** — боярин молдавський, 44.
- Владимер** — князь київський, 1.
- Владъ** — боярин молдавський, 33.
- Владъ** — син господаря молдавського Стефана (III), 62.
- Владъ Серетский** — боярин молдавський, 32, 33.
- Вланкоул** — боярин молдавський, староста Хотинський, 55—57, 59, 61.
- Влашин Понин** — див. Понин Влашин.
- Вльча (Влча)** — див. Вилча.
- Володиславъ** — король польський, 6, 7.
- Волчеквич Васильи Олизар (Wolczkiewicz Wasylij Olizar)** — син і спадкоємець Волчеквича Романа Олизара, 2.
- Волчеквич Иван Олизар (Wolczkiewicz Iwan Olizar)** — син і спадкоємець Волчеквича Романа Олизара, 2.
- Волчеквич Роман Олизар (Wolczkiewicz Roman Olizar)** — воевода київський, 2.
- Волчеквич Шилович Олизар (Wolczkiewicz Szyłowicz Olizar)** — брат Волчеквича Романа Олизара, 2.
- Вранчан** — боярин молдавський, 59.
- Вулиаш** — писар канцелярії господаря молдавського, 53.
- Вачковичъ Илья** — шляхтич, 8.
- Вачковичъ Ѡнанъ** — шляхтич, 12.
- Гаврило** — маршалок князя Юрия, 12.
- Гаврило** — міщанин овруцький, 17.
- Газгур** — боярин молдавський, мечник, 53.
- Галбин Дума** — боярин молдавський, 53.
- Гангур** — староста орхейський, 59, 61—63.
- Гарду** — слуга господаря молдавського Стефана (III), 63.
- Генадіе** — ігумен Воронєцького монастиря, 64.
- Герман** — представник племінної молдавської знаті, 35.
- Герондіе** — ігумен Хоморського монастиря, 64.
- Гинде Тома** — боярин молдавський, 57.
- Глуский Мишко** — шляхтич, 12.
- Гоголь Андриш (Hohol Andryj)** — шляхтич, 2.
- Голасин** — чернець, 5.

Горлиця Велецкий⁸⁸ — свідок при продажі Школем садиби Кондратови, 30.
Горностаи Романович — намісник овруцький, 17.
Гоан — боярин молдавський, 53, 55, 57.
Гринко — боярин молдавський, 33—35.
Гринкович Болобан Васко — землянин Володимирського повіту, 27.
Гринкович Болобан Івашко — землянин Володимирського повіту, 27.
Гроза — староста орхейський, 63, 64.
Грьбов Маноил (Манул) — боярин молдавський, 46, 47.
Грыгорш Станиславович (Hryhoriy Staniślawowicz) — див. Станиславович Грыгорш.
Грымаилович Немыра (Hrymayłowicz Nemyra) — дворянин, 23, 25.
Грынкович Іцко (Hrynkowicz Jacko) — землянин, 20.
Гудич Іцко — див. Худич Іцко.
Гулевич Івашко — житель львівський.
Давид — представник племінної молдавської знаті, 48.
Дажбог — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 59, 61—62.
Дан — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 34, 35, 39, 41.
Данович Косте — боярин молдавський, 53, 55, 57.
Данчил — житель землі Молдавської, 57.
Данчулович Ґана — боярин молдавський, 47.
Дань — житель закарпатський, 65.
Дедикгольд — шляхтич, 8.
Дієниш (Дієниш) — боярин молдавський, мечник, 46—48.
Динис — керівник канцелярії господаря молдавського, 44.
Довкговдъ Юрьє — князь, підданий великого князя литовського Витовта, 7.
Домакуш — див. Домонкуш.
Домонкуш (Домокуш) — боярин молдавський, стольник, 33—35, 38, 39, 40, 41.
Доумичка — представник племінної молдавської знаті, 56.
Дохович — шляхтич, батько Хведки Пашкової, 21.
Драг — магістр закарпатський, 65.
Драгон — боярин молдавський, 34.
Драгослав — боярин молдавський, 53.

Драгош — боярин, дворецький господаря молдавського, 62.
Драгуш (Драгош) — боярин молдавський, 35, 41.
Драгушевич Косте — житель закарпатський, 65.
Дракош (Дракоше) — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 50, 53.
Дулчевич Тоадерь — боярин молдавський, 53.
Дума — боярин молдавський, 50.
Дума — син старости хотинського Влаикула, 59, 61—64.
Дума Браевич — див. Браевич Дума.
Дума Лимбьдоулчевич — див. Лимбьдоулчевич Дума.
Дума Немецкии — боярин молдавський, 42.
Думитру — воевода закарпатський, 65.
Дъмькоуш (Дамакоуш) Стецко — боярин молдавський, 55, 57.
Дѣтко Иван — боярин молдавський, 34, 35, 39, 40, 41.
Ѣсь — міщанин брестський, 18.
Ѣсько — міщанин грубешівський, 18.
Єзер'їн (Єзеран) Петр — боярин, конюший господаря молдавського, 50, 53.
Єнкович Данко (Jenkowicz Danko) — міщанин брестський, 25.
Єнкович Лазар (Jenkowicz Łazarz) — міщанин брестський, 25.
Єнкович Пысах (Jenkowicz Pysach) — міщанин брестський, 25.
Єпифановичъ Семашко — шляхтич, 31.
Єрема — боярин молдавський, 53.
Єремїа — боярин молдавський, 62, 64.
Єфрем — ігумен Воронецького монастиря, 63.
Жикмонть Индрихович — староста житомирський, 4.
Жомотатов Журж — боярин молдавський, 39, 38.
Жулич Вана — боярин молдавський, 46.
Журж (Журж) — боярин молдавський, 32—34, 37, 39, 40.
Журж — дворецький господаря молдавського, 41.
Журж Фратовский — див. Фратовскии Журж.
Жум'ятевич Шефул — боярин молдавський, 44.

⁸⁸ Із змісту грамоти не можна встановити, чи це одна особа, чи дві.

- Жыггимо́нт**—великий князь литовський, 18.
- Жюметате Іона** — боярин молдавський, 33.
- Жюсичь Олехно Юрьевич** — шляхтич, 12, 13.
- Загоровска Євdotи́я (Zahorowska Ewdotia)** — дочка *Загоровского Богдана*, 2.
- Загоровски Богдан (Zahorowski Bohdan)** — шляхтич, 2.
- ЗбиарѢ (ЗбіарѢ)** — боярин молдавський, стольник, 55, 57, 59, 61—63.
- ЗбѢрѢ** — днв. *ЗбиарѢ*.
- ЗимирѢстанъ Ханьсь** — член посольства львівських купців до молдавського господаря *АлеѢандра (Доброго)*, 32.
- Зникъ** — боярин молдавський, 53.
- Іван** — міщанин овруцький, 17.
- Іван (Іванко)** — син *Васка з Хородника*, 61.
- Іван** — дядько *Шандру і Гарду*, 63.
- Іванчукъ Драгомиръ** — житель закарпатський, 65.
- Івашевич** — міщанин овруцький, 17.
- Івашко** — вихователь дітей князя *Юрия*, 12.
- Івашко** — представник старої родової молдавської знаті, 48.
- Івашко** — староста келійський, 59, 61.
- Ігнат** — боярин молдавський, 50.
- Іле** — дяк, писар канцелярії господаря молдавського, 33.
- Іліа** — син господаря *АлеѢандра (Доброго)*, з 1432 р. — господар землі Молдавської, 38, 39, 40, 42, 44, 45.
- Іліаш** — див. *Іліа*.
- Іліашъ** — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 32, 33, 35.
- Іліа** — єпископ перемишльський, 30.
- Ілка** — сестра *НастѢ*, 64.
- ІлѢ** — боярин молдавський, державний скарбник, 53.
- ІлѢ** — писар канцелярії господаря молдавського, 61.
- Ілья** — ігумен Михайлівського монастиря у Києві, 5.
- Іосиф** — митрополит молдавський, 44.
- Ісаиа Немецкіи** — боярин молдавський, 56.
- Ісаїа (Ісаа)** — боярин молдавський, 35, 39, 44.
- Ісаїа** — дяк, писар канцелярії господаря молдавського, 59, 60.
- Іцьхак** — син *Іцковича Ёнька*, 19.
- Іоасаф** — ігумен Путнянського монастиря, 59.
- Іоилевич Журж** — писар канцелярії господаря молдавського, 50.
- Іон** — боярин молдавський, державний скарбник, 50.
- Іон** — боярин молдавський, конюший, 55, 57.
- Іоаниш** — боярин молдавський, 42.
- Іон** — писар канцелярії господаря молдавського, 62, 63.
- Казнмер (Казимир)** — король польський, 15, 17—19.
- Карман** — циган, підданий Молдовицького монастиря, брат *Бера*, 50.
- Катуна** — маршалок князя *Острозского Івана*, 13.
- Кваша** — міщанин овруцький, 17.
- Кезкаиль** — шляхтич віленський (вільнюський), 8.
- КинѢ ТомѢ** — боярин молдавський, 55.
- Климентъ** — міщанин львівський, 55.
- КльньѢ** — боярин молдавський, 62.
- КнѢжнич Данчул** — боярин молдавський, 53.
- Кобузевичъ Іван** — тиун печерський, 5.
- Козарин** — землянин володимирський, 28.
- Козеня** — свідок при укладенні торговельної угоди між *Чижевою Настасью* і Печерським монастирем, 5.
- Козма** — боярин, керівник канцелярії господаря молдавського, 50.
- Козма Шандрович** — див. *Шандрович Козма*.
- Козлиця** — боярин молдавський, 55.
- Колениковичъ Сенко** — шляхтич, 31.
- Кондрат** — підданий єпископа Перемишльського *Іліи*, 30.
- Коробка Ігнат Кондратович** — шляхтич, 30.
- Корлат** — боярин молдавський, 36.
- Косте** — боярин, керівник канцелярії господаря молдавського, 42.
- Косте** — боярин молдавський, державний скарбник, 46—48.
- Косте Андроникович** — див. *Андроникович Косте*.
- Косте Орышь** — див. *Орышь Косте*.
- Костич** — боярин молдавський, 39, 41, 46, 47.
- Костич (і Косте)** — житель землі Молдавської, 64.
- КотлинскиѢ** — воевода львівський, 29.

- Кошилович Стецко — боярин молдавський, 44.
- Краєвский Патрикѣи — шляхтич, підданий князя Юрия, 12.
- Краспиш — боярин молдавський, 55.
- Кредевичъ Ходко — боярин молдавський, 50, 53, 57.
- Кръсте Чорныи (Кр̄(с)те Чорныи) — див. Чорныи Кръсте.
- Кръсте — боярин молдавський, 41.
- Кръстѣ — писар канцелярії господаря молдавського, 53.
- Кувязъ Васьянъ — палатник Київського Печерського монастиря, 5.
- Куликовський Мычко — член торговельного посольства львівських купців до молдавського господаря Алезандра, 32.
- Купчик Гроза — боярин молдавський, 61.
- Купчикъ Иванъ — боярин молдавський, 38, 39, 40, 41.
- Кымпан Наг — боярин молдавський, 53.
- Кындерич Тома — боярин молдавський, 50.
- Лаврентей — уставник Київського Печерського монастиря, 5.
- Лазор — боярин молдавський, брат Станчула, 44.
- Лазор — боярин молдавський, 53.
- Лазор — батько Сими і Аннушки, 64.
- Лазъ Питик — боярин молдавський, 55, 57.
- Лазъ — боярин молдавський, мечник, брат конюшого Бунги, 47.
- Лазко — боярин молдавський, 36.
- Левич Васко — боярин молдавський, 53.
- Левич Хринко — боярин молдавський, 53.
- Лимбдоулчевич Дума — боярин молдавський, 44.
- Лисовичъ Стецко — боярин князя Чорторыиского Михаила, 12.
- Ловунський Зѣнко — шляхтич, 12.
- Лука — писар канцелярії господаря молдавського, 47.
- Лька — боярин молдавський, староста Білгородський, 59, 61.
- Любич Васко — писар королівський, 31.
- Льнцѣ Журж — боярин молдавський, 53.
- Магда — сестра Шандру і Гарду, 63.
- Маноля (Манолю) — боярин молдавський, 53, 56, 57.
- Мара — сестра Шандру і Гарду, 63.
- Марейа (Марина) — дружина господаря молдавського Алезандра, 37, 40, 41.
- Марейа — дружина господаря Шайн, 44.
- Марта — дружина Андроника Михаила, 56.
- Марушка — дружина князя Шербича Андриика, дочка Купчика Ивана, 61.
- Матей — боярин молдавський, 62.
- Мац — міщанин новгородський, 24.
- Мжачичъ Ивашко — шляхтич, 31.
- Мжюровичъ Добрыша — житель острозький, 12, 13.
- Мжюровичъ Дробышъ — див. Мжюровичъ Добрыша.
- Микач Дума — боярин молдавський, мечник, 50, 53.
- Микита — свідок при укладенні угоди про продаж майна між Жюсичем Олехном і Мжюровичем Дробышем, 12.
- Микотич Гроза — боярин молдавський, 62.
- Микотичъ — житель землі Молдавської, 50.
- Микоть — боярин молдавський, староста нямецький, 63.
- Микрал — боярин молдавський, 53, 55.
- Микул — боярин молдавський, стольник, 50.
- Микул — боярин молдавський, мечник, 53.
- Микулич Стецко — шляхтич, 31.
- Мильчынськіѣ Миколаѣ — шляхтич [?], 29.
- Мирза — боярин молдавський, 61.
- Мирча — боярин молдавський, брат Лимбдоулчевича Думи, 44.
- Мисан — ігумен Вороньського монастиря, 60.
- Митко — воевода подолянський (подільський), 12.
- Миткович Пашко — воевода острозький, 13.
- Михаил (Михаило) Дорогунський — боярин молдавський, 32.
- Михаил Протопопович — див. Протопопович Михаил.
- Михаило — житель землі Молдавської, 47.
- Михаило (Михаиль) — писар, згодом ке-

- рівник канцелярії господаря молдавського, 46—48, 53.
- Михайло Васильевич** — князь, 11.
- Михайло Константинович** — князь, 11.
- Михайло Мартинович** — намісник мерещкий, 19.
- Михал** — міщанин львівський, 55.
- Михно** — син Купича Грози, 61.
- Михул** — боярин молдавський, 53.
- Момотливыи Сенко** — міщанин, 15.
- Монка** — боярин молдавський, брат Тадора, 47, 53.
- Москвитинъ Митя** — дяк, 5.
- Мохил** — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 64.
- Мошеи** — син Іцковича Ёника, 19.
- Мошков Сила** — житель землі Молдавської, 57.
- Мшонъччи Васко** — шляхтич [?], 29.
- Мушата Иван** — шляхтич, 31.
- Мъйдра** — боярин молдавський, 42.
- Мъъръскул Косте** — батько Шандру і Гарду, 63.
- Мынсу** — житель землі Молдавської, 48.
- Мырза** — син Станчула, 59.
- Мъдричка** — боярин молдавський, 34, 35.
- Нань** — дяк, писар канцелярії господаря молдавського, 45.
- Нань от Сълъикы** — житель закарпатський, 65.
- Настасья Чижевая** — див. **Чижевая Настасья**.
- Настъ** — дружина Хръмана, 64.
- Небогатыи Лютинъ** — шляхтич, 31.
- Негон** — боярин молдавський, син Прочелника, 53, 56.
- Негр (Негри, Негрин)** — боярин молдавський, 34, 35, 37, 39, 40.
- Негрл** — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 39, 40, 41, 46—48, 57.
- Негриль** — боярин молдавський, дворецький господаря молдавського, 53.
- Немецкіи Исаиа** — див. **Исаиа Немецкій**.
- Немира** — староста луцький, 11.
- Немпиш от Сарвасова** — житель закарпатський, 65.
- Немыра Грымаилович (Немыра Нгумау-łowicz)** — див. **Грымаилович Немыра**.
- Немырыч Егоръги (Немырыч Jęhorhyi)** — родич Волчкевича Ромаиа Олизара, 2.
- Нестъкович Богуш** — див. **Богуш Нестъкович**.
- Нестъкович Пашко** — див. **Пашко Нестъкович**.
- Нестак** — батько **Богуша Нестъковича і Пашка Нестъковича**, 35.
- Никора** — слуга господаря молдавського **Иліи**, 42, 45.
- Ниманъмис** — писар львівський, 55.
- Носович Иван** — міщанин новгородський, 24.
- Нъг** — староста келійський, 59, 61—63.
- Нъга** — сестра **Шандру і Гарду**, 63.
- Нъгон** — писар, згодом керівник канцелярії господаря молдавського, 34, 37, 40, 44, 46—48.
- Олизарович Клым (Olizarowicz Kłym)** — намісник берестейський (брестський), 25.
- Оуиклата** — боярин молдавський, 40, 41.
- Оуръкле Вана (Ана)** — боярин молдавський, 46—48.
- Паиси** — архімандрит, ігумен Путияньського монастиря, 62.
- Пашко** — боярин молдавський, 57—61.
- Пашко Нестъкович** — боярин молдавський, 46, 47.
- Пашку** — писар канцелярії господаря молдавського, 44.
- Пегохович Шахно** — міщанин, 15.
- Петр** — син господаря молдавського **Але-Зандра**, з 1451 р. — господар землі Молдавської, 39, 40, 41, 46, 47, 49—53.
- Петр** — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 46.
- Петрашкович Ванко** — шляхтич, 31.
- Петрик Акимович** — боярин молдавський, 57.
- Петришоръ** — житель землі Молдавської, 48.
- Петруша** — міщанин овруцький, 17.
- Петр** — бувший керівник канцелярії господаря молдавського, 50, 53.
- Петр** — боярин молдавський, 53.
- Петр** — міщанин львівський, 55.
- Петр** — син господаря молдавського **Стефана (II)**, 61.
- Писко Радул** — боярин молдавський, 46.
- Питик Лаза** — див. **Лаза Питик**.
- Плючко** — житель землі Молдавської, 62.
- Полозович Семень** — шляхтич київський, 5.
- Полтевъ Васко** — шляхтич, 31.
- Понин Влашин** — боярин молдавський, 44.

- Понич Петръ — боярин молдавський, 55, 57.
- Понич Станчул (Станчюл) — боярин молдавський, 46—48.
- Попов Костє — житель закарпатський, 65.
- Попша Михаил — боярин молдавський, 34, 42, 44.
- По(п)щина Донка — житель землі Молдавської, 57.
- Порка Иван — див. Поркович Иван.
- Поркович Иван — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 46—48, 53.
- Преутескии Стан — боярин молдавський, 33.
- Продан Тоадер (Тоадеро) — писар канцелярії господаря молдавського, 46, 53, 64.
- Промчѣвикович Игнат — свідок при укладенні угоди про продаж майна Добриши Мжюровича князеві Ивану Острозскому, 13.
- Протопопович Михаил — боярин молдавський, 44.
- Прочелник — боярин молдавський, батько Братула і Нѣгоа, 56.
- Путата — князь, 12.
- Путатич Дмитрей — князь, воевода київський, 26.
- Пущата (Puciata) — шляхтич, родич Волчекевича Романа Олизара, 2.
- Пынтєч (Пынтєчє) Вана — боярин молдавський, 50, 53.
- Пыхно Михаило — боярин молдавський, 47.
- Радивон — міщанин овручський, 17.
- Радул — боярин молдавський, 47.
- Радул — віцашпан марамороський, 65.
- Радь — землянин, підданий князя Швигайла, 10.
- Расколевичь — житель землі Молдавської, 48.
- Рєвуть Андрѣи — житель львівський, 29.
- Рецєш — боярин молдавський, староста нямецький, 62—64.
- Родивон — шляхтич київський, 5.
- Роман — боярин молдавський, 42.
- Роман — син господаря молдавського Ілії, 44, 45.
- Ротомпань Станиславъ — боярин молдавський, 33, 36.
- Ружынска (Ružynska) — княжна, родичка Волчекевича Романа Олизара, 2.
- Ружынскы Єгорѣи (Ružynsky Jehorhy) — близький Волчекевича Романа Олизара, 2.
- Русинович Івашко — дворянин, 28.
- Сакыш — боярин молдавський, мечник, 55, 57.
- Самоиль — представник племінної молдавської землі, 44.
- Сбіарѣ — див. Збіарѣ.
- Секаръ — боярин молдавський, староста новоградський, 62.
- Семен — згадується як людина, що загадила ставок на р. Горині, 14.
- Семейє Алеѣандровичъ — князь київський, 3.
- Семєи Юрьєвич — князь, староста луцький, 21.
- Сєнко — слуга Жикмоита Индриховича, 4.
- Сєнко Олизарович (Senko Olizarowicz) — намісник берестейський (брестський), 23.
- Сєнкович Иван (Senkowicz Iwan) — землянин, 20.
- Сєнкович Левко (Senkowicz Lewko) — землянин, 20.
- Сєпюта — боярин князя Острозского Івана, 12.
- Сима — боярин молдавський, 46, 47.
- Сима — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 64.
- Сима Хотинскыи — боярин молдавський, 53.
- Симон — керівник канцелярії господаря молдавського, 46—48.
- Силоуанъ — настоятель нямецького Вознесенського монастиря, 36, 37, 40, 41.
- Сине — боярин молдавський, 50.
- Скоу(м)поу(л) Михаилъ — житель молдавський, 48.
- Смолчичъ ацко — шляхтич, 31.
- Собачка Богдан — татарин, власник землі Чигиревщини, 24.
- Соломоиъ — писар канцелярії господаря молдавського, 53.
- Спана [?] — слуга господаря молдавського Ілії, 45.
- Спени — боярин молдавський, 33.
- Срѣбєскул Никорь — боярин молдавський, 57.
- Срѣбєскул Петро — боярин молдавський, 53.

- Стан** — боярин молдавський, постельник, 33.
- Стан** — боярин молдавський, державний скарбник, 39.
- Стан** — житель землі Молдавської, 64.
- Стан Брньич** — див. **Брньич Стан**.
- Стан Преутески** — див. **Преутески Стан**.
- Станиславович Грыгориі (Stanislawowicz Hryhoriy)** — маршалок королівського двору, намісник мерецький, 23.
- Станчул** — боярин молдавський, конюший, 42, 44.
- Станчул (Станчул)** — боярин молдавський, 53, 55—57, 59.
- Станчул** — боярин молдавський, постельник, 44.
- Старищевь [?]** — власник маєтку [?].
- Старостичь Михул** — боярин молдавський, 53.
- Стефан (1)** — син господаря молдавського **Алеґандра**, з 1432 р. господар землі Молдавської, 39, 40, 41.
- Стефан** — господар землі Молдавської.
- Стецко (Stecko)** — дід **Хомича Михалка**, 20.
- Стецко** — син господаря молдавського **Алеґандра**, див. **Стефан (1)**.
- Стецко** — писар канцелярії господаря молдавського, 53.
- Стецкович Іванину (Steckowicz Iwani-nc)** — боярин Берестейського (Брестського) повіту, 23.
- Стецкович Раско (Steckowicz Rasko)** — боярин Берестейського (Брестського) повіту, 23.
- Судѣчь Глѣбъ** — шляхтич (?), 29.
- Сулима Самуил (Sulima Samuil)** — шляхтич, родич **Волчкевича Романа Олизара**, 2.
- Супрунович Мелентий (Suprunowicz Melentyi)** — землянин [?], 20.
- Табуч** — боярин молдавський, 33.
- Тадор (Тоадер)** — боярин молдавський, брат **Монки**, 47, 53.
- Тадор** — боярин молдавський, збирач натуральних податків, 55.
- Тарасиі** — єпископ молдавський, 59.
- Тѣрскиі** — великий князь, 16.
- Тевикел** — князь, 31.
- Тишко** — двоюрідний брат **Козарина**, 28.
- Тодор** — див. **Продан Тоадер**.
- Тодѣр** — житель закарпатський, 65.
- Толочко Шейдрика** — боярин молдавський, 53.
- Тома** — боярин молдавський, 59, 62.
- Тома** — писар, згодом керівник канцелярії господаря молдавського, 57, 59—61.
- Томко** — міщанин луцький, 12.
- Трим** — шляхтич віленський (вільнюський), 8.
- Тътул** — керівник канцелярії господаря молдавського, 62—64.
- Тышкевич з Логойска (Tyszkiewicz z Łohoykska)** — побратим **Волчкевича Романа Олизара**, 2.
- Устекли Івашк** — боярин молдавський, 53.
- Федко** — маршалок Києво-Печерського монастиря, 5.
- Фете** — боярин молдавський, староста новоградський, 59, 61.
- Фетион** — боярин молдавський, 55.
- Филарет** — архімандрит Києво-Печерського монастиря, 5.
- Философ** — власник маєтку на р. **Ребричі**, 57.
- Фратовськіі Журж** — боярин молдавський, 41, 44.
- Фрунтеш** — боярин молдавський, 64.
- Фырув** — боярин молдавський, 44.
- Халецкиі** — член львівського торговельного посольства до молдавського господаря **Стефана (III)**.
- Ханьсь Верзьсть** — див. **Верзьсть Ханьсь**.
- Ханьсь Зимирьстань** — див. **Зимирьстань Ханьсь**.
- Хведка Пашкова** — дочка **Дохновича** шляхтянка, 21.
- Ходко** — боярин молдавський, постельник, 40, 56.
- Ходор** — міщанин овруцький, 17.
- Ходор** — боярин молдавський, державний скарбник, 64.
- Холмскиі** — дядько **Чжуси Олехна**, 31.
- Холмскиі Ванько Чжусичь съ Квасилова** — шляхтич, 31.
- Хомич Михалко (Chomicz Michałko)** — землянин Берестейського (Брестського) повіту, 20.
- Хомич Мыхно (Chomicz Mychno)** — див. **Хомич Михалко**.
- Хомѣк** — книжний писар у **Вільховці**, 10.

Хом'як Сенко — шляхтич, 11.
Хотинський Сима — див. Сима Хотинський.
Хребтович Василь (Василеи) — намісник володимирський, чоловік Хведки Пашкової, 21, 28.
Хринкович Івашко — боярин молдавський, 53, 59, 61.
Хр'ман — циган, підданий Молдовицького монастиря, 54.
Хр'ман — боярин молдавський, 62—64.
Хр'бтович Іван Василю — див. Хребтович Василю (Василеи).
Худич Петр (Петро) — боярин молдавський, 44, 46, 47.
Худич Роман — боярин молдавський, 53.
Худич ацко — боярин молдавський, 53, 59, 61—63.
Хуру Іл'я — боярин молдавський, конюший, 59, 61.
Харча — житель землі Молдавської, 48.
Циньдль — житель львівський, 29.
Цолин Косте — боярин молдавський, 53.
Чаплиц Димитрий (Czaplic Dymytryj) — шляхтич київський, 2.
Червяк Васянь — застольник Києво-Печерського монастиря, 5.
Череватын Іакоуш — боярин молдавський, 44.
Чернат Шефул — боярин молдавський, 59.
Чжуса Олехно — шляхтич, 31.
Чжусичь съ Квасилова Ванько пан Холмский — див. Холмский Ванько Чжусичь съ Квасилова.
Чигирь — татарин, власник маєтку Чигиревщина, 24.
Чижевая Настасья — дружина Родивона, шляхтянка київська, 5.
Чижевич Семень — шляхтич, син Чижевои Настасьи, 5.
Чижевский Радко — свідок при продажі околем саднби Кондратови, 30.
Чокр'ялие (Чокр'яїе) — боярин молдавський, 59, 61.
Чорны Дума — житель землі Молдавської, 57.
Чорны Кр'сте (Чорны Кр(с)те) — боярин молдавський, 44, 46, 47.
Чорны Фете — боярин молдавський, 46, 47.
Чорторовский (Чорторолский) Андреико — боярин молдавський, 62, 64.

Чорторынский Михаил — князь, 12.
Чурба — боярин молдавський, 40, 41.
Чуско Олехно — див. Жюсичь Олехно Юрьевичь.
Шандр — боярин молдавський, 35.
Шандр — житель землі Молдавської, 47.
Шандр — боярин молдавський, поноший, 62—64.
Шандр — боярин закарпатський, 65.
Шандрир (?) — боярин молдавський, 33.
Шандро — писар канцелярії господаря молдавського, 48.
Шандрович Козма — боярин молдавський, 44, 53.
Шандромичь — житель землі Молдавської, 48.
Шандру — слуга господаря молдавського Стефана (III), 63.
Швитригаило — правитель подільський, 10.
Швитрикаила Олкердович — великий князь литовський, 11.
Шев Михаил — боярин молдавський, 33.
Шелвовичь Ходко — шляхтич подільський, 10.
Шербич Андренко — князь молдавський, 61.
Шербич Маноил — боярин молдавський, 46, 47.
Шестович — житель містечка Вільче, 30.
Шефул — боярин молдавський, староста хотинський, 62.
Шефул Жум'ятевич — див. Жум'ятевич Шефул.
Шефул Чернат — див. Чернат Шефул.
Шушман — слуга господаря молдавського Стефана (III), 63.
Щибор Ходко (Хотко) — боярин молдавський, 53, 55.
Юга — боярин молдавський, державний скарбник, 55—57, 61.
Юга — боярин молдавський, постельник, 59, 61.
Юргич — боярин молдавський, 46, 47, 59.
Юри — князь, 12.
Юри Борисовичь — князь, підданий князя київського Семена Алєксандровича, 3.
Юрша Иван — намісник володимирський, 18.

Юри Михайлович — князь, підданий великого князя литовського **Витовта**, 6.

янович Петро — староста луцький, маршалок Волинської землі, 15, 21.

янушевич Федко (JanuBewicz Fedko) — див. *янушкевич Федко (Хведко)*.

янушкевич Федко (Хведко) [Januszkiewicz Fedko (Chwedko)] — писар вел. князя литовського **Александра**, намісник жизморський, 25.

янушко — писар, 24.

яцко — боярин молдавський, 32, 33.

яцкович Енько — міщанин городенський (городненський), 19.

якимович Петрик — боярин молдавський, 61.

яцко — міщанин берестейський (брестський), 12.

Ян (Ван) — боярин молдавський, дворецький господаря, 32—34.

Яна — боярин молдавський, державний скарбник, 42.

Яна — слуга господаря молдавського **Стефана (III)**, 61.

Янча (Янч?) — писар, згодом керівник канцелярії господаря молдавського, 43, 46—48.

Яронович — власник землі на р. Борщовці (під Києвом), 26.

Яколь — підданий єпископа перемишльського **Іліи**, 30.

Якушко — свідок при укладенні угоди про продаж майна **Олехны Жюсича Дробишеви Мжюровичу**, 12.

Яндрівнич Васильи — шляхтич полоцький, 11.

Яприш — боярин молдавський, 33, 39, 40.

Ярышь Косте — боярин молдавський, 50, 53.

Ястикъ — шляхтич віленський (вільнюський), 8.

Ястрозскии Иван Василевич — князь, 12, 13.

ПОКАЖЧИК ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

- Ажуд** — населений пункт (суч. Аджуду на р. Сереті в Румунії), 55.
- Баков** — місто (суч. Бакеу на р. Бистриці в Румунії), 32, 55.
- Бакотський** — похідне від **Бакота** (суч. с. Бакота на Поділлі), 10.
- Балан** — нас. пункт (суч. Балан, на півночі Молдавської РСР), 48.
- Баланещи** — нас. пункт в Молдавії, 49.
- Балковці** — село (суч. Балкоуц на території Румунії, поблизу кордону з УРСР в районі Чернівців), 59.
- Банська дорога** — торговий шлях, який ішов через м. Баню, 36.
- Банський** — прикм., похідний від **Бана**, 46.
- Байчани** — нас. пункт у Молдавії, 50.
- Баиа** — місто (суч. Бая на р. Молдаві в Румунії), 46, 55.
- Бартеничи** — маєток у нас. п. Смородовь, 11.
- Басарабы (Бесарабы)** — у даному разі територія, підлегла родині Басарабів, 32, 55.
- Басовь Куть** — село (суч. Басів Кут на Ровенщині), 31.
- Бахлуй** — річка, права притока р. Прута (суч. р. Бахлуял), 47.
- Бачаница** — нас. пункт (суч. с. Бочаниця на Ровенщині), 31.
- Белгород** — див. **Б'злыи Город**.
- Бердл** — див. **Берладь**.
- Берег Трышинский (Bereh Tryszynski)** — нас. п. на Волині, 25.
- Бережаны** — нас. п., мабуть, на Ровенщині, 31.
- Бересте (Bereste)** — місто (суч. м. Брест), 20.
- Берестейский повіт (Beresteysky powit)** — Брестський повіт, 20, 23, 25.
- Берестийский (Berestyjski)** — прикм., похідний від **Бересте**, 12, 18, 20, 23, 25.
- Берестейское місто (Beresteyskoye msto)** — див. **Бересте**.
- Бересци** — село на р. Пруті (можливо, суч. Берещі в Румунії, поблизу р. Прута), 47.
- Бирладь** — місто (сучасне Бирлад на однойменній річці в Румунії), 32, 55.
- Бобрік** — річка поблизу Києва, 5.
- Бог (Boh)** — річка (суч. Південний Буг), 2.
- Борисещи** — село в Молдавії⁸⁹, 57.
- Борхинещи** — село, що належало Молдовницькому монастиреві, 54.
- Борьшовка** — річка поблизу Києва (?), 25.
- Ботна** — річка (суч. р. Ботна в Молдавській РСР), 47.
- Браил (Браиловь)** — місто (суч. м. Браїла на р. Дунай), 32, 55.
- Браница** — нас. пункт у Молдавії, 46.
- Брацлавская земля (Bractawskaia zemla)** — Поділля, 2.
- Брашевський** — похідне від **Брашов**, 32.
- Брашов** — місто (суч. м. Брашов у Румунії), 32, 55.
- Бузеши** — село на р. Молдаві, 34.

⁸⁹ Тут і нижче йдеться про Молдавську феодальну державу XV ст.

- Букурещи** — місто (суч. м. Бухарест), 37.
Бяк — річка (суч. р. Бяк, притока р. Дністра), 42.
Былогородскии — похідне від **Былии Город** (**Бѣлыи Город**), 55.
Быстрица — місто (суч. м. Бистриця в Румунії), 32, 55.
Бѣлоград — див. **Бѣлыи Город**.
Бѣлые Берьги — топонім на Поділлі, 10.
Бѣлыи Город (**Былыи Город**, **Былыи Город**) — місто (суч. м. Білгород-Дністровський), 32, 49, 55, 59, 61.
Вакулинци — село (можливо, суч. Вакуленешть у Румунії поблизу кордону з Українською РСР в районі Чернівців), 46.
Васлуй — місто (суч. м. Васлуй, в Румунії), 55, 61.
Великаа долина — урочище в Молдавії, 48.
Великаа дорога — дорога, що йшла через м. Чернівці, 64.
Великаа могила — топонім у Молдавії, 48.
Великии диль — топонім у Молдавії, 33.
Великии поут — дорога в Молдавії, 64.
Верхъ Болванца — село у Смотрицькій волості, 9.
Вилно — місто (суч. м. Вільнюс), 8, 23, 24, 28.
Висока пасика — село в Молдавії, 47.
Волковыиск — місто (суч. Волковиськ у Білоруській РСР), 22.
Володимерскии — похідн. від **Володимер** (суч. Володимир-Волинський), 16, 18, 28.
Володимерьскии повѣт (**Влодимерьскии повѣт**) — Володимирський повіт, 8, 27, 28.
Володимерьскии Турейскии — див. **Турейск Володимерскии**.
Володиовци (**Wolodyowci**) — село на Поділлі (суч. Володіївці на Вінниччині), 2.
Волоктовичи — нас. п. на Поліссі, 31.
Волховец — нас. п. на Поділлі, 10.
Волчков (**Wolczkow**) — містечко на Овруччині, 2.
Волчов — див. **Волчков**.
Вольбыровскии берег — топонім на Волині, 12.
Волянскии (**Wołyński**) — похідне від **Волянъ**.
Волянськаа земля — Волинь, 15.
Вороинчинъ — село у Луцькому повіті (можливо, суч. с. Вороничка Волянської обл.), 8.
Воронец — містечко і монастир у Молдавії, 60, 63, 64.
Вороньжы (**Woronuży**) — містечко (можливо, суч. с. Вороніж Сумської обл.), 2.
Вручскии (**Вруцкии**) — похідне від **Вручи** (суч. м. Овруч), 2, 17.
Высокаа (**Високаа**) — село[?] в Молдавії, 48, 49.
Вѣлче — село (суч. с. Вовче на Львівщині), 30.
Галет — місто в Молдавії, 42.
Глодѣнни — село в Молдавії, 64.
Горинь (**Норуѣ**) — річка (суч. р. Горинь), 2, 14.
Городеньскии — похідне від **Городно**, 19.
Городно (**Horodno**) — місто (суч. м. Гродно), 25.
Готовец — річка в Молдавії, 42, 48.
Грабовци — село на р. Прутї, 47.
Гридков — село на Житомирщині, 4.
Гриковичи — село у Володимирському повіті, 8.
Грубешовьскии — похідне від **Грубешов** (суч. м. Грубешув у Польщі), 18.
Давыдовци — село у Молдавії, 49.
Двориновъ лѣсок — топонім у Молдавії, поблизу р. Нямцу, 38.
Дерлуи — річка (суч. Дерелюй, притока р. Прута), 62.
Дѣгополскаа земля — колишне невелике територіальне князівство між Дієстром і Карпатами, 65.
Дѣгополѣ (**Долгополе**) — село на р. Молдаві, 33.
Днипр (**Dn ipr**) — річка (суч. р. Дніпро), 2.
Днистер (**Dnister**) — річка (суч. р. Дністер), 2, 38, 40—41, 49, 52.
Доброчинъ — село (можливо, суч. Добриченш у Румунії), 48, 49.
Добрьчинеши — див. **Доброчинъ**.
Долни торг — місто в Молдавії, 54.
Дорогинь — див. **Дорогунь**.
Дорогунь — місто в Молдавії (мабуть, суч. м. Дарабань в Румунії, поблизу р. Прута), 32, 43, 55.
Дорогунскии — похідне від **Дорогунь**, 32.
Дръжечи — село в Молдавії, 57.

Думитрова крѣница — топонім з території Молдавії, 64.
Дѣяс — річка, притока р. Молдовиці, 33.
Ейшишки — місто (суч. м. Ейшишкес у Литовській РСР), 25.
Жежіа — річка, права притока р. Прута (суч. р. Жіжія), 44, 56.
Жереза — струмок або невеличка річка, що впадає в р. Молдову, 33.
Жиков — нас. п. в Молдавії, 62.
Житомѣрскіи — похідне від **Житомѣр** (суч. м. Житомир), 4.
Загорное — озеро і болото поблизу р. Дністра, 38, 40—41, 52, 58.
Задни Сырец — місцевість поблизу м. Києва, 1.
Зрънов — селище в Молдавії, 46.
Иваниновского фольварк (Iwaninowskofo folwark) — маєток в Берестейському повіті, 23.
Илвов — див. **Львов**.
Илвовское мѣсто — див. **Львов**.
Ильвѣски — див. **Львѣскиѣ**.
Кабаково — село (мабуть, на Ровенщині), 31.
Калан — село в Молдавії, 47.
Каменец — місто (суч. Кам'янка на р. Дністрі у Молдавській РСР), 32, 55.
Квасилово — село (суч. Квасилів Перший на Ровенщині), 31.
Келеа (Келіа) — місто (суч. м. Кілія в гирлі р. Дунаю), 55, 59, 60.
Келісти — похідне від **Келіа**, 61.
Києв (Kіiew) — місто (суч. м. Київ), 1—3, 26.
Києвскіи (Kіjowski) — похідне від **Києв**, 1, 2, 26.
Кицкан — місто на Дністрі (суч. с. Кіцкани в Молдавській РСР), 52.
Кнегин (Knehn) — село (суч. с. Княжинне на Ровенщині), 2.
Ковенское мѣсто — див. **Ковно**.
Ковно — місто (суч. м. Каунас), 22.
Козарынци (Kozaguncі) — село на Поділлі, 2.
Козіа — топонім на Буковині, 62.
Козлов — село на Поділлі (ця назва поширена на Поділлі і в наш час), 10.

Козминул — село на Буковині, 62.
Колиа — див. **Келеа**.
Колодноѣ — нас. п. на Ровенщині, 31.
Конюхи — село поблизу м. Острога, 12, 13.
Корабска — брід на Дністрі, 52.
Корино — село (суч. с. Корнин на Ровенщині), 31.
Коровієво — річечка, притока р. Дерелюй, 64.
Коростишов (Korostyszow) — містечко (суч. м. Коростишів на Житомирщині), 2.
Краков — місто (суч. м. Краків у Польщі), 15, 16, 17.
Краков — річка (суч. р. Крекеу у басейні р. Серет), 44.
Красна — річка, притока р. Прута [?], 54.
Кременец — місто (суч. м. Кременець на Тернопільщині), 14.
Кривчиць — село на Закарпатті, 65.
Кросенскіи — мабуть, похідне від польського нас. п. Кросно, 55.
Крушево — село на Закарпатті (суч. с. Грушево), 65.
Кръстіанещи — село в гирлі р. Нямцу (суч. с. Крістешті), 37.
Кузменце (Kuzmence) — село на Поділлі (можливо, суч. с. Кузьминці на Вінниччині), 2.
Кузмин — село поблизу Кременця на р. Горині, 14.
Купка — село (суч. с. Купка на Буковині), 39.
Куреево — долина на Буковині, 62.
Кулын (Kuchun) — село на р. Стирі поблизу Луцька, 2.
Кучуров — село в Молдавії, 35.
Кучур — село (суч. с. Великий Кочуров поблизу м. Чернівців), 62.
Лапушна — місто (суч. с. Лапушна в Молдавській РСР), 55.
Лапушніи — похідне від **Лапушна**, 55.
Львѣскіѣ (Ильвѣски, Ливовскіи) — похідне від **Львѣв (Львов)**, 29, 55.
Литовжскіи — похідне від **Литовж** (суч. с. Литовж на Волині), 18.
Литовске князевство (Litowske kniazewstwo) — держава, 2.
Логоиск (Lohoysk) — нас. п. на Поліссі, 2.
Луцк — місто (суч. м. Луцьк), 11, 21.

- Луковица** — село (суч. с. Луковиця поблизу м. Чернівців), 62.
- Луцки** — похідне від Луцк (Льоуцк), 11, 12, 15, 21.
- Луцкии ключ** — м. Луцьк з належними до нього землями, угіддями і нас. п., 16.
- Луцкии повіт** (Lucki powit) — Луцький повіт, 2, 8.
- Львов** (Ильвов, Ильвовское мѣсто, Ливов, Львов, Левов) — місто (суч. м. Львів), 29, 31, 32, 51, 55.
- Ляхово** — нас. п. (суч. с. Кутянка на Ровенщині), 31.
- Малаа могила** — топонім у Молдавії, 48.
- Марамурешкии** — похідне від Марамуреш (суч. Мараморош — частина Закарпаття), 65.
- Мерѣцкии** — похідне від Мерькн (м. на р. Горні), 19, 23.
- Могилица** — топонім у Молдавії, 48.
- Молдава** — річка, права притока р. Серет (суч. р. Молдова), 33, 34, 37.
- Молдавица** — річка, ліва притока р. Молдови (суч. р. Молдовиця), 33, 36.
- Молдавица** — містечко і монастир (суч. с. Молдовця на території Румунії), 32, 43, 50, 54, 55.
- Молдавицкии** — похідне від Молдавица, 33.
- Молдавскаа земля** — Молдавська феодальна держава, 32, 33, 35—39, 42—64.
- Молдавскии** — похідне від Молдава, 33, 34, 45—48, 50, 53, 56, 57, 59, 60, 62—64.
- Молдовлахітискаа земля** — Молдавська феодальна держава, 34, 40, 41.
- Молоатець** — річка в Молдавії, 48.
- Мошлова гора** — топонім у Молдавії, 33.
- Мунчеи** — село в Молдавії, 57.
- Мухавец** (Muchawiec) — річка на Зах. Поліссі (суч. р. Мухавець), 25.
- Негрлѣса** — струмок або річечка, притока р. Сухої, 63.
- Немец** — річка, права притока р. Молдовн, 38.
- Немец** (Нѣмец) — містечко і монастир на однойменній річці (суч. монастир Нямцу в Румунії), 32, 34, 37—38, 40—41, 44, 52, 55, 58, 59, 64.
- Немецкии** — похідне від Немец (місто), 38, 40—41, 46, 55, 56, 57, 61, 62.
- Немецкии лѣсъ** — топонім у Молдавії, 37.
- Ненавичево** — селище на р. Тополипи, 34.
- Нистр** (Nistr) — див. Диістер.
- Новгородскии** — похідне від Новгород (суч. Новоград-Волинський), 24.
- Новгородчичи** — нас. п., мабуть, на Ровенщині, 31.
- Новоград** — друга назва м. Роман, 61.
- Новоградскии** — похідне від Новоград (він же Роман), 59, 62—64.
- Новое место** — місто (можливо, суч. м. Нове М'ясто у Польщі), 16.
- Нѣгомирещи** — село на р. Побратѣ, 47.
- Нагови** — село на лівому березі р. Прута, 39.
- Наговици** — див. Наговин.
- Овруцкаа земля** (Owruckaја zemla) — Овруччина, 2.
- Осекрово** — село (суч. с. Осекрів на Волині), 27.
- Остаповци** (Ostapowci) — містечко на Брацлавщині (можливо, суч. с. Остапківці на Хмельниччині), 2.
- Остра** — річечка, притока р. Сухої (суч. р. Остриця), 63.
- Острог** — місто (суч. м. Острог на Ровенщині), 12, 13.
- Палтинов** — струмок, що впадає в р. Молдову нижче від с. Дльгополѣ (можливо, у тому місці, де зараз поблизу р. Молдовн є нас. п. Палтиноава), 33.
- Пасыка** — нас. пункт у Молдавії, 49.
- Переи** — долина на Буковні, 62.
- Перекоп** — річка, притока р. Молдовн, 37.
- Перемущанци Великии** (Peremuszanci Welykii) — село на Поділлі, 2.
- Перемущанци Малыи** (Peremuszanci Malii) — село на Поділлі, 2.
- Перемисльскии** — похідне від Перемисль (мабуть, суч. с. Перемисль на Волині), 18.
- Петрков** — нас. п. (суч. м. Петроков у Польщі), 18.
- Печенчыно** — маєток поблизу Смордова, 11.
- Плопоуль** — гора в Молдавії, 33.
- Побратѣ** — річка [?] в Молдавії, 47.

- Побратъ** — нас. п. і монастир на однойменній річці в Молдавії, 49.
- Поганци** — нас. п., мабуть, на Ровенщині, 31.
- Подольє** — днв. *Подольська земля*. *Подольська земля* (*Podolskaja zemlja*, *Podulska zemla*) — Поділля, 2, 9, 10, 32, 55.
- Подольський** — похідне від Подольє, 9.
- Подоланський** — похідне від Подольє, 12.
- Поков** — нас. п. [?] у Молдавії, 62.
- Полж** — село в Луцькому повіті (можливо, суч. с. Положево на Волині), 21.
- Полоцки** — похідне від Полоцьк (суч. м. Полоцьк у Білоруській РСР), 11.
- Полѣна** — нас. п. біля гирла р. Хомор в Молдавії, 48, 64.
- Порыцко** — село у Володимирському повіті (суч. смт. Поричьк на Волині), 8.
- Порыцко другое** — село у Володимирському повіті, 8.
- Премський** — похідне від Премисль (суч. м. Перемишль у Польщі), 30.
- Прут** — ріка (суч. р. Прут), 39, 47, 56.
- Путиа** — місто і монастир на однойменній річці в Молдавії, 55, 59, 62.
- Радовци** — село в Молдавії, 47—49.
- Радомѣль** — місто (очевидно, суч. м. Радом у Польщі), 19.
- Раковци** — село, розташоване вище від с. Наговци, 37.
- Ранковски дворец** (*Rankowski dworec*) — маєток в Берестейському повіті, 22, 24.
- Ранковского фольварк** (*Rankowskoho folwark*) — див. Ранковски дворец.
- Рапотовъ** — село на Поліссі, 12, 13.
- Ребрич** — річка (можливо, суч. р. Ребра у басейні р. Тиси), 58.
- Репичаица** — село в Молдавії, 48.
- Роман** — місто (суч. м. Роман в Румунії), 32, 55, 59.
- Романов Торг** — днв. Роман.
- Ростов** — нас. п., очевидно, на Ровенщині, 31.
- Роускии** (*ruski*) — похідне від Русь (Русь), 22, 23, 26, 27, 28.
- Роусоибѣгъ** — село в Молдавії, 48.
- Рудика** — нас. п. на Львівщині, 29.
- Рускаа земля** — Південна Русь, Україна, 32, 55.
- Русъеши** — нас. п. у Молдавії, 49.
- Рърѣанъ** — струмок або річечка у Молдавії, 63.
- Рыпчинци** — село на р. Ботна у Молдавії, 47.
- Садки** — нас. п. (суч. х. Садки на Ровенщині), 31.
- Сарвасов** — нас. п. на Закарпатті, 65.
- Сволочигачи** — село на Поділлі, 9.
- Севковци** — село у гирлі р. Кракова, 44.
- Сераков** — селнше, 3.
- Серет** — місто на річці з одіойменною назвою (суч. смт. Серет у Румунії біля кордону з СРСР в районі м. Чернівців), 32, 55, 59, 62.
- Серетскии** (*Серецкии*) — похідне від Серет, 32, 33, 55.
- Серецкии Тръг** — див. Серет.
- Серники** (*Serniki*) — село в Луцькому повіті, 2.
- Сигѣт** — місто (суч. м. Сягет на р. Тиси в Румунії), 65.
- Сидеши** — село на р. Побратѣ в Молдавії, 47.
- Сиратскии** — див. Серетскии.
- Славное** — село (суч. с. Славне на Ровенщині), 31.
- Смордовъ** — нас. п. (суч. с. Сморгва на Ровенщині), 11.
- Смотрицкаа волость** — одиниця старого територіально-адміністративного поділу з головним м. Смотрич (суч. с. Смотрич на Поділлі), 9.
- Смотрицкии** — похідне від Смотрич (суч. с. Смотрич на Поділлі), 10.
- Солонец** — топонім на Буковині, 68.
- Сомино** — село у Володимирському повіті (суч. с. Сомин на Волині), 28.
- Сопунка** (*Сопонка*, *Съпѣнка*, *Съпѣнца*, *Съпѣнца*) — річка в Румунії, що впадає в р. Тису (суч. р. Сепинца), 65.
- Сочава** (*Сучава*) — місто, колишня столиця Молдавії (суч. м. Сучава в Румунії), 32, 33, 36—37, 39, 40—42, 44—48, 51, 54—60, 62—64.
- Сочавський** — похідне від Сочава, 32, 33, 34, 55.
- Студена Топлица** — річка, притока р. Сухої в Молдавії, 63.
- Стѣвчане** — нас. п. у Молдавії, 64.
- Стѣдѣнь** — село у Луцькому повіті (можливо, суч. х. Стьдинка поблизу р. Турї на Волині), 8.

- Стыр (Styr)** — річка (суч. р. Стир на Волині), 2.
- Суржина (Surżyna)** — містечко на Брацлавщині, 2.
- Суша** — річка, притока р. Молдови (суч. р. Суша), 33, 63.
- Същари** — село в Молдавії, 46.
- Съенни Гай** — село (можливо, суч. с. Сіянци на Ровенщині), 31.
- Тарась** — див. Тересь.
- Татарка** — річка в Молдавії, 44.
- Татарскии** — похідне від татари (назва народу), 32, 55, 56, 59, 63, 64.
- Тверскои** — похідне від Тверь (суч. м. Калінін в РРФСР), 16.
- Текуч** — місто (суч. м. Текуч на р. Бирлад у Румунії), 55.
- Телица** — річка в Молдавії, 47, 48.
- Темешци** — село (суч. с. Темішешті на р. Нямцу в Румунії), 37.
- Тересовскаа земля** — землі, угіддя і нас. пункти по р. Тересва на Закарпатті, 65.
- Тересь** — село (суч. с. Тересва на Закарпатті), 65.
- Тесово** — село (суч. с. Тесів на Ровенщині), 31.
- Тетера (Tetera)** — річка (суч. р. Тетерев, права притока Дніпра), 2.
- Тигин** — місто (суч. м. Бендери в Молдавській РСР), 32, 55.
- Тиса** — річка (суч. р. Тиса), 65.
- Тополица** — річка в Молдавії, 34.
- Тотроуш** — місто в Молдавії (очевидно, на р. Тротуш, притоці р. Серету), 32, 55.
- Троки** — місто (суч. м. Тракай в Литовській РСР), 6, 7, 22, 27.
- Троцкии** — похідне від Троки, 21, 22.
- Трубки** — село у Володимирському повіті (суч. с. Трубки на Волині), 8.
- Трыстан** — село у Луцькому повіті (суч. с. Тристеня на Волині), 8.
- Трышыньски Берез (Tryszynski Berek)**, 25.
- Тузара** — нас. п. (суч. с. Тузора в Молдавській РСР), 42, 45.
- Туреиск Володимирскии** — місто (суч. м. Турійськ на Волині), 9, 28.
- Туреискии** — похідне від Туреиск (Володимирскии), 28.
- Турскаа земля** — Оттоманська імперія, 32.
- Таганакач** — див. Тигин.
- Оунгоул** — село на р. Жежії, 56.
- Угрьскаа земля** — Угорська феодальна держава, 32.
- Фльфоє** — село на р. Жежії, 56.
- Фромосул** — річка, притока р. Молдовиці (суч. р. Фромосул), 33.
- Хабыхи (Chabychi)** — сіножаті в Берестейському повіті, 23.
- Хаворонъ** — брід на р. Дністрі, 52.
- Хлапач** — урочище поблизу Кнева, 1.
- Хлубокаа долина** — топонім на Буковині, 62.
- Холмскии** — похідне від Холм (суч. м. Холм у Польщі), 31.
- Хомор** — річка, притока р. Молдови (суч. р. Хуморул), 54.
- Хородник** — село в Молдавії (можливо, суч. с. Хородніченн в Румунії), 61.
- Хотин** — місто (суч. м. Хотин на Буковині), 32, 55.
- Хотинскии** — похідне від Хотин, 53, 59, 61, 62.
- Хролов** — село (суч. с. Хирлеу на р. Баклулуй в Румунії), 47.
- Хъгътише** — село в Молдавії, 45.
- Цоцорин брод** — топонім у Молдавії, 49.
- Черневськаа дорога (Czerniewskaja doroga)** — мабуть, дорога, яка йшла через м. Брест на с. Чернавчиці, 20.
- Черновскаа волость** — Чернівеччина, 62.
- Черновскии** — похідне від Черновци, 32, 55.
- Черновци (Черневци)** — місто (суч. м. Чернівці), 32, 55, 62.
- Четецеловъ поток** — річка в басейні р. Молдови, 33.
- Четяцев поток** — див. Четецеловъ поток.
- Чигиревщина** — земельні угіддя поблизу суч. м. Новограда-Волинського, 24.
- Чюленещи** — село на р. Пруті, 47.
- Шепни (Szepni)** — село на Поділлі, 2.
- Шыловичы (Szyłowiczy)** — село в кн. Литовському (можливо, суч. с. Шилевичі на Чернігівщині), 2.

Щилбіканіи — село на р. Сухій при впадінні в неї р. Студеної Топлици (суч. с. Стулпикані).

Юр'їв став — топонім на Буковині, 62.

Юрчеци — село на Побратъ в Молдавії, 47.

аблунивеця — гора на Буковині, 62.

аскии — похідне від аси, 55.

асы — місто (суч. м. Ясси в Румунії), 32, 49, 55.

Озеряны — село (можливо, суч. ст. Озерянь на Ровенщині), 12, 13.

Ожоль — маєток поблизу м. Перемишля, 30.

Орхейскыи (Орхїиски) — похідне від Орхеа (суч. м. Оргеев у Молдавській РСР), 59, 61—64.

Острозкии — похідне від Острог (суч. Острог), 13.

аблоньно — село в Луцькому повіті, 21.

СЛОВНИК ДЕЯКИХ МАЛОЗРОЗУМЛИХ СЛІВ

А

адамашька вид тканни, яку привозили із східних країн.
аксамит вид шовкової тканини (пор. гр. «εξαρμάτος»).
антецессор попередник (лат. «antecessor»).

Б

братанич двоюрідний брат (пор. старорус. «братаничъ»);
броднина мито, яке брали з купців, за перехід річки вброд.
бълица хутро білки.
бургар міщанин (пор. нім. «Bürger»).

В

варе хто будь-хто.
ватаманъ представник старої племінної молдавської знаті.
вина пеня.
вистиарникъ державний скарбник у феодалній Молдавії.
вицашпан заступник правителя округи (з угор. «vice-isráp»);
воловое мыто див. **воловщина**.
воловщина мито, яке брали з купців від кількості волів у обозі.
врътоп яр, западина.
вѣра присяга.

Г

габати непокоїти, нападати (пор. пол. «gabać»).

глеит супровідний, охоронний лист, дозвіл на вільний в'їзд у країну і виїзд з неї (пор. нім. «Geleit»);
глеитовати давати охоронний лист, право на вільний в'їзд і виїзд (похідне від «глеит»);
глоба штраф.
глобник збирач судових штрафів.
готовизна готівка.
грецкми квас лимони і лимонний сік.
грьѡ 1) гирло; 2) невелика річка, струмок (пор. молд. «гырлэ»).

Д

дворник дворецький, керуючий усім двором господаря молдавського, в окремих випадках також заступник головного судді і командуючий збройними силами.
десетина податок на користь монастиря або церкви.
друмъ дорога, шлях (пор. молд. «друм»);
дѣль (даль, диль) пагорб, вершина, гора (пор. молд. «дял»).

Ж

жолд плата (пор. рум. «jold»);
жуде представник старої племінної молдавської знаті.
жупан управитель округи.

З

завазка штраф.
заповѣданыи заборонений.

И

извор джерело.
илишар збирач податків у феодальній Молдавії.
индикта цикл 15-річного літочислення (пор. лат. «indictio»).

К

калугер чернець (пор. молд. «кэлугєр»).
камка (камха) шовкова тканина (пор. турецьке «капча»).
кантар міра ваги (пор. молд. «кынтар»).
ключ належні до міста ґрунти, угіддя, населені пункти.
кожьскарь кожум'яка.
колода одиниця міри (колода меду).
комис конюшний, придворний чин у феодальній Молдавії.
конвица посуд для варіння стравн, води і под.
корд рід шпаги, коротшої від меча.
куфтер 1) сорт камки; 2) одяг із куфтера (?).

Л

литерадныи письмовий.
логофет керівник державної канцелярії і хранитель державної печаті у феодальній Молдавії.
лѣговати заповідати, відказувати щось комусь заповітом (пор. лат. «lego»).

М

марторія грамота.
маршалокъ маршалок, управитель.
мещерь магістр (пор. угор. «mészér»)
мистръ майстер, ремісник.
мостовое мито, яке брали за переїзд через міст.
моунтѣнскии мунтянський, валаський.
мунчел горб (пор. молд. «мунчел»).
мытникъ збирач мита.
мѣстичъ житель міста.

Н

намѣстокъ наступник.
немишь дворянин (пор. угор. «némes»)
ногавици рід чоловічого одягу.

П

паркалаб староста, начальник кріпості.
пахарник боярин у феодальній Молдавії, в обов'язки якого входило збирання

натуральних податків і постачання двору господаря напоями.

пахарничел див. пахарник.
перьсудъ судове мито.
покусити наважитися.
полатникъ ключар у монастирі (?).
половица половина.
померное мито з сіпучих товарів.
портар начальник гарнізону міста у феодальній Молдавії.
постав кусок тканини певної довжини.
постелик боярин у феодальній Молдавії, в обов'язки якого входив нагляд за внутрішніми покоями господаря і прийом послів.
поченши почавши (пор. пол. «poczęszu»)
почопное мито, яке брали від кожної бочки вина (або якогось іншого напою), що йшла на продаж.
припашѣр збирач худоби, що прибудилася, і штрафів за спаш у феодальній Молдавії.
прислоухати належати.
промыта пеня за несплату мита.

Р

рада молдавскаа дорадчий орган при господарі в Молдавській феодальній державі.
розезд засада, невеликий озброєний загін, сутичка [?].
руптура обрив, схил (пор. молд. «руптурэ»).

С

слобозіа звільнення від податків на користь господаря у феодальній Молдавії.
слобовати обіцяти (пор. пол. «slubować»)
совито сугубо.
спасти стати власністю.
спатар мечник, начальник над арсеналами у феодальній Молдавії.
столник боярин у феодальній Молдавії, в обов'язки якого входило збирання натуральних податків і постачання двору господаря харчами.
судецъ суддя.
суранныи (шкуры суранныи) суровий.

Т

тебенкы майстерні вироби із шкірн, вживані для оздоблення сидел.

темианъ (темьянъ) східні пахощі.
терх тягар, вузли (пор. угор. «terh»).

ОУ

оуико дядько по материнській лінії.
оурикъ спадщина, спадковий маєток (пор. угор. «ögök»).

оуставицтво положення, закон.

У

уневерсал грамота (пор. лат. «universalis»).

уневерсалное письмо див. **уневерсал**.

утклѣти скласти угоду, домовитися.

Х

харс легка вовняна тканина.

хотар межа, кордон (пор. молд. «хотар»).

хотарник землемір (похідне від «хотар»).

Ч

чашник див. **пахарник**.

Щ

щадок нащадок.

Щбина вершина гори (пор. рум. «obcină, orșina»).

Щнина маєток, успадкований від батька.
Щхаба (дати в **Щхабѣ**), мабуть, у знач. «залишити» пор. у Желех. «охабяти вдома — zu Hause bleiben»).

ЗМІСТ

Передмова	5
---------------------	---

ГРАМОТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УКРАЇНИ

№ 1. Олександр, князь і дідич київський, надає церкві св. Миколая в Києві і отцям св. Домініка мито комірне, палац на Задньому Сирці і урочище Хлапач (1401/1411 року, Київ)	25
№ 2. Роман-Олізар Волчкевич, намісник київський, заповідає своє рухоме і нерухоме добро в землях київських, волинських і на Поділлі своїй дружині, синові та іншим родичам (1450 року, Київ)	26
№ 3. Князь Семен Олександрович дарує слuzі своєму князю Юрію Борнсовичу селище Сераків (1465 року, Київ)	29
№ 4. Жигмонт Індрихович, староста житомирський, із своєю дружиною Анною дарують слuzі Сенькові село Гридков з усіма доходами (15 травня 1468 року)	29
№ 5. Пані Анастасія Чижевая обіцяє Печерському монастиреві за користування його землею над річкою Бобриком у землі Васильківській давати йому данину меду (8 червня 1499 року)	30

ГРАМОТИ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

№ 6. Князь Юрій Михайлович і його брат Андрій присягають польському королеві Владиславу визнати його своїм господарем і бути під його державою після смерті великого князя Вітовта (24 лютого 1401 року, Троки)	32
№ 7. Князь Юрій Довголд присягає польському королеві Владиславу визнати його своїм господарем і бути під його державою після смерті великого князя Вітовта (24 лютого 1401 року, Троки)	33
№ 8. Князь Вітовт дарує своєму слuzі Іллі В'ячковичу кілька сіл у Володимирському і Луцькому повітах (20 травня 1407 року, Вільно)	35
№ 9. Вітовт, великий князь литовський, дає грамоту у тому, що, в разі вимоги з його боку повернути селнща Сволочигачі і Верх Болванця у Смотрицькій волості, панові Бедриху, який тримає ці селища, буде виплачена компенсація в сумі 60 кіп подільських полугрошників (1 лютого 1429 року, Турійськ-Володимирський)	36
№ 10. Князь Швидригайло дарує своєму слuzі Радеві і дітям його село Козлов і луки нижче Білнх Берегів (14 березня 1445 року, Вільховець)	36
№ 11. Швидригайло Ольгердович, великий князь литовський, повертає своєму слuzі Сенькові Хом'яку спадковий маєток Смордов, дворище Барановичі, вилужене	

- його батьком, і дворище Печенчино, куплене його батьком (Листопад 1452 року, Луцьк) 37
- № 12. Пан Олехно Юрійович Жюсич продав панові Дробишеві Мжюровичу село Ко-
нюхи з Рапотовим і з усім, що до нього належить, крім Озерян (13 червня
1458 року, Острог) 38
- № 13. Пан Добриша Мжюрович продав господареві своєму князю Іванові Василю-
вичу Острозькому маєтки Колюхи, Озеряни і Рапотів, які він купив райше у
пана Олехна Чуска (1464 рік, Острог) 40
- № 14. Опис міста Кременця (1480/1484 рік) 41
- № 15. Казимир, король польський, пише Петру Яновичу, старості луцькому і мар-
шалку волинському, про те, що він віддав у оренду Шахнові Пегоховичу і Сеи-
нкові Момотливному луцьке мито на три роки (30 травня 1487 року, Краків) 43
- № 16. Перелік подарунків, посланих з Кракова великому князеві Тверському (10
вересня 1488 року) 44
- № 17. Казимир, король польський, пише Горностаєві Романовичу, намісникові овру-
цькому, про те, що він віддав у оренду овруцьким міщанам Іванові, Гаврилу, Пе-
труші, Ходорові, Кваші, Івашевичу і Радвонові овруцькі корчми на шість
років (22 лютого 1489 року, Краків) 45
- № 18. Казимир, король польський, пише панові Івану Юрші, маршалкові і наміс-
никові володимирському, що він віддав у оренду берестейським і грубешів-
ським міщанам володимирське мито на чотири роки (12 травня 1489 року, Петр-
ков) 46
- № 19. Казимир, король польський, пише князеві Олександру Юрійовичу, наміснику
гродненському, і панові Михайлу Мартиновичу, намісникові мерецькому, що він
віддав у оренду на два роки мостове, почіпне і помірне мерецьке гродненському
міщанинові Єнькові Яцковичу і синам його (26 травня 1489 року, Радомль) 47
- № 20. Михалко Хомич, берестейський землянин, дає запродажний лист Мелентієві
Супруновичу на поле і половнну діброви (2 травня 1490 року) 48
- № 21. Пані Хведка Пашкова, дочка Дохновича, відписує своєму чоловікові Василю
Хребтовичу маєтність Яблонне і Полжі (16 грудня 1490 року, Луцьк) 49
- № 22. Олександр, великий князь литовський, відхилиє скаргу ковенського віята,
бургмістрів і радців на троцьких міщан і дозволяє останнім до перегляду цього
рішення, як і раніше, торгувати в м. Ковно на лікоть і на фунт, продавати й
купувати сіль, віск та ін. (23 серпня 1493 року, Троки) 50
- № 23. Лист великого князя литовського Олександра берестейському намісникові Сеи-
ку Олізаровичу про введення дворянина Немири Гримайловича у володіння
двома фільварками, сіножаттю і затоками (25 травня 1495 року, Вільно) 52
- № 24. Олександр, великий князь литовський, дарує татаринів Богдану Собачці
землю, яка належала татаринів Чигиреві (18 грудня 1495 року, Вільно) 53
- № 25. Олександр, великий князь литовський, надає Федькові Янушкевичу, писареві
і намісникові жизморському, землю, став і млин на річці Мухавці у Берестей-
ському повіті (4 жовтня 1495 року, Гродно) 55
- № 26. Олександр, великий князь литовський, повідомляє київського воеводу князя
Дмитрія Путятича про те, що він дарує пустяща на р. Борщовці Пустинському
монастиреві св. Миколи під оранку (6 вересня 1497 року, Сйшишки) 59
- № 27. Олександр, великий князь литовський, відновлює Ваську та Івашку Гринкови-
чам Болобанам, землянам Володимирського повіту, їхні привілеї на село Осе-
крово (15 вересня 1498 року, Троки) 61
- № 28. Олександр Казимирович, великий князь литовський, дарує дворянинів Івану
Русиновичу село Сомнно у Володимирському повіті (17 травня 1499 року,
Вільно) 62

ГАЛИЦЬКІ ГРАМОТИ

- № 29. Пан Васько Мошончич повідомляє, що він позичив у пана Івашка Гулевича сто кіп і має повернути йому борг через рік на свято богородиці або ж віддати йому село Рудянку (1421 рік, Львів) 64
- № 30. Ілля, єпископ перемишльський, дає грамоту Кіндратові, який купив двір у Околя, у тому, що новий власник двора повинен відбувати роботи і платити чиши єпископові (18 жовтня 1422 року, Вільче). 65
- № 31. Пан Ванько Чжусич з Квасилова ділить із своїм братаничем паном Оলেখом Чжусою свою дізину (5 серпня 1478 року, Львів) 67

МОЛДАВСЬКІ ГРАМОТИ

- № 32. Олександр воевода надає привілеї львівським купцям на вільну торгівлю в Молдавії і встановлює мито на кожен з видів товару (8 жовтня 1408 року, Сучава) 69
- № 33. Олександр воевода надає молдовицьке мито Благовіщенському монастиреві на р. Молдовиці (14 квітня 1411 року, Сучава) 73
- № 34. Олександр воевода дарує два села — Бузещі і Ненавнчево — Вознесенському монастиреві у Нямці (2 березня 1422 року, Нямці) 75
- № 35. Олександр воевода дає у подяку за вірну службу дарує своєму слугі Богушу село Кучуров (25 грудня 1422 року) 77
- № 36. Олександр воевода підтверджує право Ротимпанових снів на маєток, який хотів відібрати у них Верига ватаман (15 квітня 1423 року, Сучава) 79
- № 37. Олександр воевода дарує два села — Кристіанещі і Темешещі — Нямецькому монастиреві (14 вересня 1427 р., Сучава) 79
- № 38. Олександр воевода дарує Вознесенському монастиреві у Нямці озеро на Дністрі (31 серпня 1429 року) 80
- № 39. Олександр воевода в подяку за вірну службу дарує своєму слугі боярину Івану Купчичу два села: Купку і Няговин (27 травня 1429 року, Сучава) 82
- № 40. Олександр воевода з дружиною Мариною дарують монастиреві в Нямці болото на Дністрі, що зветься Загорное, пасіку і щорічно по 12 бочок вина (1 вересня 1429 року, Сучава) 84
- № 41. Олександр воевода з дружиною своєю Мариною підтверджують право Нямецького монастиря на володіння болотом Загорним, пасікою та ін. (23 грудня 1430 року, Сучава) 86
- № 42. Ілля воевода за вірну службу дарує угіддя Тузару і Галет своєму слугі Нікорі з Тузари (20 червня 1432 року, Сучава) 88
- № 43. Стефан воевода віддає циган у підданство Молдовицькому монастиреві (12 липня 1434 року, Дорогунь) 89
- № 44. Ілля воевода дарує Нямецькому монастиреві село Севковці у гирлі р. Кракова, пасіку і млин (23 лютого 1438 року, Сучава) 92
- № 45. Ілля воевода дарує за вірну службу одному з своїх підданих два села (Середина XV століття, Сучава) 93
- № 46. Стефан воевода підтверджує права Молдовицького монастиря на володіння селами й іншими добрами, одержаними від попередніх господарів (29 листопада 1443 року, Сучава) 94
- № 47. Стефан воевода підтверджує права Побратського монастиря св. Миколи на володіння селами Нігомирещі, Юрчещі, Сидещі, Грабовці, Чуленещі, Бересці, Рипчичині (29 листопада 1443 року, Сучава) 97
- № 48. Стефан воевода дарує Полянському монастиреві села Репчичани, Радовці, Балан, Русоніг, Добрничин, два млини на р. Телиці і пасіку (22 лютого 1446 року, Сучава) 99
- № 49. Петро воевода звільняє мешканців сіл Репчичани, Радовці, Доброчинещі, Баланещі, Давидівці, а також власників пасік у Радовцях, Русносечах, Високий

	від податків і повинностей на користь господаря, оскільки ці села належать Побратському монастиреві (5 квітня 1448 року, Побратський монастир)	100
№ 50.	Петро воевода підтверджує привілеї, дані його предками Молдовницькому монастиреві, на право володіння циганськими сім'ями (25 серпня 1454 року, Байчани)	102
№ 51.	Петро воевода дає привілеї львівським купцям на вільну і безперешкодну торгівлю у Молдавській землі (15 січня 1456 року, Сучава)	103
№ 52.	Петро воевода підтверджує право Нямецького монастиря на володіння озером Загорним, дане його батьком воеводою Олександром (1 березня 1456 року, Нямц)	105
№ 53.	Петро воевода і боярська рада ухвалюють послати логофета Михайла до турків, щоб він передав просьбу молдавського господаря і бояр зменшити суму данини (1456[?] року)	106
№ 54.	Стефан воевода підтверджує право Молдовницького монастиря на володіння циганами Хирманом, Бєру, Баду і Команом з їх дітьми та з усім родом і племенем, а також звільняє монастирське село Борхінеші від податків на користь господаря (31 серпня 1458 року, Дольний Торг)	107
№ 55.	Воевода Стефан (Великий) підтверджує привілеї львівським купцям на вільну торгівлю, одержані від його дядька воеводи Стефана, і встановлює мито на кожні з видів товару (3 липня 1460 року, Сучава)	110
№ 56.	Стефан воевода затверджує акт купівлі пані Мартою, дружиною Михула Андроника, села Унгула у пана Братула, Прочельникового сина (20 серпня 1462 року, Сучава)	114
№ 57.	Стефан воевода дарує бояринові Никорі Сробескулу села на р. Ребричі (8 жовтня 1462 року, Сучава)	116
№ 58.	Стефан воевода підтверджує право Нямецького монастиря на володіння озером Загорним (13 липня 1463 року, Сучава)	117
№ 59.	Стефан воевода дає грамоту в тому, що він купив у Оани, брата Олексі мечника, за сто двадцять татарських золотих село Балковці і тепер дарує його Путнянському монастиреві (10 вересня 1471 року, Сучава)	118
№ 60.	Стефан воевода дає право Воронєцькому монастиреві вільного, безмитного ввозу риби з будь-якого міста Молдавії (22 січня 1472 року, Сучава)	120
№ 61.	Стефан воевода свідчить цією грамотою, що Іван, син Васьки, і його брати не є внуками Івана Купчича і не можуть претендувати на його добро; спадкоємцями Івана Купчича визнаються його дочка Марушка і внучатий племінник Михно, син Грози Купчича (26 серпня 1474 року, Васлуй)	122
№ 62.	Стефан воевода дарує Путнянському монастиреві віск, що надходить з Сиретського торгу, млини та село Козминул у Чернівській волості і встановлює межі монастирських угідь (3 квітня 1488 року, Сучава)	124
№ 63.	Стефан воевода дає грамоту в тому, що він купив у Шандра Гарду, його племінника Шушмана, його дядька Івана та інших їх родичів село Щилбіканії за 160 золотих татарських (17 серпня 1488 року, Сучава)	126
№ 64.	Стефан воевода дає грамоту в тому, що він купив у Сіми пахарнічела, його сестри Аннушки та інших їх родичів село Глодіїв біля Ставчан за 150 золотих татарських, а також у тому, що він віддав це село Хоморському монастиреві, взявши у нього взаємні селище Поліну і віддавши його Воронєцькому монастиреві (26 листопада 1490 року, Сучава)	129

ЗАКАРПАТСЬКА ГРАМОТА

№ 65.	Пан Радул, віцешпан мараморський, і жупани Банко, Тодір, Швидр та ін. повідомляють, що воевода Балиця і мешчер Драг збудували монастир св. Михайла на землі тересовській і дали йому із своїх спадкових володінь три села: Терес, Кривчич і Крушево, а також млин на Сопунці (1 травня 1404 року, Сигет)	133
-------	--	-----

ДОДАТКИ

I. Влад воевода надає право українським, польським і молдавським купцям вільно купувати і продавати товари в угро-влахійській землі, а також возити товари через територію його держави в інші землі (8 вересня 1440 року, Торговищі)	135
II. Послання великому князю Казимирові від царя Муртази, передане братом Муртази Ахматом (Серпень 1484 року)	137
Показчик особових імен	139
Показчик географічних назв	149
Словник деяких малозрозумілих слів	156

**«ІЗБОРНИК» <http://litopys.kiev.ua/>
24.IV.2008**